





Purchased for the
LIBRARY of the
UNIVERSITY OF TORONTO
from the
KATHLEEN MADILL BEQUEST

16/1/51
15/2/51



PG
5039
W 1
1862
dtd 1



Sebrané spisy

BOŽENY NĚMCOVÉ.

DI I.

V LITOMYŠLI a PRAZE

Tiskem a nákladem Antonína Augusty.

1862.

BABIČKA.

Sešit I.

V LITOMYŠLI a PRAZE.

Tiskem a nákladem Antonína Augusty.

1862.

REVISED



Slovo k čtenářům.

Odhodlal jsem se, podati našemu obecenstvu ouplnou sbírku spisů naší slavné Boženy Němcové, jsa přesvědčen, že tomuto podniknutí zajisté všude se dostane radostného uvítání a hojné podpory. Božena Němcová požívá v literárním světě našem již dávno skvělé pověsti a že také čtenářstvo dovedlo ocenit výtečnost prací jejích, vysvítá z toho, že její Babička, Báchorky a pověsti české a Pohádky a pověsti slovenské byly za krátký čas rozebrány a že se po těchto spisech posud děje četná poptávka. Nejsou to však daleko všecky práce její, neboť rozličné časopisy, almanahy, kalendáře a jiné periodické spisy naše honosí se výtečnými příspěvky jejími, z větší to částí roztomilými povídkami, v nichž se duch její jeví tak půvabně a skvěle. Tyto práce její však na mnoze ani nevnikly do širšího obecnstva a budou většíně čtenářův naskrze novými úkazy, pročež se s tím větším právem nadíti mohu, že obecenstvu i literatuře posloužím touto úplnou sbírkou jejích.

Spisy Boženy Němcové budou v následujícím pořadí vycházet:

První díl tvoří druhé, popravené vydání Babičky.

Druhý díl bude obsahovati novou původní povídku Cesta z pouti, pak novely Divá Bára, Neveselá svatba, Poměnka šlechetné duše.

Třetí díl: Nová původní povídka Zlatá tchyně, Karla.

Čtvrtý díl: Povídky V zámku a v podzámčí, Chudí lidé, Chýže pod horami, Dobrý člověk.

Pátý díl: Nová původní povídka Urozený a neurozený, pak nové Obrázky z okolí pražského a venkovského. Jestli že by nyní churavost paní Němcové jí nedovolovala dokončiti tyto práce, budou na místě jich podány starší, méně známé povídky.

Šestý díl: Pohorská vesnice.

Spisy Boženy Němcové vycházeti budou všemožně rychle po sešitech osmiarchových (cena 40 kr. r. č.) a kdy větší práce nevyplnily úplně poslední sešitek dílu, budou menší novelistické obrázky přidány, tak že bude každý díl v sobě zakončen.

Jako pokračování této sbírky budou vycházeti Báchorky a pověsti české (třetí, opravené a rozmnožené vydání,) Pohádky a pověsti slovenské (druhé vydání,) konečně překlad srbských a jinოსlovanských pohádek.

Již z tohoto krátkého udání obsahu nahlídne každý, jak bohatá, všestraně zajímavá bude tato sbírka spisů první naší spisovatelky. Nakladatelstvo přičiní se všemožně, aby vycházela pravidelně a rychle a postará se o úhlednou slušnou úpravu zevnitřní, tak že to jmenovitě bude elegantní, velice vhodný dárek našim dívkám a paním, slouže jim k příjemné zábavě i k probuzení a sesílení ušlechtilého citu a pravého, činného vlastenství.

Antonín Augusta,
nakladatel.

Dávno, dávno již tomu, co jsem posledně se dívala do té milé mírné tváře, co jsem zulíbala to bledé líce, plné vrásků, nahlížela do modrého oka, v němž se jevilo tolik dobroty a lásky; dávno tomu, co mne posledně žehnaly staré její ruce! — Není více dobré stařenky! Dávno již odpočívá v chladné zemi.

Mně ale neumřela! — Obraz její odtisknut v duši mé s veškerou svojí barvitostí, a dokud zdráva zůstane, dotud bude žít v ní! — Kdybych štětcem mistrně vládnout znala, oslavila bych tě, milá babičko, jinak; ale nástin tento, perem kreslený — nevím, jak se komu zalíbí!

Ty jsi ale vždy říkala: „Není na světě člověk ten, aby se zachoval lidem všem.“ Dost na tom, když se najde jen několik čtenářů, kteří o tobě s takovou oblibou čísti budou, s jakou já o tobě píšu.

I.

Babička měla syna a dvě dcery. Nejstarší žila mnoho let ve Vídni u přátel, od nichž se vdala. Druhá dcera šla pak na její místo. Syn řemeslník též byl již samostatným, a přizženil se do městského domku.

Babička bydlela v pohorské vesničce, na Slezských hranicích, žila spokojeně v malé chaloupce se starou Bětkou, která byla její vrstevnice, a již u rodičů sloužila.

Nežila osamotnělá ve své chaloupce; všickni obyvatelé vesničtí byli bratřími jí a sestrami, ona jim byla matkou, rádkyní, bez ní se neskončil ani křest, ani svatba, ani pohřeb.

Tu najednou přišel babičce list z Vídně od nejstarší dcery, v němž jí vědomost dávala, že manžel její službu přijal u jedné kněžny, která má veliké panství a sice panství Náchodské v Čechách, které jen několik hodin vzdálené od pohorské vesničky, kde babička bydlí. Tam že se nyní s rodinou odstěhuje, manžel pak vždy jen přes léto že tam bude, když i paní kněžna se tam zdržuje. Ku konci listu stála vroucí prosba, aby babička k nim se odebrala navždy a živobyťi svoje u dcery a vnoučat ztrávila, kteří se již na ni těší. Babička se rozplakala; nevěděla co má dělat! Srdce jí táhlo k dceři a vnoučátkům, jichž neznala ještě, dávný zvyk poutal ji k malé chaloupce a k dobrým přátelům! Ale krev není voda, touha přemohla dávný zvyk, babička se rozmyslila, že pojede. Chaloupku se vším co v ní odevzdala staré Bětce s doložením: „Nevím jak se mi tam líbit bude, a jestli přece zde neumru mezi vámi.“ Když jednoho dne vozík u chaloupky se zastavil, naložil naň kočí Václav babiččinu málovanou truhlu, v loktuši svázané peřiny, kolovrat, bez něhož být nemohla, košík, v němž byla čtyry chocholatá kuřátka, pytlík s dvěma čtverbarevnými kořaty, a pak babičku, která

pro pláč ani neviděla před sebe. Požehnáním přátel provázena odejela k novému domovu.

Jakého to očekávání, jakého radování na Starém bělidle! Tak totiž nazýval lid osamělé stavení v rozkošném údolíčku, jež paní Proškové, babiččině to dceři, za byt vykázáno bylo. Děti vybíhaly každou chvíli na cestu, dívat se, nejede-li už Václav, a každému kdo šel kolem, vypravovaly: „Dnes přijede naše babička!“ Samy pak mezi sebou si ustavičně povídaly: „Jaká pak asi ta babička bude?“

Ony znaly více babiček, podoby jejich se jim v hlavě pletly, nevěděly však, ku které tu svou babičku připodobnit. Tu konečně přijíždí k stavení vozík! „Babička už jede!“ rozlehlo se po domě; pan Prošek, paní, Bětka nesouc na ruku nejmenší děvčátko které začínalo teprv běhat a mluvit také ještě neumělo. Děti i dva velicí psové Sultan a Tyrl, všecko vyběhlo přede dvěře, vítat babičku.

S vozu slézá žena v bílé plachetce, v selském obleku. Děti zůstaly stát, všechny tři vedle sebe, aniž babičky oka nespustily! Tatínek jí tiskl ruku, maminka ji plačíc objímala, ona pak je plačíc též líbala na obě líce. Bětka přistrčila ji boubelatou Adelku, a babička se na ni smála, jmenovala ji malé robátko a udělala jí křížek. Pak ale ohlídl se po ostatních dětech, volajíc na ně tónem nejupřímnějším: „Moje zlaté děti, moje holátka, co jsem se na vás těšila!“ Ale děti sklopily oči a zůstaly stát jakoby je přimrazil, a teprv na matčín rozkaz podaly svoje růžová líčka babičce k políbení. Nemohly se ani zpamatovat! Jak pak, to byla babička zcela jinaká než všechny ty, co

kdy viděly; takovou babičku ony ještě jaktěživy neviděly! Div na ni oči nenechaly! Kamkoli se postavila, obcházely si ji kolem do kola a prohlížely od hlavy do paty.

Obdivujou tmavý kožíšek s dlouhými varhánkami v zadu, řásnou zelenou mezulánku, lemovanou širokou pentlí; líbí se jim červený květovaný šátek, jež babička na placku vázaný má pod bílou plachetkou; posedují na zem, aby dobře prohlédnout mohly červený cvikel na bílých punčochách a černé pantoflíčky. Vilímek poškubuje barevné klůcky na rohožové mošince, kterou babička drží na ruce, a Jan, starší z dvou chlapců čtyřletý spolehounka zdvihá babičce bílý, červeně pasovaný fěrtoch, neboť nahmatal pod ním cosi tvrdého. Byl tam veliký kapsář. Jan by byl také rád věděl co v něm je, ale nejstarší z dětí, Barunka, která byla již pět let stará odstrčila ho, šeptajíc mu: „Počkej, já to povím, že chceš sahat babičce do kapsáře!“ — To šeptnutí bylo ale trochu hlasité — bylo je slyšet za devátou stěnou. Babička si toho všimla, nechala řeči s dcerou, sáhla do kapsáře, řkouc: „No, podívejte se, co tu všecko mám!“ A na klín vykládala růženec, kudlu, několik chlebových kůrek, kousek tkanice, dva marcipánové koničky a dvě panenky. Poslední věci byly pro děti; když jim to babička podala, doložila: „Ještě něco vám babička přivezla!“ a hned vyndávala z mošinky jablka a kraslice, z pytlíku ošvobodila kofata, z košíku kuřátka. To bylo radostí, to bylo skákání! Babička bylo nejhodnější babička! „To jsou kofata májové, čtyř barev, ty chytají výborně myši; dobré jsou v domě. Kuřátka jsou

ochočeny, a když si je Barunka naučí, budou za ní běhat jako psíčkové!“ povídala babička, a děti se hned ptaly na to i ono, nic se neupejply, hned byly s babičkou dobří kamarádi. Matka je okřikovala, aby daly babičce pokoj a nechaly jí oddechu, ale babička zase řekla: „Přej nám tu radost, Terezko, vždyť jsme rády že se máne,“ a děti poslechly babičku. Jeden sedí jí na klyně, druhý stojí za ní na lavičce, a Barunka stojí před ní a dívá se jí do tváře. Jednomu je divno, že má babička bílé vlasy jako sníh, druhému, že má babička scvrklé ruce, třetí povídá: „Ale babičko, vy máte jen čtyry zuby!“ Babička se usmívá, hladí tmavohnědý vlas Baruščin, řkouc: „Když jsem stará; až vy budete staří, budete taky jinaký!“ a děti to nemohou pochopit, že by ty jejich bělouňké, hladké ruce mohly kdy tak sraštlé být, jako ruce staré babičky.

Babička si hned první hodinu srdce svých vnoučátek zcela osvojila, však se jim ale hned také všechna vzdala. Pan Prošek, babiččin zeť, jehož ona také nebyla dříve osobně znala, dobyl si srdce její na první setkání milou svojí srdečností a pěknou tváří, v níž se jevila dobrota a upřímnost. Jedna věc jen jí při něm vadila, a sice to, že neuměl česky. A ona prý to, co někdy německy rozuměla, už dávno zapoměla. A přece by byla tak ráda s Janem si pohovořila! — Jan jí ale potěšil tím, že české řeči rozumí; babička slyšela hned, že se vede rozmluva v domácnosti dvojí. Děti a služky mluvily na pana Proška česky, a on jim odpovídal německy, čemuž

ony již rozuměly. Babička doufala, že se časem také srozumí, a zatím si pomáhala jak mohla.

Dceru svoji by byla babička již skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou co veselé selkové děvče, a tu shledala se s paní málomluvnou, více vážné povahy, v panských šatech, panského mravu! To nebyla její Terezka! — Babička viděla také hned, že ta domácnost dceřina jest zcela jinaká, než ta, na kterou ona posud byla navykla. První dni byla radostí a překvapením jako omámena, ale poznenáhla začalo jí být nevolno, nepohodlné v novém domovu, a kdyby těch vnoučátek nebylo, ona by záhy zase do své chaloupky se byla vrátila.

Paní Terezka měla sice některé svoje panské libůstky, ale pro ty se nemusel nikdo na ni horšit, neboť byla paní velmi dobrá a rozšafná. Matku svoji milovala paní Prošková velmi, a nerada byla by ji od sebe pustila, již pro to, že musela zastávat službu kastelánky v zámku, a tudy nikoho neměla, komu by zcela odevzdat mohla hospodářství i děti, jako matce.

Nebylo jí tedy milé, když zpozorovala, že se babičce jaksi stýská, a ona to hned zpozorovala a uhodla též co babičce chybí! Jednoho dne pravila paní Terezka: „Já vím, mamičko, že jste zvyklá práci, že by se vám stýskalo, kdybyste měla celý den jen s dětmi chodit. Chcete-li příst, mám na hůře trochu lenu; budem ho mít hodně, jestli se nám na poli zvede. Nejmilejší by mi ale bylo, kdybyste si neobtěžovala přihlídnout trochu k hospodářství. Tou dohlídkou v zámku a tím šitím a vařením ztrávím

všecek čas, to ostatní musím přenechat cizím lidem. Prosím vás tedy, buďte mi k ruce, a poroučejte se vším, jak se vám líbí.“

„To já ti s radostí udělám, jen když ti přijdu vhod; víš že já jsem takové práci zvyklá,“ odpověděla babička všecka potěšena. Ještě ten samý den vylezla na hůru podívat se, jak to s stín lenem dopadá, a druhý den viděly děti poprvé ve svém životě, jak se přede na vřetánko.

První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka s božím darem tak beze vší úcty zachází, ani do díže, ani z díže, do pece ani z pece že jej nepřezehnává, jakoby cihly v ruce měla. Babička, než kvas zadělávala, kopistem díž požehnala, a to žehnání opakovalo se, kdykoli těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole. Nesměl jí také žádný otevřít huba přijít do rány, aby jí „boží dar neuhranul,“ i Vilínek, když vešel do kuchyně při pečení chleba, nezapomněl, že má říci: „Pánbůh požehnej!“ —

Když babička pekla chléb, měly vnoučata posvěcení. Pokaždé dostaly poplamenici a po malém bochánku, švestkami neb jablkami plněném, což se jim dříve nestávalo. Musely ale zvykat, dávat pozor na drobty. „Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smýkala se stolu drobečky, a do ohně je házela. Když ale některý z dětí udrobil chleba na zem, a babička to zhlédla, hned mu kázala drobečky sebrat, a říkala: „Po drobečkách se šlapat nesmí, to prý duše v očistci plačou.“ Také se mrzela, vidouc že se chléb při krájení nerovná: „Kdo se nesrovnává s chlebem, ne-

srovnává se s lidmi,“ říkala. Jednou prosil Jeník, aby mu babička zakrojila po straně do kůrky, že on to rád jí; babička to ale neudělala, řkouc: „Neslyšel jsi, když se zakrojuje do chleba, že se ukrajujou Pánuboho paty? Nechť je jak je, ty se neuč vymýšlet v jídle.“ a pan Jeníček musel si nechat laskominky zajít.

Kde jaký kousek chleba ležet zůstal, i kůrky co děti nedoedly, strčila babička do kapsáře; trefilo-li se jít okolo vody, hodila rybám, rozdrobila mravencům, když šla s dětmi, nebo ptákům v lese, zkrátka ona nezmařila jediného sousta. a vždy napomínala: „Važte si božího daru. bez něho je zle. a kdo si ho neváží, toho Bůh těžce tresce.“ Jestli dítě chléb z ruky upustilo, muselo jej pak políbit, jako za odprošení; tak i kdyby kde zrnko hrachu bylo leželo, zvedla je babička a vyznamenaný na něm kalíšek s úctou políbila. Tomu všemu babička i děti učila.

Jestli leželo na cestě husí peříčko, babička hned na ně ukázala řkouc: „Shýbni se, Barunko!“ Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale babičko, co pak je o jedno pířko?“ Z toho ji babička ale hned kárala: „Musíš si myslet, holka, sejde se jedno k druhému, bude jich více; a to si pamatuj přísloví: Dobrá hospodyňka má pro pířko přes plot skočit.“

Paní Prošková měla ve větším z dvou pokojů který měl čtyry okna a kde spala ona i pan Prošek a na kolíbce Adelka vedle maminky a kde se také při domácích slavnostnech obědovalo, aneb svačina strojila moderní nábytek: babičce se ale nehrubě líbil. Zdálo se jí, že se na těch vycpaných seslích s těmi vyřezávanými lepochy nedo-

bře sedí, že musí mít člověk strach, aby se nezvrátil, a když se podepře, aby se to nerozlámalo. Na pohovku sedla všeho všudy jednou; když poprvé sedla, a pera pod ní povolily, tak se chudák stará lekla, že div nevykřikla. Děti se jí smály, sedly na pohovku a houpající se volaly babičku, aby jen šla, že se to nezboří! ale babička nešla: „Jděte mi k šípku,“ povídala, „kdo pak by do takové houpačky sedal, to je tak pro vás.“

Na lesklé stolky a skříně bála se co postavit, aby se lesk nepokazil, a ta skříně se skleněnými stěny, za nimiž bylo všelijakých heblat narovnáno, stála v pokoji jen pro hřích, jak babička říkala. Děti si velmi rády okolo ní skákaly, a obyčejně něco vyvedly, začez se jim dostalo od matky notného břešení. Ráda ale sedla, když chovala malou Adlinku, ke klavíru, neboť dítě když rozplakané bylo, umklo, když mu babička začala zpolehounka na klapky bříňkat. Barunka někdy učila babičku jedním prstem hrát: „To jsou koně, to jsou koně,“ a babička kývala hlavou a notovala si, a vždy říkala: „Co si ti lidé všecko nevymyslejí! Člověk by myslil, nic jinak, než že je v tom ptáče zavřený; jako hlásky to zní.“

Když babička nemusela, to do pokoje nešla. Když neměla ani venku ani v domácnosti co šukat, seděla nejraději ve své sedniče, která byla hned u kuchyně a čeledníku.

Sednička ta byla zřízena dle babiččiny chuti. U velikých kamen byla lavice, podél zdi babiččino lože; hned u kamen za ložem malovaná truhla, a při druhé zdi lože Barunčino, která si vypro-

silu od maminky že bude spát s babičkou. U prostřed stál lípový stůl s trnožemi, a nad ním visela od stropu dolů holubička, na podobenství Svatého Ducha. V koutku u okna stál kolovrátek, přeslice s naditým kůželem, v kůželi zastrčené vřetánko; na hřebu bylo motovidlo. Na zdi viselo několik obrázků svatých, nad babiččiným ložem krucifix, okrášlen kvítím. Mezi oknem zelenal se v okrouhlíku muškát a bazalka, a v plátěných pytlíčkách viselo tam rozličné koření, lípový květ, bezový květ, rmen a podobné, babiččina to apatyka. Za dveřmi visela cínová kropenička. V šuplíku ve stolku bylo babiččina šití, svazek nábožných písní, křížová cesta, svazek šňur do zásoby na kolovrat, třikrálová křída a hromničná svíčka, kterou babička vždy při ruce měla a v čas bouřky rozsvítila. Na kamnech stál troudník s křesáním. V pokoji sice užívali k rozžehnutí lahvičky fosforem naplněné, ale babička nechtěla s tím šlakovitým nástrojem nic mít. Jen jednou to zkusila, a kdo ví jak se stalo, propálila si fěrtoch, který měla již pětadvacet let, a ještě prý se div nezadusila. Od té doby nevezala lahvičky do rukou. Hned si zapatřila troudník, děti přinesly hadrů na troud, dělaly sírky, omáčely špičky v síře, a babička když měla svoje obvyklé křesací nádoby na kamnech, s upokoje- nou myslí lehala. Dětem to bylo také milejší, a každý den se ptaly babičky, jestli nepotřebuje sírky, že jí jich nadělají.

Co se dětem v babiččině sedničce nejlépe líbilo, byla malovaná její truhla. Rády si prohlížely na červené půdě namalované modré a zelené ruže s hně-

dými listy, modré lilie a červenožluté ptáčky mezi tím; ale větší radost měly, když babička truhlu otevřela. Bylo se však nač dívat! Spodní strana víka celičká byla polepena obrázky a modlitbičkami, samé to dárky z poutí. Pak tam byl přítruhlíček, a v něm jakých to věcí! Rodinné spisy, listy od dcery z Vídně, malý sáček plátěný, plný stříbrných peněz, poslaných to babičce na přilepšenou od dětí, jichž ona ale nepouživši pro radost si nechávala. Dřevěná škatulka, v ní pět šňurek granátů, na nich pak zavěšený stříbrný peníz, z podobiznou Josefa císaře a Marie Terezie. Když tu škatulku otevřela, a ona to vždy udělala, kdy jí děti žádaly, říkala: „Vidíte, milé děti, ty granáty dal mi nebožtík váš dědeček k svatbě, a ten tolar dostala jsem od Josefa císaře vlastnoručně. To byl hodný pán, Pánbůh mu dej věčnou slávu! No, až jednou umru, bude to vaše,“ doložila vždy, škatulku zavírajíc. — „Ale babičko, jak pak to bylo, když vám císař pán dal ten tolar, povězte nám to!“ ptala se jednou Barunka.

„Až jednou mi připomeňte, pak vám to povím.“ odpověděla jí babička.

Mimo tyto věci měla babička v přítruhlíčku dva růžence dotýkané, fábory k čepcům, a mezi tím vždy nějaký pamlsěk pro děti.

Dole v truhle leželo babiččino prádlo a šatstvo. A všecy ty mezulánky, fěrtochy, kabátky letní, šněrovačky i šátky ležely v nejlepším pořádku, a na vrchu byly dva škrobené bílé čepce, vzadu s holubičkou. V tom se děti babičce přebírat nesměly, když ale dobrou chvíli měla, zdvihla kousek po kousku, říka-

jíc: „Vidíte, děti, tuhle kanafasku mám už padesát let, tenhle kabátek nosívala vaše prababička, tento fěrtoch je tak starý jako vaše matka, a všecko jako nové. A vy máte šaty hned zmícené. Ale to je to, že neznáte, jak drahé jsou peníze! Vidíte, tenhle hedbávný kabátek stál sto rýnských, ale tenkrátě platily bankoncetle,“ a tak pokračovala babička dále, a děti poslouchaly tiše, jakoby tomu rozuměly.

Paní Prošková chtěla sice, aby babička se převlíkala do jiného šatu, jak v dobrém úmyslu se domnívala, pohodlnějšího, ale babička nezměnila na sobě ani té nejmenší lemovky, a vždy říkala: „Pánbůh by mne starou ženu trestat musel, kdybych se chtěla chytat světa. Pro mne takové novoty nejsou, starý můj rozum by se do toho nehodil.“ Zůstalo tedy při starém. Brzy se v domě řídilo všecko dle babiččina slova, každý ji jmenoval „babičko“, a co babička řekla a udělala, bylo dobře.

II.

V létě vstávala babička ve čtyry, v zimě v pět hodin. První její bylo požehnat se a políbit křížek, visící na klokočovém růženci, ježž ona vždy při sobě nosila, v noci pak pod hlavou měla. Pak s Pánem-bohem vstala, a jsouc ustrojena, pokropila se svěcenou vodou, vzala vřetánko a předla, prozpěvujíc si při tom ranní písně. Ona sama chudák stará neměla už spaní, ale vědouc jak je sladké, přála je jiným. Asi za hodinu, když vstala, bylo slyšet odměřené klapkání pantoflíčků, vrzly jedny, druhé dvěře, babička

se objevila na zápraží. V tom samém okamžení za-
kejhly husy v chlívku, svině zachrochtaly, kráva bu-
čela, kury křídla zadržely, kočky odkudsi při-
běhše otíraly se jí okolo nohou. Psi vyskočili z bud,
protáhli se, a jedním skokem byli u babičky; kdyby
se byla nechránila, byli by ji zajistě porazili a ošat-
ku se zrnem pro drůbež z rukou vyrazili. Babičku
měly všecky ty zvířátka tak velmi rády, a ona je.
Bůh chraň, aby viděla, že kdo týrá zbytečně, i kdy-
by to červíčka bývalo. „Co je člověku ke škodě nebo
k užitku, a zabit se musí, no s Pánembohem zabte
to, jen ne mučit,“ říkala. Děti ale nesměly se dí-
vat, ani když se kuře zařezávalo, jen proto, že by je
litovaly, a ono pak umřít nemohlo.

Jednou se ale na oba psy, Sultana a Tyrta, pře-
velice rozhněvala; bylo se ale proč hněvat! Vždyť se
podkopali do chlívku a roztrhali za jednu noc deset
kačátek, pěkných žlutých, které se měly k světu až
milo. Babičce ruce sklesly, když otevřela ráno chlí-
vek, a husa s třemi pozůstalými kačaty ven se vy-
hnala, zděšeně kejhající, jakoby naříkala pro svoje
zavražděná mláďata, která vyseděla na místě jich ne-
stálé, toulavé rodičky. Babička měla v domnění ku-
nu škůdnici, ale přesvědčila se podle stopy že to
udělali psi. Psi, ti věrní hlídači! Babička ani svým
očím nevěřila. A ještě přišli a líchoťili se, jakoby nic,
a to babičku nejvíce rozhněvalo! „Pryč ode mne, vy
zloto! Co vám udělaly ty kačátka? Máte snad hlad?
nemáte; z pouhé svévolnosti jste to udělali! Pryč
ode mne, ani vás vidět nechei!“ Psi schlípli ohony,

loudali se do bud, babička ale zapomenouc že je časně, šla do pokoje, povědít dceři svoji žalost.

Pan Prošek myslil nejinak, než zloději že vykradli komoru, anebo že Barunka mrtva, když viděl babičku usazenou, bledou do pokoje vcházet. Když ale vyslechl celý případ, musel se babičce usmát! Což jemu bylo o pár kačátek! On je nenasazoval, on neviděl jak se z vajíček klovojí, jak rostomilé jsou, když na vodě plynou, hlavičky pod vodu strčí a nožkami nad vodou capají. Panu Janovi bylo jen o několik pečíněk! Proto udělal ale právu a spravedlnosti zadost, vzal bejkovec a šel ven, dát psům pamětného. Babička zastrčila si uši, když slyšela ten rámus venku, ale myslila: „Co je platno, musí to být, ať si to pamatujou!“ Když ale ani za hodinu ani za dvě psi z bud nevyhlíželi, musela se jít podívat, zdali se jim příliš neublížilo: „Co je tam, to je tam, a je to přece jen nemá tvář!“ povídala si nahlížeje do bud. Psi začali skučet, žalostně na ni pohlíželi, skoro po břichu k jejím nohám se plazíce. „Je vám toho teď líto, vidíte? Vidíte, tak se stává nezdárníkům! Pamatujte si to!“ Psi si to pamatovali. Kdykoliv se housata neb kačata na dvoře batolily, obrátili raději zraky své na stranu, nebo odešli, a tak nabyli zase úplně babiččiny náklonnosti.

Když babička obstarala drůbež, vzbudila, jestli už nevstaly služky; po šesté hodině teprv přistoupila k loži Baruščjnu, zafukala jí zlehka na čelo — to prý se duše nejdřív probudí — a šeptala: „Vstávej děvečko, vstávej, je čas,“ pomohla jí ustrojít se, pak šla se podívat do vedlejšího pokoje je-li ta malá drůbež vzhůru; jestli se je-

den neb druhý na loži povaloval, poplácala ho po zádech, pobízejíc: „Vzhůru, vzhůru, kohoutek už devětkrát smetiště obešel, a ty ještě spíš, což se nestydíš?“ Umyti se dětem pomohla, ale se strojením jí to nechtělo chodit. Do těch knoflíčků, háček a terek na bundičkách a šatičkách nemohla se veznat, obyčejně co patřilo vpřed, obrátila vzad. Když byly děti ustrojeny, poklekla s nimi před obraz Krista Pána, žehnajícího maličké, pomodlila se otčenášek, pak šlo se k snídání.

Když nebylo právě důležitého zaměstnání v domácnosti, seděla babička v zimě ve své sedničce při kolovrátku, v létě ale s vřetánkem svým na dvoře pod lipou neb v sadě, aneb si vyšla s dětmi na procházku. Při tom sbírala byliny, které pak doma sušila a schovávala pro potřebu. Zvláště do sv. Jana křtitele chodívala na byliny za rosy, to prý jsou nejlepší. Když byl někdo nemocen, to už babička hned měla některé koření přihotově, hořký jetel pro vytrávení, řepíček pro krku bolení a p. ; lekaře ona jaktěživa neměla.

Mimo to přinášela léčivé koření do domu jakás baba z Krkonošských hor, a to babička ve zvláštní opatrnosti měla a množství ho odkoupila. Baba kořenářka přicházívávala každý podzim v určitou dobu, a to byla na Starém bělidle hospodou, kdež ji vším dobrým častovali přes den i noc. Každý rok dostaly děti od baby kornout čemerky pro kýchání, domácí paní rozličné vonné kouřidlo a mech, a mimo to povídávala baba celý večer dětem o Ribrcoulovi, jaký je to ferina a co on provádí na těch horách. Líčila dětem hrůzy, když se stěhuje Ribrcoul k své Kačence prin-

cezně, tam kdesi na Kačenčiny hory, kde ona přebývá. Ale ta jistá princezna, ona ho u sebe dlouho netrpí, a zase za čas ho odhání, a to on prý tak překrutně pláče, až všechny potoky v horách se rozvodní. Ale když ho k sobě volá, to se k ní stěhuje s takovým spěchem a s takovou radostí, že všecko, co na cestě mu leží, kácí, vyvracuje a odnáší. Lesy vyvrací, kameny metá s vrchů, střechy snáší, slovem: na cestě, kudy táhne, bývá všecko jako božím dopuštěním v nivec uvedeno.

Kořenářka přinášela každý rok stejné koření a stejné pohádky, ale dětem zdály se vždy nové být a vždy se na babu těšily. Jak se ukázaly na louce naháčky, to říkaly: „No, už přijde brzy bába z hor,“ a jestli se několik dní opozdila, babička říkala: „Co pak se stalo babě, snad na ni Pánbůh nedopustil nemoc, aneb snad dokonce umřela?“ A bylo povídání o ní, až se opět octla s košem na zádech ve dvoře.

Začasté chodila babička s dětmi na delší procházky, třebaš do myslivny, nebo do mlýna, nebo si zašly do lesa, kde ptáčekové líbezně zpívaly, kde byly pod stromy nastlané měkounké podušky, a tolik vonných konvalinek rostlo, petrklíčů, podlések, koutků, celé kříčky lýkovce, a ten pěkný zlatohlávek. Ten jim přinášela bledá Viktorka, když viděla, že sbírají květiny a v kytice vážou. Viktorka bývala vždy bledá, oči jí svítily jako dva úhly, černé vlasy měla vždy rozčuchány, nikdy neměla pěkné šaty a nikdy nepromluvila. U paty lesu byl veliký dub, tam stávala Viktorka celé hodiny, upřeně dívajíc se dolů k splavu. Za soumraku sešla až k samému splavu,

sedla na omšný pařez, dívala se do vody, a zpívala až dlouho, dlouho do noci. „Ale babičko,“ ptaly se děti babičky, „pročpak nemá Viktorka nikdy pěkné šaty, ani v neděli? A pročpak nikdy nemluví?“

„Když je bláznivá!“

„A jak je to, babičko, když je bláznivý?“ ptaly se děti.

„Inu, když nemá člověk dobrý rozum.“

„A co to dělá, když nemá dobrý rozum?“

„Ku příkladu, Viktorka na nikoho nemluví, chodí otrhaná, zůstává v lese v jeskyňce v létě v zimě.“

„A v noci také?“ ptal se Vilím.

„I ovšem že také?“ vždyť ji slýcháváte, že do noci u splavu zpívá, pak jde do jeskyně spat.“

„A nebojí se světýlek, ani hastrmana“ s velikým udivením ptaly se děti.

„I vždyť není žádný hastrman,“ pravila Barunka; „tatínek to povídal.“

V létě přicházívala Viktorka málo kdy k stavení prosit, ale v zimě přicházela jako ta vrána, zafukala na dvéře neb na okno a jen ruku natáhla. dostavši pak kus chleba neb cos jiného, mlčky odcházela. Děti vidouce na zmrzlém sněhu krvavou stopu její nohy, běžely za ní, volaly: „Viktorko, pojď k nám, maminka ti dá bačkory, můžeš u nás být!“ ale Viktorka se ani neohlídla, utíkajíc k lesu.

Za letních krásných večerů, když nebe jasné, krásné bylo, hvězdy požáry házely, sedla si babička ráda s dětmi ven pod lípu. Dokud byla Adelka maličká, posadila si ji na klín, Barunka s chlapci stáli u kolenou. To ani jinak být nemohlo; jak babička

cosi vypravovat začala, musely se jí dívat všechny přímo ve tvář, aby jim ani slůvka neušlo.

Babička jim povídala o světlých andělech, již tam nahoře přebývají a ty světla lidem rozžehují. O andělech strážcích, kteří střežou dítky na všech cestách života. se radujou, když hodnými jsou, plačou, když neposlouchají. Děti obracely zraky své k jasným nebesům, kde se třpytilo tisíce tisíců světel, malých míhavých i velikých lesknoucích se v barvách nejkrásnějších. „Která pak z těch hvězdiček je asi moje?“ ptal se jednoho večera Jan.

„To jen Pánbůh ví. Ale pomysli si jen, byloli by možno mezi těmi miliony hvězdiček ji nalézt?“ odpověděla babička.

„Komu pak asi patří ty krásné hvězdy, co se tak lesknou?“ povídala si Barunka.

„To jsou oněch lidí, jež si Bůh zvláště zamíloval, vyvolených to božích, kteří mnoho dobrých skutků vykonali, Pánaboha nikdy nehněvali,“ odpověděla babička.

„Ale babičko,“ ptala se Barunka opět, když zazněly od splavu žalostné zvuky nesouvislé písně, „Viktorka má také svoji hvězdu?“

„Má, ale je zakalena; a nyní pojdte, ať vás uložím, je čas k spaní,“ dokládala, když se už hodně setmělo. Pomodlila se s nimi: „Anděli boží, strážce můj,“ pokropila je svěcenou vodou a uložila na hnízdečko. Ty malé spalý hned, ale Barunka mnohdy ještě přivolala babičku k loži a prosila: „Sedněte si ke mně, babičko, já nemohu usnout.“ a babička vza-

la ruku vnuččinu do své ruky a začala se s děvčátkem modlit, a modlila se, až oči zavřelo.

Babička chodila spat v deset, to byla její hodina, tu ona cítila na očích. Do té doby měla úkol, který si ráno dala, udělaný. Než šla spat, nahlédla, zdali vše uzavíráno, svolala kočky a zavřela na půdu, aby na děti do pokoje se nedostaly a je nedusily, ulila v kamnech každou jiskřičku, uchystala si na stůl troudu a louč. Byl-li strach před bouřkou, uchystala si hromničnou svíčku, do bílého šatu zaobalila bochník chleba, a kladouc jej na stůl, říkala služebným: „To si pamatujte, v čas ohně má být nejprvnější, co člověk k sobě vzít má, chléb, pak se nezmate.“

„Ale babičko, vždyť neuhodí,“ říkaly služebné; ale to jí nepřišly vhod.

„Jen Pánbůh je všemohoucí, co vy můžete vědět. Opatrnosti nikdy nezbývá, to si pamatujte.“

Když bylo vše v pořádku, klekla před krucifix, pomodlila se, pokropila sebe i Barunku ještě jednou svícenou vodou, klokočový růženec položila si pod hlavu, a s Pánembohem usnula.

III.

Kdyby člověk, zvyklý na hlučný život velikých, měst, putoval údolím, kde stojí osamělé stavení, v němž Proškovice rodina žila, pomyslí by si: „Jak tu jen ti lidé mohou žít celý rok. Já bych tu nechtěl být, leda co růže kvetou. Bože, jakých pak tu radostí!“ A přece tam bylo velice mnoho radostí v zimě

v létě! Pod nízkou střechou přebývala spokojenost a láska, kterou jen okolnosti někdy zakalily, na příklad odjezd pana Proška do hlavního města, aneb nemoc někoho v domě.

Bylo to stavení nevelké, ale hezoučké. Okolo oken, obrácených k východu, táhla se vinná réva, před okny pak byla malá zahrádka, plná růží, fial, resedky, i salátu, petrželky a jiné drobné zeleniny. Na severovýchodní straně byl ovocný sad, a za ním táhla se louka až ke mlýnu. Velká stará hruška stála při samém stavení, kladouc se všemi svými ratolestmi na šindelem krytou střechu, pod níž hnízdi- lo mnoho vlašovic. U prostřed dvorku stála lípa, pod ní lavička. Na jihozápadní straně bylo menší stave- ní hospodářské, a za tím táhlo se chrastí a křoví až k splavu nahoru. Okolo stavení vedly dvě cesty. Je- dna vozová, kterou mohl nahoru podél řeky k Rie- senburskému dvorci a na Červenou Hůru, aneb dolů ke mlýnu a vždy podél řeky až do nejbližšího mě- stečka malou hodinku cesty vzdáleného. Řeka ta je divoká Úpa, která utíká s hor Krkonošských, vrhají- ce přes sráže a skály, proplítajíc se úzkými údolina- mi až do roviny, kudy bez překážky do Labe pospí- chá, ustavičně mezi zelenými břehy, majíc s jedné strany vysoké stráně, porostlé rozličným stromovím.

Z předu stavení, těsně vedle zahrádky byl chod- ník podél strouhy, kterou si vedl mlynář od splavu na mlýn. Od stavení přes strouhu byl můstek na stráně, kde byla pec a sušárna. Na podzim, když v sušárně byly plné lísky švestek, křížal a hrušek, to běhával Jan a Vilém velmi často přes můstek; dávali

ale pozor, aby je babička neviděla. Ale což to bylo všecko platno, babička jak do sušírny vešla, už viděla kolik švestek chybí a kdo na nich byl. „Jeníku, Vilíme, pojďte sem!“ volala hned, jak sešla dolů. „Mně se zdá, že jste mi přidali na lísku švestek?“— „I ne, babičko,“ zapírali chlapani zardíce se.

„Nelžete!“ hrozila babička, „nevíte že vás Pánbůh slyší!“ Chlapani mlčeli a babička už věděla všecko. Děti se tomu divily, jak to ta babička hned ví, když něco udělají, a kterak to může být, že jim to na nose pozná. Proto také netroufaly si ničeho před ní tajit. V letě, když bývalo velmi horko, svlékla babička děti do košilky a vedla je do struhy koupat; to muselo být ale vody jen po kolínka, sice měla strach, aby se jí neutopily. Anebo sedla s nimi na lávku, která ve vodě k máchání prádla přidělaná byla, a dovolila jim nožky koupat a zahrávat si s rybkami, které se co střely ve vodě míhaly. Nad vodou klenuly se temnolisté olše a vrby; děti rády trhaly proutky, házely je do vody, dívajíce se za nimi, jak je voda dál a dále unáší.

„Musíte hodit proutek hezky do proudu, u břehu když zůstane, zachytí jej každá travička, každý kořínek“ poučovala je babička přitom.

I utrhla Barunka proutek a hodila ho do prostřed proudu a dívala se za ním, a když viděla že plyne uprostřed proudu, ptala se babičky:

„Ale jak potom, babičko, když připluje k stavidlu, nebude moci dále?“

„Může,“ tvrdil Jan; „nevíš, jak jsem onehdy hodil proutek do vody před samé stavidlo, točil se

točil, a najednou byl pod ním, sjel přes vantroky na kola, a než jsem mlejnici přeběhl, byl v potoku a plynul do řeky.“

„A kam potom plyne?“ ptala se Barunka babičky.

„Od mlýna pluje k Zličskému mostu, od mostu pod stráněmi k požiradlu, od požiradla přes splav dolů, okolo Barvířského kopce k pivováru; pod skalou převleče se přes hrubé kameny pod školu, kamž budete na přes rok chodit. Od školy pluje přes splav, k velkému mostu do luk a ke Zvoli, od Zvole k Jaroměři do Labe.“

„A kam potom ještě plyne, babičko?“ ptalo se děvčátko.

„Daleko plyne po Labi, až přijde do moře.“

„Ach je, do moře! A kde je a jaké je to moře?“

„Ach moře je široké, daleké, stokrát dále je k němu než do města,“ odpověděla babička.

„A co se tam stane s mým proutkem?“ smutně otázalo se děvčátko.

„Bude se houpat na vlnách, a ty jej vyhodíš na břeh; na břehu bude se procházet mnoho lidí a dětiček, a nějaký chlapeček proutek zdvihne a pomyslí si: ‚Odkud pak ty proutečku asi plyneš? kdo pak tě pustil po vodě? Žajistě tam kdesi daleko sedělo děvčátko u vody, a ta tě utrhla a pustila po vodě!‘ A chlapeček donese si proutek domů, zasadí do země; z proutečku vyroste hezký stromeček, ptáčekové budou na něm zpívat, a stromeček se bude radovat.“

Barunka si zhluboka vzdychla, upustila v zamyšlení vykasané sukénky do vody, a babička musela

ždímat. Pan myslivec šel právě kolem a přezděl Barunku : „že je Barunka hastrmanka.“ Barunka zakroučila hlavou a povídala : „Však ne, hastrmanky žádné není.“

Když šel pan myslivec kolem, tož babička vždy říkala : „Stavte se, pane kmotře, jsou doma!“ a chlapci vzali ho za ruce a vedli k stavení. Někdy se pan myslivec bránil, vymlouvaje se, že musí dohlížet na mladé bažanty, že se mu líhnou, nebo do lesa a kdo ví co, ale tu zahlídl ho pan Prošek nebo paní, a chtě nechtě musel se zastavit.

Pan Prošek rád měl skleničku dobrého vína v domě pro hosta milého a k těm pan myslivec patřil. Babička hned přinesla chléb a sůl, a co tak právě bylo, a pan myslivec rád zapomínal, že se mu líhnou bažanti. Když pak zapomněl, zaklel si notně na svoji zapomenutost, rychle přehodil pušku přes rameno a šel. Na dvoře pohřešil psa. „Hektore!“ křikl, ale psa tu nebylo. „Po kterých peklích lítá zase!“ hněval se, a chlapci ochotní běželi že ho přivedou, že běhá někde se Sultanem a Tyrlem. Chlapci šli, pan myslivec se posadil zatím na lavičku pod lipou. Konečně když už na cestě byl, zastavil se ještě, volaje na babičku : „Dejte se přece vidět nahoře, má stará schovává pro vás vejce od tyrolek k násadce.“ Pan myslivec znal slabé stránky těch hospodyň! — Babička hned také přisvědčila : „Pozdravujte doma, že přijdeme!“ Tak se pokaždé přátelé rozcházeli.

Pan myslivec chodíval ne-li každý den, zajisté přes den okolo Starého bělidla, celý rok a po roce zase. Druhá osoba, kterou každý mohl den jak den

potkat okolo desáté na chodníku u Starého bělidla, byl pan mlynář. To byla jeho hodina, kdy chodil dohlížet k stavidlu nad stavením u splavu. Babička říkala o panu mlynáři, či lépe o panu otci, jak ho vůbec každý nazýval, že je rozšafný člověk, ale čtveřák.“

To bylo tím, že pan otec rád škádlil, rád si zažertoval; ale on sám málo kdy se smál, jen se tak „šklíbil.“ Oči ale zpod visutého hustého obočí vesele se do světa dívaly. Byl prostřední výšky, zavalitý, a celý rok nosil bělavé zpodky, čemuž se chlapci jednou divili, až jim pan mlynář řekl, že je to mlynářská barva. V zimě nosil dlouhý kožich a těžké boty, v létě modravou kamizolu, bílé kopice a pantofle. Na hlavě nosil všední den nízkou čepici s beránkem; zpodky měl vždy vyhrnuty, ať bylo sucho nebo bláto, a bez piksly neviděl ho nikdo ještě. Jak ho děti zahlédly běžely mu na proti, dávaly dobré jitro a šly s ním k stavidlu. Na cestě škádlil obyčejně pan otec Vilímka a Jana, ptaje se jednoho: „ví-li kam pěnka-va nosem sedá!“ druhého: ví-li kde je z vola kostel?“ anebo se ptal Jeníka umí-li už spočítat, zač bude krejcarová houska, když bude korec pšenice deset rýnských platit. Když mu chlapec směje se dobře odpověděl, říkal: „No, už vidím že jsi kos. Mohli by tě už udělat na Kramolně rychtářem.“ *) Vždy dával chlapcům šňupat, a když pak hodně kýchali

*) Kramolna je malé místo, sestávající z několika stavení, a tudý žádného rychtáře tam není.

šklíbil se. Adelka se vždy schovávala za babiččiny sukně, když viděla pana otce, ona neuměla ještě dobře mluvit, a pan otec ji pokaždý zlobil, aby říkala po něm: „Naše lomenice je mezi všemi lomenicemi ta nejlomenicovatější!“ a hodně rychle, třikrát po sobě. Věru, bylo té malé chudince až k pláči, že ji ten pan otec tak zlobí. Za to dostala od něho začaté košíček jahod, nebo mandlové oříšky, nebo jiný mlsek, a když ji pan otec hodně chtěl polichotit, říkal jí malá ččetko! —

Také chodíval denně v soumraku okolo Starého bělidla dlouhý Mojžíš, panský hlídač. Byl velmi vysoký jako tyč, škaredohledý, a nosil přes rameno pytel. Bětka služka povídala dětem, že do toho pytle sbírá neposlušné děti, a od té chvíle zůstaly děti, kdy zhlídly dlouhého Mojžíše, jakoby je krví polil. Babička sice takové tlachy Bětce zakázala, ale když Vorša, druhá služka, řekla, že je Mojžíš Poberto, že mu zůstane všecko pod prstem, neřekla babička na to pranic. Musel to být tedy přece nekalý člověk ten Mojžíš, a dětem zůstal hrozným, byť již i byly nevěřily, že má v pytli děti. — V létě, když byla vrchnost na panství, vidávaly děti mnohdy krásnou kněžnu jeti na koni, a v průvodu jejím panstvo; pan mlynář vida ji jednou povídal babičce: „Mně to přichází, jako když vyjde metla boží (hvězda, kometta) a vleče za sebou ohon.“

„To je ale rozdíl, pane otče, že metla boží světu zlé zvěstuje, to panstvo ale, když se tu ukáže, lidem k užitku bývá,“ odpověděla babička.

Pan otec točil pikslou mezi prstami jako mlýn-

ským kolečkem, což byl jeho zvyk, a šklíbil se, neříkaje již tak ani tak.

K večeru přicházívala babičku a děti navštívit Kristla, dcera z hospody u mlýna, děvče jako karafiát, čerstva, čiperná jako veverka, veselá jako skřivánek; babička ji vždy ráda viděla a říkala ji smíšek, protože se Kristla velmi ráda smála.

Kristla přiběhla vždy na skok, na slovičko, pan myslivec se zastavil, pan mlynář přicházívá jen na okamžení, paní mlynářka, když za čas jednou se vybrala na Staré bělidlo, přišla s vřetánkem na přástvu, paní myslivcová chodila na táčky, neboť mívala k chování malé děcko s sebou, ale když paní správcová ze zámku počila svojí přítomností Proškovice stavení, říkala paní Prošková: „Dnes dostanu visitu!“

To babička s dětmi odešla; ona neměla srdce, by koho nenáviděla, ale paní správcová nebyla jí pěkná v očích, a sice proto, že se nesla výše než narostla. První čas, když babička k dceři přišla a ještě v domácnosti ani s okolními lidmi obeznámena nebyla, přišla jednoho dne paní správcová se dvěma ještě paničkami na visitu. Paní Prošková byla právě kdesi na stráni. Babička dle svého obyčeje pobídla hosty, by se posadili, a přinesouc chléb a sůl, podala s celou upřímností, aby si vzácné paní ukrojily. Vzácné paní se ale s pohrdlivým vyhrnutím nosíčků děkovaly, že nebudou jíst, pak se úsměšně na sebe podívaly, jakoby chtěly říci: „Ty sprostačko, co si myslíš, že jsme my náké jen tak ledabylo!“ Paní Prošková příjdouc viděla hned, že babička chybila proti panským obyčejům, a řekla matce, když paní

odešly, aby takovým paním chléb nepředkládala, ty že jsou na jiné věci zvykly.

„Víš ty co Terynko,“ řekla jí babička popuzena, „kdo u mne nepřijme chléb a sůl, ten není hoden, bych mu židli podala. Ale dělej si jak ty chceš, já vašim novotám nerozumím.“

Z výročních hostů, kteří na Staré bělidlo přicházeli, byl to nejprve kupec Vlach; přijel vždy s vozíkem o jednom koni, na vozíku měl plno sladkého zboží, mandle, rozinky, fiky, voňavky, pomeranče, citrony, drabé mýdlo a podobné. Paní Prošková z jara i na podzim mnoho kupovala, začez on dětem vždy kornoutek sladkostí podstrčil. Babička měla z toho radost a říkala: „To je zdvořilý človíček ten Vlach; jen to se mi nelíbí, že by vymámil od jalové krávy týle!“ —

Babička raději kupčila s olejkářem, který také dvakrát za rok přišel; babička koupila vždy od něho lahvičku jeruzalemského balsamu na rány, a přidala k platu ještě kus chleba.

Také dráteníka i žida přivítala vždy s laskavou upřímností; byli to vždy ti samí a tudy známí již, jakoby spřáteleni byli s Proškovíc rodinou. Jen když jednou do roka se přihodilo, že se toulaví cikáni v sadu ukázali, tu se babička ulekla. Honem vynesla jim jíst ven a říkala: „S užitkem bývá, vyprovodí-li jich člověk až na rozcestí.“

Nejmilejší však ze všech těch výročních hostů byl dětem i celé rodině pan Beyer, myslivec to z hor Krkonošských, z Maršendorfu, který přicházel každé

jaro dolů, jsa dozorcem při plavení dřeva, které se pouštělo po Úpě dolů.

Pan Beyer byl člověk vysoký, suchý, sval jen a kost. Měl vysmáhlý dlouhý obličej, veliké jasné oko, prohnutý podlouhlý nos, kaštanové vlasy a velikánské kníry, které si hladil dolů. Riesenburský pan myslivec byl zavalitý, červený v tváři, měl malé knírky a byl vždy hezky učesan; pan Beyer měl vlasy rozdělené nad čelem a vzadu viset až přes límec. Děti to hned viděly. Riesenburský šel vždy pohodlným krokem, pan Beyer jakoby přes propasti kráčel. Také nenosil Riesenburský tak vysoké těžké boty až nad kolena, měl pěknější ručnici i řemen i mošnu, nosil čepici a na ni sojčí pírká; pan Beyer měl ale vyrudlý šat, silný řemen u ručnice, a na zeleném plstěném klobouku jestřábí, luňáčí a orlí péra.

Tak vypadal pan Beyer. Děti ale jak ho poprvé viděly, měly ho rády, a babička tvrdila, že děti a psi hned poznají, kdo je má rád. Tenkrát to babička trefila. Pan Beyer měl děti velmi rád; miláčkem jeho byl Jan, rozpustilý Jan, jemuž všickni láli, že je luciper; pan Beyer ale tvrdil, že bude z něho hodný hoch, a kdyby se mu zalíbilo myslivectví, že by si ho vzal sám na starost. Riesenburský pan myslivec, který vždy také na Staré bělidlo přišel, když se dostavil pan bratr z hor, říkal: „Nu, což je o to, kdyby se mu zachtělo být myslivcem, vezmu já ho k sobě, můj Frantík musí beztoho také myslivcem být.“

„Nic to, pane bratře, zde by měl domov u huby, a za druhé bývá lépe, když se naučí mladý člověk znát i obtížnosti stavu svého, a vám myslivci tu

dole je hej, vy nevíte nic co je zle.“ A tu začal lesník vyličovat obtížnosti stavu svého, zimního času mluvil o vichřicích a vánicích, o příkrých cestách, o propastech, ohromných závějích a mších. Vypravoval, kolikráte byl již v nebezpečenství života, když noha jeho sklouzla na srázné cestě, kolikráte zbloudil a o hladu dva tři dni se v horách toulal, nevěda kudy z labirintu toho ven. „Za to ale,“ dokládal, „neznáte dolané, jak krásně je být v horách v létě. Jak sníh ztaje, zazelenají se údolí, kvítí úprkem rozkvětá, lesy plné vůně a zpěvu, všecko to je pojednou jako učarováním; pak je radost chodit po lese, chodit na čekání. To si dvakrát za týden zajdu na Sněžku; když vidím slunce vycházet a ten boží svět pod nohou mi leží rozprostřen, tu si myslím, že bych přece s hor nešel, tu zapomínám na všechny obtíže!“—

Pan Beyer přinášel dětem pěkné krystaly, povídal jim o horách a jeskyních, kde je nalézá, přinesl jim mech vonný co fialky, a rád jim vypravoval o Ribroulově zahrádce, která je překrásná a do níž pan Beyer bloudě jedenkrát v hrozně vichřici a sněžné vánici po horách přišel.

Celý den, co býval myslivec u nich, nehnuli se chlapeci od něho, chodili s ním u splavu, dívali se jak se dřeva plaví, jezdili na vorách. Když se pak druhý den ráno pan Beyer rozloučil, plakali a šli ho na kus vyprovodit s babičkou; paní Prošková dala mu vždy na cestu jídla, co jen unést mohl. „No, na přes rok, dá-li Bůh, uvidíme se zase; buďte zdraví!“ tak se loučival, odhazuje dlouhými kroky. Děti pak kolik dní si povídaly o divech a hrůzách v Krkono-

ších, o panu Beyerovi, a těšily se už zase na druhé jaro.

IV.

Mimo výroční svátky byla to každá neděle, na kterou se děti zvláště těšily. V neděli, to je babička nebudila, když měly vstávat; to bývala dávno již v městečku v kostele, na ranní, na kteroužto mši ona co stará hospodyně chodit uvyklá byla. Matka, a když byl otec doma, i on chodili na hrubou, a to šly, bylo-li pěkné počasí, děti s nimi, babičce naproti. Z daleka jak babičku spatřily, na ni volaly, úprkem k ní se ženouce, jakoby rok ji byly neviděly. V neděli se jim zdála babička vždy trochu jinačí, tvář jasnější, laskavější; také bývala pěkněji přistrojena, na noze nové černé pantoflíčky, na hlavě bílý čepec s holubičkou ze škrobených bílých kalounů. Seděla jí v týle jako opravdová. Děti si povídaly, že je babička v neděli „hrozně hezká!“ — Obyčejně, když k babičce přišly, chtěl každý něco nést. Jeden dostal tedy růženec, druhý šátek, Barunka ale co nejstarší vždy nesla mošinku. Z toho ale povstaly vždy nechvalné křiky, poněvadž chlapeci všeteční byli a do mošinky nahlídnout chtěli, a Barunka zase dovolit to nechtěla. Přišlo pokaždé k žalobě, Barunka musela se obrátit na babičku, aby chlapecům vylála. Ale babička sáhla místo lání do mošinky, podělila děti buď jablkami, buď něčím jiným, a byl hned svatý pokoj. Paní Prošková říkala sice každou neděli: „Prosím vás babičko, nenoste jim ničeho více!“ ale babička každou neděli jí odpovídala: „Jak pak by to bylo,

abych jim z kostela něcho nepřinesla. Vždyť jsme my nebývaly lepší!“ Zůstalo tedy při starém.

S babičkou přicházivala zároveň panímáma, to jest paní mlynářka a leckdy ještě některá kmotra ze Žernova, vesnice to, kteráž nejbliže nade mlýnem leží. Panímáma nosila dlouhé šaty s kabátkem a stříbrný čepec. Byla to ženka nízká, buclatá, s černýma veselýma očima: měla krátký rozplácly nosejček. přívětivá ústa, malou bradičku a pod bradou lalůšek. Na krku nosívala v neděli drobné perle, všední den granáty. Na ruce měla dlouhý kulatý košík z rákosu pletený s kulatým záklopem v němž bylo trochu toho koření krámského, co panímáma pro domácnost potřebovala.

Za ženskými chodíval pan otec, obyčejně s některým kmotrem. Bylo-li horko, nesl si kabát světloušedý na španělce přes rameno. V neděli míval vyleštěné boty do půl lejtek a nahoře štrápce na nich, což se chlapcům velice líbilo. Nohavice měl úzké do bot. Na hlavě vysokou černou beranici, na níž po jedné straně od hora až dolů modré mašličky byly. Druhý kmotr byl též tak ustrojen jako pan otec, jen že dlouhý kabát, v zadu s faldami a velikými olověnými knoflíky posázený, byl zelený a ne šedý, jakoužto barvu pan otec co mlynář miloval.

Lidé jdoucí na hrubou, vítali je od slova božího, oni je pak k slovu božímu. Někdy se zastavili, poptali se jedni druhých, jak se mají tu, jak tam, co se přihodilo na Žernově, co ve mlýně. V zimě potkal málo kterého Žernovského, aby šel do městečka do kostela, cesta byla po příkré strání nebezpečná.

To chodili buď do Studnic aneb na Červenou hůrů, do obou dědin byla cesta schůdnější. V létě si z toho ale nic nedělali, zvláště mladá chasa. V neděli dopoledne se cesta po lukách k městečku netrhla. Tu jde volným krokem stařena v kožichu a plachetce, a vedle ní podpíraje se o hůl kráčí starý muž; ba že starý, vždyť pak nosí v hlavě hřebec, tu modu mají jen stařečkové. Ženy v bílých čepcích s holubičkami, muži v beranicích neb furiantských vidrovkách je předhóní, ženouce se přes dlouhou lávku k stráni. S hůry dolů ale přicházejí tancujícím krokem děvčata jako laně, a za nimi pospíchají bujní junkové jako jeleni. Tu prokmitne stromovým nadýchaný rukávec bílý, tu zachytne se na křoví červený vlající od ramene fábor, tu strakatí se vyšívaná kamizolka chlapce, až konečně celý veselý sbor vyžene se na zelený pažit.

Přišedši domů, převlékla se babička ze svátečního šatu, vzala na se kanafasku a šukala po domě. Po obědě bylo jí nejmilejší sednout, položit hlavu Barunce do klínu a nechat si hledat živé vlasy, které prý jí velmi svědí. Obyčejně při tom vískání usnula, ale nikdy na dlouho. Když se probudila, vždy se divila, že usnula, říkajíc: „Inu to nevím ani, že se mi ty oči tak zklížily!“

Odpoledne chodívala s dětmi do mlýna; to bylo už jako vyjednáno, děti se na to půldne velmi těšily. Mlynářovic měli také dcerku, v stáří Barunky, říkaly jí Mančinka, a to bylo děvče dobré a hravé.

U mlýna před vraty stála socha svatého Jana Nepomuckého mezi dvěma lipama; tam sedávala v

neděli po obědě panímáma, někdy také Žernovská kmotra, co zůstávala na stráni, a Mančinka. Pan otec stál před nimi pohrávaje pikslou, cosi ženám povídaje. Jak mile zahlídli babičku s dětmi okolo struhy přicházet, běžela jim Mančinka vstríc, a pan otec maje již zase pantofle a vyhrnuté nohavice i šedou kamizolu na sobě, šoural se pomalu za ní s Žernovskou kmotrou. Panímáma ale obrátila se do mlýna, „tém dětičkám něčeho přichystat, aby to dalo pokoj,“ přitom dokládajíc. A než ty dětičky přišly, už byl přichystán stolek, buď pod okny, v zahradě nebo na ostrůvku, aneb v zimě v sednici; na stolku byly dobré buchty, chléb, med, pomazánka, smetana, a ještě na konec přinesl pan otec v košíku čerstvě načesaného ovoce, anebo panímáma přinesla ošatku suchých křížal a švestek. Káva a podobné panské pití, to nebylo tenkrát ještě mezi lidem v módě jen u paní Proškové, pila se káva.

„To jste hodná, babičko, že jste přišla,“ říkala panímáma, podávajíc ji židličku; „já nevím, kdybyste k nám nepřišla jednu neděli, mně by se neděle nedála být. Teď ale pojezte, čeho Pánbůh udělil! —

Babička málo jídala, také prosívala, by panímáma dětem takové porce nedávala, ale tomu se tlustá panímáma jen smála. „Vy jste stará, nedivím se, že mnoho nejíte; ale děti, och Bože, to má kachní žaludky! Koukněte se na naši Manču kdy chcete, ona vám řekne vždycky, že je lačná.“ Děti se šklíbily a dávaly panímámě zcela za pravdu.

Když jim panímáma naložila po buchtách, odklidily se za stodolu; tam o ně babička starost mít

nemusela, tam si házely míčem, hrály na koně, na barvy a podobné hry prováděly. Čekali tam na ně vždy už jedni a ti sami společníci, šest dětí to, jeden menší než druhý, jako píšťaly u varhan. Byly to děti z pazderny nad hospodou. Bývala to pazderna ale když se tam flašinetláš se ženou a dětmi přistěhoval vystavěl jim hospodský chaloupku a měli tam sednici a kuchyň. Otec jejich chodil po okolí s flašinetem, matka na ně prala a záplatovala a podělkovala za kousek stravy. Neměli svého jmění více, než těch šest pandurů, jak jim pan otec říkal, a trochu té muziky. Na vzdor tomu nebylo ani na dětech ani na flašinetláři a jeho ženě vidět jakou nouzi; děti měly tváře jako slabikáře, a mnohý den vycházela z pazderny vůně, že se až okoloidoucím laskomíny dělaly, a když děti s mastnými, lesklými ústy ven vyšly, mysleli si sousedé: „Co pak to Kudrnovic pekou?“ — Jednou přišla Mančinka od Kudrnů a vypravovala panímámě, že jí dala Kudrnová kus zajíčka, ale to že byla taková dobrota, že to ani vypovědít nemůže, zrovna jako mandle.

„Zajíce,“ myslila si panímáma, „kde pak ho vzali, snad nechodí pytláčit Kudrna; ten by si posvítíl.“

Přišla Cilka, nejstarší děvče Kudrnovic, na táčky; to děvče mělo vždy co chovat, poněvadž měli každý rok maličké, a panímáma hned se jí ptala: „Co pak jste měli dobrého k obědu?“ — „I nic; jen bandory,“ odpověděla Cilka. — „Co že nic, co bandory; vždyť povídala Manča, že jí dala vaše máma kus zajíčka, že byl tak dobrý?“

„I panímámo, to nebyl zajíček, to bylo kousek kočky. Tatiček ji dostal na Červené Hůře, to byly veverky, tatiček potkal mysliveckého mládence a ten nesl tři veverky, které zastřelil, pro víra; i prosil ho tatiček aby mu je dal, že slyšel že jsou veverky dobré a chutnější maso mají než mladý zajíček — proto že se živí jen lískovými oříškami a mládenec mu je dal a povídal mu že je to pravda, že jsou dobré. A tatiček je přinesl domů a stáhl je a mamička nám je upekla a uvařila nám bandory a tak jsme měli dobrý oběd. A když Mančinka k nám přišla dala ji mamička také kousek. — Onehdy přinesla nám máma ze dvora; děvečka paní správceové, zardousila při krmení slejškami husu, a museli jí zaříznout a paní ji nechtěla a tak ji dala mamičce a měli jsme na kolik obědu masa, sádlu na dlouhý čas . . .“ Ale panímáma přetrhla děvčeti řeč, řkouc: „Jdi mi, jdi mi, ti, až mne zima pochází! — Mančo, ty bezbožná holka, jestli mi budeš ještě jednou jíst zajičky u Kudrnů! Hned se mi jdi umýt, ať mě nic do ruky nebereš,“ takovou vedla panímáma vystrkujíc Cilků ze dveří.

Mančinka plakala, ujišťujíc matku, že byl zajíček dobrý, a panímáma pořád se uplývala. Pan otec přišel, a slyše co se stalo, zatočil pikslou v prstech rka: „Co se durdíte, panímámo, kdo ví po čem děvče bude tlusté! Proti gustu žádný dišputát! Kdo ví jestli já sám se nepozřyu na dobrou veverku! šklíbil se pan otec.

„S takovou mi zůstaňte za dveřmi, pantáto, přestaňte s tlachy!“ hněvala se panímáma, a pan otec mhouřil očkem a smál se.

nechaly si to líbit, ale pes, který také byl žákem a dokonce ničeho neuměl, než na peci funět, tomu usoudil pan učitel k těm dvěma flakám ještě pověšení černé tabulky na krk, a to se také na něm vykonalo. Pověsily mu na hrdlo desku, rozhněvaný chlupáč skočil s pece dolů s hrozným rámusem, trhaje se sebe hanlivé znamení. Stárek skočil leknutím s lavice, babička si odplivla, a pan otec pohroze pikslou na pec volal: „Sak na ryby, pytel na raky, půjdu-li na vás!“ a zatoče jí zase v prstech, usmál se, ale aby to děti neviděly.

„To udělal zajisté ten náš luciper!“ mínila babička; „nejlepší když se domů sebereme, ještě by mlyn shůru nohama obrátily ty děti!“

Ale mlynářovic bránili; ještě nebylo ukončeno vypravování o té francouzské vojně a o těch třech potentátích. Babička je znala všechny tři, ona měla mnoho zkušenosti, znala vojenský stav, jí každý věřil.

„A kteří to byli, ti tři ledoví mužové, které poslal Rus na Bonaparta?“ ptal se babičky mládek, hezký to, veselý hoch.

„Což ti to nemůže napadnout, že to byly tři měsíce, prosinec, leden a únor,“ vysvětlil mu stárek. „To je v Rusích taková zima, že musejí lidé na tvářích nosit futrály, sice by jim nosy zmrzly. Francouzové nejsou na zimu zvykli, jak tam přišli, hned to všecko pomrzlo. A Rus ten to dobře věděl, že to takové bude, proto je zdržoval. Ach, to je kos!“

„A Josefa císaře jste osobně znala?“ ptal se jeden z mlečů babičky.

„Jak pak bych ho neznala, vždyť jsem s ním mluvila, vždyť mi tuhle ten tolar vlastní svou rukou dal,“ řekla babička, berouc na granátech zavěšený tolar do ruky.

„I prosím vás a jak se to stalo, kde vám jej dal?“ ptali se mnozí. Děti se byly na peci trochu stišily a slyšice tu otázku, sběhly s pece a prosily babičku, aby povídala že ony to také ještě neslyšely.

„Ale panímáma a pan otec to už slyšeli,“ namítla babička.

„Hezký výklad může člověk dvakrát i třebas kolikrát poslouchat bez omrzení, jen povidejte,“ pravila panímáma.

„Nu, tak vám to povím, jen vy děti sedněte a tiše mi sedte.“ Děti se hned usadily a tichy byly jak pěny. „Když se stavěl nový Ples (Josefov), byla jsem výrostek. Já jsem z Olešnice; víte kde je Olešnice?“

„I víme, to je za Dobruškou, v horách, na Slezských hranicích, ne?“ ozval se stárek.

„Tam odtud, tam. Vedle našeho statku bydlela vdova Novotná, v malé chaloupce. Živila se děláním vlněných huní; když měla trochu díla pohřomadě, nesla je do Jaroměře nebo do Plesu na prodej. Bývala u nebožky mámy pečená, vařená, a my děti bývali u ní kolikrát za den. Náš tatík stál jejímu synu kmotrovstvím. Když jsem už kousek práce zmoci mohla, říkávala mi Novotná, když jsem k ní přišla: „Pojď sednout k stavu a ně se, bude ti to někdy k dobrému. Čemu se člověk z mládí naučí, k staru jakby našel.“ Já byla jak živa do práce

trubičku a myslela jsem si, jak to asi skrze ní kouká ten pán. Ale on mi to musel zrovna na nose vidět, najednou se obrátí ke mně a povídá: „Ty bys asi ráda věděla, jak je skrze ten dalekohled vidět, ne?“

Já se začervenala a nemohla jsem ani oči pozdvihnout, kmotra ale vyjela: ona myslela Madla že je to floutna a vy že jste muzikant. Já jí to ale pověděla, kdo jste.“

„A ty to víš? smál se pán.

„Inu, já nevím, jak vám říkají, ale to vy jste jeden z těch, co tu chodí dohlížet na ty lidi a skrze tu trubičku se na ně díváte, ne-li?“

Pán se smál, až se za boky bral. „No,“ povídal, „to poslední jsi matko trefila. Chceš-li se skrze tu trubičku podívat, tedy se podívej,“ obrátil se ke mně, když se byl notně vysmál, a pěkně mi položil trubičku k oku. To jsem vám lidičky své divy spatřila; v Jaroměři zrovna lidem do oken jsem viděla a každého pěkně pozorovala, co dělá, jako bych stála u něho, a daleko až na polích lidé co pracovali, viděla jsem jako před sebou. Chtěla jsem to dát také kmotře, aby se podívala, ale ona mi povídala: „Co pak si myslíš, to by se pěkně slušelo pro mne, starou ženu, abych si hrála.“

„Ale to není k hraní, to je k potřebě, matko,“ řekl jí pán.

„Inu nechť si je ale pro mne se to nehodí,“ řekla kmotra a mermomocí se podívat nechtěla. Mně tak napadlo, kdybych viděla skrze to sklíčko Jozefa císaře, a dívala jsem na všechny strany, a že byl ten

pán tak velice hodný řekla jsem mu, koho bych ráda viděla,

„Což ti tolik na císaři záleží, máš ho ráda?“ zeptal se mne pán.

„Bodejt bych neměla.“ povídám. „když ho každý člověk pro jeho dobrotu a hodnost chválí. Však se za něj také každý den modlíme, aby mu dal Pánbůh dlouhé panování a té jeho panímámě.“

Pán se jako usmál a povídá: „Chtěla bys s ním také mluvit?“

„I zachraň Pánbůh, kam pak bych oči dala?“ povídám.

„Vždyť se mne také nestydíš, a císař je přece člověk jako já.“

„Ono to přece není takové, panáčku,“ ozvala se kmotra: „císař pán je císař pán, a to je přec jen něco říci. Já slýchala, že když se člověk podívá císaři do očí, zima pochází a horko rozpaluje. Náš konšel s ním už dvakrát mluvil a říkává to.“

„Váš konšel nejspíš že nemá dobré svědomí, a proto nemůže směle se podívat nikomu do očí,“ řekl pán a psal při tom něco na malý lístek. Ten lístek dal pak kmotře a povídal jí, aby šla do Plesu do zásobárny, a na ten lístek že se jí houně zaplatí. Mně dal ten stříbrný tolar, řka: „Nech si ten peníz na památku, abys nezapomněla na Josefa císaře a jeho panímámu. Modli se za něho, modlitba vroucího srdce je Bohu milá. Až přijdete domů, můžete říci, že jste mluvily s Josefem císařem!“ — Dořekl a rychle odešel. My klekly a žádná nevěděly jsme co děláme leknutím a radostí. Kmotra začala mi

ale volila cestu pod stráněmi podél řeky až k píle. Nad pilou byl holý vrch, na němž rostla vysoká divizna, pro kterou Barunka ráda lezla a babičce přinesla. Za pilou se údolí víc a víc úžilo a řeka v těsnějším korytu bystřeji utíkala přes veliké kameny, které jí v cestě ležely. Vrchy porostlé byly jedlemi a smrčínami, které svým stínem skoro celou šíři údolí zatemňovaly. Tím údolím šly děti s babičkou, až došly pod zbořeniny hradu Riesenburského, které z temného stromoví čněly porostlé mechem.

Opodál hradu, nad starým sklepením, kterým se prý mohlo chodit tři míle cesty pod zemí, do něhož ale nikdo vstoupit nemohl pro vlhkost a zkažený vzduch, vystavěn byl altán s třemi vysokými špičatými okny. Vrchnost když na lovu byla, držela tam druhé snídání. K tomu altánku děti zaměřily, lezouce po příkrém vrchu nahoru jako kamzíci. Babička chudák stará sotva se vyškrábala; v pravo i v levo stromků se chytala. „No, vy jste mi daly, sotva že dechu popadám,“ povídala jsouc konečně nahore.

Děti ale vzaly babičku za ruce, vedly do altánu, kde byl příjemný chlad a pěkná vyhlídka, a posadily ji na židlici. Na pravé straně altánu viděly děti na zbořeniny hradu; pod hradem točilo se do polokruhu údolíčko, jež zavíraly při dolním i horním konci vršky, porostlé jedlemi. Na jednom z těchto vršků stál malý kostelíček. Šum vody a zpěv ptactva oživoval jedině panující vůkol tichost.

Jan zpomněl si na silného Ctibora, ovčáka pána Riesenburského; tam dole na louce to bylo, kde

ho pán přistihl, jak nesl na ramenou celou i s kořeny vytrhnutou jedli, kterou byl v panském lese ukradl. Když se ho pán ptal, kde ji vzal, upřímně ze své viny se vyznal. Pán mu to odpustil, ba ještě ho pozval na hrad, s dodáním, aby si vzal s sebou pytel, že mu dá tolik poživky, co unese. Ctibor byl neomalen, vzal ženě devítiloketní cíchu a šel do zámku, kde mu hrachu a uzených kýt do ní uložili. Pro jeho sílu a upřímnost rytíř si ho zamiloval, a když v Praze veliký turnaj od krále vypsán byl, vzal ho s sebou. Ctibor silou svojí zvítězil nad jedním německým rytířem, nad kterým nikdo zvítězit nemohl, a král udělal ho též rytířem.)

Dětem se ta povídka velice líbila, a od té doby, co jim starý ovčák ji povídal, měly hrad i louka větší pro ně zajímavosti.

„A jak se to tam jmenuje, co ten kostelíček je, babičko?“ ptal se Vilím.

„To je na Boušíně. Dá-li nám Pánbůh zdraví, také se tam jednou podíváme, až tam bude pouť!“ řekla babička.

„A co se tam stalo, babičko?“ ptala se Adélka, která by byla babičku poslouchala od rána do večera.

„Zázrak se tam stal. Nevíte již, jak to jednou Vorša povídala?“

„Nevíme už nic. Povídejte vy nám to, pěkně vás prosíme,“ škemraly děti, a babička nedala se dlouho prosit.

„Tedy sedněte hezky na lavici a nevyhýbejte se mi z okna, ať nepřepadnete dolů a nesrazíte vaz.

Za tímto vrchem a těmi lesy jsou vesnice Turyň, Litoboř, Slatina, Mečou, Boušín; ty všechny před dávnými časy patřily jednomu rytíři, který se jmenoval Turinský a na Turyni v hradu svém bydlel. Pán ten měl paní a jedinou dcerušku, hezkou dívčičku, ale bohužel byla hluchá i němá, čeho bylo rodičům veliký žal.

Jedenkráté procházela se po hradu ta holčinka, a tu si usmyslila, podívat se, co dělají ti malí beránkové v Boušinském dvorci, a jak as vyrostly od té doby, co je neviděla. — Musím vám říci, že tenkráté ještě ten kostelíček tu nebyl, ani vesnice, jen dvorec tu byl, v němž čeledě bydlela Turynského pána a kde se chovala jeho stáda. Kolem do kola byl samý les a v lese mnoho divoké zvěře.

Dceruška Turynská byla kolikráté ve dvorci, ale to jela vždy s otcem; myslila bláhová, že když se tam rozběhne, také hned tam bude. Šla tedy, šla, kam ji oči vedly; myslela, cesta jako cesta, byla ještě mladá, nerozumná, jako vy jste. Když ale dlouho už šla, a ještě bílý dvůr neviděla, začínalo jí být ouzko; napadlo jí teprv co řekne otec a matka, že utekla ze zámku, dostala strach a vrátila se nazpět. Ale když je člověk ve strachu, lehko se pomate, dokonce takové dítě. Spletla si holčina cestu, a nepřicházela ani domů ani do dvorce, dostala se do hustého lesa, kde nebylo ani stopy ani světla. Teprv poznala, že zabloudila!

Můžete si myslit, jak jí bylo! — Vám by ale přece tak zle nebylo, máte sluch a mluv, čeho děvčátko nemělo. Běhala ve zmatku kříž a kříž, a tím

více se pletla. Na konec i žízeň i hlad ji trápil, nohy ji také bolely, ale to vše nebylo tak hrozné, jako strach, který mělo děvče před nocí, zlou zvěří, a ouzkost, která jí tížila, že se otec a matka na ni hněvat budou. Ustrašená, uplakaná octla se najednou u studánky; dychtivě klekla si k ní a napila se; když se pak okolo sebe ohlédla, viděla dvě uslané cestičky. Ale nevěděla kterou se dát, už ji bloudění přestrašilo a naučilo, že nevede každá cestička k domovu. Tu si zpomněla, že její matka když v strachu a úzkosti je, vždy do své komůrky jde a se modlí; i klekla tedy na zem holčinka a modlila se, aby ji Pánbůh vyvedl z lesa.

I slyší najednou divný zvuk, hučelo a znělo jí to v uších víc a víc, jasněji a jasněji, děvče nevědělo co se to s ní děje, jaké to jsou zvuky; začala se strachy třást a plakat, chtěla utíkat — a tu hle, běží k ní z lesa po cestičce bílá ovce, za ní druhá, třetí, čtvrtá, pátá a šestá a více jich, vždy více, až je u studánky celé stádo. Každá ovce měla na krku zvonec, ty zvonce zvoní a děvčátko je slyší! To jsou ovce otcovy a tu běží ovčákův bílý pes a tu přichází Barta ovčák, a děvčátko vykřikne „Barto!“ a běží k němu. Zaradoval se Barta, když slyšel, že slečna mluví a slyší, vzal ji do náručí a pospíchal k dvorci, od něhož nebyli daleko vzdáleni. Byla tam paní Turynská, všecka sklíčená; nevěděli, kam se jim dcerka náhle z hradu byla poděla a co se s ní stalo. Rozeslali po lese kde koho, otec také hledal, a paní čekala v bílém dvoře. Můžete si myslit, jakou radost ta maminka měla, když jí Barta dceru přinesl a ke

lát, že jsem se tolik opovážila. a sama se opovážila také dost. Ale kdo pak by si to byl pomyslíl, že je to císař pán. Těšily jsme se z toho, že snad přece nemusel se mrzet, když nás obdaroval. V záso-bárně vyplatili Novotné třikrát tolik za houně než co žádala. My domů zrovna letěly, a když jsme tam přišly, nebylo vypravování konce a všickni nám toho záviděli. Máma mi dala tolar provrtat, a od té do-by jej nosím na krku. Už mi bylo kolikráte dost zle, a přece jsem se ho nevzdala. — Škoda, věčná škoda, že toho pána zem kryje!“ dokončila babička svoje vypravování s povzdechem.

„Ba škoda,“ dotvrdili ostatní. Děti poznavše historii tolaru, teprv si ho ze všech stran obracely a teprv se jim stal znamenitý. Babička pak stála všem ve světle ještě vyšším od té doby co věděli, že mluvila s císařem Josefem. —

Nedělním večerem započal se ve mlýně již no-vý týden. Mleči se sjížděli, mlýny začaly pomalu svým obyčejným taktem hrkotat, stárek chodil po mlejnici, přehlížeje znatelským okem, kde by co chy-bělo, mládek zpívaje běhal shora dolů, zdola nahoru, od koše ke koši, a pan otec stál před mlejnicí, vítal veselou tváří své lidi, kteří mu přinášeli výtěžek, podávají jim šňupec tabáku.

Panímáma s Mančinkou vyprovodily letního ča-su babičku až k hospodě. Byla-li tam právě muzi-ka, zastavily se trochu u plotu, kamž obyčejně k nim přistoupilo několik kmoter, dívajíce se na tancující chasu. Do vnitř se podívat nebylo možná, bylo tam nabito; sama Kristla, když nesla pivo ven do sadu,

kde páni seděli, holby nad hlavou nést musela, aby je nevyrazili.

„Vidíte je pány,“ říkávala panímáma, ukazujíc hlavou k sadu, kde seděli zámeční pánové, a kdykoliv Kristla k nim přišla, zadržovat ji chtěli, „vidíte je! To věřím, to by bylo děvče, takové hned nenajdete. Ale nemyslete si, že je nechal Pánbůh schválně pro vás vyrůst a vy abyste mu svět zkazili!“

„Není strach, panímámo, že se dá Kristla těm zbalamutit,“ mínila babička. „Ta jim ukáže, kudy cesta ze dveří.“ — Zdálo se tak. Jeden z těch panáčků, na deset honů pízmem zavánějících, šeptal děvčeti cosi do ucha, ale ona mu se smíchem odsekla: „Jen složte panáčku, složte, nekoupíme!“ skočila do síně a veselou tváří položila ruku do mozočkové pravice vysokého junka, nechala se obejmout a vést k tanci, nedbajíc na volání: „Kristinko, pojďte nalívat!“

„Ten je jí milejší, než zámek se všemi pány i poklady,“ usmála se babička, dala panímámě dobrou noc a ubírala se s dětičkami domů. —

V.

Jednou za čtrnáct dní neb tři neděle, když byl právě krásný den, říkala babička: „Dnes půjdeme na přástvu k myslivcům,“ děti těšily se od rána až do té chvíle, kde babička vzavši vřetánko na cestu se vydala. Za splavem vedla cesta pod příkrou strání k mostu, za mostem pak šlo se topolovým stromořadím ustavičně až do Riesenburku. Babička

ale volila cestu pod stráněmi podél řeky až k pile. Nad pilou byl holý vrch, na němž rostla vysoká divizna, pro kterou Barunka ráda lezla a babičce přinesla. Za pilou se údolí víc a víc užilo a řeka v těsnějším korytu bystřeji utíkala přes veliké kameny, které jí v cestě ležely. Vrchy porostlé byly jedlemi a smrčinami, které svým stínem skoro celou šíři údolí zatemňovaly. Tím údolím šly děti s babičkou, až došly pod zbořeniny hradu Riesenburského, které z temného stromoví čněly porostlé mechem.

Opodál hradu, nad starým sklepením, kterým se prý mohlo chodit tři míle cesty pod zemí, do něhož ale nikdo vstoupit nemohl pro vlhkost a zkažený vzduch, vystavěn byl altán s třemi vysokými špičatými okny. Vrchnost když na lovu byla, držívala tam druhé snídaní. K tomu altánku děti zaměřily, lezouce po příkrém vrchu nahoru jako kamzíci. Babička chudák stará sotva se vyškrábala; v pravo i v levo stromků se chytala. „No, vy jste mi daly, sotva že dechu popadám,“ povídala jsouc konečně nahoře.

Děti ale vzaly babičku za ruce, vedly do altánu, kde byl příjemný chlad a pěkná vyhlídka, a posadily ji na židlici. Na pravé straně altánu viděly děti na zbořeniny hradu; pod hradem točilo se do polokruhu údolíčko, jež zavíraly při dolním i horním konci vršky, porostlé jedlemi. Na jednom z těchto vršků stál malý kostelíček. Šum vody a zpěv ptactva oživoval jedině panující vůkol tichost.

Jan zpomněl si na silného Ctibora, ovčáka pána Riesenburského; tam dole na louce to bylo, kde

ho pán přistihl, jak nesl na ramenou celou i s kořeny vytrhnutou jedli, kterou byl v panském lese ukradl. Když se ho pán ptal, kde ji vzal, upřímně ze své viny se vyznal. Pán mu to odpustil, ba ještě ho pozval na hrad, s dodáním, aby si vzal s sebou pytel, že mu dá tolik poživy, co unese. Ctibor byl neomalen, vzal ženě devítiloketní cíchu a šel do zámku, kde mu hrachu a uzených kýt do ni uložili. Pro jeho sílu a upřímnost rytíř si ho zamiloval, a když v Praze veliký turnaj od krále vypsán byl, vzal ho s sebou. Ctibor silou svojí zvítězil nad jedním německým rytířem, nad kterým nikdo zvítězit nemohl, a král udělal ho též rytířem.)

Dětem se ta povídka velice líbila, a od té doby, co jim starý ovčák ji povídal, měly hrad i louka větší pro ně zajímavosti.

„A jak se to tam jmenuje, co ten kostelíček je, babičko?“ ptal se Vilím.

„To je na Boušíně. Dá-li nám Pánbůh zdraví, také se tam jednou podíváme, až tam bude pouť!“ řekla babička.

„A co se tam stalo, babičko?“ ptala se Adélka, která by byla babičku poslouchala od rána do večera.

„Zázrak se tam stal. Nevíte již, jak to jednou Vorša povídala?“

„Nevíme už nic. Povídejte vy nám to, pěkně vás prosíme,“ škemraly děti, a babička nedala se dlouho prosit.

„Tedy sedněte hezky na lavici a nevyhýbejte se mi z okna, ať nepřepadnete dolů a nesrazíte vaz.

Za tímto vrchem a těmi lesy jsou vesnice Turyň, Litoboř, Slatina, Mečou, Boušín; ty všechny před dávnými časy patřily jednomu rytíři, který se jmenoval Turinský a na Turyni v hradu svém bydlel. Pán ten měl paní a jedinou dcerušku, hezkou dívčičku, ale bohužel byla hluchá i němá, čeho bylo rodičům veliký žal.

Jedenkráté procházela se po hradu ta holčinka, a tu si usmyslila, podívat se, co dělají ti malí beránekové v Boušinském dvorci, a jak as vyrostly od té doby, co je neviděla. — Musím vám říci, že tenkráté ještě ten kostelíček tu nebyl, ani vesnice, jen dvorec tu byl, v němž čeleď bydlela Turynského pána a kde se chovala jeho stáda. Kolem do kola byl samý les a v lese mnoho divoké zvěře.

Dceruška Turynská byla kolikráté ve dvorci, ale to jela vždy s otcem; myslila bláhová, že když se tam rozběhne, také hned tam bude. Šla tedy, šla, kam ji oči vedly; myslila, cesta jako cesta, byla ještě mladá, nerozumná, jako vy jste. Když ale dlouho už šla, a ještě bílý dvůr neviděla, začínalo jí být ouzko; napadlo jí teprv co řekne otec a matka, že utekla ze zámku, dostala strach a vrátila se nazpět. Ale když je člověk ve strachu, lehko se pomate, dokonce takové dítě. Spletla si holčina cestu, a nepřicházela ani domů ani do dvorce, dostala se do hustého lesa, kde nebylo ani stopy ani světla. Teprv poznala, že zabloudila!

Můžete si myslit, jak jí bylo! — Vám by ale přece tak zle nebylo, máte sluch a mluvu, čeho děvčátko nemělo. Běhala ve zmatku kříž a kříž, a tím

více se pletla. Na konec i žízeň i hlad ji trápil, nohy ji také bolely, ale to vše nebylo tak hrozné, jako strach, který mělo děvče před nocí, zlou zvěří, a ouzkost, která jí tížila, že se otec a matka na ni hněvat budou. Ustrašená, uplakaná octla se najednou u studánky; dychtivě klekla si k ní a napila se; když se pak okolo sebe ohlédla, viděla dvě ušlapané cestičky. Ale nevěděla kterou se dát, už ji bloudění přestrašilo a naučilo, že nevede každá cestička k domovu. Tu si zpomněla, že její matka když v strachu a úzkosti je, vždy do své komůrky jde a se modlí; i klekla tedy na zem holčinka a modlila se, aby ji Pánbůh vyvedl z lesa.

I slyší najednou divný zvuk, hučelo a znělo jí to v uších víc a víc, jasněji a jasněji, děvče nevědělo co se to s ní děje, jaké to jsou zvuky; začala se strachy třást a plakat, chtěla utíkat — a tu hle, běží k ní z lesa po cestičce bílá ovce, za ní druhá, třetí, čtvrtá, pátá a šestá a více jich, vždy více, až je u studánky celé stádo. Každá ovce měla na krku zvonec, ty zvonce zvoní a děvčátko je slyší! To jsou ovce otcovy a tu běží ovčákův bílý pes a tu přichází Barta ovčák, a děvčátko vykřikne „Barto!“ a běží k němu. Zaradoval se Barta, když slyšel, že slečna mluví a slyší, vzal ji do náručí a pospíchal k dvorci, od něhož nebyli daleko vzdáleni. Byla tam paní Turynská, všecka sklíčená; nevěděli, kam se jim dcerka náhle z hradu byla poděla a co se s ní stalo. Rozeslali po lese kde koho, otec také hledal, a paní čekala v bílém dvoře. Můžete si myslit, jakou radost ta maminka měla, když jí Barta dceru přinesl a ke

všemu tomu ještě uzdravenou. Když se i otec vrátil a dcera jim všechno pověděla, umínili si rodiče, že u té studánky na poděkování Bohu vystaví kostelíček. A to také udělali. Ten kostelíček, co tamto vidíte, je ten samý a ta studánka u něho ta samá studánka, u níž děvče pilo a se modlilo a zde v těch lesích bloudilo. Ale děvčátko už dávno dávníčko umřelo, a pan Turynský umřel i paní Turynská, a Barta umřel a zámek na Turyni je zbořen.“

„A kam přišly ovce a pes?“ ptal se Vilím.

„Inu, pes posel, staré ovce zkapaly, mladé vyrostly a měly zase beránky. A tak to na tom světě chodí, milé děti, jeden zajde, druhý přijde.“

Děti obrátili zraky do údolí, vyděli v mysli rytíře jezdit, děvčátko bloudit — a tu hle! najednou vyjíždí z lesa paní na krásném koni, jedouc údolím dolů, za ní podkoní. Paní má tmavý kabátek, dlouhá hnědá sukně visí jí přes třemeny dolů, na hlavě černý klobouček, od něhož vlaje zelený závoj okolo havraních kadeří.

„Babičko, babičko, rytířka, podívej se!“ vykřikly děti.

„I co vám napadá, což jsou nějaké rytířky? To je paní kněžna,“ řekla babička, podívajíc se s okna dolů.

Děti se skoro mrzely, že to nebyla rytířka, jak si ony myslyly.

„Paní kněžna jede k nám nahoru!“ volali všickni.

„Kdo ví co vidíte; jak by sem kuň vylezl,“ řekla babička.

„Opravdu, Orland leze jako kočka; jen se podívej!“ volal Jan.

„Dej mi pokoj, ani to vidět nechci. Ty vrchnosti mají divné vyrazení,“ povidala si babička, zdržujíc děti, aby se nevyhýbaly z okna.

Netrvalo to dlouho, kněžna byla nahoře. Lehce svezla se s koně, hodila dlouhou sukni přes rámě a vešla do altánku.

Babička vstala uctivě ji vítajíc. „To je rodina Proškovic?“ ptala se kněžna, přehlédnouc tváře dítek.

„Ano, milostivá paní, jest!“ odpověděla babička.

„Tys jistě jejich babička?“

„Jsem, milostivá paní, matka jich matky.“

„Můžeš mít radost, máš to zdravá vnoučata.

Jestli pak ale vy děti také posloucháte babičky?“ ptala se kněžna děti, které s ní oka nespouštěly. Na její otázku ale sklopily oči, šeptajíce: „Posloucháme.“

„No, ujde to s nimi; někdy ovšem — ale co dělat, vždyt jsme mi také lepší nebyly“ řekla babička.

Kněžna se usmála; vidouc stát na lavici košíček jahod, ptala se, kde jich děti nasbíraly. Babička hned pobídla Barunku říkouc: „Jdi děvečko, podej milostivé kněžně. Jsou čerstvé, děti je po cestě nasbíraly, snad přijdou milostivé paní k chuti. Když jsem mladá byla, také jsem to ovoce ráda jídala, ale co mi děcko umřelo, nevzala jsem žádnou do úst.“

„A proč?“ ptala se kněžna, berouc od Barunky košíček s jahodami.

„To je tak mezi námi, milostivá paní, jak umře matce dítě, nejí do svatého Jana křtitele ani třešně

ani jahody. To prý chodí Panna Maria po nebi a rozdává to ovoce těm malým dítkám. Kterého dítěte matka ale zdrženlivá nebyla a od toho ovoce jedla, tomu řekne Panna Maria: ‚Vidíš holátko, na tebe se málo dostalo, matka ti to snědla.‘ Proto se zdržujou matky od požití toho ovoce. No a když se zdrží do Jana, zdrží se po Janě taky,“ doslovila babička.

Kněžna držela v prstech jahodu, sladkou, červenou jako její krásný ret, ale při babiččině řeči položila ji mimovolně nazpět do košíku, řkouc: „Nemohu nyní jíst, a vy dítky neměly byste ničeho na cestu.“

„I to nic nedělá, paní kněžno, jen jezte, anebo si je vezměte domů i s košíkem, my si nasbíráme jiných,“ rychle namítla Barunka, odstrkujíc podávaný jí košíček.

„Přijímám tedy váš dárek,“ řekla kněžna usmívajíc se prostosrdečnému děvčeti, „zítra ale přijďte si pro košíček do zámku a babičku přiveďte s sebou, rozumíte?“

„Přijdeme, přijdeme.“ přisvědčily děti, právě tak, jako to dělaly, když je zvala panímáma do mlýna. Babička chtěla cosi namítat, ale už nebylo platno nic, kněžna zlehka babičce se uklonila, usmála se na děti, a z altánu vystoupila. Košík podavši podnikonímu vyhoupla se na Orlanda a zmizela mezi stromovím jako krásné zjevení.

„Babičko, já se těším do zámku! Tatínek říká, že tam má paní kněžna krásné obrazy! řekla Barunka.

„A je tam prý papoušek a ten mluví. Počkejte babičko, to se podívíte!“ zvolal Jan, tleskaje si do rukou.

Malá Adelka se ale podívala po sobě a povídala babičce: „To si nenechám tyhle šaty, vidíte že ne, babičko?“

„I pro pána krále, vždyť pak jsem si toho děvčete ani nevšimla. Ty jsi krásná, co jsi dělala?“ křížovala se babička, vidouc jak je děvče zmazané.

„Já za to nemohu, Jan mne strčil, upadla jsem do jahod“ omlouvala se malinká.

„Vy dva se jen kočkujete vždy. To si paní kněžna pomyslí o vás čistou věc, řekne že jste diblíci. Teď ale pojdte, ať přijdeme k myslivcovům. To vám ale povídám, vy chlapi, budete-li zase dovádět, jako to děláváte, nevezmu vás vícekrát s sebou,“ příkazovala babička.

„I my budeme hodni, babičko,“ ujišťovali chlapi.

„Uvidíme,“ povídala si babička, kráčejíc za dětmi lesním chodníkem k myslivně.

Nešly daleko a octnuly se mezi listnatým stromovím, skrze něž viděly již bílý dvorec a myslivnu před sebou. Před stavením bylo prostranství zelené, ohražené, posázené lipami a kaštany, pod nimiž bylo několik laviček a stolku v zemi upevněných. Po trávě procházely se pávy, o nichž babička říkala, že mají andělské peří, ďábelský křik a zlodějský krok, hejno kropenatých, krhavých perlin, a bílí králíci seděli v trávě, stříhali ušima, na každý hluk bojácně se rozprehnúše. Pěkná srna s červeným obojkem ležela na zápraží a několik psů toulalo se po dvoře. Sotva že na ně děti křikly, radostně zaštekli, přiskákali k dětem, začali do kruhu běhat a div je samou radostí na zem nepovalili. Také srna na zavolání

Adelčino přišla a svým modrým okem tak mile na děvčátko hleděla, jako by chtěla říci: „Ach, tys to, co mně dobrá sousta nosíš, vítám tě!“ Adelka jí to musela na očích vidět, protože honem do kapsičky sáhla a kousek žemle srně podala, kterou tato vzala, běžíc pak za děvčátkem.

„Co vás všickni všudy berou, vy roto!“ volal odkudsi hlas, a za chvíli vyšel z komory myslivec, v lehkém zeleném kabátu, domácí čepičku na hlavě. „I toť jsou milý hosté.“ zvolal, vida babičku; vítáme — jen dál. Hektore, Diano, Amino, půjdete! Vždyť není svého slova slyšet,“ obořil se na psy. Babička vešla do stavení, nad jehož vchodem byly veliké jelení parohy. V síni viselo několik pušek, ale hodně vysoko, aby jich dítě dosáhnout nemohlo. Babička se velmi bála pušky, i když nabytá nebyla, a když se jí pan myslivec smál, říkala. „Kdož může vědět, co se mu stane, čert nespí!“ — „Pravda,“ říkal myslivec, „když Panbůh dopustí, i motyka spustí.“

Babička odpustila panu myslivci, když jí začasť poškádlil, jen když nebral v její přítomnosti jméno boží nadarmo a když neklel: to babička nemohla slyšet, hned si uši zacpala, řkouc: „No, nač je to potřeba, ta nevymáchaná huba — aby člověk po vás vykropil.“ Pan myslivec měl babičku rád a proto se před ní měl na pozoru, aby nezavadil o čerta, který, jak on říkal, maně semu do řeči plete.

„A kde máte paní kmotru? ptala se babička, když vešli do světnice a nikoho tam nebylo.

„Jen se posadte, hned ji zavolám; to víte, ona vždy jen jako kvočna mezi kuřaty se batolí,“ řekl myslivec, jda zavolat ženu.

Chlapci se postavili u skříně, v níž se leskly pušky a lovecké nože, a děvčata hrály se srnou, která s nimi do pokoje vběhla; babička ale přehlídnouc jedním pohledem celý ten přívětivý, čistě uspořádaný pokoj, povídala si: „To je pravda, ať sem přijde élověk ve svátek, nebo v pátek, vždy je všecko jako sklo,“ a když ji padla do oka příze, která svázána a znamením opatřena u kamen na lavici ležela, přikročila blíže a prohlížela předitvo.

V tom se otevřely dvěře a do nich vkročila vaní, ještě dost mladá, v čistém domácím obleku, bílý čepeček na hlavě; na ruce nesla malé, rusovlasé děvčátko. Srdečně babičku i děti vítala, a na její jasné, přívětivé tváři bylo vidět, že má v skutku radost. „Byla jsem polívat plátno. Mám radost, letos bude bělounké jako kment,“ pravila myslivcová, omlouvajíc se ze své nepřítomnosti.

„To je vidět pilnost,“ řekla babička, „kus na bělidle, a tu se už zase chystá tkalcovi. Tuhle to bude pláténko jak pergament. Jen aby vám je dobře udělal a neošidil vás. Jste spokojena se svým tkalcem?“

„I to víte, milá babičko, on každý ošidí,“ pravila myslivcová.

„I vy ženské. rád bych věděl, jak by vás tkalec ošidil, vždyť to máte všecko vypočteno,“ smál se myslivec. „A přece si sedněte a nestujte!“ pobízel babičku, které se nechtělo od příze.

„I vždyť je dost času,“ pravila babička, berouc za ruku malou Aninku, kterou byla paní myslivcová k lavici postavila, by nepadla, neboť začínala teprv běhat.

Jak paní domácí ode dveří odstoupila. objevili se za jejími zády dva opálení chlapci, jeden světlovlasý po matce, druhý černohlávek po otci. Byli se sice s matkou s celou chutí do dveří přihnali, ale když se pustila matka s babičkou do řeči. nevěděli bonem jak a co dětem říci, začali se stydět a schovali se za máminy sukně. „Copak vy sojáci,“ začal otec. „je způsob vlézt za mámu, když máte hosti vítat? Hned podejte babičce ruku.“

Hoši ochotně postoupili k babičce ruce jí podávající: babička jim do nich naložila jablek. „Tu máte a hrejte si, a podruhé se nestyďte; to se na hochy nesluší, držet se máminých faldů,“ napomínala babička a hoši sklopili oči a koukali na jablka.

„A teď allou ven,“ rozkázal táta; „ukážte dětem výra a hoďte mu sojku, co jsem dnes zastřelil; ukážte jim mladá štěnata a mladé bažanty. Ale ať mi mezi tou drůbeží nelítáte jako jestřábi, sice vás —“ Tento dodatek děti již neslyšely, neboť sotva že řekl otec! „allou ven!“ již se to hrnulo jedním valem ze dveří.

„To je hon!“ smál se myslivec, ale bylo vidět, že mu ten hon není proti mysli.

„Děti jsou děti, mladá krev!“ řekla babička.

„Jen kdyby ti chlapci tak diví nebyli. Ale věřte, babičko, že mi sedí strach celý den v zádech. To vám to jen po líčkách leze, po stromech, kotr-

melce dělá, kallhoty trhá — až hrůza povídat. Děkuju hospodinu za to dobré děvče, to je dobrá hodina,“ povídala paní mysliveová.

„Co chcete, paní kmotra, po matce dcera, po otcí syn se poznává,“ prohodila babička. Paní domáci s usmáním podala dcerušku manželí, aby jí trochu pochoval; „jen co bych přinesla něco k snědku, hned tu budu,“ dodala.

„Dobrá žena,“ řekl myslivec, když vyšla ze dveří. „hrích jí ublížit, jen kdyby neměla ustavičně strach, že se ti kluci zabijou; co do hochá, když není v něm ohně?“

„Všeho moc škodí, pane kmotře, kdyby jim dal člověk celou vůli, ono by to po hlavách chodilo,“ povídala babička, ačkoliv se nevždy dle těch slov zachovávala.

Netrvalo dlouho a do dveří vešla hospodyně s plnýma rukama. Na dubovém stole octnul se bílý obrousek, majolikové talíře, nože se střemkami ze srnčích parohů, octly se tam jahody, vaječníky, smetana, chléb, med, máslo i pivo.

Hospodině vzala babičce vřetánko z rukou, řkouc: „Teď nechte prádla, babičko, a berte si. Ukrojte si chlebička, namažte. Máslo je dnes tlučené, pivo je nekřténé. Vaječníky nejsou tuze kalé, upekla jsem je dnes jen na zdařbůh, ale když přijde cos člověku z nenadání, chutná to. Jahody vy nejíte, ale děti rády, když jim je poleju smetanou.“ Tak pobízela paní myslivcová a při tom krájela krajíc za krajícem, mazala máslem, kapala medem.

Babička náhle, jakoby si na něco byla zpo-

mněla. plácla se do čela, řkouc: „To je stará hlava nepamětlivá! Vidíte, ani mi ještě nenapadlo, povědít vám, že jsme mluvily v altánku s paní kněžnou.“

„Není divu, vždyť pak ty děti člověka tím křikem zpítomí,“ řekla paní myslivcová, on ale hned se ptal, co jim paní kněžna říkala.

„Nepovídejte. babičko. dokud se nevrátím,“ prosila myslivcová; „musím dříve ti děti spokojit, aby trochu poseděly.“

Děti zrejdivly zatím kde co, a chlapani myslivcovi. Franěk a Bertík, všude v čele, a všecko jim vykládali. Právě stáli před domem na trávě a malá Amina prováděla před nimi svoje umění, skákajíc přes hůl a přimášejíc hozené jí věci v tlamě, když se zjevila na prahu matka, volajíc je k svačině. Nedaly se dvakrát volat. „Sedněte hezky pod stromy, jezte a neumažte se příliš!“ napomínala je, rozkládajíc jim jídlo na stolky. Děti sedly a okolo nich postavili se psi a čuměli jim do tváře.

Když přišla paní myslivcová zase do světnice, prosila babičku, aby povídala o paní kněžně, a babička pověděla vše slovo od slova, jak a kterak v altánku bylo.

„Vždycky to říkám, že má dobré srdce,“ ozvala se myslivcová. „Kdykoliv sem přijede, vždy se ptá, co dělají děti, a malou Anušku políbí na čelo. Kdo má děti rád, je dobrý člověk. Ale to služebnictvo ji roznáší, jakoby kdo ví jaká byla.“

„Čiň čertu dobře, peklem se ti odslouží,“ ozvala se babička.

„Tak, tak, babičko,“ pravil myslivec, „pravdivé

to přísloví. To je má řeč, nemuseli bychom si lepší paní přát, kdyby neměla těch drábů okolo sebe, ti ji štvou a lhou jí. A není ta čeládka k ničemu na světě, nežli Pánubohu den ukrádat. Když to tak všecko, milá habičko, na světě pozoruju, myslím si kolikrát: kdyby do vás tisíc — karlátek uhodilo! — Není-li to k zlosti, když si pomyslím, když takový halama, který nic neumí, k ničemu není, než aby za vozem stál jako dřevěný panák, a v pokoji dřepěl, že ten tolik má co já; že ten více platí než já, který musím v dešti, v blátě, v sněhu cachat po lesích, ve dne v noci s pytláky se hrdlit a za všecko tu stát a všecko obstarávat. Nemám nač naříkat, jsem spokojen, když mi ale přijde takový fouňa sem a vyhrnuje po mně nosem, tu bych mu, na mou tě kuši — ale darmo se zlobit.“ A pan myslivec vzal skle-nici a napil se na zlost.

„Ale jestli pak ta paní o všem ví, co se děje, a proč si nevezme někdo to srdce a neřekne jí, když se mu křivda stane?“ zeptala se babička.

„I šlaka, kdož pak se rád spálí? Já s ní mnohdy mluvívám, a mohl bych říci to i to, ale vždy si myslím: Fraňku mlč, ať se to na tebe nesveze. A konečně ona by mi to nemusela věřit, zeptá se těch vyšších, a tu to máte, je po všem. Ti drží při sobě, to je nerozdílná ruka. Mluvil jsem s ní před několika dni, chodila po lese s tím cizím knížetem co tu s ní je. Potkali kdesi Viktorku, a ptali se mne na ni; kněžna se jí lekla.

„A co jste jí řekl?“ ptala se babička.

„Inu, co jsem měl říci; řekl jsem, že je bláznivá, ale že nikomu neublíží.“

„A co na to řekla?“

„Sedla do trávy, kníže sedl k jejím nohám, a mně kázali, abych přisedl a povídal jim o bláznivé Viktorce, a kterak se to stalo, že se zbláznila.“

„A tys rád povídal, viď?“ usmála se myslivcová.

„To víš, ženo; kdož by nebyl rád k službám krásné paní. A naše kněžna není sice už tak mladá, ale šlakovitě krásná paní. Ostatně co dělat, musel jsem povídat.“

„Vy jste čtverák, pane kmotře; dvě léta tomu, co jsem zde, a to mi slibujete povědít zevrubně, jak se to s Viktorou přihodilo, a posud to nevím, jen tak páté přes deváté. Krásná paní nejsem, poručit vám nemohu, to já se toho asi nikdy nedovím, viďte?“

„Oh babičko, vy jste mně milejší než ta nejkrásnější paní na světě, a je-li vám libo poslouchat, povím vám tu historii třeba hned.“

„Když pan kmotr chce, umí hedbávný polštářek podložit, to je pravda,“ usmála se babička. „Jestli je to paní kmotře vhod, vezmu vás za slovo. Starý člověk podobá se dítěti, a děti, jak víte samy, rády mají povídačky.“

„I, já nejsem ještě stará a také ráda poslouchám. Jen povídej tatíku, povídej, hezky nám ujde chvika,“ odpověděla paní myslivcová.

„Maminko, prosím tě, děj nám ještě chleba, my nemáme už ani kouska,“ ozval se ve dveřích Bertíkův hlas.

„To není možná, kam by to ty děti byly kladly!“ divila se babička.

„Polovic snědly, polovic daly psům, srně a veverkám; to máte vždycky tak. Och, já mám s nimi peklo,“ vzdychla myslivcová krájejíc poznovu chléb. Co podruhé děti venku dělila a malou dcerušku chůvě na starost dávala, cpal si pan myslivec dýmku. „Můj nebožtík, dej mu Pánbůh nebe, měl také ten zvyk; než co povídat začal, musela být dýmka přichystaná,“ povídala babička, a zář blahé zpomínky zaleskla se jí v oku.

„To já nevím, ti muži jakoby si řekli, všickni mají ten ošklivý zvyk,“ povídala myslivcová, zaslechnouc ve dveřích babiččina slova.

„Jen se nedělej, jakobys to ráda neměla, sama mi z města tabák přinášíš,“ řekl myslivec, zapalujíc si dýmku.

„Inu, jaká pomoc. Chce-li mít člověk od vás pěkné oko, musí vám pomýšlení udělat. Začíní tedy povídat,“ řekla hospodyně, sedajíc s vřetánkem vedle babičky.

„Jsem hotov, tedy poslouchejte!“ To říká pustil myslivec první obláček dýmu vzhůru ke stropu, položil nohy křížem, podepřel se pohodlně o židli a začal vypravovat o Viktorce. —

VI.

Viktorka je sedláckova dcera ze Žernoŷa. Rodiče její jsou už dávno pochování, ale bratr a sestra žijou podnes. Před patnácti lety byla Viktorka děv-

če jako malina; daleko široko nebylo jí rovně. Svižná jako srna, pracovitá jako včelka, nikdo nemohl by si byl lepší ženy přát. Takové děvče, a když má ještě podíl na statku k očekávání, nezůstane pod pokličkou, to se samo sebou rozumí. Také o Viktorce šla pověst po celém okolí, a námluvníci podávali si dvéře. Tatíkovi a matce by se mnohý byl líbil, nejeden byl hospodář zámožný, a dcera by byla přišla, jak se říká, do plného, ale ona tomu nechtěla rozumět; jen ten měl u ní dobré oko, kdo nejpěkněji tancoval, a to jen při muzice.

Někdy to přece vrtalo tátovi mozkiem, že dcera ženichy jen tak ledabylo odbývá, spustil na ni zhurta, aby se pro jednoho rozhodla, sice že jí sám ženicha vybere a přinutí, aby si ho vzala. Děvče ale pustilo se do pláče, prosila aby ji z domu nevyháněli, že nemá zmeškáno, že ji teprv dvacet let, že neužila světa, a Bůh že ví, komu se dostane a jak se jí povede. Tatík měl děvče velmi rád, a když slyšel takovou lamentaci, bylo mu jí líto, a vida její krásnou tvářičku, myslil si: Na tebe je dost času, ty ženichů ještě dost najdeš.“ Lidé si to ale všechno jinak vykládali; povídali si, že je Viktorka hrdá, že čeká až pro ní přijedou v kočáře, prorokovali, že pýcha předchází pád, kdo dlouho vybírá, že přebere, a podobné pranostiky.

Toho času leželi ve vsi myslivci; jeden z nich začal chodit za Viktorkou. Šla-li do kostela, šel za ní, v kostele stál zajisté nedaleko ní, a místo co se dívat měl na oltář, koukal na ni. Šla-li na trávu, zajisté se vyskytnul na blízku, zkrátka ať šla

kam šla, všude ji následoval jako stín. Lidé si povídali o něm, že nemá dobrý rozum, a Viktorka když vešla mezi kamarádky a stala se zmínka o něm, říkala: „Co ten voják za mnou chodí? Ani nemluví, jako ten morous. Já se ho bojím. Když ho na blízku cítím, jakoby po mně lezlo, a z těch očí jde mi hlava kolem.“

Ty oči, ty oči, každý říkal, že ty na nic dobrého neukazují; v noci mu prý i svítily, a ty černé obočí, které nad nimi jako havraní křídla roztaženy byly a u prostřed se stýkaly, ty byly patrným znamením, že jsou to oči uhrančivé. Někteří ho litovali, řkouce: „Můj Bože, kdo pak může za takovou chybu, když se s ní narodil. A takové oči mají moc jen na některé lidi, každému se není před nimi co bát.“ Nicméně sousedky, kdykoliv jim na děti pohlídli, lekly se a honem běžely přetřít je bílým šatem, a kdykoliv které dítě ve vesnici zastanovalo, už říkaly: „Že je urknul černý myslivec.“ Konečně uvykli lidé na tu pošmournou tvář, a mezi děvčaty ozývaly se i hlasy, že by nebyla ošklivá, kdyby přívětivější byla. Všeobecné jejich mínění ale bylo to: „Co s takovým podivínem. Bůh ví kdo a odkud je; snad ani to není člověk; skoro aby udělal před ním kříž a řekl: Pánbůh s námi a zlý pryč! Vždyť netančí, nemluví, nezpívá; nechme ho!“ I nechaly ho. Ale což to bylo všecko platno! Jim bylo lehkó říci: nechme ho, když za nimi nechodil; ale Viktorka s ním měla peklo.

Už ji mrzelo vycházet, kam právě nemusela, jen aby na chvíli těch očí se zprostila, které ji vša-

dy pronásledovaly. Už ji přestala muzika těšit, protože vždy z některého kouta v sednici pošmurný obličej na ni se díval; už nechodila tak ráda na přástvy, neboť věděla jistě, jestli nesedi ve světnici, že stojí venku u okna černý myslivec, a děvčeti vázl hlas v hrdle a nit se ji trhala. Trápilo ji to. Každý pozoroval změnu na ni, ale nikdo si nepomyslíl že by myslivec snad tím vinen byl; považovaliť ho za blázna a mysliło se, že ho nechává Viktorka za sebou chodit, proto že si právě jiné pomoci neví. Jednou ale povídala Viktorka kamarádkám: „To mi věřte, děvčata, kdyby teď právě ženich pro mne přišel, ať by si byl chudý nebo bohatý, pěkný nebo ošklivý, hned bych si ho vzala, jen kdyby byl přespolní.“

„Co ti to vlezlo do hlavy? Máš snad doma zlou vůli, že se's tak zbrkla a žeby se ti už ani u nás nelíbilo?“ ozvaly se děvčata.

„Memyslete si to o mně. Ale já tu nemohu vydržet, dokud tu bude ten černý voják. Vy si to nemůžete ani pomyslit, jak mne ten člověk dotěravý trápí a zlobí. Už se ani s pokojem vyspat ani pomodlit nemohu, všude mne ty oči pronásledují,“ žalovala s pláčem Viktorka děvčatům.

„Ale božítku, proč pak mu to nezakážeš, ať za tebou nechodí? Proč mu neřekneš, že ho nemůžeš vystát, že je ti sůl v očích?“ radily jí holky.

„Co pak jsem to neuděla? S ním jsem nemluvila; jak pak naň promluvit, když jde za mnou jako stín. Ale vzkázala jsem mu to po jeho kamarádu.“

„No, a neposlechl?“ ptaly se děvčata.

„Ba že ne; povídal tomu jistému, že mu nemá nikdo co poroučet, že on si může chodit kam chce a ke komu chce. Ostatně že mně ještě neřekl, jestli mě má rád, abych mu tedy nezkazovala, že ho nechci!“

„Považme nezdvoračka,“ durdily se holky; „co pak si o sobě myslí? Měly bychom se mu pomstít za to.“

„Jen si s takovým nic nezačínajte, mohl by vám udělat,“ minily povážněji.

„Larifari, co nám může udělat. K tomu by musel mít něco, co jsme na těle nosily, a to žádná z nás nedá, a od něho také ničeho nepřijmem, jaké pak tedy strachy? — Jen ty se Viktorko nic neboj, však my budem s tebou chodit, a jednou toho čerta přece vyplatíme,“ křičely smělejší z děvčat.

Ale Viktorka bázlivě kolem sebe se ohlížela a nepotěšena jejich domluvou vzdychla si: „Kdyby mi jen Pánbůh z toho kříže pomohl.“

To co Viktorka děvčatům svěřila, nezůstalo tajemstvím, rozneslo se dost brzy, až přes pole do druhé vsi.

Za několik dní octnul se jakýs úslužný člověk ze sousední vsi ve dvoře Viktorčina otce. Mluvilo se o tom a onom, sem a tam až vylezl z barvou ven, že by totiž soused syna svého rád oženil, a ten syn že by rád Viktorku, že ho poprosili za starosvata, aby jim vyjednal, zdali by směli přijít námluvy držet, nebo ne.

„Sečkejte chvílku, já se zeptám Viktory; ona

ať vám řekne. Co se mne týče, já znám Šímu, i syna jeho Tonda, a nemám nic proti tomu; mají pořádnou živnost," řekl starý námluvčímu, a šel zavolat dceru do komory, aby se s ní poradil.

Jak to Viktorka slyšela, beze všeho rozmyšlování řekla: „Ať přijdou!“

Otci se to zdálo divné, že se tak najednou rozhodla, ptal se jí, jestli Toníka zná, aby je darmo neondala; ale Viktorka zůstala při svém slovu a řekla ještě otci, že ona Toníka Šimovic dobře zná, že je hodný hoch.

„Já mám radost z toho," řekl otec, „ostatně jak sis udělala, tak máš. S Pánembohem tedy, ať přijdou.“

Když otec šel, by starosvata odbyl, přišla matka k Viktorce do komory, dělala jí křížek a přála štěstí.

„Co mne přitom nejvíc těší, že nepřijdeš ke tchýni ani k švakrové, že budeš sama hospodině“ dodala.

„I mamičko, já bych si ho vzala, kdyby měl dvě tchýně," odpověděla Viktorka.

„I nu to je tím lépe, když se máte tak rády.“

„I to ne, mamičko, já bych i jinému hodnému, hochu byla slovo dala.“

„Prosím tě, co to mluvíš, vždyť se jich dost hlásilo a žádného jsi nechtěla.“

„Tenkrát nechodil za mnou ještě ten voják s těma zlýma očima," šeptala Viktorka.

„Tyť nemáš všech pět pohromadě; co to mlu-

víš o vojáku, co je ti do něho, ať si chodí kde chce, nech ho, ten tě přece nevyžene z domu?“

„Ba mamičko ten, jen ten, já se trápím, soužím, nemám nikde stání ani pokoje“ zaplakalo děvče.

„A proč jsi mi to už dávno neřekla, byla bych s tebou šla ke kmotře kováře, ta umí od takových věcí pomáhat. Jen to nech, zítra k ní dojdem,“ potechla matka dceru.

Druhý den šla matka s dcerou k staré kováře. Ona zná prý mnoho věcí, co jiní lidé neznají. Když se někomu něco ztratí, když krávy nedojí, když kdo koho uhrane, ode všeho pomáhá kovářka, ona umí všechno uhádnout. Viktorka důvěrně všechno kováře pověděla, jak a co jí je.

„A tys nikdy s ním nemluvila, ani jediného slovíčka?“ skoumala na ní kovářka.

„Ani slovíčka.“

„Nedal ti také, anebo neposlal po vojácích ničeho k jídlu, jablko nebo marcipán?“

„Nic kmotra, nic; ti ostatní vojáci ani s ním nedrží, on prý je tuze pyšný, a jak živ je takový samotář. Povídali to u nás.“

„To je už ten pravý morous.“ tvrdila s jistotou kovářka; „ale ty se nic neboj, Viktorko, však já ti pomohu, prozatím není ještě zlé. Přinesu ti zítra něco, a to budeš nosit ustavičně při sobě. Ráno když vyjdeš z komory, nikdy se nezapomeň pokropit svěcenou vodou a řekni: ‚Panbůh se mnou a zlý pryč.‘ Když jdeš polem, nikdy se nedivej ani za sebe ani kolem sebe, a kdyby i voják k tobě promluvil, nic

nedbej, a kdyby mluvil jako anděl. On dovede i hlasem učarovat; raději si hned uši zacpi. Pamatuj si to. Nebude-li ti za několik dní lépe, musíme se pokusit o něco jiného, jen ty ke mne zase přijď.“

Viktorka odešla s radostnější myslí a doufala že jí bude zase dobře a lehko, jako jí bývalo kdy jindy. Druhý den přinesla jí kovářka cosi v červeném klocu zašitého a zavěsila to sama děvčeti na krk, prikazujíc, aby to od sebe nedávala, aniž komu ukazovala. Na večer, když žala trávu, zhlédla sice, že tam nedaleko u stromu kdosi stojí, cítila, že se jí krev do tváři hrne, ale zmužila se, ani jednou neohlédla se kolem sebe, a hotova jsouc s prací, chvátala domů, jakby za ní hořelo. Třetí den byla neděle. Matka pekla koláče, tatík šel pozvat pana kantora a několik starých sousedů na odpoledne, a po vesnici sestřkovali hlavy, povídajíce si: „U Mikšů budou držet námluvy!“

Odpoledne přišli do dvora tři muži ve svátečních kabátech, dva měli rozmarinu na rukávech. Hospodář přivítal je na prahu, a čeládka stojíc na zápraží prála: „Dej vám Pánbůh mnoho štěstí!“

„Dejž to Pánbůh!“ odpověděl tlampač za otce i syna.

Ženich vešel poslední přes práh, a venku ozývaly se ženské hlasy: „Čistý to hoch, ten Toník, hlavu nese jako jelen, a jaký to má krásný prut rosmariny na rukávě, kde pak ji asi koupil?“ a zase mužské hlasy na to odpovídaly: „Což je o to, ten může hlavu vypínat, když si odvede ze vsi nejlepší děvče, nejlepší tanečnici, dobrou hospodyni a k tomu i možnou.

Tomu je hej!“ Tak si myslili i po vsi mnozí rodiče a hněvali se, proč právě přespolního si Viktorka volila, proč jí nebyl ten a onen dobrý dost, k čemu ten spěch a ty vrtochy, a kdesi cosi, jak to už při takových příležitostech bývá.

Do večera bylo po námluvách. Pan kantor napsal svatební smlouvu, svědkové a rodiče podepsali ji třemi křížky místo jmen, jež pan kmotr připsat musel, a Viktorka slíbila Toníkovi rukoučáním, že bude za tři neděle jeho ženou. Druhý den přišly kamarádky přát štěstí, a když vešla Viktorka na náves, všude ji pozdravovali. „Dej ti Bůh štěstí, nevěsto!“ ale mladá chasa když začala: „Škoda tě bude od nás, proč pak odcházíš, Viktorko?“ tu jí vstoupily slze do očí.

Několik dní byla Viktorka veselejší, a když musela jít za ves, šla bez ouzkosti, kterou byla vždy obtížena, dokud ještě škapulíř od kovářky neměla a nevěstou nebyla. Zdálo se jí, že všecek strach s ní spadl, a děkovala za to Bohu a kováře, která jí tak dobře poradila. Ta její radost však neměla dlouhého trvání.

Jednoho dne seděla s ženichem pod večer v sadě. Povíдали si o budoucím hospodaření spolu a o svatbě. Tu se náhle Viktorka zamlčela, oči měla upřené na křoví před sebou a ruka se jí třásla. „Co je ti?“ ptal se jí ženich podiven.

„Podívej se mezi ty ratolesti naproti, nevidíš tam nic?“ šeptala Viktorka.

Ženich se podíval řka: „Já nevidím nic, a cos ty tam viděla?“

„Pověz mi pak, holka, jak to bylo, ty's nějaká zlekaná? A kdo pak medle zavázal ti nohu tím bělounkým, hebounkým šátkem? Já ho raději schovala, aby si ho ty trajdy nevšimly,“ pravila opatrná kovářka, ukládajíc jí nohu na lůžku.

„Kam jste ho dala, kmotra?“ ptala se kvapně Viktorka.

„Máš ho pod poduškou.“

Viktorka sáhla pro šátek, prohlížela krvavé na něm škvřiny, prohlížela vyšité jméno, jež neznala, a tvář její měnila se z bleďa do červena.

„Holka, holka, ty se mi nelíbíš, co si mám o tobě myslit?“

„Myslete si, že mne Pánbůh opustil, že jsem ztracena na věky věkův, že mi není pomoci.“

„Snad má horkost a blábolí?“ myslila si kmotra, sahajíc Viktorce na tváře, ale ty byly studené a ruce také byly studené, a jen oči děvčete hořely, obráceny jsouce na šátek, který před sebou oběma rukama držela.

„Slyšte, kmotra,“ začala tiše, „ale nikomu to nepovídejte, všechno vám povím. Ty dva dni jsem ho neviděla, však víte koho myslím — ale dnes, dnes mi od rána v uších zuřelo; „Jdi na jetelinu, jdi na jetelinu,“ jakoby mi to někdo pošeptával. Já věděla, že je to nějaké pokušení, neboť on tam nejvíc bývá, blízko pole, sedává pod stromem na stráni, ale přece mi to nedalo pokoje, až jsem vzala loktuši a kosu. Na cestě přišlo mi na mysl, že jsem sama svým škůdcem, ale v uších jen vždy šeptalo:

Jdi jen, jdi na jetelinu, kdo ví jestli tam bude; proč by se's bála, přijde za tebou Tomeš.' Tak mne to pohánělo až na pole. Koukla jsem k stromu, nikdo tam. No když tam není, to už je vyhráno,' myslila jsem, vzala kosu a chtěla jsem žat. Tu mi napadlo, abych zkusila svoje štěstí, chtěla jsem nalézt čtvero-listý jetelíček a přitom myslela jsem: ‚Najdeš-li ho, budeš s Antonínem šťastna!‘ Hledám, hledám, div jsem na jetelině oči nenechala, ale nic jsem nenašla. Tu mi přišlo podívat se na stráň, a koho tam pod stromem vidím — vojáka! Rychle se obrátím pryč, ale v tom okamžení šlápla jsem na trní, co u cesty leželo, a nohu jsem si poranila. Nekřikla jsem, ale bolesti dělaly se mi před očima mžitky a já sklesla na zem. Jako ve snu viděla jsem, že mne bral někdo do náručí a odnášel, až mne pak silná bolest probudila. U potoka klečel voják, smáčel v něm bílý svůj šátek a vinul mi ho okolo nohy. ‚Pane Bože,‘ myslila jsem, co se bude s tebou dít, teď nemůžeš těm očím utéci. Nejlepší když se nebudeš do nich dívat! Dost mne bolest trápila, hlava se mi až motala, ale ani jsem nešpetla, oči neotevřela. Kládl mi svou ruku na čelo, bral mne za ruku; mne mráz pocházel — ale mlčela jsem. Pak mne pustil a začal mne kropit vodu do obličej, zdvihal mi hlavu; co jsem měla dělat, musela jsem přece oči otevřít. — Ach, má milá kmotra, ty jeho oči na mne zasvitly, jako to boží slunko; já musela svoje oči zakrýt! Ale což to bylo všecko platno, když začal na mne mluvit! — Och, vy jste měla pravdu, milá kmotra, že učaruje i hlasem; mně zaznívá ustavičně v uších jeho hlas,

„Pověz mi pak, holka, jak to bylo, ty's nějaká zlekaná? A kdo pak medle zavázal ti nohu tím bělounkým, hebounkým šátkem? Já ho raději schovala, aby si ho ty trajdy nevšimly,“ pravila opatrná kovářka, ukládajíc jí nohu na lůžku.

„Kam jste ho dala, kmotra?“ ptala se kvapně Viktorka.

„Máš ho pod poduškou.“

Viktorka sáhla pro šátek, prohlížela krvavé na něm škrvny, prohlížela vyšité jméno, jež neznala, a tvář její měnila se z bleďa do červená.

„Holka, holka, ty se mi nelíbíš, co si mám o tobě myslit?“

„Myslete si, že mne Pánbůh opustil, že jsem ztracena na věky věkův, že mi není pomoci.“

„Snad má horkost a blábolí?“ myslila si kmotra, sahajíc Viktorce na tváře, ale ty byly studené a ruce také byly studené, a jen oči děvčete hořely, obráceny jsouce na šátek, který před sebou oběma rukama držela.

„Slyšte, kmotra,“ začala tiše, „ale nikomu to nepovídejte, všechno vám povím. Ty dva dni jsem ho neviděla, však víte koho myslím — ale dnes, dnes mi od rána v uších znělo; ‚Jdi na jetelinu, jdi na jetelinu,‘ jakoby mi to někdo pošeptával. Já věděla, že je to nějaké pokušení, neboť on tam nejvíc bývá, blízko pole, sedává pod stromem na stráni, ale přece mi to nedalo pokoje, až jsem vzala loktuši a kosu. Na cestě přišlo mi na mysl, že jsem sama svým škůdcem, ale v uších jen vždy šeptalo:

„Jdi jen, jdi na jetelinu, kdo ví jestli tam bude; proč by se's bála, přijde za tebou Tomeš.“ Tak mne to pohánělo až na pole. Koukla jsem k stromu, nikdo tam. No když tam není, to už je vyhráno,“ myslila jsem, vzala kosu a chtěla jsem žat. Tu mi napadlo, abych zkusila svoje štěstí, chtěla jsem nalézt čtvero-
listý jetelíček a přitom myslela jsem: „Najdeš-li ho, budeš s Antonínem šťastna!“ Hledám, hledám, div jsem na jetelině oči nenechala, ale nic jsem nenašla. Tu mi přišlo podívat se na stráň, a koho tam pod stromem vidím — vojáka! Rychle se obrátím pryč, ale v tom okamžení šlápla jsem na trní, co u cesty leželo, a nohu jsem si poranila. Nekřikla jsem, ale bolesti dělaly se mi před očima mžitky a já sklesla na zem. Jako ve snu viděla jsem, že mne bral někdo do náručí a odnášel, až mne pak silná bolest probudila. U potoka klečel voják, smáčel v něm bílý svůj šátek a vinul mi ho okolo nohy. „Pane Bože,“ myslila jsem, co se bude s tebou dít, teď nemůžeš těm očím utéci. Nejlepší když se nebudeš do nich dívat! Dost mne bolest trápila, hlava se mi až motala, ale ani jsem nešpetla, oči neotevřela. Kladl mi svou ruku na čelo, bral mne za ruku; mne mráz pocházel — ale mlčela jsem. Pak mne pustil a začal mne kropit vodu do obličej, zdvihal mi hlavu; co jsem měla dělat, musela jsem přece oči otevřít. — Ach, má milá kmotra, ty jeho oči na mne zasvitly, jako to boží slunko; já musela svoje oči zakrýt! Ale což to bylo všecko platno, když začal na mne mluvit! — Och, vy jste měla pravdu, milá kmotra, že učaruje i hlasem; mně zaznívá ustavičně v uších jeho hlas,

jeho slova, když mi povídal, že mne miluje, že jsem jeho blaho, jeho nebe!“

„Jaká to hříšná slova, to je vidět dábelské líčky, kterému pak člověku by takové řeči napadly! — Nešťastná holka, cos to myslila, žes mu uvěřila,“ bědovala kmotra.

„Bože, jak pak neuvěřit, když vám řekne, že vás miluje!“

„Lěda povídali, co pak je do toho, samé balamutění. Chce tě o rozum připravit.“

„Já mu to také řekla, ale on se mi Bohem a duší dokládal, že mě miloval hned od prvního uvidění se, a že se jen proto vyhýbal se mnou mluvit a říci mi to, protože nechtěl připoutat mne k nešťastnému svému osudu, který ho všude pronásleduje, který mu nedovolí, štěstí jakého požívat. Och, já nevím již ani, co mi všechno povídal, bylo to až k pláči. Já mu všechno věřila, řekla jsem mu, že jsem se ho bála, že jsem ze samého strachu se nevěstou stala: řekla jsem mu, že nosím na srdci škapulíř, a když ho žádal, dala jsem mu jej,“ řekla Viktorka.

„I ty můj Spasiteli,“ bědovala kovářka, „ona mu dá svěcený škapulíř, ona mu dá věc na těle svém zahrátou! Už jsi v jeho moci, už ti ani Pánbůh z jeho drápů nepomůže, už ti učaroval do čista!“

„On řekl, to kouzlo že je láska, a jinému abych nevěřila,“ ozvala se zase Viktorka.

„Ano, ano, povídali — láska; já bych mu pověděla, co je láska; ale už je všechno darmo, co si to jen udělala; vždyť je to morous, a on ti bude

nyní krev z těla ssát, až ti všecku vyssaje, zadává tě, a duše tvoje nebude mít ani po smrti pokoje. A jak jsi mohla být šťastná!“

Viktorka se kmotřiných slov zděsila, za chvíli ale povídala: „Už je darmo; já za ním půjdu, a kdyby mne i do pekla vedl. Už je darmo. Přikryjte mne; mrazí mne!“ řekla po krátkém pomlčení.

Kmotra naházela na ni peřin, kde jaká, a Viktorce vždy zima bylo a slovíčka již více nemluvila.

Kovářka měla Viktorku opravdu ráda, a byť se i na ni rozhněvala, že dala škapulíř z rukou, přece ji osud děvčete, jež za ztracené měla, velice rmoutil. O všem tom, co jí Viktorka pověděla, nesvěřila se nikomu.

Viktorka ležela od toho dne jako zabitá. Nemluvila, leda jako ve snu nesrozumitelná slova, nežádala si ničeho, nevšimla si nikoho. Kovářka se od ní nehnula a všechno umění svoje vynaložila na to, aby děvčeti pomohla. Ale nic nebylo platno, a rodiče každým dnem byli smutnější a ženich odcházel každým dnem tesklivější. Kovářka kroutila hlavou a myslila si: „Tohle není samo sebou; jak pak by to bylo, aby jí žádný z těch prostředků nepomohl, co už kolika jiným pomohlo. Ale ten voják jí udělal, a to je to!“ — Takové byly myšlenky její dnem i nocí, a když jednou v noci náhodou vykoukla z okénka u komory a viděla v sadu u stromu stát zahaleného muže, jehož oči k ní obrácené svítily jako žžavé uhly — ona se alespoň na to dušovala — byla jista, že domnění její pravdivé.

Měla tedy velikou radost, když jednoho dne Mikeš zprávu tu domů přinesl, že dostali myslivci rozkaz k odchodu. „Pro mne si tu mohli zůstat všickni, ten jeden ale že odejde, jsem radši, než kdyby mi někdo stovku vysázel. Toho nám tu byl čert dlužen. Mně se všecko zdá, co u nás je, že Viktorka není, jako bývala, a že jí snad přece udělal!“ řekl otec, a matka i kovářka mu přisvědčily. Kovářka ale doufala, že se po odstranění té ďábelské moci všecko k dobrému konci obrátí.

Vojáci odešli. Tu samou noc bylo Viktorce tak zle, že kovářka pro kněze poslat chtěla; ale k ránu bylo jí líp a vždy líp a líp, až za několik dní sama z lože vstala. Kovářka ovšem sama u sebe přičítala zlepšení tomu, že se ďábelské moci zbavila, ale ráda přece slyšela, když lidé povídali: „Ta kovářka, to je metr; kdyby té nebylo, už by Viktorka víc nechodila.“ A když to tak všude slyšela, uvěřila konečně i sama, že svým uměním děvče zachovala.

Ale nebylo ještě vyhráno. Viktorka sice chodila, šla už i na dvůr, ale každému zdála se cizá být. Posud nemluvila a nikoho si nevěšimala, a pohled její byl matný. Kovářka ale těšila všecky, to že se podá, a neuznávala již za potřebné u ní bdít; sestra Mařenka spala s ní v komoře zase jako dříve.

První noc, když byly děvčata samy, sedla si Mařenka k Viktorce na lože a lichotným hlasem, — je to velmi dobrá duše, — ptala se jí, proč je tak divná a jestli jí něco schází? Viktorka se na ni podívala a neříkala nic.

„Vidiš, Viktoro, já bych ti ráda něco řekla, ale netroufám si, abys nebyla zlá.“

Viktorka zakroutila hlavou a řekla: „Jen poviď, Mařenko!“

„Večer než vojáci odešli,“ začala Mařenka; sotva ale doslovila, popadla ji Viktorka za ruku, kvapně se tázajíc: „Vojáci odešli? a kam?“

„Pryč, kam — to nevím.“

„Chvála Bohu,“ vzdychla si Viktorka a položila se nazpět do podušek.

„Tak poslouchej, Viktoro, ale jen se na mne nehněvej; já vím, že tys toho černého vojáka vystát nemohla a že mi to budeš za zlé mít, že jsem s ním mluvila.“

„Ty jsi mluvila s ním?“ zase kvapně vyvstala Viktorka.

„Inu, jak pak jsem mu mohla odepřít, když mne tak prosil; ale já na něho ani jedenkrát neokoukla, bála jsem se. On často obcházival okolo stavení, já ale vždy utekla, až mne v sadě dostihl. Dával mi jakési koření a prosil, abych ti je uvařila, že ti bude líp; já mu ale řekla, že nic od něho nepřijmu; bála jsem se, aby ti neposlal laskavce. Když jsem nechtěla a nechtěla koření vzít, řekl: „Tedy mi alespoň to udělej a vyřid' Viktorce, že odcházím, nikdy ale nezapomenu na svůj slib; ať také ona nezapomíná na svůj že se shledáme!“ To jsem mu šlábila, a teď ti to vyřizuju. Ale neboj se nic, však on víc nepřijde a budeš mít pokoj před ním,“ mínila Mařenka.

„Dobře Mařenko, dobře, jsi hodna; zdrávas vy-

řizovala. Jdi teď spat, jdi! řekla jí na to Viktorka a pohládila jí buclaté rámě. Mařenka urovnala jí pod hlavou podušku, dala dobrou noc a lehla si.

Ráno, když Mařenka se probudila, bylo Viktorčino lože už prázdné. I myslila, že snad šla do světnice ke své obyčejné práci, ale ona nebyla ani ve světnici, a ve dvoře jí také nebylo. Rodičům to bylo divné, poslali hned ke kovářce, jestli snad s ní nešla; ale ani tam jí nebylo. „Kam pak se poděla?“ ptal se jeden druhého, prohledajíce každý kout. Také běžel čeledín k ženichovi. Když nikde nebyla a když i ženich přišel ze sousední vsi a také o ní nevěděl, tu teprv vylezla kovářka s barvou ven, řkouc: „Já myslím, že utekla za vojákem!“

„To není pravda!“ křičel ženich.

„To se mejlíte!“ minili rodiče; „vždyť pak ho nemohla vystát; jak by to mohlo být!“

„No, už je to tak a ne jinak,“ tvrdila kovářka a vypravovala poněkud, co jí byla Viktorka svěřila. Také Mařenka začala povídat, co byla sestře večer vyřizovala, a konečně když se přidalo jedno k druhému, vysvívalo všem, že šla Viktorka za vojákem, nemohouc odolat tajné moci ďábelské, která nad ní vládla.

„Jí vinu nedávejme, ona za to nemůže, leda to, že se mi měla dříve svěřit, dokud bych jí byla mohla ještě pomoci. Ale teď je pozdě, on jí udělal, a dokud on bude chtít, musí za ním chodit. A kdybyste nyní na krásně za ní šli a domů ji přivedli, musí zase za ním,“ tak rozhodla kovářka.

„Já přece jen za ní půjdu, ať je to již jak-

koli. Snad si dá říci, ona byla vždy tak hodná holka," mínil otec.

„Já jdu s vámi, táto!“ zvolal Toník, který vše poslouchal jako vyjeven.

„Ty zůstaneš doma,“ určitě zakázal sedlák. „Když je člověk v hněvu, neradí se s rozumem, snadno mohl bys dostat se do chládku nebo do bílého kabátu. K čemu by to vedlo; tys zkusil dost, ten poslední čas i s námi, nedělej si větší bolesti. Tvou ženou už být nemůže, to vypuštěj z hlavy. Chceš-li si počkat rok na Mařenku, dám ti ji, je to dobrá hodina. Rád bych tě měl za syna, ale nutit tě nebudu, dělej jak ti rozum káže.“ Všecko to plakalo, otec ale je těšil: „Neplačte, už je darmo; nepřivedu-li ji nazpátek, musíme ji poručit Pánubohu.“

Tatík vzal si na cestu několik rýnských na útratu, nařídil domácím, co se má stát, a vydal se na cestu. Po cestě ptal se všude, jestli viděli lidé takovou a takovou osobu, popsals dceru od hlavy do paty, ale nikdo podobné neviděl. V Jozefově řeklo se mu, že odešli myslivci do Hradce, v Hradci ale mu řekli, že tam černý voják k jinému oddělení se dostal a že chtěl i dokonce vystoupit. Kam přišel, to nemohl říci ten myslivec; byl to ten samý, co ležel v Mikšovic statku. To ale jistil, že Viktorku nikdo neviděl. Radili mu mnozí, aby šel na úřad, to že bude nejlíp, ale sedlák nechtěl mít s ouřady nic co dělat. „S úřadem nechci ničeho začít,“ pravil, „nechci aby mi ji přivedli šupem co poběhlici a prstem na ni ukazovali. Tu hanbu ji neudělám. Ať je kde je, všude je v rukou božských, bez jeho vůle nepadne jí s hlavy vlas. Má-li se vrátit, vrátí se,

nemá-li, Bohu poručino. Roztrubovat po světě ji nedám.“

Na tom se rozhodl. Myslivce poprosil, aby Viktorce, kdyby ji viděl, anebo o ní čeho se dopátral, vědět dal, že on otec ji hledal, a kdyby chtěla domů, aby jí zaopatřil za dobré slovo a za peníze člověka, který by ji domů dovedl. Myslivec mu vše slíbil, vždyť užil u něho dobrých časů, a sedlák vrátil se domů, upokojen ve svém svědomí, že vše udělal, sečkoli ho jen bylo.

Plakali pro Viktorku všickni, dávali na mše a na modlení, ale když přeslo půl roku, tři čtvrti roku, a ještě o ní ani sluchu ani vidu nebylo, vzpomínalo se na ni co na nebožku. Uplynul i rok! —

Jednoho dne přinesli ovčáci novinu do vsi, že viděli v panském lese ženskou, která je zrovna tak velká a takové černé vlasy má, jako Viktorka. Hned běžela Mikšovic čeládka do lesa, proběhali jej kříž na kříž, ale o podobné osobě ani památky.

Byl jsem tenkrát první rok mládencem zde u mého předchůdce, nebožtíka tchána. Slyšeli jsme ovšem také o tom, a starý mi řekl, když jsem šel do lesa druhý den, abych se poohlédl, jestli bych neviděl takovou osobu. V skutku také ještě tentýž den viděl jsem na stráni, zrovna nad Mikšovic polem pode dvěma jedlema, které se dohromady splétají, sedět prostovlasou ženskou. Já Viktorku dříve znal, ale v té zpusťované, zvlčené postavě stěžka jsem ji jen poznat mohl. Ale byla to ona! Šat její měl panský kroj, a musel bývat pěkný, ale teď byl všecek sedrán. Na postavě její shledal jsem, že je

matkou! — Tiše jsem se uklidil ze svého stanoviska a pospíšil domů k svému starému. Ten zase šel to zvěstovat na Žernov. Rodiče náramně plakali a raději by ji poručili Pánubohu. Než co dělat. Umluvili jsme, že budem po ní pást, kam chodí, kde spí, abychom ji ukrotili. Jednoho dne přišla pod večer na Žernov až k otcově živnosti do sadu. Sedla pod strom, kolena obejmula oběma rukama, bradou se o ně opřela, a tak seděla dívajíc se upřeně na jedno místo. Matka k ní chtěla přistoupit, ale ona se rychle vzbopila, přeskočila plot a ta tam v lese. Můj starý řekl, aby se jí položilo jídlo a nějaký šat do lesa k jedlím, že si toho snad všimne, a Mikšovic přinesli hned co za potřebné uznali. Já to sám tam položil. Druhý den jdu se podívat — chybělo tam z jídla chléb jen, a ze šatstva sukuě, lajblík a košile. Ostatní bylo tam vše, i třetí den ještě. Vzal jsem to pryč, aby to jiný nepovolaný neodnesl. Dlouho jsme nemohli vyskoumat, kde nocuje, až jsem já vyčíhal, že pod třemi jedlemi v jeskyňce — snad tam někdy kámen vylamovali. Vchod je chrastím zarostlý, že by to nepovědomý nenašel, a ještě ho zatarasila chvojem. Vlezl jsem tam jednou. Jeden neb dva lidé mají tam místa, a Viktorka nemá tam ničeho, než trochu suchého stlaní a mechu. To je lože její. — Známí a příbuzní a dokonce otec její a Mařenka, která už byla Toníkovou nevěstou, číhalí na ni leckdes, rádi by s ní přec byli mluvili a ji do stavení přivedli, ale ona se lidem tuze vyhýbala a vedne bylo ji málokdy vidět. Když zase jednou pod večer ke statku si přišla sednout,

tichounce k ní Mařenka přistoupila a svým lichotným hláskem ji prosila: „Pojď, Viktoro, pojď se mnou do komory spat, už si dávno se mnou nespala; stýskalo se mi po tobě, a všem. Pojď se mnou!“ Viktorka se na ni podívala, nechala se vzít za ruku, nechala se vést až do síně; najednou se ale ušklubla a pryč. Kolik dní ji potom u statku neviděli.

Jednou v noci stál jsem na čekání, na stráni nad Starým běhdlem; měsíc svítil jako ve dne. Tu vidím vycházet Viktorku z lesa. Když jde, nese ruce pod prsami přes sebe položené, hlavu k předu schýlenou, a běží tak lehce, až člověku se zdá, země že se nedotýká. To utíkala také tak z lesa a zrovna k splavu. Já ji vidíval již tenkrátě začasto u vody sedět, aneb na stráni pod tím velikým dubem, a tudy jsem si toho hned nevšimnul. Ale když jsem dobře přihlídl, vidím, že cosi do vody zahazuje, a slyším ji tak divoce zasmát se, až mi vlasy se zježily. Pes můj začal hrozně výt. Já se tenkrátě hrůzou trásl. Viktorka sedla si ale potom na pařez a zpívala; nerozuměl jsem ani slova, ale nota byla k ukolébavce, co zpívají matky dětem:

Spi děťátko, spi,
 Zamhuř očka svý,
 Pánbůh bude s tebou spáti,
 Andělíčky kolébati —
 Spi děťátko, spi!

Ta nota tak žalostně zaznívala v noci, že jsem sotva úzkostí na místě vydržel. Dvě hodiny seděla a zpívala. A od té doby je každý večer až do noci u splavu a zpívá vždycky tu ukolébavku. Ráno

jsem to starému mému povídal, ale tomu hned napadlo, co asi do vody hodila — a v skutku tak bylo. Když jsme ji zase viděli, byla postava změněna. Matka se děsila i ostatní, ale co platno. Nevědomost hříchu nečiní! — Pomalu se navykla chodit i k našim dveřím, obyčejně když ji hlad dohnal; ale jako nyní dělá, tak i tenkrát; přišla, postavila se mlčky u dveří a zůstala stát. Ale moje žena—tenkrát ještě byla holčina — hned jí dala něco k jídlu: vzala to mlčky a utíkala do lesa. Když jdu lesem a potkaje ji chleba jí podám, vezme ho, ale kdybych s ní chtěl mluvit, uteče a nevezme ničeho. Květiny má zvláště ráda; jestli nenese kytku v ruce, má ji za lajblíkem, ale když vidí dítě, nebo někam přijde, rozdá je. Ví-li co dělá, kdož to může vědět? Rád bych sám věděl, co se v té pobloudilé hlavě její děje, ale kdož by to mohl vysvětlit, a ona — ztěžkem kdy!

Když měla Mařenka s Toníkem svatbu a ke kopulaci na Černou Hůru odjeli, příběhla Viktorka — Bůh ví jestli náhodou, nebo o tom slyšela — do statku. Měla v klíně květiny; jak přišla k prahu, rozhodila květiny po dvoře. Matka se pustila do pláče, přinesla jí ven koláče a co dobrého měli, ale ona se obrátila a utekla.

Otec se nad tím tuze trápil; měl ji rád. Třetí rok umřel. Já byl právě ve vsi, Toníková žena i on s pláčem se mne ptali, jestli jsem neviděl Viktorku. Rádi byli by ji přivedli do statku, a nevěděli jak. Otec prý nemohl skonat a všickni soudili, že ona mu duši drží. Vrátil jsem se do lesa, jestli

bych ji kde viděl, a myslil jsem, že jí to řeknu, ať mi již rozumí nebo ne. Seděla pod jedlemi; já okolo ní jakoby nic a jen tak mimochodem, abych ji nesplašil, povídám: „Viktorko, tatík tvůj umírá, mohla bys jít domů.“

Ona nic, jakoby neslyšela; myslím si, to je darmo, a jdu jim to do vesnice vyřídít. Ještě mluvím s Mařenkou na práhu, volá čeledín: „Viktorka jde opravdu do sadu!“

Toníku, vyvolej kmotry a schovejte se, ať ji nesplašíme!“ řekla Mařenka a šla do sadu.

Za chvíli vedla Viktorku mlčky do sednice. Ta hrála si s petrklíčem, a ty krásné, ale matné černé oči ani se s něho nepozdvihly. Mařenka vedla ji jako slepou bábu. V sednici bylo ticho. Z jedné strany lože klečela matka, u nohou jediný syn; starý měl ruce složené přes prsa, oči byly obrácené již do nebe, zapásil se smrtí. Mařenka přivedla Viktorku až k samému loži; umírající obrátil oči po nich a blahé usmání přelítlo mu tvář. Chtěl ruku zdvihnout, ale nemohl. Viktorka snad myslila, že něčeho chce, položila mu do ruky petrklíč. Ještě jednou na ni nemocný se podíval, vzdechl — a byl mrtev. Přinesla mu šťastnou hodinku. Matka se pustila do nářku; a jak Viktorka slyšela tolik hlasů, divě se kolem sebe ohlídl a ze dveří ta tam. —

Nevím, byla-li kdy více uvnitř svého rodinného statku. Za těch pátnácte let, co tu již v lese obývá, uslyšel jsem ji jednou mluvit. Nezapomenu to do smrti. Šel jsem jednou dolů k mostu; po silnici jeli panští pacholci s dřevem, po louce vidím jít

Zlatohlávka. To byl písař ze zámku; děvčata přezděly mu tak, protože si jeho německé příjmení pamatovat nechtěly, a že měl velmi krásné vlasy, polodlouhé, zlatové barvy. Byl Němec. Šel po louce, a že bylo teplo, sundal si čepici a šel prostovlas.

Tu najednou, jakoby s nebe spadla, vyřítí se naň odkudsi Viktorka, vjede mu do vlasů, začne ho trhat a lomcovat jím, zrovna jakoby to mudínek z marcipánu byl. Němec křičel co hrdla měl, já letím s kopce dolů, ale Viktorka jen soptila, kousala mu do rukou, a hlasem plným vzteku křičela: „Teď mám tebe v moci, ty hade, ty ďáble! Já tě roztrhám! Kam's dal mého hochu, ty ďáble, ďáble, dej mi ho!“ a tak se rozvzteklila, že jen sípala, že jí ani rozumět nebylo. Němec nerozuměl jí, on byl jako zmámen. Ale nebyli bychom ani my obadva s ní čeho pořídili, kdyby pacholků nebylo. Viděli tu rvačku, přiběhli na luka a teprv jsme chudáka písaře jí vyrvali z rukou. Když jsme ji ale chtěli sevřít, vytrhla se nám vši mocí, utíkala k lesu a od lesa házela na nás kameny a zlořečila, až se oblaka otřásaly. Potom jsem ji kolik dní ani neviděl.

Němec dostal z toho nemoc, a tak se Viktorky bál, že raději odtud odešel. Děvčata se mu vysmály, ale co z toho, kdo uteče, vyhraje, a i bez něho se rodit bude na polích. Nezastesklo se nám ještě.

Nu tak, babičko, to máte celou tu historii o Viktorce, jak jsem to slyšel od nebožky kovářky dílem, dílem od Mařenky. Co se jinak dělo, kdož to

ví, ale muselo se zle dít podle všeho, a kdo tu duši na svědomí má, těžko nese!“ —

Babička si utřela usazenou tvář a pravila s přívětivým usmáním: „Tedy vám pěkně děkuju; zdraví povídali. To se říci musí, že umí pan kmotr vykládat jako písmář, člověk by ho poslouchal a poslouchal a zapomněl by, že slunce za horami.“ Při tom ukázala babička na stíny, které se v pokoji dělaly, a skládala vřetánko.

„Malou chvílku se zdržte, co nasypu drůbeži, abych vás mohla s kopce vyprovodit,“ prosila myslivcová, a babička ráda posečkala.

„A já jdu s vámi až k mostu, musím ještě do lesa,“ řekl myslivec, vstávaje od stolu.

Paní myslivcová běžela pro zrno, a v malé chvílce ozvalo se na dvoře hlasité volání: „na puť, puť, puť, pút!“ a drůbež sletovala se ze všech konců. — Nejprvnější byly hejno vrabců, jakoby jim to volání platilo. Paní myslivcová také povídala: „No, vy jste nejpřednější!“ ale oni si toho ani nevšimli.

Babička stála na prahu a držela děti při sobě, aby drůbež nesplašily, na kterou ona s patrným zalíbením se dívala. Co tu bylo drůbeže! Bílé i sivé husy s housaty, kachny s kačaty, černé kachny turkyně, krásné slípky domácího chování, i tyrolky na vysokých nohách, chocholatý s rozčepejřeným okružím. Pávi, perlíny, topky s topanem, který hudrkoval a se nadíral, jakoby na něm kdo ví co záleželo, holubi obyčejné i rousné. Všecko se to strkalo na jednu bromadu, hnalo se to po zrně, šlapali si na paty, jeden skákal přes druhého, podlízal a prolízal

kde se dalo, a vrabci ti uličníci, když měli plné žaludky, skákali hloupým husám a kachnám po zádech. Nedaleko seděli králíci, ochočená veverka dívala se na děti s kaštanového stromu, majíc ocas nad sebou jako přilbici přehrnutý. Na plotě seděla zase kočka, dívajíc se chutiplným okem na vrabce. Srna nechala se od Barunky škrábat na hlavě, psi ale seděli tiše okolo dětí, neboť paní myslivcová držela v ruce proutek. Přece ale když černý kohout se hnál po houseti, které mu vzalo zrno u samého zobáku, a house utíkajíc okolo samého čumáku Hektorovi proběhlo, nemohl se zdržet, by po něm nechňapl.

„Vidíme ho!“ křikla hospodině, „starého osla, jak si bude zahrávat. Tu máš pamětného!“ a švihla ho proutkem.

Zastyděl se Hektor před svými mladšími kolegy za to pokárání, a sklopenou hlavou šoural se do síně. Babička ale řekla: „Bodejt by byl lepší syn než táta.“ Hektor byl totiž táta Sultanův, který zakouzl babičce tolik krásných kačátek.

Bylo po krmení. Drůbež odebrala se na hřad. Děti dostaly od Frantíka a Bertíka krásné páví péra, paní myslivcová dala babičce násadky od tyrolek, vzala Anušku na ruku, pan myslivec přehodil pušku přes rameno, zavolal na Hektora a vybrali se z přívětivého stavení. Srna šla také s nimi jako psík.

Pod kopcem dala paní myslivcová všem dobrou noc, šla s dětmi nazpět, u mostu podal pan myslivec babičce opálenou pravici, a šel do lesa. Jan se za ním dlouho díval, a pak povídal Barunce: „Až

budu ještě trochu větší, půjdu s panem Beyrem, a také budu chodit na čekání.“

„Ale to aby s tebou ještě někoho poslali, vždyť ty se bojíš lesních žen a ohnivých mužů,“ posmála mu Barunka.

„I co pak ty víš,“ hněval se Jan na ni; „až budu větší, nebudu se bát!“

Babička ale jdouc okolo splavu, ohlédla se na omšený pařez a pomysliv na Viktorku vzdychla: „Ubohé děvče!“

VII.

Druhý den před polednem vyhrmula se babička s dětmi ze dveří.

„Ať se mi slušně chováte,“ přikazovala matka přes práh je vyprovázejíc; „ať mi v zámku na nic nesaháte a paní kněžně pěkně ruku políbíte.“

„Vždyť my to nějak spravíme,“ ujišťovala babička.

Děti byly jako kvítí, a babička také měla sváteční oblek; mezulánku hřebíčkové barvy, bílý fěrtoch jako led, damaškový kabátek oblakové barvy, čepec s holubičkou, na krku granáty s tolarem. Pod páždí nesla si plachetku s sebou.

„Nač máte plachetku s sebou, pršet nebude, je vybráno,“ mínila paní Prošková.

„Člověk je jako bezruký, když není co držet, je to už zvyk, abych si něco nesla,“ řekla babička. Zatočili okolo zahrádky na úzkou stezičku.

„Teď jděte hezky jeden za druhým, abyste si

neurousali v trávě kalhoty. Ty Barunko jdi napřed, Adelku povedu já, ona neumí dávat pozor na cestu," rozkazovala babička, berouc Adelku za ruku, která s velikým zalíbením po sobě se dívala. V sadě skácala Černá, Adelčina to slepice, jedna z těch čtyř, co babička dětem z pohorské vesničky přivezla. Babička ji tak ochočila, že zobala dětem z ruky, a vždy když snesla vajíčko, přiběhla si k Adelce pro kousek země, který jí děvče od své snídaně nechávalo.

„Jdi si k mamince, Černá, já jsem ti tam nechala žemli, já jdu k paní kněžně," volala Adelka na slípku; ta ale jakoby nerozuměla, hnala se úprkem k ní a chtěla ji zobákem tahat za šaty.

„Co pak nevidíš, hloupá, že mám bílé šaty? Vššša!" odhánělo ji děvčátko, ale slípka nechtěla odejít, až ji pak babička plácla přes křídla plachetkou.

Šly zase kousek dále. Tu, nastojte, nová nehoda hrozila bílým šatům. Se stráně ženou se oba psi, přebrodí struhu, na břehu se trochu otřepou a jedním skokem jsou u babičky.

„I vy zatrolenci, kdo pro vás poslal! Hned se mi kličte!" hučela se babička, hrozíc jim. Psi slyšíce hněvivý hlas babiččin a vidouce napraženu ruku s plachetkou, zarazili se, myslíce: co pak to má být? Děti také na ně lály a Jan zdvihl kamének, chtě jej po nich hodit, ale kamének zalítl do struhy. Psi uvyklí přinášet hozené jim věci i z vody, domnívali se, že chtějí děti s nimi jen tak zahrávat, hnali se radostně do vody, v okamžení ale byli zase venku a vesele začali okolo dětí rejdit. Děti křičely, schovaly se za babičku, a babička nevěděla si rady.

„Já půjdu domů a křiknu na Bětku,“ mínila Barunka. — „Nevracej se, nepřináší prý to štěstí na cestu,“ pravila babička. Tu na štěstí přicházel pan otec a ten psy odehnal. — „Kam pak se ženete, na svatbu či na hody?“ ptal se pan otec, otáčeje pikslu v prstech. — „Není komu, pane otče, zatím jen do zámku,“ odpověděla babička. — „Do zámku, totě něco. Co tam?“ divil se pan otec. — „Paní kněžna nás pozvala,“ vyjely děti, a babička vypravovala hned, jak se s paní kněžnou sešla v altánku. — „Tudy na to,“ řekl pan otec, šňupna si; „no, tedy jděte, a pak mi Adelka poví, co tam viděla. A co ty Jeníku, bude-li se tě paní kněžna ptát, kam pěnkava nosem sedá, ty to nevíš, vid’?“ — „Však ona se nebude ptát,“ mínil Jan a utíkal napřed, aby ho pan otec už nezlobil. Pan otec se ušklíbl, pozdravil babičku a šel k splavu.

U hospody hrály si Kudrnovic děti, dělaly mlýnky a Cilka chovala. „Co tu děláte?“ ptala se jich Barunka. — „Nic,“ odpověděly, prohlížejíce vystrojené děti. — „Hečte, my jdeme do zámku,“ začal Jan. — „Hm, to je toho,“ hodil hubou Vavřínek. — „A budeme tam vidět papouška!“ řekl zase Vilím. — „Až jen budu veliký, budu ho také vidět; tatík mi povídal, že půjdu do světa,“ zase na to odpověděl rozpustilý Vavřínek: ale druhý hoch Václav a Cilka řekli: „Kýž bychom mohli se tam také podívat.“ — „No mlčte, já vám něco přinesu,“ řekl jim Jan, „a povíme vám, jak to tam bylo.“

Konečně se přece dostala babička s dětmi k parku, kde na ně pan Prošek už čekal.

Knížecí park byl každému přístupen, nebyl také daleko od Starého bělidla vzdálen, ale babička s dětmi zřídka kdy tam vešla, zvláště když tam vrchnost byla. Obdivovala se sice vkusnému spořádání všeho, překrásným květinám, vzácnému stromoví, vodotryskům i zlatým rybičkám v rybníku, přece ale šla raději s dětmi na louku neb do lesa. Tam se mohly směle provalovat po měkkém zeleném koberci, tam mohly si přivonět ke každému kvítku, třebaš i natrhat si jich na kytice a věnce. V poli nerostly sice pomeranče ani citrony, ale sem tam stála košatá třešně ptácnice aneb planá hruška, ovoce bylo na nich obsypáno a mohl si každý načesat do vůle. V lese zase bylo jahod, borůvek, hub a mandlových oříšků dost a dost. Vodotrysků žádných nebylo, ale ráda zastavila se babička s dětmi u splavu. Dívaly se, jak vlny po splavu prudce dolů stékají, vzhůru se vyhoupuvše v miliony kapek roztržskány nazpět padají, ještě jednou v pěnivém kotli se převalí a teprv spojené v proudu jednom tiše dále plynou. Nad splavem nebyly žádné zlaté ryby, naučené na žemlové drobty, ale jak šla babička okolo, sáhla do kapsáře, vyprázdnila Adelce do zástěrky chlebové drobečky, a jak je děti hodily do vody, vyhrnulo se z hluboké tůně množství ryb. Nejvýše k povrchu vyplavaly stříbrolesklé bělice a honily se po drobtech, mezi nimi jezdili střelhbýtě okouni s nataženým hřbetem, opodál se prosmykla sem a tam štíhlá parma s dlouhými vousy; také břichaté kapry a pleskohlavé mníky vidět bylo.

Na louce potkávala se babička s lidmi, kteří

hned pozdravovali: „Pochválen buď Ježíš Kristus,“ aneb „Dej Pánbůh dobrý den.“ Kteří se zastavili, zeptali se: „Kam pak, babičko? Jak se máte? Co děláte vaši?“ a hned od nich se něčeho dověděla.

Ale v zámku? Tam nebylo žádného pořízení! Tu běžel premovaný sloužící, tu komorná v hedbávi, tu pán a zase pán, a každý nesl hlavu výše než mu narostla a vyšlapoval si jako ti pávi, co jedině právo měli, na trávníku se procházet. Jestli některý z nich babičku pozdravil, řekl jen tak zběžně: „Guten Morgen,“ nebo „Bon jour,“ a babička se začervenala a nevěděla má-li říci: „Až na věky,“ nebo „Dejž to Pánbůh.“ Vždy říkávala doma: „Tam v tom zámku je pravý Babylon!“

Před zámkem seděli dva premovaní sloužící, z každé strany dveří jeden; ten v levo měl složené ruce na klíně a chytal lelky; ten v pravo měl složené ruce přes prsa a zevloval Pánubohu do oken. Když pan Prošek k nim došel, pozdravili ho po německu, každý jiným přízvukem. Předsíň byla vyložena bílými mramorovými dlažicemi, u prostřed stál vkusně pracovaný kulečník. Okolo zdí stály na zelenomramorových podstavcích bílé sochy sádrové, představující mythologické osoby. Čtvero dveří vedlo do panských pokojů. U jedněch seděl v lenošce komorník v černém fraku; spal. — Do té síně vedl pan Prošek babičku s dětmi. Komorník slyše šust, trhl sebou; vida ale pana Proška, pozdravil a ptal se, jaká záležitost pána do zámku přivádí. „Paní kněžna řála si, aby ji tchyně moje s dětmi dnes navštívila. Prosím, pane Leupolde, ohlaste je,“ pravil pan Prošek.

Pán Leupold vyhrnul obočí, pokrčil ramenoma, řka: „Nevím, bude-li je chtít přijmout, je ve svém kabinetu, pracuje. Mohu je ale ohlásit.“ Vstal a volným krokem vešel do dveří, u nichž byl seděl. Za chvíli vrátil se a nechav dvéře otevřené, pokynul milostivou tváří, aby vešli. Pan Prošek šel zpět a babička s dětmi vstoupila do skvostného salonu. V dětech se tajil dech, nožky se jim sklouzaly na podlaže hladké co led. Babička byla jako u vidění, rozmýšlela se, má-li šlápnout na ty protkávané koberce. „Je toho věčná škoda,“ povídala si. Než co dělat, ležely všude a pan komorník také po nich chodil. Vedl je skrze koncertní salon a knihovnu až ke kněžninu kabinetu, pak se vrátil do své lenošky, bruče si pod nos: „Ty vrchnosti mají divných libůstek; aby člověk byl k službě sprosté babě a dětem.“

V kněžnině kabinetu byly čalouny světlózelené, zlatem protkané, též takové byly záclony u dveří a u jediného okna, jež skoro tak velké bylo jako dvéře. Po zdech viselo mnoho větších i menších obrazů, představující naskrze jen podobizny. Proti oknu byl krb z šedého, černě a bíle žehaného mramoru, na něm pak stály dvě vázy z japonského porcelánu a v nich byly překrásné květiny, jichž vůní kabinet nadchnut byl. Po obou stranách byly příhrádky z drahého dřeva, vkusně pracované, a na nich vyloženy byly rozmanité věci, vzácné dílem umělou prací, dílem drahocenností, i přírodniny, jako krásné lastury, korale, kameny a p. Byly to samé památky z cest a dárky drahých osob. V jednom rohu u okna stála socha Apollova z kararského mramoru, v druhém ro-

hu jednoduchý ale velmi vkusně pracovaný psací stůl. U stolu v lenošce tmavozeleným aksamitem potažené seděla kněžna v bílém ranním obleku. Právě odložila péro z ruky, když babička s vnučaty do dveří vstoupila. „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravila uctivě se pokloníc. — „Na věky! Vítám tě stařenko i s dětmi!“ odpověděla kněžna. — Děti byly všechny omámeny, ale babička na ně mrkla a hned šly políbit paní kněžně ruku. Ona je políbila na čelo a pokynuvši na krásné sedátko, aksamitem potažené, zlatými třísuňmi zdobené, zvala babičku aby se posadila. „Děkuju, milostivá paní, nejsem ustálá,“ upejpala se babička, a to jen proto, že se bála na sesličku se posadit, aby s ní neujela anebo se neprobořila. Paní kněžna ale určitě pobídla: „Sedni jen, stařenko! a babička prostřevši hílou plachetku přes sesli opatrně sedla řkouc: „Abychom neodnesly milostivé paní spánek.“

Děti stály jako pěny, oči jejich ale skákaly s jedné věci na druhou; kněžna se na ně podívala a s úsměchem ptala se jích: „Líbí se vám zde?“ — „Ano,“ pokynuly všechny najednou. — „Což je o to, těm by se tu hezky rejdlilo a nedaly by se prosit, aby zde ostaly,“ pravila babička. — „A tobě by se tu nechtělo líbit?“ ptala se kněžna babičky. — „Je tu jako v nebi, ale bydlet bych tu přece nechtěla,“ zakroutila hlavou babička. — „A proč ne?“ tázala se kněžna s podivením. — „A co bych tu dělala? Hospodářství nemáte, peřím ani kolovratem bych se tu rozložit nemohla, co bych si tu počala?“ — „A nechtěla bys bezstarostně živa být a na stará léta

si pohovět?“ — „Však to bude dříve než déle, že bude slunce nad mojí hlavou vycházet a zacházet, a já budu bezstarostně spát. Dokud ale žiju a Pánbůh mi zdraví popřává, náleží abych pracovala. Lench je darmo drahý. A zcela bez starosti není žádný člověk; jednoho tlačí to, druhého ono, každý nese svůj křížek, jenom že každý pod ním neklesá,“ pravila babička. V tom rozhrnula bílá ručka těžkou záclonu u dveří, a mezi ní objevila se rozkošná tvář mladého děvčete, ovinutá světlokaštanovými pletenci. „Smím?“ ptala se lahodným hlasem. — „Jen dále, Hortensie, najdeš milou společnost,“ odpověděla kněžna.

Do kabinetu vstoupila comtessa Hortensie, schovanka to kněžnina, jak se povídalo; postava její byla štíhlá, nevyvinuta ještě. Oděna byla v jednoduchý bílý šat, slaměný klobouk kulatý nesla si na ruce, kytici růží držela v hrsti. „Ach, jaké to roztomilé dětičky;“ zvolala; „zajisté to jsou Proškovice, od nichž si mi přinesla ty dobré jahody?“ Kněžna přisvědčila. Comtessa shýbla se, podala každému dítěti po růži, jednu podala babičce, jednu kněžně, poslední zastrčila sobě za pas. „To je takové čerstvé poupátko, jako vy, milost-slečno,“ řekla babička povoněvši si k růžince. „Pánbůh vám ji milostivá paní zachovej,“ dodala, obrátíc se ku kněžně. — „To je také moje nejrůcnější přání řekla kněžna a políbila jasné čelo milené schovanky. — „Smím ty dětičky trochu odvést?“ zeptala se comtessa kněžny i babičky; kněžna přisvědčila, babička ale mínila, že budou milost-slečně za obtíž, ti chlupci že jsou jako

ohaři, a Jan to že je ten pravý.“ Ale Hortensie usmávši se, podala obě ruce dětem, ptajíc se jich: „Chcete se mnou?“ — „Chceme, chceme,“ zaradovaly se děti a hned se chopily jejích rukou. Poklonivši se kněžně a babičce zmizela s nimi ve dveřích. Kněžna pak vzala stříbrný zvonek ze stolu a zazvonila; v okamžení ukázal se ve dveřích komorník Leupold. Kněžna mu poroučela, aby kázal přichystat v salonu snídání, a odevzdala mu balík listů k obstarání dalšímu. Leupold se uklonil a odešel.

Tu chvíli, co mluvila kněžna s komorníkem, ohlížela se babička po podobiznách v čele kabinetu visících. „Ty můj pane Bože!“ povídala, když komorník odešel, „jakých tu přepodivných krojů a tváří. Tuhle ta paní je tak ustrojena, jako nebožka Halašková, dej jí Pánbůh nebe. Ta se také nosila na vysokých špalíčkách, sukně vyduté, v půli jakby ji bičem přetáhl a na hlavě kokrhel. Její pán byl v Dobrušce radním pánem, a když jsme tam přicházivaly někdy na pouť, vidívali jsme ji v kostele. Chlapci naši říkali jí, „maková panenka“, protože tak vypadala v těch sukních a v napudrované hlavě, jako když makovičce přehrne sukýnky. Povídali, že je to francouzský kroj.“ — „Ta paní je moje babička,“ řekla kněžna. — „Nu proč pak ne; to je pěkná paní,“ odpověděla babička. — „V pravo to je děd, v levo otec,“ dále ukazovala kněžna. — „Čistí lidé; milostivá paní otce nezapře. A kde je panímáma?“ — „Tamto moje matka i sestra,“ řekla kněžna, ukazujíc na dvě podobizny nad psacím stolem. — „Pěkné to paní, radost se na ně dívat,“ mínila babička: „ale sestřič-

ka není podobna ani otci ani matce; to už někdy bývá, že se děti zvrhnou po někom z kolikátého kolena. Ale ten mladý pán tuhle je mi povědom, nemohu se ale zpamatovat odkud.“ — „To je ruský císař Alexander,“ rychle odpověděla kněžna, „toho tys neznala.“ — „Ano, jak pak bych neznala, stála jsem od něho asi dvacet kroků. To byl krásný člověk, jenom že tuto je mladší, ale přece jsem ho poznala. Ten a Josef císař, to bylo pár čistých lidí.“ — Kněžna ukázala na protější zeď, kde visel obraz, poprsí to životní velikosti. „Josef císař!“ spráskla ruce babička, „jako by mu z oka vypadl. Vidíme, jak je tu máte hezky pohromadě. To jsem si nemyslila, že uvidím dnes Josefa císaře. Pánbůh mu dej věčnou slávu, byl to hodný pán, zvláště na chudý lid. Tu ten tolar dal mi svou vlastní rukou,“ řekla babička, povytáhnouc ze zaňadří tolar. Paní kněžně zalíbila se babiččina prostosrdečnost a trefné nápady, i požádala ji, aby vypravovala, kterak a kde ji císař tím penízem obdaroval. Babička se nedala prosit, a vypravovala paní kněžně, což jsme již ve mlýně slyšeli. Paní kněžna zasmála se tomu srdečně. — Když se tak babička po pokoji rozhlížela, vidí podobiznu krále Bedřicha. „I totě pruský král!“ zvolala, „toho potentáta jsem já dobře znala. Můj nebožtík Jiří sloužil v pruském vojsku, a já ztrávila v Slezsku patnácte let. Dal si Jiříka nejednou z řady vyvolat a obdaroval ho. Měl rád velké muže, a můj Jiří byl nejvyšší muž v celém pluku a urostlý jak panna. Nenadála jsem se, že se jemu do hrobu dívat budu; takový člověk jako skála, a už je dávno

na věčnosti a já jsem ještě tu," vzdychla stařenka a slza splynula po vráskovité tváři. — „Padl tvůj muž v boji?“ ptala se kněžna. — „Ne právě, ale od střelné rány umřel. Když vypukla ta rebelie v Polsku, a Pruský král s Rusem tam vtrhli, byl náš pluk při tom. Já šla s sebou i s dětmi; měla jsem dvě, a to třetí narodilo se mi v poli. Je to Johanka, co je nyní ve Vídni, a snad proto je tak kurážná, že od narození všemu přivykat musela jako voják. Byla to nešťastná patálie. Z první bitky přinesli mi Jiříka do tábora na nosidlách. Kulka dělová utrhla mu nohu. — Uřízli mu ji. Já ho ošetřovala, co síly stačily. — Když se z toho trochu vykřísal, poslali ho zpátky do Nisy. — Já měla radost, doufala jsem, že se uzdraví, že ho co mrzáka nebudou chtít a že budem moci vrátit se do Čech. Ale naděje mne zklamala. Začal najednou chřádnout, a nebylo rady ani pomoci, musel umřít. Kde jaký groš byl, dala jsem za léky, a přece to nic nepomohlo. Myslíla jsem tenkrát, že o rozum přijdu, že mi srdce žalostí se rozpuke. Ale člověk mnoho vydrží, milostivá paní! — Zůstali mi tři sirotci, na penězích ani haléře, jen trochu těch kloců. V tom samém pluku, co Jiří sloužil, byl šikovatelem jistý Lehotský, a to byl Jiříkův nejmilejší přítel, ten se mne ujal, zaopatřil mi stav, když jsem řekla, že bych dělala húně, a vše ostatní čeho jsem potřebovala k tomu. Pán Bůh mu to zaplať! Hodilo se mi dobře, čemu jsem se z mládí od nebožky tchyně naučila. Dílo mi šlo dobře na odbyt, a brzy zaplatila jsem Lehotskému dluh a ještě s dětmi pořádně se živila.

Musím říci, že tam byli hodní lidé v tom městě, ale mě se přece přenáramně stýskalo; od té doby, co Jiřího nebylo, cítila jsem se tak opuštěná a osamnělá jako hruška v poli. Pozdávalo se mi, že by přece lépe mi bylo doma než v cizině, a posteskla jsem si Lehotskému. On mne ale zrážel z toho a ujišťoval, že dostanu zajisté nějakou pensi a že král se bude o moje děti starat. Já byla tomu povděčna, ale umínila si, že se pak přece jen vrátím domů. — Také mi vadila německá řeč. Dokud jsme byli v Kladsku bylo mi líp, to jsem byla jako doma, tam se mluvilo více česky než německy, ale v Nise už převládala němčina, a já se nikterak německému jazyku naučit nemohla. — Sotva jsem si trochu pomohla, přišla na nás povodeň. Je to zlý živel ta voda, když se rozbouří, a člověk mu ani na koni neuteče. Byl to takový kvap, že lidé sotva živobytím ušli. Já sebrala na rychlo, co nejlepšího bylo, vzala uzlík na záda, nejmladší dítě do náručí, starší dvě za ruce, a tak jsem s nimi utíkala brodic se po kůtka vodou. Lehotský nám přišel k pomoci a vyvedl nás do hořejšího města, kde nás dobří lidé přijali pod střechu.

Rozneslo se to hned po městě, že jsem skoro o všecko přišla, a tu mi ti dobří lidé hned přispěli k pomoci; také si mne ten pan generál dal zavolat a řekl mi, že budu dostávat ročně několik tolarů a stálou práci z milosti královské; chlapec že přijde do vojenského ústavu, a děvčata že mohou dát do královského ústavu pro ženské. To mne nic netěšilo, i prosila jsem, aby mi dali raději pár zlatých

peněz, chtějí-li mi nějakou milost prokázat, a že půjdu domů do Čech. Děti ale že od sebe nedám, že si je vychovám podle své víry a ve své řeči. To mi ale nechtěli dovolit a řekli mi, když tam nezůstanu, že nedostanu nic. „Když nic, tak nic, vždyť mi Pánbůh nedá hladu umřít,“ myslila jsem a poděkovala se panu králi za všechno.“

„Myslím ale, že by děti tvoje dobře tam bývaly zaopatřeny?“ namítala kněžna.

„Dost možná, milostivá paní, ale byly by se mi odcizily. Kdo by je tam byl učil milovat svoji otčinu a materskou svoji řeč? — Nikdo. Byly by se cizí řeči, cizým mravům naučily a konečně zcela zapomněly na svoji krev. Jak pak bych se mohla z toho před Pánembohem zodpovídat? Ne, ne, kdo z české krve pochází, ať zůstane při českém jazyku. — Žádala jsem o propuštění, sebrala těch pár kloců, co mi zůstaly, vzala děti a rozloučila se s městem, kde jsem zakusila tolik trpkých i šťastných dnův. Hospodině naložily dětem plné klíny pečiva a mně daly kolik tolarů na cestu. Pánbůh zaplat těm lidem na dětech, co mi dobrého udělali. Lehotský chudák vyprovázel mne na míli cesty a Johanku mi nesl. Byl nerad, že jsem odešla, u nás byla jeho Praha. Plakali jsme obadva při loučení. Dokud byl v Nise, chodíval se modlit na Jiříkův hrob otčenašek, oni se měli rádi jako rovní bratří. Ve francouzské vojně vzal za své. Pánbůh mu dej lehké odpočinutí.“

„A jak jsi se dostala s těmi dětmi do Čech?“ tázala se kněžna dále.

„Mnoho jsem zakusila, milostivá paní, po cestě. Nebyla jsem povědoma cest. a tudy jsme blouděním mnoho času zmařily. Nohy měly jsme plny krvavých mozolů, děti i já, a mnohdy plakaly hladem, umdlením a bolestí, kdvž jsme dlouho na místo dorazit nemohly. Šťastně dostala jsem se s nimi do Kladských hor, a to jsem už byla jako doma. Já pocházím z Olešnice, ze Slezských hranic, ale milostivá paní nebude beztoho vědět, kde je Olešnice. Když jsem se ale blížila k domovu, tu mi padl jiný kámen na srdce. Myslila jsem, zdali ještě rodiče na živu zastihnu, a jak mne asi přijmou. Dali mi s sebou hezké vybytí, a já se vracela skoro s holýma rukama a přiváděla si tři sirotky. Co mi asi řeknou? To mi celou cestu zaznívalo v uších. Bála jsem se také, jestli se smutná změna nestala po ty dvě léta, co jsem o nich neslyšela.“

„A což jste jim nikdy nepsali, aspoň tvůj muž, když ty ne?“ divila se kněžna.

„Ten způsob mezi námi není, abychom si posílali listy. Zpomínáme na sebe, modlíme se jeden za druhého, a při příležitosti, když se trefí známý člověk, pošleme vzkázání, jak se komu vede. Takový lístek, člověk neví, kdo ho do rukou dostane a kam se otcne. Můj tatík psával někdy listy vojákům; rodilým z naší vsi, co leželi kdesi až daleko za hranicemi, když se chtěli rodiče dovědít, jsou-li přece živi neb ne, anebo jim pár zlatých peněz poslali. Ale když se pak vrátili, říkávali, že nic nedostali. A tak to je, milostivá paní, když přijde

takhle psaní od sprostého člověka, to leckdes u-
vázne.“

„To si nemysli, stařenko,“ vskočila jí do řeči kněžna, „každý takový list, buď si od koho koliv, musí přijít do rukou toho, na koho je nadepsán. Nikdo jiný nesmí si jej podržet, ani jej otevřít, je na to veliký trest.“

„Slušná věc to, a já milostivé paní věřím, ale což je to všechno platno, když mi se přece raději svěříme dobrému člověku. Na takový kousek papíru nedá se přece všechno důkladně napsat, člověk by se ještě rád zeptal na to a na ono, a nemá koho; ale když přijde takhle handlovní člověk, neb ti poutničkové, ti už povědí všechno spravedlivě od slova k slovu. Byla bych já se také o našich více dověděla, ale že byly ty nepokoje, málo lidu přecházelo.“

Svečeřivalo se, když jsem dorazila s dětmi do vesnice; bylo to v létě, a v tu dobu věděla jsem, že jedí. Šla jsem zadem skrze sady, aby mne lidé nepotkávali. Z našeho statku vyběhli psi a štěkali na nás. Volala jsem je, ale oni ještě více štěkali. Polily mne slze, tak mi to bylo líto. — Já jsem bláznínek nezpomněla, že je tomu patnácte let, co jsem z domova odešla, a to že nejsou ti psi, jež jsem krmívala. — V sadě bylo mnoho mladých stromků vysázeno, plot byl opraven, na stodole byl nový kryt, ale hrušku, pod kterou jsem s Jiřím sedávala, zasáhl boží posel (blesk), měla sražený vršek. U vedlejší chalupy nezměnilo se nic; tu přejmul tatík od nebožky Novotné za výminek. Novotná byla ta, co

dělala ty hůně, a můj nebožtík byl její syn. U chaloupky byla maličká zahrádka, nebožka vždy mívala záhon petrželky, cibule, nějaký kříček kadeřavého balšamu, šalvěj, a jak toho třeba byla v domácnosti, a ona byla milovnice koření jako já. Jiří upletl jí z proutí plot okolo té zahrádky. Ještě to byl ten samý plot, ale zahrádka byla trávou zarostlá, jen trochu té cibule tam bylo. Z boudy vylezl starý pes na polo slepý. „Chlupáčku, znáš mne?“ volám na něho, a on se mi začal třít okolo nohou. Já myslila, že mi srdce lítostí pukne, když mne ta němá tvář poznala a vítala. Děti se na mne chuděrky dívaly, proč pláču. Já jim totiž neřekla, že jdu k bábě jejich, myslila jsem, jestli by se na mne přece hněvali, aby to ty děti nevěděly. Kašpar, nejstarší povídal: „Proč pláčeš, mámo. což nedostaneme zde nocleh? Sedni si a odpočiň, my počkáme, a já ponesu ti uzlík. Hlad nemáme.“ Johanka a Terežka přisvědčily, že nemají hlad. neboť jsme šly kolik hodin lesem a na žádná stavení jsme nepřišly. „Ne, děti.“ povídám, „tady v tom stavení narodil se váš otec, a tu vedle narodila se vaše matka, a zde zůstává vaše bába a děd. Pomodleme se Pánubohu, že nás šťastně až sem doprovodil, a prosme ho, aby nám zde dopřáno bylo otcovského přijmutí.“ Pomodlily jsme se otčenášek, pak jsem šla k chalupě ke dveřím. Tatík a máma byli na výminku, statek měl bratr; to mi bylo povědomo. Na dveřích byl ještě přilepen obrázek, který byl Jiří mámě z Vamberčic přinesl, panna Maria a čtrnácte pomocníku. Jakoby mi od srdce odpadlo, když jsem je viděla. „Vy jste

mne vyprovodili, vy mne zase vítáte,“ myslím si, a s celou důvěrou vešla jsem do sednice. Tatík, máma i stará Bětka seděli u stolu, jedli polívku z jedné mísy — byla to hladká ančka *), vím to, jakby dnes to bylo. „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravím. — „Až na věky,“ odpověděli. — „Prosíla bych vás hospodáři o nocleh s těmi dětmi. Jdeme z daleka, jsme lační a ušlí,“ povídám, ale hlas se mi trásl. Nepoznali mne. Bylo v sednici šero. „Odložte si břemeno a posadte se za stůl,“ řekl otec a odložil lžici. „Bětko,“ kázala máma, jdi uvařit ještě trošku polívky. Zatím si sedněte, matko, a ukrojte si chleba a dejte dětem. Pak vás uložíme na hůru. Odkud pak jdete?“ — „Až ze Slezska, z Nisy,“ povídám. — „Tam je naše Madlena,“ zvolal tatík. — „Prosím vás osobo, neslyšela jste o ní?“ ptala se máma, a přistoupila blíž ke mně. „Madlena Novotná, její muž je voják. Je to naše holka, a už jsme dvě léta neslyšeli, jak se s ní děje. Mám pořád ošklivé sny; onehdy se mi zdálo, že mi vypadl zub, a bolelo mne to, tak mám jen vždy tu holku a ty děti na mysli, a jestli se Jiříkovi něco nestalo, když jsou pořád ty patálie; to Pánbůh ví, že si ti lidé nedají pokoje.“ — „Já plakala, ale děti, když slyšely bábu tak hovořit, potáhly mne za sukni a ptaly se: „Mamičko, je to naše babička a dědeček?“ Jak to řekly, tu mne hned máma poznala, vzala okolo krku, a ta-

*) Ančka je polévka z mléka, zakloktaná moukou a vejcem.

tik vzal děti do náručí, a tu jsme si teprv pověděli jak a co. Bětka běžela hned pro bratra a pro sestru, švakrovou a švakra, a netrvalo to dlouho, byla celá ves pohromadě, a nejen moji příbuzní a vrstevníci, ale každý mne vítal, jakobych mu rodná sestra byla. ‚Dobřes udělala, žes přišla domů s těmi dětmi,‘ řekl tatík: ‚je pravda, všude je zem Páně, ale svá vlast je každému nejmilejší, a nám naše. a tak to má být. Dokud nám Panbůh chleba dává, nebudeš ani ty ani tvoje děti nouzi mít, i kdybys pracovat nemohla. To ostatní, co tě potrefilo, je těžká rána, ale i to odlož na vrchní poličku. Mysli si: koho Pánbůh miluje, křížkem ho navštěvuje.‘ — Tak jsem byla zase mezi ně přijata a jako jejich. Bratr chtěl mi postoupit sedničku, ale raději zůstala jsem s rodiči v chaloupce, kde někdy Jiří přebýval. Děti byly záhy jako doma, a rodiče měli s nimi radosti dost. Posílala jsem je do školy pilně. Za mého mládí se děvčata v písmě neznala, dost na tom, uměla-li trochu číst, a to jen městské holky. A je to přece jen škoda a hřích, když má člověk dar ducha svatého a nechává ho bez úroku. Ale když není k tomu příležitosti, co si může člověk pomoci. Můj nebožtík, to byl člověk světa zkušený, znal se i v písmě, zkrátka ten se hodil do vozu i do kočáru. A to je dobře; mohl by tak každý být! —

Já dělala hůně jako dříve, a hezký groš jsem vydělala. Byly tenkrát zlé časy, vojny a nemoce i hladu dost. Korec žita stál 100 zlatých na bankocetlích. To je něco říci! — Ale Pánbůh nás miloval, že jsme vše jakž takž přestáli. Tak bylo zle,

že chodili lidé s penězi v hrsti nemohouce koupit. Náš tatík to byl člověk, aby ho pohledal, ten pomohl jaktěživ každému, kde a jak jen mohl; k němu také každý přišel, když nevěděl kudy kam. Když přicházeli chudší sousedé prosíce: „Přenechte nám korec žita, nemáme na chléb ani zrna,“ říkal: „Dokud mám, rád dám; až nebudu já mít, dá jiný,“ a hned musela máma naněřit do pytle obilí. Peníze ale nevzal, to, to. — „Vždyť jsme sousedé,“ říkal, „jestli my si nevypomůžem, kdo pak by nám měl vy-pomoci. Až vám Pánbůh obrodí, splatíte mi zrnem, a budeme spraveni.“ A tak to bylo. — Za to měl tatík tisíceré zaplat Pánbůh; matka, jestli nepřišel jeden den žebráček, byla by ho šla hledat na rozcestí, to byla její radost. Proč by také nebyli pomáhali lidem; najedli jsme se do syta, v čem chodit bylo, proč by z toho přebytku se nebylo udílelo? To ještě není tak velká zásluha, jen povinnost křesťanská, ale když si od úst utrhne a dá, to je pěkná cnost. Však to přišlo i s námi tak daleko, že jsme jídali jednou za den, aby měli jiní lidé také co jíst. No, i to jsme přestáli, a zase slunce zasvitlo. V zemi byl pokoj, bylo vždy líp a líp.

Když Kašpar školu odbyl, chtěl se učit tkalcovství, a já mu nebránila. Řemeslo je pán. Vyučiv se musel do světa. Jiří vždy říkal, že řemeslník za peci válený ani za babku nestojí. Za několik let se vrátil, usadil se v Dobrušce, a dobře se mu vede. Děvčata přidržovala jsem ke vší práci domácí, aby se mohly dát do pořádné služby; tu ale přijela sestřenice moje z Vidně do vsi, Terežka se

jí zalíbila, a hned že si ji vezme a o ni starat se bude. Bylo mi dost těžko, ale myslila jsem, že bych nedobře udělala, bránit jí v štěstí, když má chuť do světa jít. A Dorotka je hodná žena, mají pořádnou živnost ve Vídni a žádných dětí! Starala se o Terezku jako matka, a pěknou věc jí dala, když se vdávala. To mne trochu mrzelo, že si ta holka vyvolila Němce, ale teď si z toho nic nedělám, Jan je člověk na místě dobrý a rozšafný, nyní již dobře si rozumíme. Nu, a vnoučata ty jsou moje. — Na místě Terezky šla do Vídně Johanka. Líbí se jí tam a má se prý dobře. — Ten mladý svět má již jiný rozum; mně se jaktěživo z domu nechtělo, dokonce mezi cizí lid.

Po kolika letech zemřeli mi rodiče, v šesti nedělích po sobě. Tiše šli ze světa, jakoby svíčku shasil Pánbůh je trápit nenechal a nemuseli si po sobě zastesknout; byli spolu šedesáte let. Měkce si ustlali, měkce budou spát. Pánbůh dej jim věčnou slávu!”

„A nestýskalo se ti po dětech, když ti všechny tři odešly?“ ptala se kněžna.

„Inu, milostivá paní, krev není voda. Dost jsem mnohdy plakávala, ale nezmínila jsem se dětem, abych jim štěstí nekalila. A sama jsem nikdy nebyla, děti se rodit nepřestávají, a tak má člověk vždy čím se obírat. Když jsem to viděla u sousedů vyrůstat od kolébky a kaše, zdálo se mi, že jsou to moje vlastní. Musí mít člověk k lidem srdce, tak ho mají také rádi. — Naprosili se mne dost, abych přijela do té Vídně; inn, já vím, že bych

tam byla našla hodných lidí jako jinde a že bych tam byla dobře schována, ale je to kus země, a se starým člověkem není na cesty nic, ten je jak pára nad hrcem. Mohl by Pánbůh na mne zpomenout, a já bych přece ráda kosti svoje v domácí zemi složila. — Ale milostivá paní, já se pustila do povídání, jakobych na přástvě tu byla; promiňte mé sprostnosti,“ doložila babička, dokončíc své vypravování a vstala se židličky.

„Tvé vypravování, stařenko, bylo mi velmi milé, nevíš ani jak ti jsem za ně povděčna,“ řekla kněžna, položíc ruku na babiččino ramě. „Nyní ale pojď se mnou k snídání, myslím že i děti nabyly chuti k jídlu.“ — To řkouc vyvedla babičku z kabinetu do salonu, kde byla přichystána káva, čokolada a rozličné lahůdky. — Komorník čekal na pokynutí; na rozkaz kněžnin hned běžel pro comtessu a děti. — V malé chvíli se to přihnalo, comtessa jako dítě s nimi dováděla. — „Dívejte se, babičko, co nám slečna Hortensie dala!“ volaly všechny najednou, ukazující rozličné drahé dárky. — „I považme, co jsem na své nohy vstala, jsem to neviděla; jestli pak jste se ale pěkně poděkovaly?“ Děti přisvědčily. — „Co pak ale bude říkat Mančinka, až to uvidí, a Cilka a Václav?“ — „Kdo pak je ta Mančinka a Cilka a Václav?“ ptala se kněžna, ráda chtěíc věděti všemu konec i začátek. — „To já ti povím, milá kněžno, vím to od dětí,“ rychle řekla comtessa. „Mančinka je mlynářovic dcerka, a ta Cilka a Václav jsou děti jistého flašinetláře, a má ještě čtyry. Barunka mi povídala, že jedí kočky, veverky a vrány, že nemají

co jíst a žádného oděvu, a že se jich lidé štítí!“ — „Proto snad že jsou chudi?“ — ptala se kněžna, „či že jedí kočky a veverky?“ — „Proto,“ dosvědčila babička. — „Nu, veverka není špatné jídlo, sama jsem ji okusila,“ mínila kněžna. — „Inu, milostivá paní, ono je jinak jíst něco z pouhé rozkoše a jíst to z hladu. — Flašinetlář je od Pánaboha obdařen zdravým žaludkem, děti samo sebou se rozumí že mnoho spotřebujou, a to má všecko s tou muzikou vydělat. Kam by se tedy dělo, není na sebe ani do sebe mnoho, a v stavení jak na dlani!“

Mezi řečí sedla kněžna ke stolu, Hortensie rozesadila děti okolo sebe a babička musela také přisednout. — Comtessa chtěla nalít jí kávy aneb čokolady, ale babička se děkovala řkouc, že nepije kávu ani to druhé. „A co snídáš?“ ptala se kněžna. — „Jsem od malička naučena snídat polívku, nejmí kyselou, na to mi v horách držíme. Kyselou a brambory k snídání, k obědu brambory a kyselou, a k večeri jakby smet; v neděli kousek ovesného chleba. To je strava chudého lidu v Krkonošských horách celý rok, a děkují Pánubohu, když o to nouze není, ale bývá často, že se ani otrubů nenajedí. Více do kraje to už má každý trochu hrachu, bělejší mouky, zelí a všelicos, také kousek masa do roka; těm je už hej. Ale na panská jídla se nesmí sprostý člověk navykat, to by brzy ve psí byl. Také by mu ty lahůdky málo síly dodaly.“ — „To se mejlíš, stařenko, taková jídla jsou velmi silná, a kdyby ti lidé mohli mít každý den kus masa a dobrého napití, myslím že by jim to více síly dodalo, než všecka ta

jídla, co za celý den snědí," řekla kněžna. — „No vidíme, člověk se vždy něčemu přiučí; jáť vždy myslila, že jsou ti velcí páni jen proto tak bledí a mnohdy i suší, že jedí takové lahůdky, co nepřidá žádné síly.“ — Kněžna se usmála, neříkala nic, ale podala babičce malý kalíšek naplněný sladkým vínem, řkouc: „Pí, stařenko, to žaludku tvému prospěje!“ — Babička pozdvihnouc kalíšek, pravila: „Na zdraví milostivé paní“, a trochu se napila; také přijmula kousek pečiva, aby hostinnost neurazila.

„Co je to v těch skořápkách, co paní kněžna jí?“ ptal se Jan Hortensie pošeptmo. — „To jsou mořská zvířátka a jmenují se ústřice,“ řekla comtessa hlasitě. — „To by Cilka nejedla,“ mínil Jan. — „Rozličných je na světě krmí, rozličných chutí, milý Jene,“ odpověděla slečna. — Co se tak mluvilo, Barunka sedící vedle babičky, strkala jí něco do kapsáře a šeptala: „Schovejte to, babičko, jsou to peníze; slečna mi je dala pro Kudrnovic děti, a já bych je třeba mohla ztratit.“ — Paní kněžna ale zaslechla, co Barunka šeptala. oko její s nevýslovnou radostí utkvělo na sličné tváři comtessy. — Babička nemohla radost svoji přes srdce přenést: pohnutým hlasem pravila: „Pánbůh vám to milostslečno zaplať.“ Slečna se zarděla a pohrozila Barunce prstem, která se zase nad tím zarděla. „To bude radosti!“ pravila babička; „teď se to bude moci ošatit!“ — „A přidáme něco k tomu, aby si i jinak pomohli,“ mínila kněžna. — „Udělalí byste dobrý skutek, milostivá paní, když byste těm lidem pomohli, ne ale almužnou,“ řekla babička. — „A jak

tedy?“ — „Tak, aby měl Kudrna po čas svého dobrého chování jistou práci, a to myslím že by bylo u něho stálé, neboť je člověk poctivý a příčinnivý. Zaplať Pánbůh za všecko, ale almužna milostivá paní takovým lidem spomůže jen na čas. Koupí se to a to, někdy i nepotřebná věc, když jsou peníze v rukou, a když se to s ní a roztrhá, sedí zase na holičkách, po druhé přijít si netroufá. Ale když má denně své jisté, tu mu je spomožino, a milostivé paní též, když získá pracovitého dělníka aneb věrného služebníka, a ještě k tomu udělá milostivá paní dobrý skutek.“ — „Pravdu máš, stařenko, ale jakou službu mu dám, muzikantovi?“ — I milostivá paní, to se snadno najde. Já vím, že by rád byl hlídačem nebo poklasným. Když by tak po těch polích chodil, mohl by nosit flašinetl s sebou; beztoho když jde po poli, hraje si cestou, aby prý se vyrážel. Je to veselá kopa,“ doložila babička s usmáním. — „Tedy se o něho postaráme,“ řekla kněžna. — „Ty moje drahá, milá kněžno!“ zvolala comtessa a vstala, by políbila kněžně překrásnou ruku. — „Jen při dobrých lidech stojí andělé!“ pravila babička, pohleděvši na kněžnu a její schovanku. — Kněžna se odmlčela chvílku, pak tiše povídala: „Že mi ji Bůh dal, za to mu nepřestanu děkovat,“ a hlasitěji doložila: „Takového přítele, který by mi vždy pravdu přímě a upřímě řekl, jako ty, stařenko, přála bych si mít.“ — I milostivá paní, když budete chtít, najdete ho. Přítele snadněj najde, než udrží.“ — „Ty si myslíš, že bych si ho neuměla vážit?“ — „Proč bych si to o milostivé paní myslila, to se tak vůbec

stává; někdy bývá upřímné pohovoření milé, ale maně přijde v nehod, a je po přátelství.“ — „Máš zase pravdu. Ty ale máš ode dneška právo přijít ke mně kdykoli, a říci mi cokoli, vždy tě ráda vyslechnu, a přijdeš-li s prosbou, a bude-li mi jen poněkud možná, buď jista, že ti ji vyplním.“ — Tak řekla kněžna, vstavši od snídaně. Babička chtěla jí ruku políbit, ona ale shýbla se, políbila stařenku v líce, a ruku políbit si od ní nedala. — Děti sebraly svoje krásné dárky, ale ani se jim od milé comtessy nechtělo. „Přijďte také k nám, milostslečno,“ zvolá babička berouc ji Adelku z rukou. — „Přijď, přijď, slečno Hortensie!“ prosily děti, „my ti nasbíráme zase jahody.“ — „Přijdu jistě,“ usmála se slečna. — „Děkujeme za všechno, milostivá paní, a buďte tu s Pánembohem!“ loučila se babička. — „Jdi s Bohem!“ pokynula kněžna, a slečna šla s nimi přes práh.

Komorník přicházeje sklízet se stolu, ohrnul nos a myslil si: „Divný to rozmar takové dámy, bavit se se sprostou babou.“ Kněžna ale stála u okna a dívala se za odcházejícími, dokud vidět bylo bílé šaty děvčat a bílou holubičku babiččinu zelenem prokmitat. Odcházejíc pak do kabinetu šeptala si: „Šťastná to žena!“

VIII.

Na panské louce kvítí až strakato; u prostřed louky mez, na mezi mateří doušky jakby nastlal. V mateří doušce jako v podušce sedí Adelka; dívá se

po malé berušce, která jí běhá po klíně sem tam, z klína na nožku, z nožky na zelenou botku. „Neutíkej malá, zůstaň u mne, vždyť já ti nic neudělám.“ povídá děvčátko berušce, berouc ji do prstů a opět si ji na klín sázejíc. — Nedaleko od Adelky u mraveneční hromádky sedí na bobku Jan a Vilém. Dívají se na hemžení mravenců vůkol sebe. „Koukej se Viléme, jak to běhá, a vidíš, tenhle mravenec ztratil vajíčko, a tu ten druhý je vzal a běží s ním do hromádky.“ — „Počkej, já mám kousek chleba v kapse, já jim dám drobeček, co pak budou dělat.“ Vzal z kapsy chléb a kousek ho položil na cestu. „Podívej se, podívej se, ti se okolo toho hrnou a myslí, kde se to asi najednou vzalo. A hlehle, oni strkají ten kousek dál a dál; vidíš, jak se to žene se všech stran; ale jak to jen vědí ti druzí, že tu něco je?“ — V tom byli vytrženi ze svého dívání jasným hlasem, který se ptal: „Co tu děláte?“ — Byla to comtessa Hortensie, která přijela na bílém koníku skoro až k nim, aniž ji byli slyšeli. „Já mánu berunku!“ řekla Adelka, ukazujíc zavřenou pěst comtesse, která byla s koně slezla a k ní přistoupila. — „Ukaž mi ji!“ — Adelka rozevřela ruku, ale byla prázdná. „Oh je, ona mi utekla,“ zamračilo se děvčátko. — „Počkej, ještě neutekla, ale chce,“ pravila slečna a vzala opatrně berušku děvčeti s holého ramínka. „A co s ní budeš dělat?“ — „Nechám ji uletět. Počkej, jak poletí; dívej se!“ Adelka položila berunku na plochou dlaň, zdvihla ruku vzhůru říkajíc: „Pínka linka, pínka linka, uletěla Pánubohu do okýnka.“ — „Rozlila tam hrnec mlí-

ka!“ doložil Vilém, klepna Adelku zlehka do ruky. V tom pozdvihla berunka čeručý červenokropenálý pláštík, rozhrnula pod ním složená hebounká křídélka a uletěla do povětří. — „Počkej ty, proč pak jsi ji postrčil,“ hněvala se Adelka. — „Aby dříve uletěla,“ smál se chlapec a obrátě se k Hortensii vzal ji za ruku, řka: „Pojď, slečno Hortensie, pojď se podívat, já jsem dal mravencům kouštíček chleba, a to ti jich na něm je!“ doložil s posuňkem velikého divení se. — Comtessa sáhla do kapsičky černého aksamitového kabátu, vytáhla kousek cukru a podala Vilémovi řkouc: „Ten jim polož tu do trávy, a budete vidět v okamžení, co se jich naň sesype. Sladké věci mají rádi.“ — Vilém poslechl, a když viděl, že v malém okamžení mravenci přibíhají se všech stran, na cukru leptají a drobty jak puntíčky malé si odnášejí do hromady, svého to stavení, bylo mu to divné a ptal se comtessy: „Ale pověz mi slečno, jak to ti mravenečkové vědí, že zde něco dobrého, a co to dělají s těmi vajíčkami, že je ustavičně vynášejí a odnášejí?“ — „To jsou jejich dětičky, a ti co je nosí, jsou jich chůvy a opatrovnice. Když slunce svítí a horký den je, vynášejí je na slunce z tmavých komůrek, aby se vyhřály a lépe rostly.“ — „A kde jsou jejich maminky?“ ptala se Adelka. — „Jsou v domečku, sedí a snáší vajíčka, aby mravenečkové nevymřeli. A tatínkové chodí okolo nich, všelicos jim povídají a je veselí, aby se jim nestýskalo, a ti ostatní mravenci, co tu vidíte běhat, to jsou pracovnice.“ — „A co pracujou?“ ptal se Jan. — „Snášejí pokrm, staví a opravují stavení, opatrují

pupy, ty rostoucí dělátko, čistí dům; když umře některý mravenec, odnesou ho, dávají pozor, aby je nepřátelé nepřepadli, a když pak se to stane, brání proti nim společnou svoji obec; to všechno musí zastat pracovnice.“ — „A jak pak si rozumějí, když neumějí mluvit?“ divily se děti. — „Třebas neuměli takovou řeč, jako rozumnější tvorové a dokonce lidé, přece mezi sebou si rozumějí. Viděli jste, jak ten první, co našel cukr, hned ostatním běžel povídat, a jak se to sbíhalo; vidíte, jak se jeden s druhým zastavuje, tykadly jak se dotýkají, jakoby si mimochodem chtěli pohovořit, a leckdes jich hromádky stojí kdo ví o co se radíce.“ — „A mají v těch hromádkách také pokoje a kuchyň?“ ptala se Adelka. — „Kuchyně nepotřebujou, proteže nevaří, ale komůrky mají v těch hromádkách pro dělátko a maminky, sály pro pracovnice, a mají dům na kolikero pater rozdělený a u vnitř chodby z jednoho patra do druhého.“ — „Ale kterak pak si to tak vystaví, že se jim nesesype?“ ptaly se zase děti. — „Však oni pevně staví, a když jim to silnější moc nezkaží, tak snadno se jim stavba nesboří. Zdi si udělají a krovy, a vše z drobouninkých tříštěk, stebel, jehličin, suchých lístečků, trávy a země, kterou v malinké kuličky schoulí, a je-li suchá, v ústech slinami svaží, uhnětou a tak jí potřebujou jako zedníci cihel. Nejmilejší je jim stavět při drobném dešti, když zem vlhká.“ — „Ale kdo pak ta zvířátka tomu naučil?“ ptal se Vilém. — „To už Bůh dal zvířátkům přirozeností takový pud, že vědí hned od malička, jak se živit, že vědí, čeho jim k zachránění potřeba, a ně-

která zvířátka s takovou umělostí a chytrostí potřeby svoje dobývají a domácnost svoji si zřizují, že se to skoro rozumu lidskému podobá. Až budete chodit do školy a knihám rozumět budete, pak se o zvířátkách a jich živobytí mnoho dovíte, jako já se dověděla," doložila comtessa.

Mezi tou řečí přišla babička s Barunkou, neseouce plné klíny květin a plné náruče koření, které byly na louce natrhaly. Děti hned babičce vypravovaly, co jim pověděla comtessa o mravencích, ta ale ptala se babičky, k čemu nese všecko to koření. „I milostslečno, to je kmín a trochu řepníčku. Kmín ten se usuší a semínko potřebuje se v domácnosti do jídel a chleba, sláma dětem do koupele; řepíček výborně poslouží, když koho v krku bolí, musí se vyplachovat. Okolní lidé vědí, že já vždy trochu toho koření mám, a tudy si pošlou. Dobře je, když člověk takový lík v domě má, třebaš ho pro sebe nepotřeboval, třefí se pro jiného.“ — „A což tu není v městečku lékárny?“ zeptala se comtessa. — „V městečku ne, ale hodinu cesty odtud. Ale což je to všecko platno, kdyby i na krásně v městečku byla; latinská kuchyně je drahá kuchyně, a proč bychom draze kupovali, co sami si vařit dovedeme.“ — „A to vám napíše recept lékař a řekne, jak to máte uvařit?“ — „I to to, milostslečno, kam pak by člověk přišel, aby hned při každém malém stonku měl doktora. On je odtud hodinu cesty, trvá to půl dne, než se ho člověk dočká, zatím by mohl někdy umřít, kdyby nebylo domácí pomoci. A když přijde, tu je toho: hned léky na kolikero, a flastrы a pijavice, a

toto ono, že neví člověk, kde mu hlava stojí, a nemocný se z toho teprv pořádně roznemůže. Já, milostslečno, nic na ně nevěřím, a když mi něco je anebo těm dětem, dostačí moje koření, proto ale, když se lidé rozstůnou, říkám: „Pošlete si pro doktora.“ Ale co, když zpomene Pánbůh s těžkou nemocí, jsou doktoři s rozumem v koncích a přenechají to nátuře, aby si pomohla. Pánbůh zůstane tedy přece nejlepším lékařem; má-li člověk žít, i bez doktora se uzdraví, má-li umřít, nepomůže ani celá apatyka.“ — „A to si nesete v klíně samé koření?“ ptala se comtessa. — „I ne, slečno Hortensie,“ rychle odpověděla Barunka. „V klíně neseme kvítí na věnce. Zítra je božibo těla, a já a Mančinka budeme za družičky.“ — „A já taky, já půjdu s Hélou,“ doložila Adelka. — „A my budeme sedláčkové!“ vykřikli chlapi. — „A kdo je ta Héla?“ ptala se comtessa. — „To je Héla paní kmotry z města, z toho velikého domu, co je na něm lev.“ — „Musíš říci z hostince,“ poučovala babička děťátko. — „Půjdeš také na processí?“ ptala se Barunka comtessy. — „Ovšem že půjdu,“ přisvědčila tato, a sednouc do trávy, pomohla rovnat babičce a Barunce květiny. — „Ty, slečno, nebylas ještě nikdy za družičku o božím těle?“ ptala se Barunka. — „Nikdy; ale když jsem ještě u své pěstounky byla ve Florencii, byla jsem jednou o slavnosti Madonny za družičku, nesla jsem Madonně růžový věnec.“ — „Kdo je ta Madonna?“ — „Madonna se říká v Italii panně Marii,“ odpověděla comtessa. — „A milostslečna pochází z Italie? To je tam, co naši vojáci leží?“ ptala se babička. — „Ano;

jen že v tom městě, odkud já pocházím, ve Florencii neleží. Ale tam pletou se ty krásné klobouky, co máte, z rejžové slámy. Tam roste na polích rejže a kukuřice, na pahorcích sladké kaštiny a olivy, jsou tam cypřišové a vavřínové háje, krásných květin, bezoblačné modré nebe.“ — „Ah, já už vím!“ vskočila jí do řeči Barunka, „to je to město, co máš namalované ve svém pokoji, viď, slečno? V prostřed je široká řeka, a nad řekou je do vrchu vystavené město. Ach babičko, tam vám jsou krásné domy a kostely! Na druhé straně jsou samé zahrady a domečky, a u jednoho domečku hraje si děvčátko a vedle ní sedí stará paní — to je slečna Hortensie se svou pěstounkou; viď, slečno, tys nám to povídala, když jsme byly v zámku?“ — Slečna hned neodpověděla, byla se zamyslela. ruce její ležely nepohnutně v klínu, po chvíli teprv vzdychla zhluboka: „Oh bella patria! Oh cara amica!“ a krásné oči zvlhly jí.

„Co's to povídala, slečno Hortensie?“ ptala se jí zvědavě Adelka, lichotivě se k ní tulíc. Hortensie podepřela hlavu o hlavinku děvčete a nebránila slzám, které jí splynuly po tváři na klín. — Milostslečna zpomněla si na svůj domov a na svoje přátele,“ pravila babička; to vy děti ještě nevíte, jak to je, když musí opustit člověk místo, kde vyrostl. Kdyby se mu i dost dobře vedlo nápotom, přece na ně nemůže zapomenout. Však to jednou také pocítíte. A milostslečna zajisté tam má příbuzné?“ — „Nemám na světě žádných příbuzných, o nichž bych věděla,“ odpověděla comtessa smutně; „moje dobrá pěstounka, moje přítelkyně Giovanna žije ve Florencii, a po

té se mi mnohdy zasteskne, a po mém domovu. Ale kněžna, moje dobrá matka, slíbila mi, že se tam brzy zase podívám.“ — „A kde paní kněžna až tam daleko vás milostslečno našla?“ ptala se babička. — „Paní kněžna znala dobře moji matku, byly si přítelkyně; můj otec v bitvě u Lipska těžce byl poraněn, a když se na svoji villu do Florencie navrátil, za několik let umřel, následkem té rány; Giovanna mi to mnohdy povídávala. Matka se nad tím trápila a umřela též. Mne sirotka malinkého tu zanechali. Když se o tom paní kněžna dověděla, přijela tam a byla by si mne s sebou vzala, kdyby mne Giovanna nebyla milovala jako matka. Nechala mne u ní, zámek a vše co v něm, dala jí pod moc, a ona mne vychovala a ve všem vyučila. Když jsem vyrostla, vzala si mne paní kněžna k sobě. Oh, já ji velice miluju, tak jakobych svoji matinku byla milovala!“ — „Však i vás paní kněžna nejinak miluje, než jako svoji vlastní dcerušku.“ pravila babička; „já to dobře viděla, jak jsem to v zámku byla, a to se mne od té paní velmi líbilo. — Ano, abych nezapomněla milostslečně povědít o Kudrnovic. Když jim Barunka peníze od vás odevzdala, div radostí do stropu neskákali; ale když dostal starý službu za hlídače panských polí, a dvojnásobný deputát se mu vykázal, to bylo takové podivení a radost, že to vypovědít nemožno. Do smrti nepřestanou se za paní kněžnu a milostslečnu modlit.“ — „To mají jen tobě co děkovat, babičko, tvému dobrému slovu,“ odpověděla slečna. — „I milostslečno, co pak je to všecko platno, když by to dobré slovo nebylo pa-

dlo na dobrou půdu, bylo by nevěžešlo z něho požehnutí," pravila babička.

Kytice byly urovnány, babička sebrala se s dětmi na cestu k domovu. „A já s vámi půjdu až na rozcestí," řekla slečna, vezmouc koníka, který se byl popásal, za uzdu. „Chcete-li chlapci, posadím vás každého na kousek cesty na koně?" — Chlapci radostí poskočili, a Jan byl v okamžení na vrch koně. — „Což, to je kacafírek!" mínila babička, vidouc jak směle si Jan počíná. Vilím dělal také, jakoby se nebál, ale zčervenal až po uši, když ho slečna vysadila, a teprv když se mu Jan smál, zmužil se. Také malou Adelku comtessa vysadila na Ponnynka, šla ale při ní a držela ji; děvčátko mělo radost, chlapci ale se mu smáli, že sedí nahoře jako úkropek, jako opička, a kdo ví jak na ni pokřikujíce, až jim to babička zakázat musela. Na rozcestí vyhoupla se comtessa sama na svého bílého koníka, spustila modrou suknicí přes třemeny dolů, připevnila si černý klobouček, pokynula ještě jednou dětem bičíkem, a jak zaslechl koník hlasité poroučení „avantí!" letěl s ní stromořadím nahoru jako vlaštovka. Babička pak s dětmi pomalu ubírala se k Starému bělidlu.

Druhý den bylo krásné ráno, obloha čistá jakby vymetl. Před stavením stojí kočár, na kočáře stojí Jan i Vilím v bílých kalhotkách, červených kemizolkách, věnce na rukou. Pan Prošek obchází si krásné koně, poplacuje jim po lesklých kýtách, přebírá bujnou hřívu a prohlíží znaleckým okem těla jich i náčiní. Chvilkami popojde k stavení, volaje do oken:

„Ještě nejste hotovy? Dělejte pak už!“ — Hned tatínku, hned!“ ozvou se ze vnitř hlasy. To hned trvá ještě hodnou chvíli, ale konečně vyhrnou se ze stavení děvčata, mezi nimiž i Mančinka, za nimi paní Prošková, babička, Bětka i Vorša. — „Dejte na všechno pozor, ohlídněte se po drubeži!“ přikazuje babička. Sultán chce Adelce se lichotit, čuchá k věncům, které nese v ruce, ale ona zdvihá obě ruce vzhůru a babička odhání ho řkouc: „Nevidíš ty hloupý, že je Adelka drůzičkou!“

„Jako andílkové jsou,“ povídá Bětka Vorše, když děvčata do vozu sedají. Pan Prošek sedá na kozlík vedle kočího Václava, vezme uzdu do ruky, mlaskne jazykem, koně vyhodí hlavy pyšně do povětří a vůz ujíždí ke mlýnu, jakby ho vítr unášel. — Psi pustili se za ním, když jim ale pán pohrozil, vrátili se nazpět, mrzutě lehli do slunce na zápraží a pustili se konečně do chrápání.

Jaká to krása v městečku! Na domkách ratolesti, pod celým podloubím okolo náměstí jako v háji. Po silnici i po všech cestách nastláno zeleného rákosí. Na čtyřech stranách náměstí oltáře, jeden krásnější než druhý. U prostřed kde statue sv. Jana Nepomuckého, pod zelenými lipami, uchystán moždíř, okolo něhož houf výrostků stojí. „Z toho budou střílet!“ ukazuje pan Prošek dětem. — „Ale já se budu lekat!“ starala se Adelka. — „I co pak bysi se lekala, to bouchne jen asi tak, jako když spadne s police hrnec,“ těšila ji Mančinka. Takové rány slýchala Adelka doma začasté, to ji tedy upokojilo.

U velkého domu, na němž visel štít s bílým lvem a velký hrozen, zůstal kočár stát. Na prahu ukázal se pan kmotr Stanický, snekaje s vlídným pozdravem aksamitovou čepičku s dlouhým třapcem. Paní kmotra v stříbrném čepci a v krátkém hedbávném kabátku ne méně vlídně na příchozí se usmívala, a když se malá Héla chtěla za ní schovávat, vzala ji za ruku, Adelku za druhou, postavila je podle sebe, pravíc: „No, tak se pak okažte, jak vám to přísluší!“ — „Jako dvojčátka,“ usoudila babičku. Děvčátka po očku na sebe koukly, pak ale zase stydlivě hlavy sklopily. Pan Stanický vzal pana Proška pod paždí a obrátě se do stavení, pobízel ostatní, aby šli dále: „Než začne processí, povíme si něco při sklenici vína.“ doložil vesele. Paní Prošková šla, babička ale zůstala s dětmi venku, řkouc paním: „Vy máte vždy dost času, když jdete při panstvu, já bych se ale mezi lidem do kostela později nedotlačila. Zůstanu tu při dětech.“ Zůstala s nimi stát na prahu. — Za nedlouho otočili okolo rohu z ulice dva chlapci v červených kamizolkách, za nimi zase, a dva a dva, a Jan vykřikl: „Už jdou!“ — „Adelko a ty Helenko,“ napomínala babička, „až půjdete processím, dávejte také pozor na cestu, abyste neupadly. Barunko, ty se po nich ohlídni. Vy chlapci jděte slušně, abyste neudělali neštěstí se světli. A také se v kostele a u oltářů modlete, aby měl Pánbůh z vás radost!“ Mezi tímto napomenutím došel učitel se školními dětmi. — „Pozdrav Pánbůh, pane učiteli; přivedla jsem vám ještě trochu chasy, mějte už s těmi malými strpení!“

oslovila babička starého učitele. — „I vždyť je dobře, paní babičko, mám to tu, jak stádo běží, velké malé,“ smál se učitel, řadě chlapce k chlapcům, děvčata k děvčatům.

Babička zůstala v kostele u dveří mezi starými sousedkami, děti seřadily se okolo oltáře. Po třetí začalo se zvonit, lid hrnul se do kostela, kostelník přinesl chlapcům sedláčkům rozžaté třínožky, malý zvonek zazněl, kněži vstoupili k oltáři — začala mše. Holčinky sepjaly ruce a dívaly se dlouho upřeně na oltář; když se ale dost vynadávaly, zatočily hlavy v levo v pravo, a tu setkaly se zraky jejich s líbeznou tváří comtessy, která seděla nahoře v oratorium. Musely se na ni usmát, jak pak jinak. Ale za comtessou seděla matka a otec tam stál, a ten děvčatům přísně pokynul, aby obrátily se k oltáři. Adelka tomu nerozuměla, ona se také na tatínka smála, až ji Barunka potáhla za šaty a šeptala: „Dívej se na oltář!“

Bylo po pozdvihování. Kněz vzal do ruky velebnou svátost, lid začal v chóru: „Beránku boží, Kriste smiluj se!“ a zvony slavně přizvukovaly. V předu šly děti, sedláckové s hořícími třínožkami, ověnčená děvčátka, stelouce po cestě o závod kvítí. Za nimi kněžstvo, přednostenstvo města, honorece celého okolí, za těmi městský i selský lid obecný; mezi těmi šla babička. Korouhve rozličných cechů šuměly nad hlavami lidu, vůně kadidla mísila se s čerstvou vůní klestí a rozházených květín, zvuk zvonů roznášel se povětřím. Ti, kteří na průvod jít nemohli, stavěli se na zápraží a k oknům, aby ho alespoň viděli.

Jaká pastva očím, ten strakatý průvod! co tu krojů! co tu nádhery! Tu vystrojené děti, tu skvostný ornát kněžský, tu pán v moderním fraku, tu poctivý soused v kabátu padesátiletém, tu junák ve vyšívané kamizole, tatík v dlouhém po paty kabátu. Paní jednoduše ale elegantně ustrojené vedlé vyšperkovaných, nevkusně přistrojených. Měštanky v krajkových čepcích i v zlatých a stříbrných, selky v škrobených čepcích a v bílých plachetkách, děvčata ve vínkách i v červených šátkách. — Jako každý poznal, že je Stanických dům hostinec, podlé štítu, tak byl šat toho lidu vyvěsním štítem jejich smýšlení a dílem i zaměstnání. Na jisto byl k rozeznání kapitalista a řemeslník od ouředníka, sedlák od chalupníka, a dle kroje bylo vidět, kdo starých mravů a obyčejů se přidržuje, a kdo světa nového se chytá, jak babička říkala.

Při oltářích hleděla babička vždy, aby přišla na blízko dětem, by při ruce byla, kdyby se něco šustlo. Ale vše se dobře skončilo, ačkoliv při každém vystřelení Adelka sebou trhla a po každé první ráně uši si zacpala a oči zavřela.

Po slavnosti sebrala babička děti a vedla je do hostince, kde již kočár čekal. Kristinka šla také z kostela, a babička hned jí nabídla, aby jela s sebou. „Naši tu zůstanou přes oběd, máme dost místa,“ doložila. — „Ráda bych s vámi jela, a také bych ráda šla s děvčaty,“ odpověděla Kristla, a oko její zapolétlo do řady junáků, kteří stáli na hřbitově, čekající na děvčata, by je vyprovázeli domů. Jeden

byl mezi nimi, urostlý jak sosna, velmi sličné tváře a milého pohledu. Zdálo se, že se po někom ohlíží a když se — náhodou — sešly oči jeho s očima Kristly, zarděli se oba. — Babička zavedla Helenku k paní kmotře, a paní kmotra zdržela hned děti i babičku, častujíc je pečivem a babičku vínem. Že nechtěla Kristinka do sednice vejít, kde seděli samí páni, vynesla jí babička zavdanou do síně, ale mnohem rychlejší než babička byl štíhlý junek. Vklouzl do šenkovny, dal si nalít sladké rosolky a přinesl Kristince zavdanou. Děvče se upejvalo, když ale hoch skoro smutně řekl: „Tak ty nechceš odemne přijmout poctu?“ vzala rychle kalíšek a napila se na jeho zdraví. V tom přišla babička, a museli si oba i od ní zavdat. „Přišel jsi jako na zavalanou, Mílo,“ pravila babička, a okolo úst pohrával jí dobrotivý úsměšek; „já se právě starala, kterému z těch hochů bych řekla, aby s sebou jel; já s těmi divými koňmi bojím se jeti, když není s sebou Jan aneb někdo rozumný. Kočí Václav nepovážně jede. Pojeď s sebou.“ — „I s radostí,“ řekl Míla, a obrátě se na opatku běžel zaplatit. — Děti rozloučivše se s Hélou, paní kmotrou a rodičemi, sedaly do kočáru; Kristla k nim přisedla, Míla vymrštil se k Václavu na kozlík a ujížděli. „Vidíte Mílu, jakého dělá pána!“ volali chlapani jdoucí po chodníku, když okolo nich kočár jel. — „To věřím, vždyť se mám nač pyšnit!“ zvolal Míla rozjařen a hodil okem nazpátek do vozu. Hoch ale, který byl na Mílu volal a jeho nejmilejší kamarád byl, hodil čepičku do povětří, zpívaje si: „Láska, boží láska, kde ji lidé berou? Na hoře ne-

roste, v poli ji nesejou.“ — Ostatek v kočáře nedoslechli, neboť koně rychlým cvalem domů utíkali.

„Jestli pak jste se ale přece modlily?“ ptala se babička malé chasy. — „Já se modlil, ale Vilím se myslím nemodlil,“ ozval se Jan. — „Nevěřte mu, babičko, já se modlil otčenáš pořád, ale Jan mě štouchal, nedal mi pokoje na cestě!“ vymlouval se Vilím. — „Jeníku, Jeníku, tys bezbožný hoch, letos budu přece muset svatému Mikuláši žalovat na tebe!“ kývnula babička přísně hlavou na hochu. — „A nedostaneš nic vázaného, počkej,“ hrozila Adelka. — „Vždyť je pravda, máme za několik dní Jana Křtitele, váš svátek,“ ozvala se Kristinka. — „A co mi dáš vázaného?“ ptal se Jan, jakoby se nic nebylo přihodilo. — „Dám vám vázaného povříslu, když jste takový neposedu,“ smála se Kristla. — „To nechci,“ zamračil se hoch, a děti se mu vysmály. — „Co pak ty dostáváš vázaného?“ ptala se Barunka Kristly. — „Nic: to není u nás způsob, jenom u pánů. Jednou jsem ale dostala vinč od jednoho preceptora, co byl v zámku u správců. Však ho tu mám v knížkách,“ — a vyndala z knížek složený list, na němž bylo přání psané ve verších, okolo nichž byl malovaný věneček z růží a z pomněnek, špendlíkem vypíchán. „Schovala jsem si ho k vůli tomu věnečku; tomu vinči beztoho nerozumím.“ — „Což pak není český?“ ptá se babička. — „Je to česky, ale hrozně učeně; poslyšte jak to začíná: „Slyš mne drahá krásotinko, Lady schovanko!“ — Prosím vás, tomu já za mák nerozumím, a takové hamonění máte ustavičně. Já nejsem schovanka, vždyť mám chvála Bohu mámu; ten člověk měl z těch

kněh rozum všecek zmodrchaný.“ — „To si nesmíme myslit, milá holka, to byl člověk vytřelého rozumu, v školách zběhlý, takový se už ovšem s naším rozumem neshodne. Když jsem byla v Kladsku ještě, býval vedlé nás také takový mistr písmař; jeho hospodyně — oni se tací písmaři prý odříkají ženění — chodívala začasť k nám a povídávala nám o něm, jaký je bručivý podivín. Celý den byl zahrabán v knihách jako krtek, kdyby mu byla Zuzanka neřekla: ‚Pane, pojdte jíst,‘ nebyl by jedl celý den. Zuzanka ho musela na všecko pamatovat, kdyby jí nebylo, byly by ho moly sežraly. Každý den šel hodinu na procházku, to ale sám a sám, on společnost nemiloval. Když odešel, zaskočila jsem někdy k Zuzance, ona milovala sladkou rosolku, a já, ačkoliv o to pálené nedbám, musela jsem jí to k vůli udělat a kalíšek vypít. To mi vždy říkala: ‚Náš starý to nesmí vidět, on pije jen vodu, leda že kápne si do ní trochu vína; mně vždy říká: Zuzanko, voda je nejzdravější nápoj, zůstala vždy při vodě, bude zdráva a šťastna — a já si myslím: Vždyť je dobře, mně jde rosolička také k duhu. Chtěl by, abych živa byla jako ptáče; jíst a pít je mu nic, jen tak aby člověk živ byl. On má žaludek zasycen těmi knihami, pěkně děkuju za takovou stravu.‘ — Tak vedla Zuzanka vždy svou. Jednou mne vedla také do jeho pokoje; jaktěživa jsem neviděla tolik kněh, co tam, jako stohy dřeva jich tam bylo nahromaděno. ‚No vidíte, Madlenko,‘ říkala mi vždy, ‚tohle má ten náš starý všecko v hlavě; já se divím, že se z toho ještě nezbláznil. — To máte tak: kdyby mne nebylo,

že ho hlídám jako malé dítě, Bůh ví co by z něho bylo; já musím mít rozum ze všeho, on nerozumí ničemu, než těm jeho lejstrám. A svatou trpělivost musíte s ním mít. No, někdy si na něj ale také houknu, a to jde jakby ho pes kousl, ani nemukne, až mně ho je líto. Ale někdy je potřeba vypeskovat, když s ním není k vydržení; pomyslete si, Madlenko, měl vám v tom svém pokojíku prachu jako u prostřed návsí, a pavučin všude jako v staré zvonici, a myslíte že jsem mu směla přijít se smetákem? Ne. I myslila jsem si: však já tě vyčítám; co pak o něho, ale šlo tu o moji pověst; moje to hanba, když k němu někdo vešel a viděl ten pořádek. Poprosila jsem jednou známého pána, s kterým on nejraději bývá, aby ho zdržel, a zatím jsem všecko všude umyla, osmejčila, že to bylo k světu podobno. A vidíte, Madlenko, jaký to člověk! ani nepoznal, že je umyto, až třetí den. To se mu prý zdálo, že je v pokojíku světleji — bodejž ho, aby nebylo světleji. Tak vám musí člověk umět s těmi podivíny zacházet. — Po každé, když jsem k ní přišla, nebo ona k nám, měla co na starého žalovat, ale pro celý svět nebyla by se od něho odloučila. Jednou jí ale nahnal strachu. Vyšel si také na procházku, a tu se potká s tím svým známým, který byl na cestě do Krkonošských hor. Nabídl mu, aby jel s ním, že se brzy vrátí, a milý pán jel s ním, tak jak byl. — Zuzanka čeká, čeká, pán nepřichází; noc přišla, on nikde. Přiběhla k nám celá poplašená, plakala, a měli jsme s ní co dělat. Ráno teprv dověděla se, že odjel; to činila a lála mu až hrůza. Asi šestý den přijel, a ona pro něho každý

den vařila oběd i večeři. — Když byl doma, přiběhla k nám a povídala: „Nu vidíte, to máte tak, když jsem se do něho pustila, povídal mi: No, no, nekřičela, šel jsem na procházku a stavil jsem se na Sněžce, proto nemohl jsem hned přijít.“ — Jednou nám přinesla několik knížek a povídala, že to její starý sepsal, abychom to četli. Můj nebožtík Jiří byl dobrý čtenář, četl tedy, ale my tomu pranic nerozuměli; také verše dělat uměl, ale ani těm jsme nerozuměli, bylo to všecko tuze učeno. Zuzanka ale povídala: „No, to stojí za to, že si tím hlavu láme!“ Ale lidé ve městě měli před ním velikou vážnost, a každý říkal, že ten jeho rozum ani k pochopení není.“

„Já jsem jako ta Zuzanka,“ pravila Kristla; „pranic mi na té učenosti nezáleží, když tomu rozumět nemohu. Když slyším hezky zpívat a vás babičko vypravovat, to je mi milejší, než jakýkoli výklad. — Ale jestli pak jste slyšela tu píseň, co udělala Barla z Červené Hůry?“ — „Milá holka, mně ty světské písně už teď nejdou do hlavy, ani se o ně mnoho nestarám; ty časy, kde jsem pro písničku kus cesty běžela, už pominuly, teď já jen ty moje pobožné zpívám,“ pravila babička.

„Jaká je to, Kristlo?“ ptala se Mančinka a Barunka. — „No počkejte, však já vás jí naučím, začíná se: Copak ten ptáček povídá, co na dubě sedá?“ — „Tu mne Kristinko musíš dnes zazpívat, až k vám přijdem,“ obrátil se Míla do vozu. — „Třebas dvakrát. Byli jsme na robotě na panském hrabat, Barla také přišla, a když jsme odpočívaly pod stáním, povídá Anča Tichánkovic: „Barlo, udělej nám

písničku! — Barla se chvílku rozmejšlela, pak se usmála a začala zpívat: „Co ten ptáček povídá, co na dubě sedá? Která panna hocha má, že je vždycky bledá.“ Anča se ale o to skoro rozhněvala, myslila že to padá na ni; to víte, že má Tomše, že je nevěstou. Ale Barla jak to na ni pozorovala, jen to fiklo, udělala druhý verš na udobřenou: „Mlč, ptáčku, mlč, ty lžeš, nepovídáš pravdu: já také hocha mám, a mám přece barvu.“ — Líbila se nám dost a dost, a notu tak pěkně k ní vzala, až milo. Žer-novská děvčata budou poslouchat, ony jí ještě neznají,“ doložila Kristla. — Mančinka a Barunka si notovaly poněkud novou písničku, a v tom jeli okolo zámku. Před vraty stál nejmladší komorník v černém obleku, chlapisko nevelké, vyzáblé; jednou rukou pročesával si černý vous, druhá ruka palcem zavěšena byla v zlatém řetízku, který mu na šíji visel, aby vidět bylo třpytící se na prstech prsteny.

Když jel kočár okolo něho, zasnítily mu oči jako mackovi, když vidí vrabce, usmál se milostně na Kristlu a pokynul rukou. Ale ženské sotva se poněm obrátily a Míla s nechutí vydrovku popošinul. „Raději bych věru čerta viděla, než toho Taliana,“ povídala Kristla. „To už zase číhá, až by šlo několik děvčat samotných, aby mezi ně vletěl jako jestřáb.“ — „No, onehdy ve Žličí dostal na hřbet,“ začal Václav;“ přišel si tam k muzice, a hned k těm nejhezčím děvčatům, jakoby pro něho je tam byl kdo přivedl, a chlap neumí promluvit česky, ale „esky olka mám rád“ to si hned pamatoval.“ — — „To mně také v jednom repetí, když přijde na pivo,“ vskočila

do řeči Kristla, „a kdybych mu desetkrát po sobě řekla: ‚Já vás ne ráda‘ — přece nejde s krku jako ta zimnice.“ — „No, hoši mu vyprášili kanduš notně a kdyby mne nebylo, teprv byl by zvěděl, po čem perník v Pardubicích.“ — „Ať si dá pozor, aby mu to na jiném místě nepověděli,“ řekl Míla, pohodě hlavou.

Kočár zastavil u hospody. „No, zdraví jste svezli,“ děkovala se Kristla, podávajíc ruku Mílovi, který jí pomahal s kočáru. — Ještě slovíčko,“ zadržela ji babička; „nevíš, kdy půjdou Žernovští a kdy Červeno-Hůřští do Svatoňovic? — „Snad jako kdy jindy: Červeno-Hůřští mezi matičkama, a Žernovští na první Mariánský svátek po Janu. Já jdu také.“ — „To chci také,“ mínila babička. — „Já jdu letos také s sebou,“ smála se Barunka. — „Já také,“ přisvědčila Mančinka. Ostatní děti pravily, že také, ale Barunka je odbývala, že by tři míle cesty neušly. Zatím švihl Václav zase do koňů, a jeli ke mlýnu, kde složili Mančinku a kde odbyla babička svčených několik věnečků, pro panímámu přichystaných. Když dojížděli domů, přiběhl jim Sultan a Tyrl velikými skoky vstříc, a nemohli se radostí ani ustanovit, že mají babičku zase doma. Babička ale děkovala Pánubohu, že šťastně domů dojeli, ona stokrát raději pěšky šla, než se vezla, neboť na tom voze a když ti bujní koně v jednom cválu ubáněli, zdálo se jí ustavičně o sražení hlavy.

Bětkka i Vorša čekali na zapráží. „Co vy, Václave, kde máte věneček?“ ptala se mluvná Bětkka kočího, když babička s dětmi do sednice vešla. — „I holka, to jsem dávno zapomněl, kde jsem ho nechal,“ usklíbl se potutelně Václav, otoče povoz k silnici.

— „Nemluv s ním,“ potáhla Bětku Vorša; „to víš, ten si nevidí do huby ani na Boží hod!“ Václav směje se švihl do koňů, a hned ho tam nebylo. Čerstvé věnečky pověsila babička mezi okno a na obrázky, a lonské hodila „božímú ohníčku.“

IX.

V babiččině světnici jako v zahradě, kam se člověk obrátí, všude plno růží, rezedy, střemchy i jiného rozmanitého kvítí, a mezi tím celé náruče dubových listů. Barunka, Mančinka vážou kytice a Cilka vije veliký věnec. Na lavici u kamen sedí Adelka s chlapci a odříkávají si přání.

Je předvečer svatojanský, druhý den otcův svátek, slavný to rodině den. Ten den sezval si pan Prošek své nejmilejší přátele na hostinu, to byl už obyčej. Proto byl takový rámus po celém stavení; Vorša drhla a смеjčila, aby nebylo ani prášku nikde, Bětka pařila drůbež, paní pekla koláče, a babička přihlížela tu k těstu, tu k peci, tu k drůbeži; jí bylo všude třeba. Barunka prosila, aby babička zavolala Jana ven, že jim nedá pokoje, a když byl venku, naříkala Bětka a Vorša, že se jim plete pod nohami. Vilém chtěl, aby ho babička vyslýchala, Adelka chytala ji za faldy, škemrajíc o koláč, a na dvoře krákalý slepice, dávající znamení, že chtějí na hrad. „Pro pána krále, vždyť pak nemohu všem všudy najednou posloužit!“ naříkala si ubobá babička. Tu volá Vorša: „Pán jde domů!“ — Pletačky se zamknou, paní uklízí, co ještě tajemstvím zůstat má, a babička

přikazuje dětem: „Ne potom abyste tatínkovi všecko vybreptaly!“ — Otec přichází na dvorek, děti jdou mu vstříc, ale když jim dává otec dobrý večír a po matce se táže, zůstanou zaraženy stát, nevědí co mají říci, aby nevyzradily tajemství. Adelka ale, tatínkův mazánek, jde přece k němu, a když ji bere na rámě, šeptá mu: „Maminka peče s babičkou koláče, zítra bude tvůj svátek.“ — „No počičkej,“ přetrhnou ji chlapci slovo; „ty dostaneš, povědit to,“ — a běží žalovat mamince. Adelka zčervená, zaražena sedí na otcovu loktu, až konečně se pustí do pláče. „No neplač,“ chlácholí ji otec; „vždyť já to vím, že je můj svátek a že peče matka koláče.“ — Adelka si utře rukávkem slze, dívá se ale se strachem na matku, kterou chlapci vedou. Než ono se to všecko vyrovná a chlapci dovedí se, že Adelka ničeho nevyzradila. To tajemství ale všecky tři tak tlačí, že otec slyše nesmí slyšet a vidě nesmí vidět. Barunka musí při večeri ustavičně na ně mrkat a štochat je, aby se dokonce neprozradily, a Bětka se jim potom posmívá, že jsou „slepičí trepky.“

Konečně je vše uděláno, přichystáno, i vůně pečiva se rozešla; služby ulehly, jen babička ještě klapká ztichounka po stavení. Zavírá kočky, zalívá jiskry v kamnech, a rozpomenouc se, že se topilo také v peci na stráni, že by tam byla mohla nějaká jiskřička zůstat, nevěří ani své opatrnosti a jde se raději ještě podívat.

Sultan a Tyrl sedí na lávce; když vidí babičku, jaksi podiveni se na ni podívají; v tu dobu ona nebývá venku, ale když je pohladí po hlavě, začnou se

lichotivě okolo ní třít. „No, už jste zase číhali na myši, vy hastrmani? To je vám dovoleno, jen se mi do chlívků nedobývejte,“ povídá jim, jdouc na stráň. Psi v patách za ní. Otevře pec, opatrně šfourá pohrabáčem v popeli, a nevidouc ani jiskry, zavře pec a jde nazpět. U lávky stojí vysoký dub; v rozložených jeho ratolestech sedí v létě drůbež. Babička se podívala nahoru, zaslechla v ratolestech povzdech, tichoucké šepotání a típání. „O něčem se jim zdá,“ povídala si a šla dál. — Co jí opět u zahrádky zastavilo? Naslouchá líbeznému klokotání dvou slavíků v zahradním křoví? či nesouvislé písni Viktorčině, která smutně od splavu zaznívá? Či se babička zahleděla na stráň, kde tolik svatojanských mušek, těch živých hvězdiček se kmitá? — Pod strání nad loukou vznáší se lehké obláčky v ustavičném kolotání. To nejsou mlhy, povídá si lid, a snad babička také věří, že v těch průzračných stříbrošedých závojích zahaleny jsou lesní ženy, a dívá se na jich divý tanec při svitu měsíce? — Ne, ani tak, ani tak: babička se dívá na louku, která vede ke mlýnu. Tam od hospody přes potok vběhla na louku postavá ženská, zahalená v bílou plachetku. Tiše stojí, naslouchá jako srna, když ze zákrytu lesního vyběhne na šírou plaň, by se popásala. Nic neslyší, než táhle zvuky slavíka, temné hrkotání mlýnu a ševlení vln pod temnými olšemi. Otočí bílý šat okolo pravé ruky a trhá ní kvítí, kvítí devatero, každé jiné. Majíc kytičici hotovu, shýbne se ještě, umyje se čerstvou rosou, a neohlížejíc se v levo ani v pravo spěchá nazpět k hospodě. „Kristla je to! bude dělat svatojánský vě-

neček; myslela jsem si, že má toho hocha ráda,“ povídala si babička, nespouštějíc s děvčete oči. Již ji neviděla, a ještě stála v zamyšlení! Duše její kochala se v zpomínkách! Viděla před sebou louku, viděla pohorskou vesničku, nad sebou zářící měsíc a hvězdy — byl to ten samý měsíc i hvězdy, věčně krásný, nestárnoucí ale ona byla tenkrátě mladá, svěží holčička, když v svatojánské noci na osudný věneček devatero kvítí trhala. Jako by to bylo právě bylo, tak cítila babička strach, který měla, aby ji nikdo v cestu nepřišel a kouzlo nepřekazil. Vidí se v komůrce své, vidí na lůžku ty květované podušky, pod něž uvitý věneček klade. Zpomíná, jak vroucně se modlila, aby jí dal Pánbůh sen, v němž by se jí zjevil ten, jehož si duše její byla oblíbila. Důvěra, kterou na osudný věneček kladla, nezklamala ji; viděla ve snu muže vysokého zrůstu, jasného, upřímného vzhledu — toho, jemuž rovného pro ni ve světě nebylo. Usmívá se babička té dětinské chtivosti, s jakou před slunce východem do zahrady pospíchala k jabloni, by nazpátek přes jabloň věneček přehodila a ještě se dověděla, zdali Jiřího svého brzy aneb dlouho neuvidí. Pamatuje se, jak ji vycházející slunce plačící dostihlo v zahradě, plačící proto, že věneček daleko přes jabloň přelítl a tudy nebyla čáka, že se s Jiřím brzy shledá. — V zamyšlení stojí babička dlouhou chvíli, mimovolně ruce sepne, mírný její, důvěrný zrak obrátí se vzhůru k zářícím hvězdám a z úst vyplyne tichá otázka: „Kdy se asi Jiří shledáme?“ — Tu převěje větřík lehounce bledou tvář stařenky, jako by jí líbal duch zvěčnělého. Stařenka se

zachvěje, udělá kříž, a dvě slze padnou na sepjaté ruce. Po chvíli vejde tiše do stavení.

Děti vyhlížely z oken, kdy rodiče přijedou; byli v městečku v kostele. Otec dal ten den na mši svatou a babička dala ten den na modlení za všechny Jany svého rodu, počítajíc od kolikátého kolena. Krásný věnec, přání, dary — všecko leželo na stole přichystáno; Barunka vyslychala jednoho i druhého, ale samým chvatem vynechalo se tu slůvko a tam slůvko, a musela začít z nova. Babička měla díla plné ruce, ale chvilkami otevřela dvěře, nahlédla do pokoje a s napomenutím; „Buďte hodny, nic tu nevyvádějte!“ zase odešla.

Právě šla babička nařezat čerstvé petržele do zahrádky, tu běží Kristla po stráni, nesouc něco v šátku zabaleného. „Dej Pánbůh dobré jitro, babičko,“ pozdravuje s tváří veselou, zářící, že se babička na ni až zakoukala. — „Tyť vypadáš, děvče, jakobys na růžích se byla vyspala,“ povídá jí babička, usmívajíc se. — „Uhodla jste, babičko, moje podhlavničky jsou samý květ,“ odpověděla Kristla. — „Ty čtveračko, nechceš rozumět, ale nechť je tak nebo tak, jen když bude dobře, vid' holka?“ — „To, to, babičko,“ přisvědčila Kristla, ale dovtípíc se smyslu babiččiny slov, trochu se zarděla. — „Co pak to neseš?“ — „Nesu vázaného Jeníkovi; vždy se mu líbí naše rousné holuby, přinesla jsem mu pár mladých, ať si je hledí.“ — „Ale což si's dělala škodu, vždyť ono to nemuselo být,“ mínila babička. — „Rádo se stalo, babičko; já mám děti ráda a děti mají zase z takových věcí radost, tedy jim ji nechme. Ale mně se

všecko zdá, že jsem vám nepověděla, co se na večeršek v noci u nás dělo?“ — „Včera bylo u nás jako na Pražském mostě, nepřišly jsme ani k řeči, ale vím, že jsi mi chtěla něco povídat o tom Talianu. Tedy povídej, ale musíš vzít z každého verše slovo, čekám naše už z kostela, a hosté budou tu co nevidět,“ pobízela babička Kristlu. — „Tak si pomyslete, ten obejda, ten Talian přicházel k nám každý den na pivo, — to by nebylo zle, hospoda je pro každého člověka, — ale ne aby jako pořádný člověk za stolem seděl, vysmejčil jako pometlo celý dvorek, i do kravína vlezl, zkrátka, kam se já vrtla, tam byl v patách. Tatík se na to mračil, ale znáte ho, je dobrý člověk, nerad ublíží kuřeti a nerad si také hosty odrazí, zvlášt zámecké. Spolehl se tedy na mne; já ho několikrát z hruba odbyla, ale on jako bych mu nejpěkněji řekla, a vím, že rozumí česky, třebas i mluvit neuměl. Vedl ustavičně jen svou: ‚esky olka, mám rád,‘ ruce přede mnou spínal, ba i klekl.“ — „To je kůže!“ povídala babička. — „I to máte tak, babičko, ti páni, ti vám toho nahamoní, až vás uši brní; kam by člověk přišel, aby jim to věřil, takové řeči se mi v hlavě ani neomží. Ale ten Talian mne domrzl. Předevčírem byly jsme na louce hrabat, tu se tam namátl Míla — (babička se tomu namátnutí usmála) — mluvili jsme všelicos, řekla jsem mu taky, jaký to máme s tím Talianem kříž. — ‚No, jen to nech, však já se postárám, aby k vám nešel.‘ — ‚Ale abyste tatíka nerozhlňovali,‘ povídám, neboť já znám Žernovské hochy, to jsou prošívané podšívky. — Večer přijde milý Talian zase; ale za malou

chvilku přihrnuli se hoši, byli čtyři, mezi nimi Míla a jeho kamarád Tomeš — znáte Tomše, ne? Dobrá kopa, bude si brát Anču Tichánkovic, moji kamarádku. Já měla radost, když přišli, jakoby mi na nové šaty někdo dal. Běžím s chutí nalívat, a každému jsem připila. Talian se zamračil zle; jemu já nikdy nepřipiju, šlak mu věř, aby člověku něčeho nedal. Hoši sedli za stůl a začali hrát v karty, ale to jen na oko, přitom se ustavičně Talianovi pošklebovali. Vítkovic povídá: „Koukejte se na něho, vyhlíží jako sůva z nudlí!“ Tomeš zas na to: „Já se ustavičně na něho dívám, brzo-li si neukousne zlostí nos. Mnoho práce by mu to nedalo, sahá mu beztoho až nabradu!“ — Tak vám to šlo; Talian všecky barvy přeměňoval zlostí, ale ani necekl. Konečně přece hodil peníze na stůl, nechal pivo stát a bez pozdravení odešel. Já udělala za ním kříž, hoši ale povídali: „Kdyby nás byl mohl pohledem probodnout, bylo by po nás.“ Když odešel, šla jsem po svých; to víte co máma postonává, na mně se všecko zavírá i otvírá. Hoši také odešli. — Už bylo snad po desáté, když jsem šla do komory spat. Začnu se svlékat, tu na okénko: fuk, fuk, fuk. Myslím si, to je zajisté Míla, snad si něco zapomněl; on vždy něco zapomene, já mu říkám, že jednou hlavu u nás nechá!“ — „Už se stalo,“ přikývla babička na dosvědčenou. — „Přehodím si šátek,“ pokračovala Kristla s usmáním, „a jdu rychle okno otevřít; a hádejte, kdo to byl? — Talian! Bouchnu oknem, a leknutím jsem si uplivla! On mne vám začne prosit a mluvit, a ví, že mu nic nerozumím, pak mi podával zlaté prsteny s prstů. Já

se vám dopálila, vezmu džbán s vodou, jdu k oknu a povídám: ‚Jdi odtud, ty posituro, a hledej si frejů tam u vás, ne zde, sice tu vodu na tebe vychrstnu!‘ Trochu ucouvl od okna, ale v tom vyskočili z křoví hoši, popadli ho do hrsti a ústa mu zacpali, aby nemohl křičet. ‚Počkej, Taliane talianskej, teď ti dám co pro to,‘ ozval se Míla. Já ale prosila Mílu, aby ho nebili, a zavřela jsem okno — vlastně jen přivřela, nedalo mi to, abych se nepodívala, co s ním budou dělat. — ‚No Mílo, co s ním? Chlapíka je kde nic tu nic, a srdce zaječí, třese to s ním, jakoby měl klepavku.‘ — Vyšlehejme mu žehavkama, navrhl jeden. — ‚Namažme ho kolomazí,‘ druhý. — ‚Nic to,‘ rozhodl Míla, ‚Tomši, ty ho drž a vy hoši pojdte se mnou.‘ — Odběhli. Za malou chvílku se vrátili, přinesli tyčku a kolomaznici. ‚Hoši, zujte mu botky a vykasejte nohavice,‘ poroučel Míla. Hoši hned poslechli; když je začal kopat, chlácholili ho jako zlého koníka: ‚Hahou, malý, hahou!‘ — ‚Nedostaneš podkůvky, neboj se,‘ povídal mu Míla; ‚jen ti nožky namažem, aby se ti běželo líp domů!‘ — ‚Alespoň načichneš zdravou vůní,‘ smál se Tomeš; ‚beztoho smrdíš tou voninou, jakby facky dával.‘ — Když mu namažali nohy, jakoby botky měl, položili mu tyčku na plece, ruce mu roztáhli a přivázali ho na ni jako na kříž. Talian chtěl křičet, ale Tomeš položil mu dlaň na ústa a držel ho jako v škřipci. ‚Takovým lenochům, jako tys,‘ povídal, ‚neškodí, hnáty trochu natáhnout, beztoho se ti žíly zkrátí.‘ — ‚Hoši,‘ poroučel zase Míla, ‚svažte mu botky, hoďte mu je přes rameno, a vyvedem ho na silnici; ať jechá, odkud přišel.‘

— ‚Počkejte, dáme mu kytku za knoflík, aby přece viděli, že jde od holky,‘ řekl Vítkovic, utrhl kopřivu a bodlák a zastrčil mu to na frak. — ‚Tak, teď to máš, jsi celý pěkný, můžeš jít s dary!‘ smál se Míla; vzali ho s Tomšem pod paždí a šourem ho vyvedli tiše ze sadu. Za chvílku přišel Míla ještě k okénku, povídal, jakou měl chlapík zlost a jak s bidlem utíkal. ‚Ale jak jste ho vyčítali?‘ ptám se Míly; — ‚Inu,‘ povídá, ‚já ti chtěl dát dobrou noc, řekl jsem tedy hochům, aby na mne posečkali ve mlýně, sám jsem stál v sadě. Tu vidím přes stráž dolů někoho se plížit jako zloděje a krást se k tvému okénku. Jak mi le jsem ho poznal, tichounce vyjdu ze sadu a pro hochy. Tak se nám to dobře podařilo. Mně se zdá, že se bude pást, vícekrát sem přijít.‘ — Včera jsem se té posituře celý den smála, ale večer byl u nás ponocný Kohoutek, on je u nás každý den, rád si zavdá, a pak co ví, to vykokrhá. Ten nám začal vypravovat, jak přišel Talian v noci domů. ‚To byli nějaké šelmy, ti ho z dělali,‘ povídá, a začal ho popisovat až hrůza; to víte, že udělal z komára velblouda. Psi se prý na něho sáпали, jaký byl hrozný — a žena měla prý do rána co drhnout, aby mu kolomaz smyla. Dal jim stříbrný tolar, aby nic neříkali v zámku, a zaříkal se prý strašně že se těm chlapům pomstí. Já se teď bojím o Mílu; povídá se, že jsou ti Taliani zlí lidé. A ještě to povídal Kohoutek tátovi, že chodí Talian k Mariance správčovic, a že si myslují staří, když ho má paní kněžna ráda, že mu dá dobrou službu na panství, a pak že by si mohl dceru vzít. No a vidíte, babičko, Míla chce do dvoru se

dát za pacholka na rok, aby nemusel být vojákem ; to víte, jak to chodí, když by Talian ale na něho přišťíval, správce ho nevezme, a bude v brindě. To jsem si všecko rozmyslila, a už mne to nic netěší, co ti hoši vyvedli ; — dnešní sen mne ovšem zase potěšil, ale což je to platno ! Co vy tomu říkáte, babičko ?“ — „Moudré to nebylo od těch hochů, ale dejme chace rozum, dokonce když se do toho láska vplete. Můj Jiří také vyvedl takový kousek, a trpěl za to.“ — „Co pak, babičko ?“ — „Inu snad bys nechtěla, abych se pustila do rozprávky ; až při příležitosti povím ti to. Beztoho jsme se zapomněly, a zdá se mi, že slyším dusot koňů ; to jsou už naši. Pojdme ! Já si to musím všecko rozmyslet, cos mi řekla, snad budu vědět pak nějaké rady,“ doložila babička vcházejíc přes práh.

Děti slyšíce Kristinčin hlas, vyběhly do síuě, a když Jan dostal krásná holoubátka, popadl děvče okolo krku a tak ji radostí silně stiskl, že jí zůstala na bílém hrdle červená pruha. Byl by si je také nejraději hned sám do holubníku donesl, kdyby nebyla Barunka zavolala: „Už je tatínek zde!“ Skoro zároveň s kočárem došli k Starému bělidlu i pan otec a pan myslivec. Pan Prošek vida se v kole milých přátel a rodiny, kterou on tak vroucně miloval a již tak málo do roka užil, byl velice pohnut, a když začala Barunka přát, polily ho slze. Děti vidouce otce plakat, i matku i babičku, zajíkaly se v řeči a pustily se také do pláče. Bětka a Vorša, poslouchající u dveří odříkávání, přikryly si oči modrými zástěrami a plakaly též jedna víc než druhá. Pan otec točil pikslou

jako mlýnským kolem, pan myslivec šoustal rukávem krásný lovecký nůž (neboť byl v celé parádě), aby své pohnutí zakryli; Kristinka ale stála u okna a pranic se za slze nestyděla, až pan otec k ní přistoupna, pikslou na rameno jí klepl, šeptaje: „Viď, to ty si myslíš: až mně budou tak přát!“ — „Vy, pane otče, vždycky musíte člověka škádlit,“ povídalo děvče a oči utřelo. Slze v oku, ale radost a spokojenost v srdci, přistoupil pan Prošek ke stolu, nalil do poháru vína. „Na zdraví všech!“ pravil, vyprázdnil první pohár. Na to pili všickni na zdraví hospodáře, a brzy zářily jim tváře veselostí. Jeník byl nejbláženější: on dostal od myslivce dva králíky, od panímámy velikánský koláč, vším kořením mazaný, co on rád, od babičky jeden z těch dvacetníků, co měla schované v plátěném pytlíčku v truhle, od rodičů dary, a po obědě se tu z nenadání vyskytla v sadě paní kněžna s comtessou, a když pan Prošek i paní s babičkou a s dětmi ven vyběhli, přivítat je, dostal Jeník krásnou knihu od comtessy, v níž byla rozličná zvířata vymalována.

„Já se přijela podívat, Jene, jak se dnes vese-
líš,“ přívětivě oslovila kněžna svého štolbu.

„U mé rodiny a s několika dobrými přátely
vždy dobře, Osvícenosti,“ odpověděl pan Prošek. —
„Kdo je u tebe?“ — „Sousedé moji, mlynář se svou
rodinou a Riesenburský myslivec.“ — „Nenechej se
mnou zdržovat, vrať se mezi ně, já též hned odjedu.“
— Pan Prošek se poklonil, netroufaje si velitelku
svoji zdržovat, ale prostosrdečná babička začala hned:
„I to by bylo krásné, abychom milostivé paní kněž-

ně a milostslečně ani koláč nepodaly. Jdi, Terezko, jdi, přines; co přijde z nenadání, přijde k chuti. Barunko, ty odběhni pro košíček, načešu trochu třešni. Snad by milostivá paní také trochu smetany nebo vína?“ — Jan i Terezka byli v rozpacích, báli se, aby to prosté pobídnutí kněžnu neurazilo, ale naopak, s přívětivým usmáním skočila s koně, podala uzdu Janovi a sedajíc na lavičku pod hrušku pravila: „Vaše pohostinství bude mi milé, nechci však, abyste hosti zanedbali; ať tedy přijdou mezi nás.“

Paní Prošková odběhla, pan Prošek uvázav koně u stromu, donesl ven stolek, a za chvíli přišel pan myslivec s velikou poklonou a pan mlynář s velikým upejpáním, když se ho ale paní kněžna ptala, jak se mele, mnoho-li užitku mlýn mu nese, byl ve svém živlu a tak dalece se osmělil, že podal kněžně šnupec tabáku. Když byla s každým vlídně slovíčko promluvila, přijmula od paní Poškové koláč a od babičky sklenici smetany.

Děti zatím obklopily Jana, který jim ukazoval svoje zvířata, a comtessa stála u nich, těšila se z radosti a z obdivu jejich, mileráda odpovídajíc na každou jejich otázku.

„Maminko, podívejte se, to je naše srnka!“ volal myslivcův Bertík na matku, když jim Jan ukazoval srnu, a matky i děti sestřičily hlavy do knihy.

„Sultan! to je Sultan!“ zvolal Vilém, a když na to vykřiknutí Sultan mezi nimi se vyskytl, ukazoval mu Jan knihu říka: „Vidíš, to jsy ty!“ I velikánský slon tam byl, jehož se Adelka až lekla; kůň tam byl, i krávy, zajiček, veverky, slepice, ještěrky a hadi, ry-

by, žáby, motýlky, berušky i ten mravenec; to všecko děti znaly, a babička si povídala vidouc štíry a hady: „Co ti lidé všecko neudělají, i tu havěť vymalují.“ Když ale paní mlynářka chtěla vidět zlou saň, které z huby oheň srší, povídala comtessa, takové zvíře že není, to že je vymyšlená potvora. Pan mlynář ale zaslechl to, zatočil pikslu v prstech, ušklíbl se, řka: „I milostslečno, není to vymyšlenost, takových jedovatých zlých saní s ohnivými jazyky je dost na světě, ale patří k člověčímu pokolení, proto nejsou mezi těmito nevinnými zvířaty.“ Comtessa se usmála, panímáma ale klepnouc pana otce přes ruku, pravila: „Mnoho řeči, pantáto.“

Kněžna zatím s myslivcem a Janem o všelichem mluvila, až se ptala také, je-li v okolí mnoho pytláků.

Ještě mám dva takové taškáře; byli tři, ale toho nejhoupějšího jsem několikrát pokutoval, teď sedí doma; ale ti dva jsou po šlaku chytrí, není možná jich dostihnout, leč bych jim trochu broků do těla vehnal. Pan nadlesný mi to ovšem vždycky poroučí, ale je to na pomyšlenou, k vůli zující člověka zmrazčit.“

„Nechci, abyste to kdy udělal,“ řekla kněžna.

„Já si také myslím, že pro tu maličkost milostivá vrchnost neschudne, a na vysokou zvěř se pytlák neodváží v revíru.“

„Slyším ale, že mi lid v lesích mnoho krade?“ ptala se kněžna.

„Inu,“ řekl myslivec, „já sloužím milostivé vrchnosti hezkých pár let, ale škoda co mi lid za ten

čas v lesích nadělal, nestojí za mnoho. Ono se mnoho mluví; ku příkladů, já bych mohl dát pokácet kolik stromů do roka, prodat, a když bych to nemohl fortelně súčtovat, řekl bych: ukradlo se. K čemu si ale obtěžovat svědomí lží a podvodem. Na podzim, když přijdou hrabačky na stlaní, chudý lid na dříví, jsem vždy na blízku, hromuju, až se les otrásá, aby měli strach a žádnou škodu mi netropili; ale což mám takovou starou babku napolo zabit, když si někdy nějaké tlustší topůrko přibere, jako to někteří dělají? Proto milostivá vrchnost živa bude, myslím si, a chudý lid se také obživí a řekne tisíckrát zaplať Pánbůh, To vše já nepočítám za škodu.“

„Dobře tak děláte,“ přisvědčila kněžna. „Než ale musí tu být na blízku přece jen zlý lid. Především v noci šel Piccolo z městečka, a v bažantnici chtěli ho obrat; když se ale bránil a křičel, zbili ho, až zůstal ležet; posud je churav. Tak se mi řeklo.“

„To se mi zdá víře nepodobno, Osvícenosti,“ kroutil hlavou pan Prošek.

„Jaktěživi jsme neslyšeli, aby tu bylo zbojníků jakých v bažantnici, aniž kde na blízku,“ ozvali se myslivec i mlynář.

„Cože se to mělo stát?“ ptala se babička, přistoupnouc blíže. Myslivec jí to pověděl. „I totě kůže prolhaná,“ povídá babička, podeprouc si v rozhorlení ruku o bok. „Že pak se nebojí Pánaboha. Povím já to milostivé paní jinak.“ A tu začala povídat, co jí byla Kristla ráno svěřila. „Ne snad abych chválila, co ti chlapeci udělali, ale což je platno, každý hájí své. Kdyby kdo byl toho větroplacha viděl stát u

okna děvčete v noci, rozneslo by se to jako po troubách, a děvče by mělo dobré jméno a štěstí zkažené; už by se řeklo: ‚I což ta, chodili k ní páni, nehodí se mezi nás.‘ Děvče má ale strach, aby se jim ten člověk nemstil,“ doložila babička.

„Ať se nebojí, já to srovnám,“ řekla kněžna; na to pokynula comtesse k odjetí, obě vsedly na koně a vlídně pozdravíce společnost, rychlým cvalem ujížděly k zámku.

„To je pravda, že by si málo kdo troufal s paní kněžnou tak mluvit jako naše babička,“ mínila paní Prošková.

„I ono je někdy lépe mluvit s císařem nežli s písařem, a dobré slovo najde dobrého místa. Kdybych se byla nezmínila, kdo ví, co by z toho bylo pošlo,“ pravila babička.

„Vždyť já to říkám, že je ta paní bledě v tom, že ji obelhávají kde kdo,“ mínil myslivec, jda s panem Proškem a mlynářem nazpět do světnice.

K večeru přišel Kudrna, a jak slyšely děti flašinetl, pustily se s Kristlou, Bětkou i Voršou do tance. Také žampaňské se pilo, paní kněžna je poslala hospodáři, aby pili na její zdraví. Ani na Viktorku se nezapomnělo, babička nesla, když se smrklo, ke splavu na omšený pařez dobrou výslužku.

Druhý den ráno žalovala panímáma babičce, že měl pantáta mnoho řeči a že po cestě šněroval, ale babička s usmáním povídala: ‚I panímámo, vždyť je to jednou do roka, a není kapličky, aby nebylo jednou do roka kázáníčko!‘“

X.

Po Žernovském kopci nahoru kráčí pět poutnic; je to babička a panímáma, Kristla, Mančinka a Barunka. První dvě mají bílé plachetky přes hlavu, nad obličej jako stříšku stáhnuté; děvčata kulaté klobouky. Také si sukničky vykasaly jako Kristla a starší ženy, a na zádech nesly si malé ranečky, v nichž měly potravu. „Mně se zdá, že slyším zpěv,“ řekla Kristla, když došly na vrch kopce. — „Já také,“ ozvaly se děvčata; „pojdte rychle, babičko, aby nám neutekly,“ pobízely babičku a chtěly se pustit do běhu. „Í vy bloudkové, když vůdce o nás ví, nepůjde bez nás,“ zdržela je babička, a děvčata upokojeny kráčely s ostatními stejným krokem. Na vrchu pásl ovčák ovce a zdaleka je pozdravoval. „Nezmoknem, Józo?“ ptala se ho panímáma. — „Buďte bez starosti, do pozejtří to vydrží. Zpomeňte i na mne s otčenáškem. Šťastnou cestu! — „Dejž to Pánbůh, zpomeneme.“ — „A babičko, jak pak to Józa ví, když má pršet a když má být hezký čas?“ ptala se Barunka. — „Když má pršet, tu ležou červíci ze země k vrchu a vyrývají budky; černí štíři (mloci) vykukují z děr, ještěrka se ale schovává, i pavouk, a laštovičky lítají až u samé země. Ovčáci jsou celý boží den venku, a když nemají co dělat, tu oni ta zvířátka pozorují, jak to žije a tyje. Nejlepší můj kalendář jsou hory a obloha. Podlé jasnosti hor a barvy oblohy poznám, kdy nastává pěkný, kdy špatný čas, kdy větry, kroupy a sněhy přijdou,“ doložila babička.

U Žernovské kapličky stojí houf poutníků, muži, ženy i děti, ne jedna matka nese si dítě v peřince s sebou, by je obětovala matce boží, a buď zdraví ztracené, buď štěstí pro ně vyprosila.

Vůdce Martinec stojí na prahu kapličky; jeho vysoká postava vyniká nad všechny ostatní, tak že jedním pohledem svěřený sobě houfek přehlídnout může. Vída babičku i s ostatními přicházet, povídal: „Nyní jsme všickni, můžeme se tedy vydat na cestu. Dříve se ale pomodleme otčenáš za šťastnou cestu.“ Poutníci před kapličkou klekli, modlíce se, a vesničané stojíce po návsi, modlili se s nimi. Po modlitbě pokropili se svčenu vodou, jeden z výrostků vzal vysoký kříž, na nějž nevěsta Tomšova pověsila věnec a Kristla červený fábor obětovala, muži sestavili se s vůdcem okolo něho, za nimi ženy, spolčující se k sobě dle stáří. Ale ještě se nehnuli, ještě měly hospodyně cosi k vyřizování, hospodáři napomínali chasu, aby dala pozor na oheň a statek, děti škemraly: „přineste nám pouti;“ babičky prosily: „obětujte za nás zdrávasek“ — tu zazpíval Martinec zvučným hlasem: „Zdravas dcero Boha otcé!“ poutníci vpadli plným chórem do jeho noty, mládenec vyzdvihl do výše ověňčený kříž a houf putoval za ním na cestě k Svatoňovicům. Při každém kříži neb kapličce drželo se zastavení, opětoval se Otčenáš a Věřím, ke cti a chvále Boží! — u každého stromu, na nějž zbožná mysl obraz Panny Marie zavěsila, u každého kříže, kde se nějaké neštěstí kdy stalo, modlili se.

Barunka i Mančinka dávaly dobrý pozor na Martince a zpívaly zároveň s druhými. Když ale

přišly za Červenou Hůru, začne se najednou Barunka ptát babičky: „Prosím vás, babičko, kde byla Turyň, odkudž bylo to němé děvčátko?“ Ale tenkrát nepochodila dobře; babička jí odpověděla: „Když jdeš na pouť, musíš mít obrácenou mysl k Bohu a nemyslit na jiné věci. Zpívejte, anebo se tiše modlete.“ — Děvčata zase chvílku zpívaly, ale tu přišly do lesa, leckdes červealy se ještě v trávě jahody, bylo by škoda bývalo nechat jich; děvčata si je raději sutrhaly, přitom se jim pošinuly klobouky a sukně spadly, bylo zase co spravovat, a konečně si zpomněla jedna i druhá na buchtý v mošničce a po kousku je vytahovaly. Babička i panímáma si jich tak nevšímalý, byly všecky v pobožnost pohříženy, ale Kristla jdouc s Ančou, leckdys po nich se ohlédla a pokárala je. „Vy jste mnoho platny na pouti a velikou zásluhu získáte si, to je pravda,“ usmála se jim. — S večerem došli poutníci k Svatoňovicům; před městečkem se zastavili, ženské se obuly, upravily si trochu šat, a teprv šly do městečka. Nejprv se šlo pod kostel k studánce, která vytéká sedmi prameny z pod stromu, na němž obraz Panny Marie. U té studánky poutníci kleknou, modlíce se; pak se každý z pramene napije a třikrát přetře oči a líce. Ta čistá studená voda je voda zázračná, jíž moci tisíce lidu zdraví svoje děkuje. Od studánky šli poutníci nahoru do osvětleného kostela, z něhož se ozýval hlahol rozličných melodií, neboť přicházely processí z rozličných stran, a každé z nich mělo jinou píseň. „Ach babičko, zde je krásně!“ šeptá Barunka. — „Jakž by nebylo; hlekni a modli se,“ odvětjuje jí babička. Děvče kleká

k stařeně, která hlavu až na zem kloní, vroucí modlitbu zasílajíc k nejsvětější rodičce Boží, jejíž obraz na oltáři se skví ozářen množstvím světél, ozdoben věnci a kyticemi, jež nejvíce obětovaly nevěsty a panny, by nejsvětější Panna zdaru přála jejich lásce, oděn v drahé roucho, ověšen skvostným šperkem, oběťmi to těch, kdož stísnění chorobou pomoc u jejich nohou hledali i také našli. Po skončené modlitbě zařídil si vůdce u sakristiana, co měl k pořízení, a pak vedl svoje ovečky na nocleh. Objednávat jim jej nemusel; jako vlaštovice, když z jara přilítnou a do svých starých hnízd zasedují, tak šli i poutníci tam, kde našli rok co rok byt i ne štědré uhostění, ale předce vlídnou tvář, chleb a sůl a čisté lůžko. Panímáma a babička bývávaly u správce uhelných dolů; byli to staří lidé, babička říkala „ze starého světa,“ a proto cítila se u nich jako doma. Paní správcová zaslechnouc, že přišli Žernovští poutníci, obyčejně už k večeru na lavičce před stavením na ně čekala, aby si je domů zavedla. Než šly spat, ukázala hospodyně panímámě svoje poklady, celé vrhy plátna, kanafasu a přízce, co nejvíce sama napředla a rok co rok rozmnožovala. „Pro koho, vzácná paní, to všecko chystáte, když už dceru jste vdala?“ divovala se panímáma. — „Ale mám tři vnučky, a to víte, plátno a vinutí je základ vybytí.“ — S tím byly panímámy ovšem zcela srozuměny; když se k tomu ale trefil pan správce, říkal: „No maminko, vykládáte už zase; mám dát vybubnovat na trh?“ — „Oh pantáto, to je jak plech, z toho nebude

trh*) ani za padesáte let.“ — To bylo ale paní správcové líto, že nemohla babičku ničím lepším uctít než chlebem, neboť babička když putovala, žila jen od chleba a vody. Takový slib ale byl svatý, a nedalo se proti němu ničeho namítati. Panímáma si též ve lice u správců libovala v nocehu, a když lehala do prachových podušek, vždy si říkala s velkou rozkoší: „Milé poleženíčko, jakoby člověk do sněhu zapadl.“

Kristla s Ančou byly u jedné vdový, domkářky; spávaly na půdě na seně, kam jim hospodyně ustlala. Ony by byly na kameně také dobře spaly. Tu noc ani nezůstaly na půdě, nýbrž slezly po řebříku dolů do sadu. „Není-li pak tu tisíckrát lepší než nahoře; zahrada je naše komora, hvězdičky naše svíce, a tráva zelená naše peřina,“ notovala si Kristinka, zabalujíc se do sukně a lehajíc pod strom. — „Tam budeme spávat, holka rozmilá,“ odpovídala jí Anča, lehajíc podle ní. „Ale jen poslouchej, stará Fousková chrápe, jako hdyž kamení sype,“ smála se. — „Ba to je roztomilé pospání vedlé ní. Ty Frantino, co myslíš, přijdou zejtra?“ ptalo se děvče, obracejíc se ke své družce. — „Bodejť by nepřišli,“ tvrdila s jistotou Anča; Tomeš je tu jako na koni, a Míla aby nepřišel, je víře nepodobno, vždyť tě má rád.“ — „Kdo ví, nebyla ještě řeč o tom mezi námi.“ — „A k čemu potřeba řeči, to se pozná; ani nevím, jestli mi Tomeš kdy řekl, že mne má rád, a máme se přece rádi dost, a je už před svatbou.“ — „A kdy bude

*) Hra ve slově trh (roztrhování).

přece na jisto svatba?“ — „Tatík nám chce předat živnost a jít do chalupy, až ji bude mít dostavenou, bude svatba; někdy ke Kateřině. Hezké by to bylo, abychom měly svatbu jeden den.“ — „I jdiž, ty mluvíš, jako by už byla ruka v rukávě, a ono je to ještě za horami.“ — „Co není, může být. Milovic budou rádi, když se Jakub k vám přižení, a tvůj tatík by dostal šikovného syna; lepší by se nikdo k vaší živnosti ani nehodil, a k tobě také ne. Co je pravda, to je pravda, Jakub je nejhezčí boch z celé vsi, a Lucina rychtářovic by tuším naříkala pro něho.“ — „Vidíš, to je také jeden kámen, který nám v cestě leží,“ vzdychla Kristla. — „Holečku, to je víc než jeden kámen, či myslíš že Lucina málo váží, ta je dost vydatná o sobě, a tatík jí přihodí na váhu ještě pytlík renčáků.“ — „Tím hůř.“ — „Proto si ale hlavu nelam, byť byl i tatík rychtářem, to není ještě Pánbůh, a Lucina i se všemi penězi přece ti vody nepodá. Však on má Míla zdravé oči.“ — „Ale jestli se to na něho sesype, a jestli ho nepřijmou do dvora a bude muset být vojákem.“ — Nemysli si na takové věci; když bude pan správce černě koukat, zamažou se mu oči, rozumíš? — „Což, to by se spravilo, ale vždycky to také nejde. Ovšem v svatojanské noci se mi zdálo, že Míla ke mně přišel, a tedy bychom se měli sejít, ale sen je sen, a babička říká, že pověrám nesmíme přikládat víry, aniž se chtít od Pánaboha dovídat, jak s námi naloží.“ — „Vždyť není babička evangelium.“ — Já věřím babičce jako zákonu, ona člověku upřímně poradí, a každý to říká, že je žena dokonalá; co ona řekne, je pravda svato-

svatá.“ — Vždyť já ji též za to mám, ale chci se se vsadit o malík, že když mladá byla, věřila to co my. To už ty staré lidi takové máš; naše máma ustavičně nad námi nařiká, to prý ta mládež teď jen do radosti, do tance a veselosti, a rozumu ani za mák. To prý za jejich let nebývalo, a já vím bezpečně, že prabába naše ani o vlas lepší nebyla v mladosti, a my až budem báby, budeme také tak zpívat. Teď ale poručme se pod ochranu matky Boží a spěme,“ doložila Anča, schoulila se do sukně, a za chvíli, když se jí podívala Kristla do tváře, byla již v limbu.

Na půdě také ještě konejšila jedna z žen, co tam spaly, dítě, ale ono se nedalo upokojit. „A což, matko, vám to dítě každou noc tak dovádí?“ ptala se druhá, ze spaní se probudíc. — „Ba už po čtrnácte dní každou. Vařila jsem mu, kdo co radil, makovice, božcovo koření, nic platno. Kovářka povídala, že se mu vrazily úročky na střívka. Umínla jsem si obětovat je na oltář matky boží, buď ať se uzdraví, buď ať si je Pánbůh k sobě vezme.“ — „Položte je zítra pod prameny, aby se voda třikrát přes ně přehrnula, to pomohlo mému děvčeti též,“ poradila žena, obrátila se na druhou stranu a spala.

Ráno když si poutníci před kostelem shromáždění ruce podávali, obyčejnými slovy: „odpusťme si,“ neboť šli ke stolu Páně, ozvali se za Kristlou a Ančou dva známé hlasy: „I nám budiž odpuštěno.“ — „I bez zpovědi dáváme vám rozhřešení,“ odpověděla Anča podávajíc ruku Tomšovi, Kristla pak s uzarděním podala svoji Mílovi. Chlapci dali se pod vůdcovství Martince a šli s ostatními do kostela.

Po kostele šli se všickni do lázní vykoupat, při čemž si starší ženy a muži dávali obyčejně baňky sázet, to patřilo k celku. Po koupeli kupovalo se pouti. Panímána nakupovala celé balíky obrázků, růženců, figurek a rozličných jiných dárků, „Mám tu čeládku, přijdou mleči, každý kouká, abych mu dala pouti,“ povídala babičce. Vedlé babičky stála stará Fousková, také babička, ráda byla by koupila klokočový růženec, ale když jí řekl kupec, že stojí dvacet krejcarů dobrých peněz, smutně ho položila zase na krám, pravíc že je drahý. — „Drahý, ten drahý,“ rozhorlil se kupec; „to jste neměla osobo jaktěživa klokočový růženec v ruce. Kupte si perníkový!“ — „Inu pantáto, jinému nebude drahý, ale mně je, poněvadž nemám víc než půl zlatého šajnu svého jmění.“ — „Za to nekoupíte klokoč,“ řekl kupec. Fousková odešla, ale babička šla za ní a povídala jí, aby s ní šla k jinému kupci, ten že má velmi laciné zboží. A vidíme! ten kupec dával všecko za pac, jak to babička sama chtěla, tak že Fousková za půl zlatého nejen klokočový růženec ale i obrázky a jiné drobotiny dostala. Když ale od krámu odešly, povídala Barunka: „Vidíte babičko, vy jste tomu kupci to zaplatila, co scházelo; však já dobře viděla, jak jste na něj mrkala, aby Fousková neviděla.“ — „Když jsi viděla, viděla, ale nepovídej dále; co dává pravice, nesmí vědět levice,“ odpověděla babička. Kristla koupila si stříbrnou obroučku, na níž byly dvě hořící srdce; Míla hned koupil si také obroučku, na níž dvě v sebe složené ruce byly. Všecky ty dárky dali si poutníci dotýkat a světit, a růženec, obroučku,

obrázek aneb knížku dotýkanou choval každý co relikvii.

Majíce vše to zařízeno, poděkovali poutníci svým hostitelům, ještě jednou se pomodlili u divotvorné studánky, a pod ochranu matky Boží se poroučejíce vydali se na cestu k domovu. Ve Rtínském lese, nedaleko devíti křížů, u studánky se odpočívalo; žízni-
vi jsouce, shrnuli se okolo pramene, a když viděli, že dává Kristla Mílovi pít z dlani, přišli, aby jim také nalila, což ona ráda udělala. Na to staří rozsadili se do trávy, povídali si, co a zač nakoupil kdo pouti, a o těch processích, co tam zároveň s nimi byly. Děvčata rozešly se po lese trhat kvítí na věnce, a chlapci opravovali zatím velký hrob a dřevěné na něm křížky. — „Povězte mi, Ančinko, proč je zde těch devět křížů?“ ptala se Barunka, rovnajíc Anči kytice na věnec, jež uvíjela. — „Poslouchejte, já vám to povím. Nedaleko odtud je starý hrad rozbořený, na Vizimburku tam říkají. Před dávnými časy byl na tom hradě panoš, a ten se jmenoval Heřman. Měl on rád děvče tu nedaleko z jedné dědiny. Chodil za ní ještě jiný, ale ten se jí nelíbil, a ona dala slovo Heřmanovi. Měla být svatba. Ráno ten den přišla Heřmanova matka k němu a přinesla mu červená jablka a ptala se ho, proč je tak zamyšlen, a on na to, že sám neví. Matka prosila ho, aby nejezdil, že se jí nehezky snilo, ale on vyskočil, dal matce s Pánembohem a vyskočil si na brůnu. Ale brůna nechtěla s ním ze vrat; matka ho zase prosí: „Synu, zůstaň doma, zlé to znamení, nedobře se ti podaří; on ale neposlechl, bodl koně a vyjel přes

most. Brůna se vzepnula a nechtěla dál, a matka ho do třetice prosila; ale Heřman na nic nedbal a přece jen jel k nevěstě. A když jeli na svatbu a sem na toto místo dojeli, zaskočil je ten druhý hoch, co se o nevěstu ucházel, se svými kamarády. Začali se bít ti dva sokové, a Heřman byl zabit. Když to nevěsta viděla, vrazila do sebe nůž, svatebníci zabili toho soka, a tak prý tu devět lidí zahynulo. Pochovali je všechny do jednoho hrobu a dali jim na památku devět křížů. Od té doby se ty kříže vždy opravují, a když tudy jdeme letního času, zavěsíme někdy věneček na ně, a každý obětuje otčenáš z jejich duše. Tak dokončila Anča; stará Fousková ale, která byla na blízku houby hledala a vypravování částečně poslouchala, zakroutíc hlavou pravila: „Tomu není tak, Anče; Heřman byl panoš z hradu Litobořského, a ne z Vizmburského, a nevěsta byla ze Svatoňovic. A to byl zabit, dříve než přijel k nevěstě, s mládkem a starosvatem; nevěsta ho čekala, ale nedočkala se ho. Sedli ke stolu, a tu zvonili hrana; nevěsta se ptala po třikrát matky, komu zvoní hrana, matka se vždy vmlouvala, tu že tomu, tu že onomu, až nevěstu dovedla do komory, kde ležel Heřman zabitý. Nevěsta, když to viděla, probodla si srdce. Pochovali je tu všechny. Tak jsem to já slýchala,“ doslovila Fousková. — „Kdož to může rozsoudit, která z nás má pravdu, když se to stalo před pradávnými časy. Konečně ať se stalo jak stalo, dost zle, že se stalo. Lépe kdyby se byli mohli vzít a šťastně žít.“ — „Pak by ale nikdo o nich byl nezvěděl, nezpomínali bychom na ně, ani jim hrob nevěnovali,“ ozval se

Tomeš, opravuje jedlový křížek, který byl porouchán. — „I což je to platno, já bych přece nechtěla být takovou nešťastnou nevěstou,“ mínila Anče. — „O já také ne,“ pravila Kristla, přicházejíc ze zástromí s hotovými věnečky. — „I nu, já bych si také nepřál, v svatební den být zavražděn,“ řekl Míla; „ale přece byl Heřman šťastnější, než ten jeho sok. Velké to musely být muka, když viděl, že tu, kterou miloval, jiný domů si veze. Za toho patří nám tím vroucněji se modlit, neboť umřel ve zlém a v neštěstí, Heřman v štěstí a v milosti boží.“

Děvčata pověsily věnce na kříže, rozházely ostatní kvítí po rovu mechem obrostlém, a pomodlivše se vrátily se k poutníkům. Za nedlouho vzal vůdce hůl, chlapec zvedl kříž, a zpívající ubírali se poutníci k domovu. Na rozcestí nedaleko Žernova čekali na ně domácí lidé; jak zaslechly zpěv a zdaleka viděly vlát červený fábor, běžely děti úprkem matkám vstříc, nemohouce se dočkat pouti. Než došlo processí do vesnice, troubili si už chlapani na nové trubky, pískali na píšťalky, proháněli se s dřevěnými koníky, děvčata nesly si panenky, košíčky, obrázky a srdéčka z marcipánu. Po modlení v kapliče poděkovali poutníci svému vůdci, mládec postavil svěřený kříž do kapličky věnec s fábozem pověsil se na oltář, a pak se rozešli všickni do svých obydlí. Když podávala Kristla Anči ruku při rozchodu, podívala se tato na stříbrný kroužek, jenž se Kristle na prstu třpytil, a s usmáním povídá: „To není ten, co's koupila?“ — Kristla se trochu zarděla, ale než odpověděla, přišeptal Míla Anči: „Ona mi

dala srdce, já jí ruku.“ — „Slušná to výměna; dej Pánbůh zdaru,“ přisvědčila Anče.

U štatue pod lipami u mlýna seděla Proškovice rodina a pan otec; chvilkami dívali se na Žernovský kopec. Čekali poutníky. A tu když slunce poslední paprsek na vrch zasílalo, a koruny širokých dubů a ztepilých jasanů zlatým světlem polívalo, zaběhly se v stínu níže rostoucího křoví bílé plachetky a sláměné kloboučky rychle míbaly se mezi zelenem. „Již jdou!“ zvolaly děti, které se byly nejpilněji na stráž dívaly, a všechny tři pospíchaly k lávce, která vedla přes řeku k stráni. Proškovice s panem otcem, který si točil pikslou a trochu oči přimhuřoval, šli za nimi babičce a panímámě naproti. Děti babičku líbaly a obskakovaly, jakoby ji rok nebyly viděly, Barunka zase chlubila se rodičům, že ji ani trochu nohy nebolely. Babička ptala se dětí, jestli si na ní přece zpomínaly, a panímáma ptala se pana otce: „Co je nového?“ — „Že ostříhali holého, byla to rána, milá panímámo,“ odpověděl pan otec velmi opravdivskou tváří. — „Od vás se člověk nikdy pravdy nedoví,“ zasmála se panímáma a plácla pana otce přes ruku. — „Když jste doma, to vás škádlí, a když jste pryč, chodí zamračen a nemá nikde stání,“ povídala paní Prošková. — „To máte tak, paní kmotra, muži nás jen tenkráté znají ocenit, když nás pohřešují.“ Tak se povídalo sem tam, vyprávění nebylo konce. Svatoňovská pouť byla obyvatelům malého údolíčka, byť i ne vzácnou událostí, neboť se rok co rok opakovala, ale vždy tak znamenitou, že bylo co mluvit o ní celých čtrnácte dní.

Jestli se někdo ze sousedství do Vamberic vypravil, mluvilo se o tom čtvrt roku před a čtvrt roku potom, a o poutnici Marii-Celské vypravovali si lidé od léta do léta.

XI.

Paní kněžna odjela, s ní comtessa Hortensie, odjel i otec, a švitorné vlašťovice z pod střechy se také odstěhovaly. V starém bělidle bylo kolik dní jako po vyhoření; matka plakávala, a děti když ji viděly plakat, plakaly také. „No, Terezko, neplač,“ říkala babička; „což je to všecko platno, toť jsi věděla, co tě čeká, když si's ho brala, tedy musíš trpělivě snášet. — A vy děti, mlčte; modlete se za tatínka, aby zůstal zdrav, a dá Pánbůh jaro, vrátí se zase k nám.“ — „Až přiletí vlašťovičky, vidte?“ ptala se Adelka. — „To víš,“ dosvědčila babička, a děvčátko utřelo si slze.

I v okolí bělidla začínalo být smutno, a ticho. Les byl světlejší; když přicházela Viktorka s vrchu dolů, bylo ji zdaleka vidět. Stráň žloutla, vítr a vlny odnášely chumáče suchého listí bůh ví kam, ozdoba sadu uschována byla v komoře. V zahrádce kvetly jen astra, měsíčky a umrlčí kvítka, na louce za splavem růžověly se naháčky, a v noci prováděly tam světélka svoje rejdy. Když šla babička s dětmi na procházku, nezapoměli chlapani papírové draky, které pak na vrchu spouštěli. Adelka honila se za nimi, chytajíc na proutek hebounká vlákna babího léta v povětří proletujícího. Barunka sbírala po strá-

ni babičce červené kaliny a trnky, které potřebovala za lék, nebo trhala šípky pro domácí potřebu, aneb klátila jeřáby, z nichž dělala Adelce korále na ruce i hrdlo. Ráda s nimi seděla babička na vrchu nad zámkem; tam odtud viděly do údolí na zelené lučiny, kde se páslo panské stádo, viděly až k městečku a zámek na malém návrší uprostřed údolí, a pěkný park okolo něho ležel jim u nohou. Zelené žalousie u oken byly uzavírány, na balkoně nebylo květin, růže okolo bílého kamenného zábradlí povadly, místo přemovaných sloužících a vrchnosti chodili po zahradě dělníci, přikrývali chvojem záhony, na nichž nebylo pestrobarevného kvítí, ale símě odpočívalo ku krásnějším ještě květům, jež těšit měly oko velitelky, až by se zase k nim navrátila. Vzácné, cizokrajné stromy, zbavené zeleného šatu, zatočeny byly v slámě, fontána, vystříkující stříbrné proudy, zakryta byla prkny a mechem, a zlaté rybičky ukryly se na dno rybníčku, jehož hladina, jindy tak čistá, všecka byla pokryta listím, žabincem a zeleným šlemem. Děti dívaly se dolů, zpomínaly na ten den, když s Hortensíí po zahradě chodily, když snídaly v salonu, jak to bylo všecko krásné, a myslily si: „Kde pak asi ona nyní je!“ Babička ale dívala se ráda přes protější Žlickou stráň, přes vesnice, obory, háje, rybníky a lesy, k Novému Městu, k Opočnu až k Dobrušce, kde bydlel její syn, a za Dobrušku, mezi hory, kde byla malá vesnička a v ní tolik jí milých duší. A když zraky obrátila k východu, tu ležel před ní krásný polověvec Krkonošských hor, od dlouhého hřbetu Hejšoviny až k vrcholu do oblak čnějící

Sněžky, pokryté sněhem. Babička ukazujíc přes Hejšovinu, říkala dětem: „Tam znám každou stezku, tam v těch horách leží Kladsko, kde se vaše matka narodila, tam jsou Vambeřice a Varta, tam v těch krajinách ztrávila jsem několik šťastných let.“ Zamyšlila se, Barunka ale vytrhla ji otázkou: „Tam ve Vartě sedí ta Sybilla na tom mramorovém koni, vidíte?“ — „Povídá se, že u Varty na jednom vrchu. Sedí prý na mramorovém koni, sama též z mramoru vytesaná, a drží ruku zdviženou k nebesům. Až se prý celá do země propadne, že nebude vidět ani konce prstů, pak se proroctví její vyplní. Můj otec říkával, že ji viděl, a to že byl již kůň po prsa v zemi.“ — „A kdo byla ta Sybilla?“ ptala se Adelka. — „Sybilla byla moudrá žena, která uměla předpovídat budoucnost.“ — „A co předpověděla?“ ptali se chlupci. — „Nejednou jsem vám to již povídala,“ řekla babička. — „My to už zapomněli.“ — „To si ale máte pamatovat.“ — „Já si babičko mnoho z toho pamatovala,“ pravila Barunka, která babičku velmi pozorně poslouchávala; „vidíte, Sybilla proročkovala, že přijde na českou zem mnoho bídy, že budou vojny, hlad, mor; nejhůř ale že bude tenkrát, až nebude otec synu, syn otcí, bratr bratru rozumět, až nebude platit slovo ani slib, pak že bude nejhůř, pak prý česká země má být na koňských kopytech roznešena.“ — „Dobře jsi to pamatovala. Ale Pánbůh nedej, aby to kdy bylo,“ vzdychla babička. Barunka klejíc u nohou babičky, sepjaté ruce na jejích kolenou, jasné oči důvěrně na vážnou tvář upřeny majíc, ptala se dále: „Jaké to je proroctví, co jste

nám povídala, víte, o Blanických rytířích, o svatém Vácslavu a svatém Prokopu?“ — „To je proroctví slepého mládence zase,“ odpověděla babička. — „Ach babička. — „Ach babičko, já mám někdy strach, že vám ho ani vypovědít nemohu; viďte, vy byste také nechtěla, aby česká zem na koňských kopytech byla roznešena?“ — „Bláhová, jak bych mohla takové neštěstí chtít, vždyť se každý den modlíme za zdar české země, vždyť je to naše matka. No, tedy když bych viděla matku ve zkázu upadat, mělo by mi to být jednostejné? Což byste vy dělaly, kdyby vám chtěl někdo maminku zabít?“ — „Křičely bychom a plakaly,“ ozvali se chlapi a Adelka. — „Jste děti,“ usmála se babička. — „To bychom jí pomáhat musely, viďte babičko?“ řekla Barunka, a oko jí zahorelo. — „Tak děvče, tak, to je to právě, křik a pláč nic nepomáhá,“ pravila stařena a položila ruku na hlavu vnučky. — „Ale babičko, my jsme malí, jak bychom mohli pomoci?“ mnil Jan, jehož mrzelo, že babička málo o něm soudí. — „Nevíte, co jsem vám povídala o malém Davidkovi, který skolil Goliáše? Vidíte, i ten malý mnoho může, když má pevnou důvěru v Boha — pamatujte si to. Až vyrostete, přijdete do světa, poznáte zlé i dobré, budou vás svádět, přijdete do pokušení. Pak si zpomeňte na svou babičku, co vám říkávala, když s vámi chodívala. Víteť, že jsem zanechala dobré živobytí, které mi pruský král podával, a raději pracovala do úpadu, než bych si byla nechala děti odcizit. Milujte tedy i vy českou zem co matku svoji nade všecko, pracujte pro ni jako hodné děti, a proroctví, jehož

se bojíte, se nevyplní. Já se vás co mužných nedočkám, ale naděju se, že na babiččina slova pama-
dořekla babiččina slova pamatovat budete," dořekla
babička pohnutým hlasem. — „Já je nikdy nezapo-
menu," šeptala Barunka, schovajíc tvář do babiččina
klínu. Chlapci tu stáli mlčky, oni slovům babičky
nerozuměli tak jako Barunka, Adelka pak, přítulíc
se k babičce plačtivě povídala: „Ale babičko, vy
neumřete, vidíte že ne?" — „Všecko je na svě-
tě do času, milá děvečko, i na mne Pánbůh za-
volá," odpověděla babička Adelce, vroucně ji k so-
bě přivinouc. Mlčky tak chvíli zůstaly; babička se
zamyslíla, děti nevěděly jak začít. Tu slyšely nad
sebou šumot křídel, a když pozdvihly zraky vzhůru,
viděly povětřím veslovat hejno ptáků. „To jsou di-
voké husy," pravila babička; „těch neletí nikdy mno-
ho, jedna rodina jen, a mají v letu jiné řadění; po-
dívejte se, dvě letí napřed, dvě v zadu, ostatní vždy
jedna vedlé druhé, na délku nebo na šířku leda že
se někdy do půlkola zatočí. Kavky vrány, vlaš-
tice letí ve velikých hejnech, několik jich letí na-
před, ty hledají místa k odpočinku pro druhé, a v
zadu a po stranách letí stráž, která hájí v čas ne-
bezpečení samičky a mláďata, neboť se mnohdy
setkají s nepřátelským hejnem, a pak začne vojna."
— „Ale babičko, jak pak mohou vést ptáci vojnu,
když nemají rukou, aby mohli držet šavle a flinty?"
otázal se Vilím. — „Ti vedou vojnu svým způsobem
a přirozenou jim zbraní. Zobáky sekají se, a kří-
dloma tlukou do sebe tak krutě, jako lidé ostrou
zbraní; po každé jich při takových vojnách mnoho

spadne.“ — “To jsou hloupí,“ povídal si Jan. — „Inu milý hochu, lidé mají rozum, a také se perou pro málo, a pro nic, až se uperou do smrti,“ odpověděla babička, vstanouc s lavičky a pobídnouc děti k odchodu.

„Podívejte se, slunce je na sklonku a zachází v šarlatu, bude zítra pršet;“ obrátíc se pak k horám dodala: „a Sněžka má čepec.“ — „Chudák pan Beyer, ten zase vystojí, když musí chodit do lesa,“ útrpně řekl Vilím, zpomena si na Krkonošského myslivce. — „Každý stav má své obtíže, a kdo si jaký zvolí, musí už snášet zlé s dobrým, kdyby tu i o krk šlo,“ řekla babička. — „Já budu přece myslivcema půjdu k panu Beyerovi vesele,“ řekl Jan, a pustě do povětrí draka, hnal se s vrchu dolů, a Vilím za ním, neboť se ozývalo sezvánění stáda, jež kravař s louky domů hnal, a děti měly radost z těch, co šly v předu stáda, a na červených kožených obojkách mosazné zvonce nesly, které měly každý jiný hlas. Však to bylo na nich vidět, že tomu vyznamenání rozumějí; pyšně hlavami pohazovaly se strany na stranu, a rozhoupané zvonky si mile přizvukovaly. Adelka vidouc je jít, hned si začala notovat; „Hou a hou, krávy jdou, nesou mléko s smetanou,“ a táhla babičku s vrchu: babička ale ohlížela se po Barunce, která stála ještě na vrchu. Ona se byla zahleděla na oblohu, na níž že tvořily blíže západu ty nejkrásnější obrazy. Tu vystupují na světlé půdě tmavé hory v ohromných rysech, podivných forem, tu dlouhé hřbety lesů, tu malé vrchy na nich hrady a kostelíčky;

tu na rovině zdvihají se štíhlé sloupy a oblouky bran, jako řecké stavby, západu pak růdá zář lemována je zlatými hieroglofy a arabeskami. A ty hory, lesy i hrady se rozcházejí a podivnější ještě formy se na jich místě tvoří. Děvčeti se to tak líbí, že volá babičku nahorů, babičce se ale nechce ještě jednou na vrch, praví, že nemá již mladé nohy, a děvče musí sejít k ostatním.

O všech Svatých ráno šly děti babičce jak obyčejně naproti a povídaly si po cestě: „Dnes nám přinese babička z kostela svíčky.“ A přinesla babička svíčky. „Když nemůžu jít na hřbitov obětovat za dušičky, rozsvítíme je doma,“ pravila. Tak slavila každý rok slavnost za zemřelé s dětmi jen v domácnosti. Na dušičky u večer přilepila rozžaté svíčky po stole, při každé jmenujíc dušičku, za kterou ji rozsvěcuje. Ku konci přilepila několik ještě beze jména řkouc: „Ty ať hoří za ty, na něž nikdo nepamatuje.“ — „Babičko, já také jednu rozsvítím za tu nešťastnou svatbu v Hertinském lese?“ — „Rozsvět, rozsvět, děvečko, modlitba naše bude jim snad milá.“ Rozžala se ještě jedna, babička přiklekla s dětmi ke stolu a modlily se, dokud svíčky hořely. „Světlo věčné ať jim svítí, ať odpočívají v pokoji,“ dokončovala babička modlení, děti pak musely říci: „amen.“

Za týden po dušičkách, když babička děti budila, oznamovala jim, že přijel svatý Martin na bílém koni. Děti rychle vyskočily s postelí, běžely k oknu — a hle, všude bílo. Na stráni o zeleném listu ani památky, ani na vrbách u řeky, na olších u potoka. V lese jedině zelenaly se jedle a smrky, ale větve je-

jich byly pod tíží sněhu dolů shýbené. Na jeřábu, který stál blíže stavení, a na němž viselo několik zmrzlých stručků, seděla vrána, a drůbež na dvoře stála tiše a dívala se s podivením na tu novotu. Jen vrabci skákali vesele po záspí, sbírajíce ještě co byly slepice ležet nechaly. Kočka vracejíc se z lovu oklepávala při každém kroku tlapy a rychle pospíchala na píčku. Psi ale, zarousaní po kolena, vesele se proháněli ve sněhu.

„Sníh, sníh, to je dobře, budeme jezdit na sáních,“ zavejskly si děti, vítajíce zimu, která jim přinášela zase jiných radostí. Svatý Martin přinesl jim dobré rohlíky, a po svatém Martinu držely se dračky. Ony měly ovšem přástvy mnohem radši, měly při přástvách více svobody. Když zasedly dračky v kuchyni okolo dlouhé tabule a na tabuli se octla vysoká hromada peří, jako závěj sněhu, tu odháněla babička Adelku a chlapce ustavičně od tabule dále. Ono se totiž přihodilo jednou, že Jan jsa mezi dračkami, do té hromady upadl; jaký to byl rámus, snadno si pomyslit. Od té doby říkala babička o těch malých, že není radno, vzít *to* ke stolu. Ba ani pořádně zadováděť si nesměly okolo stolu, ani fouknout, ani dvéře příliš otevřít, hned dostávaly lání. Ta jediná radost při těch dračkách byla ta pučálka, a ty pohádky o strašidlech a drábech, o světýlkách a ohnivých mužích. Za dlouhých a mlhavých večerů, když dračky a přástevnice z chalupy a mnohdy ze vsi do vsi přecházely, bývalo za časté slyšet: tu přestrašilo něco tam, tu zase tam, a jak se jednou začalo o tom předmětu mluvit, nebylo konce, neboť věděla každá

několik podobných příkladů. I Kramolenští zloději, jdouce z jara do kriminálu, a na zimu domů přicházejíce — lidé říkali „že jdou ze studií,“ neboť se tam prý vždy něčemu přiučí — začasťe zavdali příčiny, že lidé o nich mluvili. A mluvíce o nich, začalo se mluvit o zlodějích vůbec, a pak se vypravovaly pohádky o drábech čili lesních loupežnicích. Děti seděly jako úkropkové, ani nedutaly, ale ani za svět nebyly by šly za dveře, tak se bály. Proto babička neměla ráda, když se podobné rozumy vykládaly, ale nebyla někdy s to proud těch řečí zastavit.

Po Martině býval v městečku zimní trh; to šla paní Prošková s Bětkou i Voršou do městečka nakoupit zásoby nádobí a rozličných potřeb na celou zimu. Děti se sotva dočkat mohly matky, neboť jim vždy přinesla nějakou hračku a dobrý marcipán, a babička dostala každý rok vlněné punčochy, bačkory a půl tuctu šňůr na kolovrat „jarmarku.“ — Když si je ukládala do šuplíku, říkala Janovi: „Kdyby tebe nebylo, měla bych jedné dost.“ — Adelka dostala tenkrát jarmarku dřevěnou desku, na níž byla abeceda. „Až přijde zítra pan učitel, můžeš se začít učit; je ti beztoho chvíle dlouhá, když se ostatní učí. A když si pamatuješ otčenáš a písničky, budeš si pamatovat i abecedu,“ pravila matka. Děvče si radostí poskočilo a hned bedlivě písmenky prohlíželo; ochotný Vilím nabízel se, že ji naučí: i, e, a, o, u, ale ona schovajíc tabulku za záda, povídala: „Já nechci od tebe, ty to neumíš jako pan učitel.“ — „Bodejt, nebudu umět abecedu, když čtu z knihy,“ horšil se chlapec uražen. — „Ale v kníze to není tak,“ odbývala

ho sestřička. — „Jej, jej, tys hloupá!“ spráskl ruce chlapec. — „Nešť si,“ pohodila hlavou Adelka a šla s tabulkou ke světlu. Co se ti dva o učenost hádali, dělal Jan v kuchyni Sultanovi a Tyrlovi koncert, troubil na trubku a spolu také bubnoval na bubínek, co mu byla matka z jarmarku přinesla. Psům nemusela být ta hudba velmi příjemná; měli čumáky zdviženy, Sultan štěkal, ale Tyr l vyl, až bylo hrůza poslouchat. Babička byla s dcerou v komoře, ukládaly nakoupené věci, zaslechnouc pak tu muziku úprkem přiběhla. „Vždyť pak jsem si to myslela, že je to ten luciper; v tobě není žíly dobré, chlapče! Budeš mlčet!“ Jan vzal trubku z úst, ale jakoby byl neslyšel, co babička povídala, pustil se do smíchu, řka: „Jen se podívejte na ty psy, jak se zlobí, že jim dělám muziku!“ — „Kdyby měli ti psi rozum, tak by ti řekli, takovou muziku aby kozel poslouchal, rozumíš? Hned mi to ulož! Věru, budeš-li takový nezbeda, že povím letos svatému Mikuláši, aby ti ničeho nenaděloval,“ hrozila babička, ukazujíc Janovi cestu do světnice. „No, to bude čistá věc, a v městě povídali, že svatý Mikuláš nakoupil plný vůz darů, a že bude letos štědrý, to jest tomu, kdo poslouchá!“ pravila Vorša, zaslechnouc ve dveřích babiččina slova. Jak mile druhý den pan učitel přišel, vytasila se Adelka se svojí tabulkou a přisedla k druhým; dávala dobrý pozor, a po hodině přiběhla k babičce s velikou radostí, že už umí všecka písmenka na prvních řádcích, a hned je také babičce říkala i se známkami, jaké jim pan učitel přivěsil, aby si je lépe pamatovala. Matka i babička byly s ní spokojeny,

zvláště když i druhý den je uměla; proto že je ale často babičce ukazovala a vyslýchána od ní být chtěla, uměla je konečně babička jako vnučka. „Vidíme,“ povídala si, „jaktěživa jsem si nemyslela, že bych já se abcedě ještě kdy učit mohla, a teď na stará kolena se mi to stává. Inu, člověk chce-li být s dětmi, musí se někdy stát dítětem s nimi.“

Jednoho dne vrazil Jan do světnice s křikem: „Děti, děti, pojďte se podívat, babička snesla s půdy kolovrat!“ — „Je to jaký div?“ kárala matka děti, vidouc že se všechny ze dveří ženou i Barunka. Ovšem, div to nebyl žádný ale matka nepomněla, jakých radosti babička s kolovrátkem do sednice přinesla. S kolovrátkem přišli přástevnice, a s nimi krásné pohádky a veselé písně. Matku ovšem, tu netěšily ani ty pohádky ani písně, ona raději seděla ve svém pokojíku a četla v knize ze zámecké knihovny, a když babička říkala: „Povídej pak nám jednou něco z těch kronyk,“ a matka povídala, nezajímalo to děti ani ostatní tak, jako když začala popisovat Vídenský život, to se všem líbilo, a jestli řekly přástevnice: „To musí být krása v takovém městě,“ aniž by více si přáli, děti zajisté myslely: „Kýž jsme již velky, bychom se tam podívat mohli!“ — Ale nade všecko milo jim bylo všem, mimo matku, která je nerada poslouchala, když začala babička povídat pohádky o princeznách se zlatými hvězdami na čele, o rytířích a princích zaklenných ve lvy a psy, aneb dokonce v kameny, o oříškách, v nichž složeny byly celé drahé obleky, o zlatých zámcích a mořích, na jichž dnu krásné vodní paní přebývají. Matka netušila, když se

Barunka mnohdy při pletení zamyslíla a oknem ven dívala na holé stráně a zasněžené údoličko, že tam vidí rajskou zahradu, palác z drahého kamení, ptactvo ohnivých barev, paní, jimž zlaté vlasy od hlavy splývají, a zamrzlá řeka že se jí proměnila v modravé vlnici se moře, na jehož vlnách krásné víly v lasturách perlových se houpaly. Sultanovi, který natažen na podlaze chrápal, nesnilo se o té cti, kterou mu chlapani mnohdy prokazovali, držíce ho v zamyšlení za nějakého zakleného prince. — A jak milo bylo v sednici, když se smrklo! Vorša okenice zavřela, v kamnech praskaly smolné otýpky, do prostřed sednice vysoký dřevěný svícen se postavil, do železných ramenou plápolající louče se zastrčily, a kolem do kola lavice a stoličky se postavily přástevnícem, pro něž mimo to babička pokaždé vošatku křížal a švestek uchystala, pro poslynku. S jakou dychtivostí čekaly děti, brzo-li dvěře u síně klapnou a přástevníce ve dveřích se ukážou! Neboť o přástvách babička dříve nezačala povídat, až se přadleny sešly. Přes den prospěvovala si adventní písň. Dokud děti ještě babičku tak dobře neznaly, její dobré a špatné chvíle, myslily že musí a musí na ní vymořit povídačky. Babička ale byla hnedlinko s nimi hotova. Buď začala jim povídat o pastýři, kterak měl tři sta ovec, a žena je na pastvu, k lávce přišel, která byla tak úzká, že nemohli ovce jinak než jedna za druhou přes ní jít. „Teď musíme počkat, až přejdou,“ doložila, umlknouc; když se po chvíli děti ozvaly: „Babičko, už přešly?“ říkala: „I co vás napadá, to bude dobré dvě kodiny trvat, než přejdou.“ Děti věděly už co to znamená. Buď zase zača-

la: „No, když nechte jinak, budu povídat. Myslete si, že mám sedmdesát sedm kapes, a v každé jednu pohádku; z kolikáté kapsy pohádku chcete, abych povídala?“ — „Třebas z desáté!“ volaly děti. — „Tedy z desáté; v desáté kapse je pohádka taková: Byl jeden král, ten měl na peci vál; na tom vále kocoura, poslouvejte, bude dlouhá.“ A bylo zase po povídce. Nejhuř ale bylo, když se babička zmínila o červené karkulce. To děti slyšet nemohly, hned utekly; při každé jiné by byly mohly babičku uprosit, ale to nesměly ani špetnout, nechtěly-li poslouchat opakování vlastních slov. Znajíce již babičku, že jinak nedá, čekaly trpělivě na přadleny. Nejdříve přišla vždy Kristla, za ní Míla, pak Cilka Kudrnovic ze dvora, Bětciny a Voršiny známé, někdy přišla i panímáma s Mančinkou, a paní myslivcová, a jednou za týden přivedla Kristla s sebou mladou Tomšovou, pro niž si pak obyčejně Tomeš přišel. Než se ženský ohřály a ke kolvratům usedly, rozmlouvalo se chvíli o všelichem. Jestli se přihodilo které co's nového v domácnosti, nebo slyšela-li novinu jakou, povídalo se o tom; byli jaký svátek, s nímž byl národní jakýs obyčej neb pověra spojena, aneb byl-li svátek zasvěcený, zavdalo i to příčinu k rozprávce. Ku příkladu večír před svatým Mikulášem hned se ptala Kristla Adelky, má-li již za oknem punčochu, že se již Mikuláši v okolí potloukají. „To mi babička dá, až půjdu spat,“ řeklo děvče. — „To si nedávejte svou maličkou punčošku, řekněte babičce, aby vám půjčila velkou,“ naváděla Kristla. — „To nejde,“ ozval se Jan, „to bychom byli my ošizeni.“ — „Vám beztoho Mikuláš nadělí

jen metlu," škádlila Kristla. — „Však on ví svatý Mikuláš, že má babička metlu ještě od lonska schovanou, a že nás nikdy nebije," řekl Jan; babička ale mínila, že by to mnohdy Jeník zasloužil.

Lucie den byl dětem velmi nemilý. Byla pověra, že chodí tu noc Lucie, bílá to, dlouhá, rozcuchaná žena a strašily se jí děti, že je vezme, pakli jsou neposlušné. *) „Bojácnost je pravá nemoudrost," říkala babička, a neměla ráda, když se děti strašily něčím; ona je učila, nebát se ničeho, leda hněvu božího, ale vymlouvat jim některé pověry, jako to otec vždy činil, když mu začaly povídat o vodníku, prašivci, světýlkách, o žžavých mužích, kteří se mnohdy před člověkem kutálejí jako otep slámy, jimž ale za takové posvícení na cestě pěkně poděkovat se musí, a p. — to neuměla, poněvadž víra na ně příliš v ní vkořeněna byla. U ní byla veškerá příroda oduševněna, dobrými i škodnými duchy; ona věřila i v zlého ducha pekelného, kterého Bůh na svět posílá, aby zkoušel lid boží, ona to vše věřila, ale nebála se, majíc v srdci pevnou, nezvratnou důvěru v Boha, v jehož moci celý svět, nebe i peklo, a bez jehož vůle člověku vlas s hlavy nesejde. Tu důvěru hleděla také vštěpovat v srdce dětské. Proto, když Vorša na den Lucie začala mluvit o bílé ženě, babička ji hned okřikla, dokládajíc, že Lucie jen noci upije. Nejlepší to

*) I na Slovensku pověra ta známa, že Lucie rozsochatá, v plachtě zaobalená žena, řešeto na hlavě, chodí po městě.

uměl Míla, on vždy chlapcům vyřezával buď sánky, pluhy, vozíčky, nebo dělal louče, a chlapci se od něho nehnuli. Když byla o něčem strašlivém řeč a Vilím se k němu tiskl, říkal: „Nic se nebojte, Vilímku, na čerta vezmem kříž, na strašidla hůl, a vymlátíme jim.“ To se chlapcům líbilo, a s Mílou byli by šli třeba o půlnoci kamkoli; a babička mu přikývnouc říkala: „Inu což je to všecko platno, muž je přece jen muž!“ — „To je pravda, a Jakub nebojí se ani čerta, ani pana správce, který je horší než čert,“ pravila Kristla. — „No, jak pak,“ zpomněla babička, „že mluvíme o panu správci, máš přece Jakube čáku, přijít do dvora?“ — „I myslím, že z toho nic nebude, žene se to na mne z dvou stran, a plete se do toho mnoho zlých ženských, a ty mi odzpívají.“ — „I nemluv tak, snad se to dá ještě spravit,“ řekla Kristla zarmouceně. — „Přál bych si to, jako ty, ale nevím. Slečinka správcovic se přeukrutně na mne hněvá, že jsme vyvedli ten kousek tomu Italianovi. Ona si prý naň myslila, a když ho paní kněžna k vůli tomu poslala na rychlo pryč, zkazila se jí všechna osnova. Leží ustavičně správci v uších, aby mne do dvora nebral. To je jedna; druhá je rychtářovic Lucie. Ta zpomněla si, abych byl jejím králem při „dlouhé noci“, a poněvadž jí tu poctu nemohu udělat, bude mít rychtář zlost, a jak dá Pánbůh jaro, budu myslím zpívat: Háj—háj—háječku zelený — už jsem já na vojnu chycený,“ — a Míla začal zpívat, děvčata spustily také, jen Kristla pustila se do pláče. „No mlč, holka, do jara ještě daleko, kdo ví co Pánbůh dá,“ těšila babička. Kristla si ovšem oči

utřela, ale přece jen byla smutna. „Nemysli na to, však on to tatík snad nějak spraví,“ pravil Míla, přisedna k ní. — „A což bys nemohl přece tím králem být bez všelikých závazků?“ zeptala se babička. — „Inu ovšem, babičko, oni chodí někteří chlapci u nás ke dvěma, ke třem děvčatům, než si na dobro jednu vezmou, a děvčata dělají to také tak. Nebyl bych já Luciin první švihák, a nemusel bych posledním být, ale u nás nebylo slýcháno, aby hoch sváděl dvě děvčata najednou, a když jde za krále, je tolik jako by šel na svatbu.“ — „Pak ovšem dobře děláš, že nejdeš,“ přisvědčila babička. — „Co tu Lucku napadlo, že zrovna jen tebe chce, jako by nebylo dost jiných hochů u vás,“ hněvala se Kristla. — „Pan otec řekl by: proti gustu žádný dišputát,“ usmála se babička.

Před vánočními svátky střídalo se povídání pohádek a zpívání písní s rozprávkami o pečení vánoček, jak má která bílou mouku, mnoho-li dá másla, děvčata povídaly o „slívání“ (olova), děti pak těšily se na vánočky, spouštění svíčiček, na jezulátko a na koledu.

XII.

Byl to zvyk jak ve mlýně tak v myslivně i na Starém bělidle, že kdokoli přišel na štědrý den a Boží hod, jíst a pít dostal do sytosti, a kdyby nikdo byl nepřišel, babička byla by šla hledat hosta na rozcestí. Jakou radost měla ale tenkrát, když z nenadání přišel před štědrým dnem syn Kašpar a bratrův syn z Olešnice. Celého půl dne radostí plakala,

a přes chvíli od pečení vánoček odběhovala do sednice, kde příchozí mezi dětmi seděli, aby se na syna podívala, aby se bratrovce zeptala, co dělá ten neb ta v Olešnici, a dětem opakovala ne jednou: „Jak tuhle vidíte strejčka, tak byl v tváři také váš dědeček, jen že zrůst po něm nemá.“ Děti prohlížely strejčky se všech stran, a velice se jim líbili, zvláště to, že mile na každou jejich otázku odpovídali. — Každý rok chtěly se děti postit, aby viděly zlaté prasátko, ale nikdy k tomu nedošlo, vůle byla dobrá, ale tělo slabé. Na štědrý den štědře podělen byl, kde kdo, i drůbež a dobytek dostaly vánočky, a po večeři vzala babička ode všeho, co k večeři bylo, po kousku, hodila polovičku do potoka, polovic zahrabala do sadu pod strom, aby voda čistá a zdravá zůstala a země úrodná byla, všecky pak drobtý sesbírājíc hodila „ohni“, aby „neškodil“. Za chlívem třásla Bětka bezem, volājíc: „Třesu, třesu bez, pověz ty mi pes, kde můj milý dnes;“ a v světnici slívaly děvčata olovo a vosk, a děti spouštěly svíčky v ořechových skořepinách na vodu. Jan tajně postrkoval mísu, v níž voda byla, aby se hnula, a skořápky, představujíc ložky života, od kraje ku středu se houpaly; pak volal radostně: „Dívejte se, já se daleko, daleko dostanu do světa!“ — „Ach milý hochu, až se dostaneš do proudu života, mezi víry a úskaliny, až budou vlny ložkou tvého života smežkat, pak budeš zpomínat toužebně na tichý přístav, z něhož jsi vyplul,“ řekla si tiše matka, rozkrajujíc jablko chlapcovo „na štěstí“ ve příční polovice. Jádra tvořily hvězdu, tři čisté paprsky, dva pak byly neúplné, od

červa sežrané. Odložíc je s povzdechem stranou rozkrojila druhé pro Barunku, a vidouc opět hvězdu zatemnělou, povídala si: „Tedy ani jeden ani druhý nebude úplně šťasten!“ Rozkrojila ještě pro Vilímka i Adelku, a v těch byly zdravé hvězdičky o čtyrech paprscích. Ty snad, myslila matka, a Adelka vytrhla jí z myšlení, stěžujíc si právě, že její lodička nechce plout od kraje a svíčička že už dohořívá.“ — „Však moje také shasíná a nepřišla daleko,“ pravil Vilím. V tom trkl zase někdo do nádoby, voda se rychle rozhoupala a lodičky u prostřed plující so potopily. „Hečte, hečte, vy dříve umřete, než my! zvolala Adelka s Vilímkem. — „Co je víc, jen když jsme byli daleko,“ odpověděla Barunka, a Jan přisvědčil, matka ale smutně dívala se na ta shaslá světla, a předtucha zmocnila se její duše, není-li přece ta nevinná dětská hra věstbou jich budoucnosti. — „Přinese nám Jezulátko něco?“ ptaly se děti babičky potajmo, když se začalo uklízet se stolu. — „To já nemohu vědět, uslyšíte jestli zazvoní,“ řekla babička. Děti menší postavily se k oknu, míníce že Jezulátko musí jít okolo oken, a že je uslyší.“ — „Což nevíte, že není Jezulátko vidět ani slyšet?“ pravila babička. „Jezulátko sedí v nebi na světlém trůnu, a posílá dárky hodným dětem po andělich, kteří je přinášejí na zlatých oblacích. Neslyšíte nic, než zvonků hraní.“ Děti se dívaly do oken, nábožně babičku poslouchající. V tom kmitla okolo oken světlá zář, a z venku zazněl hlas zvonku. Děti sepjaly ruce, Adelka pak šeptala tiše: „Babičko, to světlo bylo Jezulátko, viďte?“ Babička přisvědčila, v tom také matka do dveří vchá-

zela, oznamujíc dětem, že v babiččině světnici Jezulátko jim nadělilo. To byl shon, to bylo radosti, když viděly osvětlený, okrášlený strom a pod ním krásných darů! Babička sice nezuala ten způsob, mezi lidem se to nedělalo, ale líbil se jí; dlouho před vánoce vždy už sama pamatovala na strom, a dceři okrašlovat ho pomohla. „V Nise a v Kladsku panuje vesměs ten způsob; víš-li pak se pamatovat, Kašpare, byl jsi tenkrát, když jsme tam byli, už hodný hoch?“ pravila babička synovi, nechajíc děti těšit se s dary a usednouc vedlé něho ke kamnům. — „Jak bych se nepamatoval; hezký to zvyk, a dobře Terezko děláš, že's ho zavedla; budou to někdy dětem krásné zpomínky, až se octnou v trudech života. Na ten den si člověk dokonce v cizině nejraději zpomíná, já to zkusil po kolik let, co jsem ve světě byl. Dost dobře jsem se mnohdy měl u mistra, ale vždy jsem si myslil: Kým bych seděl raději u matky a měl kaši s medem, buchtičky s makovou odvárkou a hrách se zelím, všecka ta dobrá jídla bych vám za to dal.“ — „Naše jídla,“ usmála se babička a přikývla hlavou; „ale ještě jsi zapomněl sušenou míchaninu (ovoce)“. — „To víte, o to jsem nehrubě dbal; v Dobrušce říkají tomu muzika. Na něco jiného jsem ale zpomínával, co jsme všickni rádi poslouchávali.“ — „Však já vím, co myslíš: pastýřskou koledu, to je zde také, počkej, uslyšíš to za nedlouho,“ pravila babička, a sotva to dořekla, ozvala se z venčí u okna pastýřská trouba. Nejdřív odtroubil melodii pastýřské písňe kolední, pak začal zpívat: „Vzhůru vstaňte pastýřkové, hlasná novina, Spasitel se nám narodil v Be-

tlemě v chlívě“ a t. d. -- „Máš pravdu Kašpare, kdybych neslyšela tu píseň, ani by mi boží hod nepřicházel tak veselý,“ pravila babička, poslouchajíc s potěšením. Pak ale šla ven a naložila pastýřovi do mošny výsluhu.

Na Štěpána šli chlapani na koledu do mlýna a do myslivny; kdyby nebyli přišli, panímáma byla by myslila, že na ně strop spadl, a sama by byla na Staré bělidlo přiběhla. Bertík a Frantík zase na vzájem dolů přišli koledovat. Uběhly vánoční hody; děti povídaly si už zase, že přijdou tři krále, a pan učitel že přijde psát tři krále na dveře a koledovat, a po třech králích slavily přástevnice teprv „dlouhou noc“. Ovšem na Starém bělidle a ve mlýně nebylo to jako ve vsi, kde bylo mnoho chasy; tam si volili královnu a krále, byla muzika, strojila se přeslice a vrkoč se dával. Na Starém bělidle vystrojila se dobrá večere, přástevnice sešly se, zpívalo se, jedlo, pilo, a když tu najednou za dveřmi ozval se flašinetl, začalo se v kuchyni tančit. Přišel také Tomeš, pan otec i myslivec, přišli ještě někteří, a taneček byl sporádán. Kuchyň byla ovšem cihlami vyložená, ale děvčata si z toho nic nedělaly, a kterým líto bylo střevíců, tancovaly boso. „No jakpak babičko, mohli bychom spolu trochu faldy provětrat?“ šklíbil se pan otec, přijda ze sednice, kde staří seděli, do kuchyně mezi tancující, kdež i babička byla, neboť musela dohlížet na tu malou drůbež, která se pletla v prostřed kole spolu se Sultanem a Tyrlem. „I milý pane otče, bývaly časy, kde jsem nedbala, třebaš plné nohy krvavých mozolů byly, jen když jsem tančila.

Jak jsem se v hospodě nebo v létě na mlatě ukázala, už křičeli hoši: Madlena je tu, hrajte kalamajku, vrťáka! Hajdy, Madla letěla do kola. Ale teď, ty můj milý Bože, jsem jako pára nad hrncem.“ — „Což je o to, vy jste ještě jako křepelka, babičko, mohli bychom přece zkusit taneček,“ mínil pan otec, zatoče pikslu mezi prsty. — „Tuhle je tanečnice, pane otče, ta zná se točit jak vřeteno,“ smála se babička, berouc za ruku mladou Tomšovou, kteráž právě stála za panem otcem a rozmluvu jejich poslouchala. Veselé vzala mladá žena pana otce za ruku, Kudrnovi řekla, aby zahrál tu první zvolna. Kudrna drže v jedné ruce kus jahelníka, z něhož pro ukrácení chvíle jedl, spustil sousedskou, a pan otec musel chtěj nechtěj do kola, a chasa pustila se do tleskání, až panímámy vyšly ze sednice, podívat se, co se to bylo přihodilo. Když tam byly, vzal Tomeš paní mlynářku k tanci, pan otec roztancován provedl hospodyni, a tak si chvíli i ti staří proskočili, babička pak se panu otci smála. — A sotva bylo po „dlouhé noci“, již byly zase hody ve mlýně, zabíjeli prase, smažili šišky, při čemž musely být přátelé ze Starého bělidla a pan myslivec; pan otec poslal pro ně sáně. Později byla ta sláva v myslivně, a nejposledněji u Prošků. A tu zase přišli jednoho dne s Dorotou. Králem Dioklecianem byl Kudrnův Václav, Dorota panna byla jeho sestra Lída, dva dvořenínové, soudce, kat a jeho holomci byli chlapani snad ze Žernova. Holomci a dvořenínové nesli mošinky na dary. Před Proškovice byla dlouhá zklouzačka, tam se obyčejně páni herci zastavili a trochu se klouzali; Dorota

panna se na ně dívala zkroušeně, zimou se třesouc. Pobízela je sice, aby šli, ale její hlas proti tolikerym hlasům nevystačil, a musela mnohdy být svědkyní jejich hrudování se, jestli jeden druhého při klouzání strčil. Konečně vešli do stavení, kde je psi s náramným stékotem vítali, děti ale s radostí. U kamen si spravovali šat a složili mošny. Byl to jednoduchý oblek; Dorota panna měla bratrovy boty, přes svoje sukně bílé kamrtuchové šaty, vypůjčené od Mančinky, na krku korále, místo roušky máminu bílou plachetku a na ní papírovou korunku. Chlapci měli přes oblek bílé košile, okolo pasů strakaté šátky, papírové čepice. Dioklecian měl také korunu, a měl plášť přes ramena viset, máminu květovanou nedělní zástěru, kterou mu ze zvláštní ochoty zapůjčila. Když se trochu ohřáli, postavili se do prostřed sednice a začali svůj kus provozovat: děti ho sice slyšely každičký rok, ale vždy se jim velice líbil. Když pak král Dioklecian pohan Dorotu pannu křestanku odsoudí, aby umřela rukou katovskou, vezmou ji holomci pod pažďí a vedou na popraviště, kde na ni kat s napřáženým mečem čeká a s hrozným pathosem zvolá: „Doroto panno klekej, nic se mého meče nelekej, skloň jen hlavu hrdinsky, setnu já ti ji mistrovsky!“ Dorota panna klekne, skloní hlavu, a kat setne jí korunku s hlavy, již holomci zdvihnou. Pak se všickni pokloní, Dorota panna dá si korunu zase na hlavu, a postaví se ke dveřím do kouta. „Vidíme, jak to ty děti hezky umějí, až milo poslouchat,“ povídá Vorša. Babička je také velice pochválí, a hojně obdarování vyhrnou se herci ze dveří. Za stavením prohlídnou

si co dostali; potravu král rozdělí hned, ale peníze strčí do své kapsy, poněvadž on co ředitel celé výpravy jediné právo k tomu měl, a také výlohy o odpovědnost na sobě jediné nesl. Po takovémto spravedlivém rozdělení pustili se herci k Riesenberku. Proškovici děti průpovědi opakovaly si po kolik dní z těch deklamací a provozovaly Dorotu. Jediná matka nemůže pochopit, jak se komu taková hloupost líbit může. — A tu už zase byly „ostatky“, a v neděli přijely z města pěkné saně, na koních rolničky, které na dvorku tak silně zazvonily, kdykoli sebou koně pohnuli, že vrána, zimní to navštěvovatelka Proškovice záspí, rychle uletěla na jeřáb, a kury i vrabci s velikým podivením na spřežení se dívali, myslíce si asi: Pro pána krále, co pak to má být! Přijeli pro rodinu Proškevic, aby jeli na masopust ke kmotrovi Stanickému do městečka. Babička ale nikdy nechtěla jíti, říkala: „Co tam, nechte mne doma, já se mezi panstvo nehodím.“ Stanických byli hodní lidé, ale že tam byl hostinec, přišlo rozličných hostů, i na kolik mil, a to nebyla společnost pro skromnou babičku. Když večer přijely domů, vypravovaly děti babičce, co měly dobrého, přinesly jí výsluhu, chválily hlučnou muziku, kterou slyšely, a povídaly, kdo tam všecko byl. „A hádejte, koho jsme tam ještě viděli?“ pravil Jan. — „Nu, koho pak?“ babička na to. — „Kupce Vlacha, co k nám jezdí a co nám dává vždy fíky. Ale vy byste ho nepoznala, nebyl tak špinavý, jako když k nám přijede; ustrojen byl jako kníže pán, a měl zlatý řetěz u hodinek.“ — „Čeho dost, snadno tím plýtvati,“ řekla babička; „ostatně,“ do-

ložila, „vy také nejdete mezi lidi v šatech, v nichž se doma válíte, to je dlužen člověk společnosti i sobě, chodit si v čistém šatu, když to může být.“ — „Ale ten musí být bohatý, vidíte?“ mínily děti. — „Nevím, nebyla jsem v jeho truhle, ale může být, umíť on dobře prodávat.“ — Poslední den masopustu přišly ještě s velikým povykem maškary, v čele sám masopust; byl celý ověšen hrachovinou jako medvěd. V každém stavení utrhly z něho hospodyně kousek a schovaly. Ten kousek hrachoviny z masopustu dávaly husám do hnízd, když je nasazovaly, aby prý dobře seděly.

Pochoval se masopust a s ním konec učiněn zimním radovánkám. Babička zpívala u kolovrátku postní písně; když děti k ní přisedly, povídávala jim o životu pána Krista, a první postní neděli oblékla smutkový oděv. Dni byly delší a slunce mocnější, teplý vítr sežíral sníh na stráních. Slepice již zase vesele krákoraly po dvoře, hospodyně, když se sešly, mluvily o nasazování vajec, o setí lnu, hospodáři chystali pluhy a brány. Pan myslivec, když chtěl z protějšího lesa přímo na Staré bělidlo, nemohl již přes řeku, led pukal a pomalu se kus po kusu poroučel, jak pan otec říkal, když ráno k stavidlu dohlížet chodil a na záspí Proškovic chvílku u babičky postál. Přešla neděle černá, družebná, kýchavná, a pátou neděli, smrtnou, zaradovaly se děti: „Dnes budem vynášet smrt,“ a děvčata dodaly: „Dnes je naše koleda!“ Babička udělala Adelce líto, na které shromážděla kolik dní výdunky, navěsila je na ně, navázala červených fátorů, aby veselé bylo. Děvčata šly

koledovat. Odpoledne se všechny děvčata shromáždily ve mlýně, kdež se strojila smrt. Cilka udělala slamený došek, každá z děvčat dala něco ze šatstva na něj; čím byla Mařena pěknější, tím větší chlouba. Když byla ustrojena, vzaly ji dvě děvčata pod pažďi, ostatní do páru seřadily se za nimi a lity točice zpívaly: „Smrt nesem ze vsi, nové léto do vsi,“ jdouce ode mlýna ke splavu. Starší chasa šla opodál za nimi, chlapci ale s posměšnými posuňky je obskakovali, chtějí Mařeně strhnout čepec; děvčata ale ji bránily. Přijdouce ke splavn rychle smrt odstrojily a s velikým jáсотem hodily došek do vody; na to sebrali se chlapci s děvčaty a společně začali zpívat: „Smrt plave po vodě, nové leto k nám jede s červenými vejci, žlutými mazanci.“ Na to zase děvčata začaly: „Líto, líto, líto, kdes tak dlouho bylo? U studánky u vody — mylo ruce i nohy. Fiala, růže kvěsti nemůže, až jí Pánbůh zpomůže.“ A zase chlapci spustili: „Svatý Petr z Říma, pošli flaši vina, abychom se napili, Pánaboha chválili.“ — „No, pojďte dále koledníci,“ volala paní Prošková, poslouchajíc na zaspí chasu; „pojďte dále, víno vám nedáme, ale něco přece, abyste se obveselili.“ Chasa vešla s domácími děvčaty do sednice, a Kristla i ostatní šly za nimi, veselíce se a zpívajíce s nimi.

Na květnou neděli ráno běžela Barunka k řece natrhat kočiček, ony vždy již květlý, „jakby věděly, že jich na ten den třeba,“ myslilo si děvče. Když šla s babičkou do kostela na hru, nesly si jich každá hrst k svěcení. Na škaredou středu, když dopředla babička svůj úkol a kolovrat vynášela na půdu,

voiala Adelka: „Oh je, už jde kolovrat na půdu, babička bude příst na vřetánko!“ — „Až dá-li Pánbůh do zimy, pak ho zase sneseme,“ povídala jí babička. Na zelený čtvrtek věděly děti, že nebudou snídat nic jiného, než jidášky s medem. Na Starém bělidle nebylo včel, ale pan otec poslal vždy plást medu, když přihlížel. Pan otec byl včelař a měl mnoho úlů; slíbil také Proškové, až se mu podaří roj, že dostanou, poněvadž nejednou slyšel od babičky, že by si ničeho nepřála u toho stavení, než úl, že je veselo člověku, když vidí ty včeličky celý den lítat z úlu do úlu a pilně pracovat.

„Barunko vstávej, slunce hned vyjde!“ budila babička na velký pátek ráno vnučku, zpolehoučka ji klepajíc na čelo. Barunka měla lehké spaní, hned se probudila, a vidouc stát babičku u postele, zpomněla, že byla prosila večer, aby ji zbudila k rannímu modlení. Vyskočila, přehodila přes se sukýnku a šátek, a šla s babičkou. Voršu a Bětku také zbudila; „děti necháme spát, ještě tomu nerozumějí, budeme se modlit za ně,“ povídala. Jak dvěře u síně zavrzly, hned se ozývala drůbež i dobytek, a psi vyskočili z bud. Babička je vlídně odstrčila a ostatním pravila: „Mějte strpení, až se pomodlíme!“. Když se byla Barunka na babiččin příkaz v struze umyla, šly na stráň modlit se „devět otčenášů a zdrávků, aby jim Pánbůh popřál po celý rok čistotu těla“, jak to byl obyčej. Stará babička klekla, vroucně seprklé ruce přes prsa, mírné oko její důvěrně obrátilo se k růžovým červánkům, které na východě zvěstovaly příchod slunce. Barunka klečela vedle ní, čerstvá,

růžová jako poupátečko. Modlila i ona se chvíli nábožně, ale pak se její jasné, veselé oči od východu točily po lese, po lukách a stráni. Rmutné vlny pomalu plynuly, unášejíce s sebou vždy ještě kusy ledu a snůh, v roklich na stráni bělel se také ještě snůh, ale sem tam zelenala se již tráva, ranné chudobky vykvétaly, stromy a křoviny začínaly pučet, příroda probouzela se k radostnému životu. Růžové červánky rozcházely se po obloze, ze záhor vystupovaly zlaté paprsky výše a výše, pozlacujíce vrcholky stromů, až pomalu slunce v celé své velebnosti se ukázalo - a světlo svoje po celé stráni rozlilo. Protější stráň byla ještě v polosvětle, za splavem padala mlha níže a níže, a nad jejími vlnami bylo vidět na vrchu nad pilou klečet ženské pilařovic. „Koukejte jen, babičko, jak krásně slunce vychází,“ povídala Barunka všecka pohroužena v podivu světla nebeského, „kž bychom nyní klečely na Sněžce!“ — „Chceš-li Boha vroucně vzývat, všude k tomu místo, zem Páně celá krásná,“ řekla babička, udělavši kříž a vstanouc ze země. Jak se ohlédly, viděly nad sebou nejvýše na stráni Viktorku, opřenou o strom. Kučeraté vlasy od rosy zvlhlé visely jí kolem tváří, šat měla pocuchaný, hrdlo odhalené, černé oči plnouce divým ohněm upřeny byly k slunci, v ruce pak držela rozkvetlý již petrklíč. Nezdálo se, že babičku vidí. „Kde pak ta ubohá zase chodila,“ povídala stařenka útrpně. — „A hle, kde pak našla již petrklíč!“ — „Někde vrch lesa, vždyť ona tam schodí každý kout.“ — „Já ji oň poprosím!“ řeklo děvče a již běželo na stráň; tu se Viktorka ze svého zamy-

šlení probudila a rychle k odchodu se obrátila, když ale Barunka volala: „Prosím tě, Viktoro dej mi ten kvítek,“ zůstala stát a zrakem k zemi obráceným podala jí petrklíč. Pak se ale ušklubla a jak šípka letěla po stráni dolů. Barunka sběhla k babičce. „Už dávno, co si nepřišla pro potravu,“ mínila babička. — „I včera, když jste byla v kostele, byla u nás, maminka jí dala bochník chleba a jidášky,“ pravila Barunka. — „Teď bude zase chudákovi lépe v letě; ale Bůh ví, ona jakoby neměla cit. Celou zimu jen v lehkém šatu, bosa; vždyť pak krvavé stopy po ní zůstávaly na sněhu, a ona jakoby nic. Jak ráda by jí byla paní myslivcová každý den teplého jídla dala do syta, a však nepřijme ničeho než kousek pečiva. Nešťastné stvoření!“ — „Ono jí není snad zima v té jeskyňce, babičko, sice by někam šla; vždyť jsme ji mnohdykrát prosily, aby zůstala u nás.“ — „Pan myslivec povídal, že je v takových podzemních dírách v zimě teplo, a poněvadž Viktorka nikdy do vytopené sednice nepřijde, že zimu tak jako my necítí. To už Pánbůh tak řídí; on sesílá anděle strážce dítkám, aby střežili jich ode všeho zlého, a Viktorka je také ubohé dítě,“ pravila babička vcházejíc do stavení.

Jindy zaznívalo klekání a poledne s Žernovského vrchu s vížky nad kaplicí; ten den ale vyběhl Jan a Vilém s řehtačkami do sadu a řehtali, až vrabci se střechy vyplašili. Odpoledne šla babička s dětmi do městečka k božímu hrobu, stavily se pro panímámu a Mančinku. Panímáma vždy vedla babičku do komory a ukazovala plnou vošatku barevných va-

jec koledníkům, okazovala celou řadu mazanců a tučného beránka. Také podala dětem vždy po hnětance, babičce nikoli, ona věděla, že stařenka od snídaně na zelený čtvrtek až do večere po vzkříšení do úst nevezme; ona sama také se na velký pátek postila, ale přísný půst jako babička, to říkala, že by nevydržela. „Každý dle svého svědomí, milá panímámo; já nyslím, má-li být půst, ať je půst.“ Prohlížeje pak panímámino umění, a pochválíc kde co, dokládala: „My se zítra do pečení pustíme, uchystáno je vše; dnešní den ať je obětován modlitbě.“ A takový způsob byl v Proškovic domácnosti, neboť babiččino slovo platilo. Na bílou sobotu bylo ale na Starém bělidle od časného jitra jako na Pražském mostě: v sednici, v kuchyni, ve dvoře, u pece, všude se potkávaly dělné ruce, a ku kterékoli z ženských se děti se svými záležitostmi obracely, každá si naříkala, že neví, kde jí hlava stojí, i Barunka měla tolik práce, že zapoměla jedno pro druhé. Za to bylo ale k večeru v stavení všecko všude v pořádku, a babička s Barunkou i matkou šly na vzkříšení. Když pak v ozářeném, nábožnými naplněném chrámu zaznělo ze všech úst slavné: „Vstaltě této chvíle ctuý vykupitel! Hallelujah!“ tu se cítilo děvče unešeno mocným citem, prsa se jí dmula, pudilo ji to ven, ven do širé prostory, kde by mohla dát průchodu nevýslovnému jásoťu, který jí v duši hlaholil. Celý večer bylo jí neobyčejně milo, a když jí dávala babička „dobrou noc“, vzala ji okolo krku a pustila se do pláče. „Co je ti, proč pláčeš?“ ptala se jí babička. — „Nic mi není, babičko, v sobě mám radost, že musím plakat,“

odpovědělo děvče. A stařenka sehnula se, políbila vnučku na čelo a pohladila jí líce, neříkajíc ani slova. Znalat' svoji Barunku! —

Na Boží hod vzala babička k svěcení s sebou do kostela mazanec, víno a vejce. Když to pak domů přinesla, rozkrájelo se svěcené, každý z domácích dostal od obého po kousku a trochu vína. Drúbež a dobytek dostaly zase od obojího jako na vánoce, aby prý byly domu přichýlné a hojný užitek dávaly, povídala babička. V pondělí byl ale na ženské zlý den, byla dynovačka a koleda. Sotva byly Proškovice ráno vstaly a se ustrojily, již ozývaly se za dveřmi hlasy: „Já jsem malý koledníček“ atd., a tu najednou zaklepal kdosi na dvéře; Bětka šla otevřít, ale opatrně otvírala, mohli to být i chlapci, neboť jisto bylo, že žádný ze známých vyšlehání nedaroval. Byl to pan otec, nejranější ze všech. Přišel jako svatoušek, přál „šťastné a veselé hody“, pod kabátem měl ale schovanou vrbovou dynovačku; tu najednou s usklíbnutím vytáhl a začal ženské šlehat. Dostaly všechny, i hospodyně, Adelka, i babičku šlehl přes faldy, „aby blechy neštípaly,“ dodal se smíchem. A jako každý jiný koledník, dostal také pan otec po vajíčku, po jablíčku. „Co hoši, jak jste koledovali?“ ptal se pan otec chlapců. — „To jsou pěkní, jindy se jim nechce s lože, dues ale sotva jsem vstala, už byli v sednici, aby mně vyšlehali,“ žalovala Barunka, a pan otec i chlapci se jí vysmáli. Přišel i pan myslivec dolů dynovat, i Míla, i Tomeš, zkrátka nebyl pokoj celý den, a děvčata, jak zhlédly chlapce, schovávaly holá ramena pod zástěry.

XII.

Jara skokem přibývalo; lidé pracovali již v polích, na hoře na stráni vyhřívaly se ještěrky a hadi, že se jich děti, jdouce na podzámecký vrch fialky a konvalinky hledat, vždy lekly; babička jim ale říkala, že se nemají co bát, že do svatého Jiří žádné zvíře není jedovaté, že se může vzít do ruky, „ale pak, když slunce už vysoko, pak je v nich jed,“ dokládala. Na louce za splavem rozkvítalo buličí oko, pryskyřník, na stráni modraly se podlésky a zlatově leskly se petrklíče. Děti sbíraly mladá lupénka do polívky, kopřivy přinášely housátkům, a kdykoli šla babička do chléva, slibovala Stračce, že už co nejdřív půjde na pastvu. Stromy úprkem obalovaly se listem, komáři vesele hráli ve vzduchu, skřivánek vznášel se vysoko v povětří, děti ho slyšely, ale málo kdy malého zpěváčka viděly; také žežulku poslouchávaly a křičely do lesa: „Žežulko, pověz nám, jak dlouho budeme živi?“ Někdy zakukala, někdy se ale na ni Adelka zlobila, že nechce schválně zakukat. Chlapci učili Adelku otloukat vrbové píšťalky; když pak jí nechtěla píšťalka pískat, dávali vinu, že nedobře při otloukání říkala. „Vy holky neumíte ani píšťalku udělat,“ vysmíval se Jan. — „To není naše věc, ty ale zase neuděláš takovýto klobouček!“ pravila Barunka, ukazujíc bratrům klobouček z olšových listů, okrášlený chudobkami, který byla celý jehlinami sešpendlila. — „Hm, to je kunšt!“ pohodil hlavou chlapec. — „Pro mne ne, ale pro tebe,“ smála se Barunka, jdouc dělat ještě šaty ke kloboučku a tělo panenky z bezové

duše. Jan ale položil proutek na koleno a povídaje Adelce: „Teď poslouchej a dívej se, jak to budu dělat,“ a začínaje otloukat, říkal: „Otloukej se písťalíčko, nebudeš-li se otloukati, budu na tě žalovati knížeti pánu, a on ti dá ránu, až odletíš ke zlatému žbánu. Huš, huš, huš, vrazím do tě nůž, vrazím do tě kudličku, vyrazím ti dušičku, vrazím do tě zavíráček, budeš zpívat jako ptáček.“ Píšťalka byla otlučena, udělána a pěkně písťkala. Vilém ale mínil, že dalece tak pěkně nepíská jako Václavova pasácká; omrzelo ho dělat píšťaly, udělal si z proutku vozík, připřáhl se k němu a začal rejdit po louce, a psi za ním. Barunka dávajíc sestře udělanou panenku povídala: „Na, ale uč se to dělat sama, kdo s tebou bude hrát, až začneme my chodit do školy, budeš tu sama.“ — „Bude tu babička,“ odpovědělo děvče s tváří, v níž bylo vidět, že jí ta šamota byla nemilá sice, ale když jí babička zůstane, že jí zůstane všecko. V tom šel kolem pan mlynář, podáváje Barunce list, pravil: „Běžte s ním k mamince, řekněte, že byl prášek v městě a že mu ho na poště dali.“ — „To je od tatínka!“ zajásaly děti běžíce do stavení. Paní Prošková čtla s radostnou tváří list, dočtouc zvěstovala všem, že přijede tatínek v polovici máje i paní kněžna. „Kolikrát se to ještě vyspíme? ptala se Adelka. — „Asi čtyřecetkrát,“ řekla Barunka. — „Oh je, to nebude ještě dlouho,“ mračilo se děvče. — „Víš co,“ radil Vilém, „já si udělám čtyřecet čárek na dvěře a vždycky když ráno vstanu, jednu smažu.“ — „To udělej, uběhne ti čas,“ smála se matka.

Pan mlynář šel od splavu a stavil se. Tvář je-

ho byla starostliva, nešklíbil se ani nemžoural, pikslu držel v ruce, ale netočil jí, jen někdy dvěma prsty uhodil na víčko. „Víte-li co nového lidičky?“ pravil vcházeje do sednice. — „Co se stalo?“ ptala se babička i paní jednohlasně, vidouce že není pan otec jako bývá. — „Máme tu horskou vodu.“ — „Bože rač chránit, aby nebyla náhlá a zlá,“ pravila babička uleknuta. — „Bojím se toho,“ řekl mlynář; „měli jsme po několik dní už polední větry, na to přišly deště v horách, jak mleči tamodtud přišlí povídají, jsou prý všecky potoky rozvodněné, a sníh úprkem taje. Bude to letos myslím nekalé. Já jdu nyní rychle domů, a uklidíme hned všecko zlému hostu z cesty. Radil bych, abyste se také přichystali, opatrnosti nikdy nezbyvá. Odpoledne přijdu se podívat. Dávejte pozor na přibývání vody — vy ale, malá čечetko, nechoďte k vodě,“ doložil pan otec, štípna Adelku do tváři; po té odešel ze stavení. Babička šla se podívat k splavu, po stranách splavu byly hráze stavené z dubových dřevců, mezi nimiž vyrůstalo kapradí. Na stěnách hráze viděla babička, že vody přibýlo, nejnižší sazeničky kapradin byly již ve vodě. Kusy dřev, drnu a ratolestí stromů unášel špinavý proud řeky přes splav. Starostlivě vrátila se babička domů. Když šly kry, stalo se mnohdy, že se nastavěly u splavu a proud řeky struhou se žena stavení zatopil; vždy býval strach, když začal led pukát, mlynářští chodívali ustavičně na stráži, aby se kde možná nebezpečnoství předešlo roztrhováním krů stavících se v hory. Ale proti pohorské povodni nebylo úbrany. Jako na divém koni přihnala se s hor, vza-

la na cestě vše s sebou, co se jí v cestu stavilo, roztrhala hráz a břehy, vyvrátila stromy i stavení, a to vše v takovém kvapu, že se lidé ani spatřovat nemohli. Proto také babička zkušená toho, jak domů přišla, hned radila, aby se děly přípravy k odklizení věcí ze sednic na hůru, což se také hned dělo. Mezi tím přišel pan myslivec, který jda z lesa okolo pýly byl již slyšel, že přichází velká voda, a stoupání řeky pozoroval. Ty děti by vám jen překážely, a když by zle přišlo, co s nimi, já je vezmu s sebou nahoru," a hospodyně byly jeho nabídnutí rády. Odnášelo se, uklízelo, drůbež se odstěhovala na stráň. Stračka se odvedla k myslivcovům. „A vy jděte nyní za dětmi, aby ta paní neměla vše na starosti," pravila babička dceři a Bětce, když bylo vše uspořádáno, „já tu s Voršou zůstanu. Přijde-li voda do stavení vylze zeme na hůru, a tak zle snad dá Pánbůh nebude, aby nás vzala i se stavením; není sem tak spádno jako ke mlýnu, ti chudáci jsou hůře na tom." Paní Prošková nechtěla dlouho přivolit, aby tam matka zůstala, ale když si říci nedala, musela jít. „Aby vám psi nezaběhli," upozornila odcházejíc ze stavení. — „Neboj se o to, ti vědí dobře kde ochrany hledat, ti se nás nespustí." V skutku také chodil Sultan i Tyrk v patách za babičkou, a když si sedla s vřetánkem k oknu, z něhož bylo vidět na řeku, lehli k jejím nohám. Vorša, zvyklá jsouc na ustavičné šukání, mytí a smežčení, dala se do poklizení prázdných chlívků, aby něco dělala, nepomyslivíc, že za hodinu snad vodou a bahnem naplněny budou.

Smrklo se, vody víc a více přibývalo, sotva již

koryto struhy postačovalo; louka za splavem byla již pod vodou, a kde tomu vrboví nepřekáželo, viděla babička z okna, ačkoliv stavení nízko leželo a břeh řeky vysoký byl, kolísání se vln. Odložila vřetánko, sepjala ruce a začala se modlit. Vorša přišla také do sednice. „Voda hučí, až je člověku ouzko poslouchat; zvěř jakoby cítila, že se něco bude dít, je schována, ani vrabce není vidět,“ povídala oprašujíc u oken lavici. V tom se ozval koňský dusot, po silnici od splavu pádil jezdec; u stavení zarazil a křikna: „Chraňte se, lidé, voda jde!“ pádil jedním cválem podél břehu ke mlýnu, ode mlýnu k městečku. „Pánbůh s námi, nahoře je zle, poslali věštbu,“ pravila babička, zblednouc. Než ale přece Vorše domlouvala, aby se nebála; šla ještě jednou podívat se, zdali vše v bezpečí a voda se ještě nevytlívá. Zastihla u řeky pana otce. Měl vysoké boty nad kolena a ukazoval babičce, že již z řeky se vylívá i ze struhy. Přišel také Míla a Kudrna, nabídnout se babičce k pomůcce, by sama v stavení zůstat nemusela; babička ale poslala Kudrnu domů. „Vy máte děti, kdyby Pánbůh dopustil neštěstí, dělala bych si z toho svědomí. Má-li kdo s námi zůstat, ať zůstane Jakub, jemu se to lépe přísluší; a v hospodě ho nepotřebujou, tam není strachu, leda by se jim voda do chlíva dostala.“ Rozešli se. Do půlnoci bylo již stavení obklopeno vodou. Po Žernovské stráni chodili lidé se světly; pan myslivec přišel také k stavení na strán, a věda, že babička sotva spát bude, volal a hvízdal, chtě se dovědět, jak je. Jakub se mu ozval z okna ze sednice, že bdí, aby se paní Prošková o matku nestarala, načež pan

myslivec odešel. Ráno bylo vidět teprv, že je celé údolí jedno jezero. V sednici museli chodit již po prknech, a Míla s tíží jen se dostal na stráň k drůbeži, voda se s takovou prudkostí hnala přes cestu, že mu div nohy nepodrazila. Mezi dnem přišli se všickni z myslivny podívat dolů. Děti vidouce stavení ve vodě a babičku chodit v sednici po prknech, pustily se na stráni do takového pláče a křiku, že sotva k upokojení byly. Psi se dívali z vikýře, a když na ně Jan volal, štěkali a vyli, a rádi byli by dolů skočili, kdyby je Míla byl nedržel. Kudrna přišel, vypravoval jaká spousta dál dole. Ve Žličí že vzala voda dvě stavení, v jednom že byla stará žena, která nechťíc poslechnout volání posla, aby se vystěhovala, otálela až bylo pozdě. Mosty, lávky, stromy že bere voda, zkratka vše, co jí v cestě leží. Ve mlýně že již jsou v hořejších sednicích. Kristla se přišla podívat, mohli by zatopným přinést něco teplého k jídlu, ale nebylo možná, a když smělý Míla přece k ní se přebrodit se snažil, sama ho prosila, aby zůstal, kde je. Dva dni trval ten strach; třetí den teprv začala voda opadávat. Jak se divily děti, když se z myslivny vrátily; zahrádka byla zaplavena, v sadě bylo vysoko nánosů, místy hluboké výmoky, vrby a olše byly do polovice obaleny bahnem. Lávka strhaná, chlívky podemleté, psí boudy odnešené. Chlapci šli s Adelkou podívat se za stavení. Měli tam sazené stromky, které si byli před rokem z lesa přinesli a jež babička jim zasadila, břízy děvčatům, chlapcům jedle. Stály tam beze škody. Pod hruškou byli si vystavěli malinkou chaloupku, udělali u ní zahrádku a plot, strou-

žku a na ní mlýnky, které se točily, když přšelo a stroužky se vodou naplnily. Byla tam i pícka, do níž dávala Adelka koláče a buchty z hlíny uplácené. Po celé malé živnosti nebylo ani památky. „Dětiny!“ usmála se babička, slyšíc jak toho litují; „jak by mohla obstát vaše hračka před proudem rozkaceného živlu, který stovkové stromy a pevné domy vyvracel.“

Za krátký čas vysušilo slunce pole, luka i cesty, vítr roznese nánosy, tráva svěžeji ještě se zelenala, škoda se všecka napravila, a málo zůstalo památek zhoubné povodně; jen lidé si o ní dlouho povídali. Vlastovičky zase přilítly; děti s radostí je vítaly, těšily se již, že brzičko přijde pan Beyer a po něm otec že přijede. Byl večer Filipo-jakubský. Babička, když byla tříkrálovou křídou na všecky dvěře — z venku u stavení, u chlívu a kůrníku tři kříže udělala, šla s dětmi na zámecký holý vrch. Chlapci nesli na ramenou stará košťata. Na vrchu byla již Kristla, Míla, všecka chasa ze dvora, ze mlýna, také Mančinka. Václav Kudrnův s bratry pomáhal Mílovi smolit košťata, a ostatní rovnali do hranice dřeva a chvoj k pálení ohně. Noc byla krásná; teplý větrík vlnil zelenou osivu a roznášel vůni květin z parku a z květoucího sadu po celém vrchu. Z lesa ozývalo se houkání sovy, na vysokém topole u silnice štěbetal kos, a z křoví v parku zanášely se líbezné zvuky slavíkovy písně až nahoru. Tu najednou vyšlehl plamen na Žlickém kopci, v okamžení na to na Žernovském vrchu, a po stráních začaly se míhat a skákat plameny větší menší. A dále na vrchách Náchodských, Novoměstských zplanuly ohně, tancovala světla. Také

Míla rozžal smolou napuštěné koště, hodě je do hranice, která v malé chvíli vzplanula. Chasa začala výskat, každý uchvátil nasmolené koště, zapálil, a jak vysoko mohl do povětří vymrštil, křiče: „Leť, čarodějnice, leť!“ Pak seřadili se a začali s hořícími pochodněmi tance provádět, děvčata však držíce se za ruce a zpívajíce točily se kolem hořící hranice; když spadovala, rozházely oheň a začaly přeseň skákat, jak která daleko mohla.

„Dívejte se, tahle stará čarodějnice musí nejvýše vyletět!“ zvolal Míla, a popadna pometlo, tak prudce jím vyhodil, že v letu až zafičelo, vysoko vyletělo a skoro k zelenému osení zaletělo, kde stáli diváci. — „Ta prská!“ smála se chasa, běžíc pro praskající nasmolené pometlo. Chlapci tleskali pochvalu. Také se Žernovského i Žlického vrchu ozýval se výskot, smích a zpěv. Okolo rudého ohně kmitaly se v divém kolování postavy jako fantastické; chvíli po chvíli z jejich středu diblík do výše vyletěl, zatřásl v povětří ohnivou palicí, až tisíce jisker spršelo, a zase dolů padal při jáсотu lidstva. „Hlele, ta vysoko letěla!“ zvolala Mančinka, ukazujíc prstem na Žernovský vrch. Jedna z žen jí ale ruku dolů stáhla napomínajíc, aby neukazovala na čarodějnice, že by jí mohla pustit některá střelu do prstu.

Bylo již pozdě, když se vracela babička s dětmi domů. „Babičko, neslyšíte nic?“ šeptala Barunka, zastavíc babičku u prostřed květučího sadu, blíže stavení, „jakoby něco šumělo.“ — „Nic to není, větřík zahrává listím,“ odpověděla stařenka, doložíc: „Ten větřík dobře dělá.“ — „Proč dobře?“ — „Pro-

tože stromy k sobě sklání. Říká se, když stromy ve květu se líbají a objímají, že bude hojná úroda.“ — „Oh babičko, to je škoda, teď když začnou třešně, jahody, když tu bude veselo, musíme sedět celý den ve škole,“ smutně řekl Jan. — „To jinak nejde, hochu, vždy doma nemůžeš být, ani vždy hrát. Nyní vám nastanou jiné starosti a jiné radosti.“ — „I já ráda budu chodit do školy,“ pravila Barunka, „jen po vás, babičko, se mi bude stýskat, že celý den vidět se nebudem!“ — „I mně budete chybět, milé děti, ale což je to všecko platno, stromek kvete, dítě roste; odkvétá strom, ovoce odpadne, odroste dítě, rodičům odběhne. Tak to Bůh chce. Dokud je strom zdrav, dává užitek, když pak uschne, porazí ho, dájí na oheň, boží oheň ho ztráví, popelem zmrví se zem, na níž vyrůstají zase jiné stromky. Také babička vaše úkol svůj dopřede, a uložíte ji k věčnému spánku,“ polohlasitě dodala stařenka. V křoví u zahrádky slavík začal zpívat; děti říkaly, že to jejich slaviček, poněvadž každý rok do křoví u zahrádky přiletěl a hnízdo si tam stavěl. Od splavu zazuívala smutná melodie ukolíbavky Viktorčiny. Děti chtěly ještě zůstat venku, babička ale nutila domů: „Víte, že zejtra už nastane škola a časné vstávání, pojďte spat, ať se matka nehněvá,“ pravila, pobízejíc jednoho po druhém přes práh.

Ráno při snídání kázala matka dětem, vyjmouc Adelku, která ještě spala, jak se mají učit, pana učitele poslouchat, na cestě jak mají slušně se chovat, dávala jim samé dobré naučení, až bylo dětem do pláče. Babička chystala jim potravu. „Tu máte každý

svoji porci,“ pravila kladouc na stůl tři velikánské krajíce chleba, „tu máte každý kudličku, co jsem vám schovávala; vidíš, Jeníčku, ty bys ji byl dávno ztratil, a nyní neměl bys čím chleba ukrojit,“ řekla, vytahuje z kapsáře tři kudličky s červenými střenkami. Pak udělala do každého krajíce jamku, nacpala do ní másla, přikryla ji vydlábnutou střídou, a položila jeden krajíc do rohožové mošinky Barunce, druhé dva do kožených kabelí chlapcům. K chlebu přidala ale ještě sušeného ovoce. Nasnídavše se, vydaly se děti na cestu. „Jděte tedy s Kristem Pánem, a nezapomeňte, co jsem vám řekla,“ napomínala matka ještě na prahu. Děti líbaly matce ruku, a oči se jim zalily. Babička nedávala jim s Bohem, ona je vyprovázela přes sad, a Sultan s Tyrlem běželi též s sebou. „Poslechněte chlapci Barunku, když vás napomene, ona je starší z vás,“ kázala babička; „nevyvádějte na cestě žádné takové skotáctví, až byste si ublížili. Ve škole neseďte nadarmo, sice toho budete jednou litovat. Každého slušně pozdravte; vozům a koňům se vyhněte. Ty Vilímku neobjímej kde kterého psa, některý je zlý, kousl by tě. Nelezte k vodě a uhrátí nepíte. Ty Jeníku nesněz chléb před časem a pak na ostatních nemámi. Nyní jděte s Pánembohem, na večír vám přijdem s Adalkou naproti.“ — „Ale babičko, nezapomeňte nechat nám oběd a ode všeho, co budete mít,“ prosil Jan. — „I jdi bloudku, bodejť bychom zapomněli,“ usmála se babička. Pak požehnala děti křížkem a již chtěly jít, tu ještě zpomněla na něco. „Kdyby měla přijít bouřka, myslím ale že nepříjde, tedy nebojte se, jděte tiše svou cestou, modlete

se, ale nestavte se pod strom, neboť do stromů rád hrom bije, rozumíte?“ — „Rozumíme, babičko, tatínek nám to také jednou povídal.“ — „No tedy jděte s Pánembohem a vyřídte panu učiteli pozdravení.“ Na to se babička rychle obrátila, aby neviděla děti slze, které se jí mimovolně do oči draly. Psi obskakovali děti velikými skoky, myslíce že půjdou s sebou na procházku, ale Jan pověděl jim, kam jde cesta, žena je nazpět. Na babiččino zavolání vrátili se k ní, ale ohlídlí se několikrát, jestli je přece některý nezavolá. Také babička se ohlížela, a teprv když viděla, že děti už za mostek zacházejí, kde na ně Mančinka již čekala, kráčela bez přítrže domů. Byla celý den jaksi zamýšlená, chodila po stavení jakby někoho hledala. Sotva kukačka v sednici odkukala čtvrtou hodinu, vzala vřetánko pod paždí a pravila Adelce: „Pojď děvečko, půjdeme školáčkům naproti; počkáme na ně u mlýna.“ Šly. U statue pod lipami seděla panímáma, pan otec a několik mlečů tam stálo. „Jďte naproti chasa, vidíte?“ volala panímáma z daleka; „také čekáme na naši Manču. Posadte se mezi nás, babičko!“ Babička sedla.

Co máte nového?“ ptala se pana otce a ostatních. — „Právě tu vypravuju, že musí chasa ten týden k odvodu,“ ozval se jeden z mlečů. — „No, potěš je Pánbůh,“ pravila babička. — „Ba, milá babičko, bude to zase nářku dost; myslím, že je v Mílovi malá duše,“ řekla panímáma. — „Tak to bývá, když je člověk k světu podoben,“ ušklíbl se pan otec, mžouraje okem; kdyby toho u Míly nebylo, byl by vojny svoboden, ale ta šlakovitá žehravost rychtářo-

vic Lucie a zlost správcevic slečinky mu posvítily.“ — Snad to otec jeho spraví,“ mínila babička, „na to alespoň Jakub doufal, když mu o vánocích pan správce službu odřekl.“ — „Inu,“ začal jeden z mlečů, „on by starý Míla jednu nebo dvě stovky za to dal.“ — „Dvě stovky, milá brachu, je ještě málo,“ řekl pan otec, „a tolik Míla dát nemůže, živnost není velká a kolik děti na ní. Nejlepší by si ovšem pomohl, kdyby rychtářovic Lucii chtěl, ale proti gustu žádný disputat. Já vím, jestli bude muset Míla jít k odvodu a bude mít ještě na vybranou, že radeji bude vojákem, nežli by rychtářovým synem byl.“ — „Inu, bič jako bič,“ hōdil hlavou jeden z mlečů, „kdo Lucii dostane, nemusí říci: ‚Bože mne netrestej,‘ ten bude trestán dost.“ — „Mně je nejlítěji toho děvčete Kristly,“ pravila babička, „ta bude dělat!“ — „Což děvče,“ zamžoural pan otec, „popláče, poheká a dost; Jakubovi bude hůř!“ — „Toť je jisto, kdo není rád vojákem, těžko přivyká, ale konečně by přece přivykl, jako každý jiný. Vím já dobře, pane otče, jak to chodí; nebožtík Jiří, dej mu Pánbůh nebe, musel horšímu zvykat, a já s ním, ale u nás bylo to jinaké a s Kristlou je to také jiné. Jiří dostal dovolení k ženění, vzali jsme se, a žili jsme spokojeně. Zde to ale být nemůže; a není se čemu divit, že Míla s nechutí jde, když si ti dva pomyslí, čtrnácte let na sebe čekat! No, snad se přece podaří, že tomu ujde,“ dodala stařenka, a celá tvář se jí pojednou vyjasnila, neboť zahlídla z daleka přicházet děti. Ty opět spatřivše babičku, pustily se do běhu. — „No Mančo, nemáš hlad? ptal se pan otec, když ho

byla dcerka pozdravila. — „Ba že mám, tatinku, a všechny máme hlad, vždyť jsme neobědvaly,“ odpověděla. — „A ten krajíc chleba, křížaly, buchy, to byla rosa?“ mžikl pan otec, zatoče pikslu. — „Co pak, tatinku, to není žádný oběd,“ usmálo se děvče. — „A taký kus cesty klusat a tolik se učit, není-li pravda, děti, to se dostane hlad?“ zasmála se babička a kladouc si vřetánko pod paží dodala: „Půjdeme tedy, abych si vás zachovala a hladem jste mi neumřeli.“ Dali si dobrou noc. Mančinka povídala ještě Barunce, že bude zase ráno čekat na můstku, pak pospíchala za matkou do mlýna, Barunka chytila se babičky za ruku. „Povídejte mi tedy, jak se vám vedlo, čemu jste se ve škole učili a jak jste se chovali?“ ptala se babička po cestě. — „Hečte babičko, já jsem bankaufser,“ vyjel rychle Jan, před babičkou poskakuje. — „Prosím tě, hochu, co je to?“ ptala se babičku. — „Víte babičko, kdo sedí na kraji ve škamně, ten dává na ostatní pozor, co vedlé něho sedí, a který se nepořádně chová, toho si zapíše,“ vysvětlovala Barunka. — „Mně se zdá, že tomu u nás říkají dohlížitel, ale to musel dávat pozor vždy jen ten nejhodnější a nejpilnější hoch z celé lavice, a pan učitel ho neudělal hned dohlížitelem.“ — „Však nám to Kopřivovic Toník vyčítal, když jsme šli ze školy, že prý kdybychom nebyly Proškovice, že by s námi pan učitel tolik nenadělal,“ žalovala Barunka. — „To si nemyslete,“ pravila babička, „pan učitel nebude s vámi dělat výminky; když toho zasloužíte, potrestá vás jako Toníka; on to proto dělá, abyste si té pocty vážili, rádi do školy chodili a hleděli vždy

hodnými být. A co jste se učili?“ — „Diktando,“ odpověděla Barunka i chlapci. — „Co je to vlastně?“ — „Pan učitel nám předříkává z knihy, my píšeme, a pak to musíme překládat z německého do českého, z českého do německého.“ — „A což rozumějí ty děti německy?“ ptala se babička, majíc při všem svoje zvláštní mínění, a vše ráda do podrobná vyzvídajíc jako paní kněžna. „I babičko, žádný neumí německy, jen my trochu, protože jsme se doma již učili, a tatínek na nás německy mluví; ale to nic neškodí, třebas tomu nerozuměli, jen když přinesou úlohy dobře,“ vykládala Barunka. — „No ale jakpak je udělají, když neumějí na ně německy ani koukat?“ — „Však oni jsou dost trestáni, že je nedělají dobře; pan učitel jim buď udělá čárky do černé knihy, nebo musí stát na místě hanby, a někdy dostanou také fláky na ruce. Dnes měla také stát u černé tabule, co vedle mne sedí, rychtářovic Anina, ona nikdy diktando německé neumí. Ona si mi v poledne stěžovala, když jsme před školou seděli, že neumí úlohu udělat. Ani strachem nejedla. Já jsem jí to tedy napsala a dostala jsem od ní dvě homolky za to.“ — „To's ale neměla od ní brát,“ řekla babička. — „Vždyť já jsem je nechtěla vzít, ale ona povídala, že má ještě dvě; byla tolik ráda, že jsem jí úlohy napsala, a slíbila, že mi přinese každý den něco, jen abych jí s tou němčinou pomohla. — Proč bych jí to neudělala, vidíte?“ — „Pomoci jí můžeš, ale ne dělat, sice se to nenaučí.“ — „I co pak z toho, to nemusí umět, to se učíme jen tak, že pan učitel chce.“ — „Protože pan učitel chce, aby z vás

něco bylo, a čím více umíte, tím snáze ve světě prodáte. A německá řeč je přece jen potřebná; vidíte, ani nemohu s vaším otcem si pohovořit.“ — „Ale tatínek vám přece všecko rozumí, a vy tatínkoví, a nemluvíte německy. Ale ve Žličci mluví se jen česky, tedy nemusí Anina umět německy; povídala, když bude chtít umět, že může jít do Němec. Pan učitel ale jinak nedá. A holečku, babičko, on se žádný rád neučí německé diktando, je těžké; kdyby české bylo, oh je, to by šlo jako otčenáš.“ — „Inu, když vy z toho ještě nemáte rozum, ale máte poslechnout a všemu se rádi učiti. Jestli pak chlapci poslouchali?“ — „I ano, jen že Jeník začal, když pan učitel ze sednice odešel s chlapci dovádět, až skákali po lavicích. Já jsem mu ale řekla...“ — „Ty's mi řekla, ty, já jsem sám přestal, protože jsem slyšel pana učitele!“ — „To se dovidám hezkých věcí, máš dohlížet na jiné, a sám tropíš; jak to?“ řekla babička. — „I babičko,“ ozval se Vilém, který byl posud tichý, ukazujíc Adelece velký kus sladkého dřeva a knížtičku pozlátka, co vyměnil ve škole od jakéhos hochy za krejcar, „i babičko, to jsou rozpustilí ti kluci ve škole až hrůza. Kdybyste viděla, oni skáčou po kamnech a perou se, a dohlížitelové také s nimi.“ — „I pro pána krále, co tomu říká pan učitel?“ — „To když pan učitel odejde ze školy ven. Když má přijít, to honem skákají na svá místa, dají ruce na škamnu a je ticho.“ — „Nezbedové!“ pravila babička. — „A holky si zase hrajou s pannami ve škole, však já jsem to dobře viděl,“ žaloval Jan. — „Jste vy to kvítkové z raráškovy zahrady, aby

měl učitel s vámi svatou trpělivost," pravila babička. Děti jí povídaly ještě mnoho o škole a jak se jim po cestě dařilo; byla to první jejich cesta, a nemálo se na svoji samostatnost pyšnily, jakby z Paříže se byly vrátily. „A kde máš homolky, snědli jste je?“ ptala se ještě babička, skoumajíc, co vše děti jedly, neboť o jejich zdraví starost měla. — „Jednu jsme snědli, druhou jsem si chtěla nechat domů, ale když jsem u tabule psala, vyšantročil mi ji Kopřiva z mošinky. On sedí za mnou. Kdybych mu byla co řekla, byl by mně, až bychom šli ze školy, nabuchcoval, ten je pěkněj.“ Babička nedala dětem za pravdu, ale v duši si myslila: Vždyť jsme my nebyly lepší. Děti dobře věděly, že je babička shovívavější než matka, ona k mnohému dětskému šelmovství, co chlapci provedli, oko zamhouřila, nebránila, když si někdy Barunka zaskotačila, proto se jí také se vším svěřily spíše než matce, která dle své přísné povahy vše přísněji brala.

XIV.

Bylo to za několik dní po prvním máji; byl čtvrtek, děti neměly školu a pomáhaly babičce v zahrádce zalívat květiny a víno, které se již po zdi zelenalo. Šly si také zalít svoje stromky; ony měly ten čtvrtek vůbec mnoho práce neboť tři dni neprohlížela Barunka svoje panny, chlapci nemohli prohnat koníky, vozy, flinty a míče ležely v koutku. V hoblubníku také nebyli, a králíky krmila Adelka. Ve čtvrtek muselo se vše nahradit. Babička hotova

jsouc se zalíváním, nechala děti hrát, sedla na drnové sedátko pod modrý bez a pustila se do přádlá, neboť nebyla zvyklá ani chvíli zahálet. Byla smutná, ani si nezpívala, ani si nevšímala černé slepicé, která vešla otevřenými vrátky do zahrady, a když nikdo nebránil, na záhonku si hrabat začala. Sivá husa pásla se u plotu, žlutá její housátka prostrkovala hlavičky plotem, všetečně do zahrady nahlížejíce; babička měla je velmi ráda, ta housátka, a teď si jich ani nevšímala. Na kolikero stran myšlénky její zabíhaly. Přišel zvěst z Vídně od Jana, že nepřijedou v polovici máje, comtessa Hortensie že se těžce roz-nemohla. Dá-li jí Bůh zase zdraví, pak že by snad paní kněžna se podívala na panství, jisto však že to není. Paní Terezka, když list přišel, plakala, děti také plakaly. Vilím měl na dveřích jen několik čárek ještě k smazání, a tu najednou bylo všecko těšení nadarmo. A ta dobrá, milá Hortensie, aby měla umřít, to jim nešlo ani do hlavy; nezapomněly při žádném modlení obětovat otčenáš za její uzdravení. Ale což děti spokojily se zase, paní Terezka však beztoho málomluvná ještě méně mluvila, a kdykoliv babička do pokoje k ní přišla, viděla ji uplakanou. Posílala ji tedy na návštěvy, aby se vyrazila; ona byla babička vůbec ráda, když Terezka někam si vyšla, neboť viděla předobře, že se přece jen dceři v osamělém staveníčku mnohdy stýská, a že by raději živa byla v hlučném světě, jemuž po mnohá léta byla uvykla. V manželství byla velmi šťastna, ale to zlé bylo při tom, že Jan největší část roku ve Vídni trávit musel, a ona ve strachu a stesku bez něho

žít musela. A nyní neměla vidět manžela, děti otce snad celý rok. „Pro život zas život,“ povídala si babička. S Janem chtěla přijeti Johanka, druhá dcera babiččina; chtěla se přijít na matku podívat, s ní se potěšit, a také poradit, neboť se měla vdávat. Velice se již babička těšila, a nyní měla též po naději. Mimo ty vše trápil ji Mílův odvod. Míla byl švarný, upřímný hoch, Kristla byla hodné děvče, babička je měla oba velmi ráda, byla by přála, aby se za sebe dostali. „Když se rovný k rovnému sejde, bývá shoda a Pánbůh sám radost má z takového manželství!“ říkala. A však i té radosti hrozila těžká rána, Míla šel ráno s ostatními k odvodu. To všecko leželo babičce v hlavě, a proto byla smutná.

„Babičko, jen se dívejte, černá tu hrabe. Počkej ty opice! Vššša!“ ozval se Barunčin hlas, a babička pozdvihnouc hlavu, viděla slepici letět ze zahrady a na záhonku vyhrabaný důl.— „To je kůže, jak si chytře přišla! Vezmi brábě, Barunko, a oprav záhonek. Hleďme ji, a husy jsou tu také. Ono mne to volá, je čas, šlo by to na hřad, já se trochu zapomněla. Musím jim nasypat.“ To říkouc odložila babička vřetánko a šla si nakrmit drůbež. Barunka zůstala v zahrádce, srovnávala záhon. Za chvíli přišla Kristla. „Jste tu sama?“ ptala se nahlídnouc přes plot. — „Jen pojď dále, babička přijde hned, šla sypat drůbeži,“ zvala Barunka. — „Kde pak je matka?“ — „Šla do města navštívit kmotřinku; to víš, maminka pláče, poněvadž tatínek snad ani letos nepřijede, proto babička maminku raději posílá, kde

by se trochu vyrazila. My se všechny tolik na taťka těšily, a na comtessu také, a všechno námi sklaplo. Chudák Hortensie!“ Po těch slovech Barunka, klečíc na jednom koleně na cestičce, opřela loket o druhé koleno, a položíc si hlavu do dlaní, zamyslela se. Kristla sedla pod bez, ruce sepjaté položila v klín, hlava jí sklesla na prsa. Byla všechna ztracena, oči od pláče opuchlé. — „To musí být zlá nemoc, ta hlavnice; jestli ona umře, ach Bože! Kristlo, ty jsi neměla nikdy hlavnici?“ ptala se po chvílkovém pomlčení Barunka. — „Ne, já jsem jaktěživa nestonala; ale teď bude po mém zdraví veta,“ smutně odpověděla Kristla. Tu se teprv Barunka dobře na ni podívala, a vidouc změněnou její tvář, vyskočila, popošla k ní, ptajíc se: „Co je ti? Což je Míla odveden?“ Kristla místo odpovědi pustila se do štkání. V tom přišla babička nazpět. „Už se vrátili?“ ptala se rychle. — „Nevrátili ještě,“ zakroutila Kristla hlavou; „ale vždyť je darmo dělat si naděje. Lucka se prý zapřísáhla, že když ona Mílu nedostane, ani já ho dostat nemám. Co ona chce, to rychtář udělá, on je na ni tuze pyšný, a pan správce udělá zase mnoho k vůli rychtáři. Správcovic slečinka nemůže zapomenout, že byl milovník její od Míly pohaněn, přilívá též žluči, a je všeličeho ještě, milá babičko, co mi naději bere.“ — „Ale vždyť pak tatík Mílův byl na kanceláři, a jak slyším, nesl s sebou hezkých pár zlatých; byla by tedy přece čáka.“ — „Pravda, to jediná naše naděje, když ho vyslechli, že snad přece pomohou; ale stalo se již nejednou, že vyslechli a nepomohli; řekli zkrátka

že to nešlo, a člověk musel být spokojen.“ — „Snad se to Mílovi nestane; a kdyby přece, myslila bych, aby otec jeho ty peníze, co obětuje na úplatky, když by se nepodařilo, sebral, tvůj tatík aby ostatní přidal a Mílu vyplatili dle práva; měli byste po starosti.“ — „Kdyby nebylo kdyby, milá babičko. Za jedno jsou peníze, co starý Míla již nyní dal, ty tam, za druhé nemá můj tatík na hotovosti víc, než co potřebuje do živnosti, a byť měl i Jakuba dost rád a vzít si ho mi do konce nebránil, přece by mu bylo milejší, aby mu zeť do živnosti přinesl a ne odnesl. A konečně dejme tomu, že by je i chtěl sehnat, Míla je hrdé náture, nechce ode mne čehož přijmout, nedopustil by, aby ho můj tatík vyplatil.“ — „On si snad myslí: ‚Dostaneš-li velikého věna, bude ti muži poroučet žena,‘ a tomu se každý hrdý muž vyhýbá, milá holka; tu by mu ale povolnost k necti nesloužila. Ostatně nač mluvit o něčem, co snad udělat potřeba nebude, a kdyby byla, s těžší se vykonat dá.“ — „Chyba, veliká chyba, že se to stalo s tím Talianem; já se tomu tenkrátě smála, teď ale nad tím pláču,“ pravila Kristla. „Kdyby toho nebylo, byl by se dostal Míla do dvora, dvě leta byl by tam sloužil a sprostil se vojny. To mne nejvíc trápí, že já vlastně vinna jsem.“

„Bláhová, proč bys vinila se, jako by tuhle ta sedmikráska za to mohla, když bychom obě ji chtěly mít, o ni se pohádaly. Tož bych já se musela též vinit, že jsem přivedla mého nebožtíka do podobné nesnáze; byla to skoro podobná případnost, jako u tebe. Milá brachu, což pak člověk, když ho hněv, že-

hravost, láska aneb jakákoli vášeň uchvátí, má tolik kdy, aby se s rozumem radil? Tu chvíli bdyby po něm bylo, nebude dbát. A což je to všecko platno, i ten nejdokonalejší člověk podléhá slabostem.“ — Babičko, vy jste již lonský rok o svátku pana Proška řekla, že váš nebožtik podobného cos dokázal, zač utrpěl, a nyní jste se zmínila zase; já zapomněla jako na smrt tázat se vás od té doby, povězte mi to nyní. Ujde chvíle, přijdem na jiné myšlenky, a sedí se tu pod tím bezem až milo,“ prosila Kristla. — „Třebas,“ řekla babička; „ty Barunko jdi a dej mi pozor po těch dětech, ať mi to nejde k vodě!“ Barunka odešla a babička začala: „Byla jsem děvčice vyrostlá již, když začala Marie Terezie s Prusem vojnu. O něco se nepohodly*). Císař Josef s vojskem přitáhl k Jaroměři a Prus položil se u hranic. V celém okolí bylo vojsko rozloženo i po vesnicích. V naší živnosti měli jsme několik sprostých vojáků a jednoho důstojníka. Byl to člověk lehké mysli, z těch, jimž se zdá, že hned každé děvče do svých tenat vpletou jako pavouk mouchu. Já ho zkrátka odbyla, ale on si z mých slov ničeho nedělal, strásl je se sebe jako rosu. Když řeč nic neprosněla, zařídila jsem si všechny pochodky tak, abych se s ním nikdež potkat nemusela samotná. To víš jak to je, že musí děvče kolikrát za den běžet tu na pole, tu na trávu, že odejdou domácí a nechají ji samotnou, zkrátka, že není zvyk ani potřeba, aby kdo děvčata hlídal, že se

*) Spor o dědictví Bavorské 1777.

musí hlídat samy, a tu naskytne se příležitosti dost pro svůdného člověka k pronásledování. Ale Pánbůh mne chránil. Na trávu chodívala jsem časninko z rána, když ještě všecko spalo. Já od mladosti časně ráno vstávala, matka mi vždy říkala: ‚Kdo časně vstává, tomu Pánbůh dává.‘ Měla pravdu, kdybych ani jiný užitek z toho byla neměla, tedy radost. Když jsem vešla z rána do sadu nebo do pole, a viděla travičku pěkně zelenou, porosenou, srdce se mi na ni smálo. Každé kvítečko stálo jako panna, s pozdviženou hlavičkou, s vyspalýma očkama. Všude čpěla vůně, z každého lístečku, z každé travičky. Ptáčekové, chudinci malí nade mnou se vznášeli, zpěvem Pánaboha chválíce; jinak všude svaté ticho. Když pak začalo slunce za horami vycházet, bývalo mi vždy jak bych v kostele stála, zpívala jsem si a práce mi šla od ruky, jak by hrál. Jednou tedy z rána kosím, bylo to v sadu, tu slyším za sebou: ‚Pomáhej Pánbůh, Madlenko!‘ Ohlídnu se, chci říci: ‚Dejž to Pánbůh!‘ ale nemohla jsem leknutím promluvit, srp mi vypadl z ruky. — ‚Byl to ten důjstojník, ne?‘ vskočila jí do řeči Kristla, — ‚Počkej jen, pomalu,‘ pokračovala babička; ‚nebyl to důjstojník, sice bych byla srp nepustila. To bylo radostné leknutí. Jiří stál přede mnou! Musím ti říci, že jsem ho tři léta neviděla. To víš, že byl Jiřík syn naší sousedky Novotné, té samé, co se mnou byla, když jsme s císařem Josefem mluvily?‘ — ‚Ano, to vím; také jste nám povídala, že místo kněze z něho se stal tkadlec.‘ — ‚No ano, to byl jeho strýc vinaen; hochovi šlo učení jak by hrál, kdykoliv tatík pro něho do

Rychnova jel, vždy slyšel jen chválu o něm. V neděli když byl doma na vakacích, čítal místo mého tatíka, který byl přece výborný čtenář, sousedům z bible, a tak mu to šlo, že jsme s radostí poslouchaly; Novotná říkávala: ‚Jako bych toho hochu už viděla kázat.‘ My se všickni k němu chovali jakoby již vysvěcen byl, kde která co dobrého dělala, poslala mu, a jestli se omlouvala Novotná: ‚Ale Bože, co my vám zase dáme,‘ říkaly: ‚Až bude Jiřík panem páterem, dá nám požehnání.‘ My spolu rostli, co jeden to druhý, ale když přišel z druhých, třetích vakací, neměla jsem už k němu té smělosti, styděla jsem se ho, a když mnohdy za mnou přišel do sadu a mermocí mi pomohl trávu nést, dělala jsem si z toho hřích, že mu v tom povoluju, opakovala jsem mu, že se to pro pana pátera nesluší, ale on se mi smál; to prý ještě kolik košů vody uteče, než on kázat bude! Bývá tak že lidé miní, a Pánbůh mění. Najednou, když byl na třetích vakacích, přišlo vzkázání z Kladska od strýce Jiříkova, aby tam k němu přišel. Byl ten strýc tkadlec, tkal krásné činované věci, tím si vydělal hezkých pár zlatých, a že neměl žádných dětí, zpomněl si na Jiříka. Kmotra nechtěla ho poslat, ale tatík sám jí domlouval, aby ho nechala jít, že to může být k jeho štěstí, a bratr otcův že má přece jakési právo k němu. Šel; kmotra a můj tatík ho provázeli, jdouce spolu do Vamberk na pouť. Oni přišli zpátky, Jiřík tam zůstal. Stýskalo se po něm všem, mně ale a kmotře nejvíc, jen že ona o tom mluvila a já se nikomu nepochlubila. Strýc slíbil, že se bude o něho starat jako o svého. Kmotra myslila tedy, že chodí v Klad-

sku do škol; těšila se již, že dostane co nevidět první posvěcení, a medle — Jiří za rok přišel domů se podívat co vyučený tkadlec! Kmotra plakala až hrůza, ale co dělat, Jiří ji prosil a přiznal se, že neměl pražádnou chuť na kněžství jít, ačkoliv by byl rád dále studoval. Ale strýc že mu to vymluvil, jak dlouho by se musel nuzovat a potloukat po školách, po úřadech, nežli by došel kousku chleba, domlouval mu, aby se chopil řemesla, to že ho uživí záhy, řemeslo že je zlaté dno a tím lepší pro něho, když i jinak je cvičen. Zkrátka, Jiří dal si říci, učil se tkalcovství, a že se všeho s celou chutí uchopil, prospíval v řemesle. Strýc mu dal v roce za vyučenou; pak poslal ho do světa na zkušenou, a sice nejprve do města Berlína k svému známému, kde se měl ještě dotvrdit. Jiří ale stavil se dříve v Čechách u nás. Tenkrát mi přinesl tuten růženec z Vamberk.“ To řkouc vytáhla babička ze záhradří klokočový růženec, který nikdy neodložila, chvílku se na něj s pohnutím dívala, pak zas políbíc ho, schovala a pokračovala dále: „Můj otec neměl Jiřímu za zlé, že se dal na řemeslo, domlouval Novotné, aby si z toho nic nedělala, že ji naděje zmešla. ‚Kdo ví, k čemu to dobré,‘ povídal; ‚nechte ho, jak si udělal, tak bude mít. Třebas cucky přepřádal, jen když svému dílu bude rozumět a zůstane poctivým, hodným člověkem, pak zaslouží takovou čest, jako kterýkoli pán.‘ Jiří byl rád, že se kmotr na něho nehněval, neboť ho měl co vlastního otce. I Novotná si dala říci — jak pak by nedala, vždyť to bylo její dítě, které milovala, nemohla tedy chtít, aby se se cítilo

nešťastné ve svém stavu. Pobyl u nás Jiří několik dní, pak odešel do světa, a tři léta jsme ho neviděli a hrubě ani o něm neslyšeli, až se to ráno přede mnou vyskytl. Můžeš si myslit, jakou radost jsem měla. Hned jsem ho poznala, ačkoliv se velice změnil; vysoký byl neobyčejně, přitom tak urostlý, že by těžko bylo, rovně mu pohledat. Schnul se ke mně, vzal za ruku a povídá, proč jsem se ho tak lekla? „Jak se neleknot,“ řku, „vždyť jsi se tu octnul, jak bys s oblak spadl. Odkud jsi přišel a kdy? — „Jdu přímo z Kladska, strýc se bojí, poněvadž všude tam verbujou, aby mne někde nesebrali verbíři; poslal mne, sotva jsem se ze zkušené vrátil, do Čech a myslí, zde že se snáze skryju. Protloukl jsem se šťastně přes hory, a tu jsem.“ — „Ale pro Pánaboha,“ povídám mu, „jen aby tě tu nesebrali; co říká máma?“ — „Já ji ještě neviděl. Ve dvě hodiny s půlnoci jsem dorazil na místo. Nechtěl jsem mámu budit. Lehneš si na trávu pod Madlenino okno, ona je ranná, počkáš až vstane, pak půjdeš, myslil jsem, a lehl si na zelenou peřinu. Opravdu o tobě se darmo neříká ve vsi: Než skřivan zpívat začne, Madlena nese trávu domů. Sotva svítá, a ty už kosíš. Já tě viděl u studně mýt, česat se, a sotva že jsem zdržet se mohl, abych k tobě nepřiskočil; když jsi se ale modlila, nechtěl jsem tě vytrhovat. Ale teď mi pověz, jestli mne máš ještě ráda?“ Takovou řeč vedl; jak jsem měla jinak říci, nežli že mám, vždyť pak jsme se měli rádi od mladosti a jaktěživa mi na jiného myšlénka nepřišla. Trochu jsme povídali, pak vklouzl Jiří do chalupy k mámě, já za-

se šla povědít tátovi, že přišel. Tatík byl moudrý člověk, jemu se nelíbilo, že Jiří přišel v takovou nebezpečnou dobu. ‚Nevím,‘ povídal, ‚jestli zde ujde bílému kabátu; co možného bude, uděláme, abychom ho uklidili; jen žádnému neříkejte, že je tu.‘ Novotná, ačkoliv měla velikou radost, měla přitom přece hrozný strach, neboť byl Jiří k rekrutírce vypsán, a jen tím ušel, že nevěděl nikdo, kde je. Tři dni seděl ukrytý na hůře v seně. Přes den byla u něho máma, na večer vklouzla jsem i já k němu, a vespolek jsme si potom o všeličem povídali. Měla jsem takový strach o něho, že jsem chodila celé dni jako zmámená ovce a zapomněla důstojníku se vyhýbat, tak že jsem mu několikrát přišla do rány. On, mysle snad že se chci dobrít, začal hned zpívat starou notou; nechala jsem ho mluvit, ani jsem mu nepřišla tak zhruba, jako kdy jindy, proto že jsem se bála o Jiříka. Jak povídám, Jiří byl ukryt; mimo mne, jeho mámu a mé rodiče nevěděl nikdo o něm; třetí večer jdu z chalupy, trochu jsem se u Jiříka déle zdržela, bylo už ticho všude a hodně tma, tu mi vběhne do cesty důstojník. Vyčíhal mne, že chodím večer ke kmotře, a tu si u sadu na mne počkal. Co dělat? Mohla jsem jen křiknout, ale Jiří na hůře každé hlasité slovo byl by zaslechl, a svolat ho jsem se bála. Spolehla jsem se na svoji sílu, a když si nedal důstojník říci po dobrém, pustili jsme se spolu na pěst. Nesměj se holka, nesměj, nekoukej na mne, jaká nyní jsem; bylať jsem ovšem nevelká, ale sporá, ruce moje, zvyklé na těžkou práci, byly tvrdé. Byla bych mu dobře odolala, kdyby byl ve vzteku nezačínal na mne lát a hře-

šit. Tím se prozradil, a najednou jako hromová rána octl se mezi námi Jiří, popadna ho za chřtán. Slyšel hřešení, vykoukl z vikýře, v polotmě mne poznal a také hned vikýřem dolů skočil, div to věru, že hlavu nesrazil. Ale což on pomyslí nač, nedbal kdyby pod ním i hranice byla hořela. — „Je to způsob, s poctivým děvčetem se tu v noci prát, pane?“ křičel Jiří. Já ho chlácholila, prosila, aby pomyslíl v čem je, ale on držel pána jako v kleštích, zlostí se třesa. Přece si ale dal říci. „V jiné chvíli a na jiném místě bychom si něco jiného pověděli, ale není zde k tomu čas, tedy slyšte a pamatujte. To děvče je moje nevěstou; nebude-li mít budoucně před vámi pokoj, promluvíme spolu jinak. Nyní jděte!“ Po té přehodil pána přes vrátka jako huiličku; mne pak vzal okolo krku a povídá: „Madlenko pamatuj na mne, pozdravuj mámu a buďte tu zdraví, musím tu chvíli pryč, sice mne chytí. Nebojte se o mne, já znám každou stezku a jistě se protluču do Kladska, kde se přece nějak ukryju. Prosím tě, přijď do Vambeřic na pout, tam se shledáme!“ Než jsem se zpatovat mohla, byl ten tam. Já běžím hned k Novotné, povědít co se stalo; jdeme k našim, všichni jsme byli jako beze smyslu. Každého šumotu jsme se lekali. Důstojník rozeslal vojáky na všechny cesty, nepoznaje Jiřího, myslił že je přespolní a že ho někde natrefí, ten ale jim šťastně uklouzl. Vyhýbala jsem se pánovi, jak jsem jen mohla, on ale nemohla se jinak pomstít, ostouzel mne po vsi, jako bych špatné děvče byla. Znali mne všickni, nepodařilo se mu. Na štěstí přišel rozkaz, aby se vojsko hnulo zpět, Prus vtrhl

přes hranice. Ono z celé té vojny nic nebylo, sedláci říkali jí ‚koláčová‘, proto že prý vojáci, když snědli po vesnicích koláče, domů se vrátili.“

„A jak se dělo s Jiřím?“ ptala se Kristla s napnutostí poslouchajíc. — „Nevěděli jsme o něm ničehož až do jara, poněvadž s těmi nepokoji nikdo nepřecházel. Byli jsme jako na trní. Přišlo jaro — a ještě nic; vydala jsem se na pouť, jak jsem byla Jiříkovi slíbila. Šlo více známých a naši mne jim dali na starost. Vůdce náš byl kolikráte v Kladsku, a tatík mu nařídil, aby mne tam dovedl, on tam znal každý kout. ‚Stavíme se u paní Lidušky, abychom se trochu spořádali,‘ řekl vůdce, když jsme přišli do města. Vešli jsme do malé hospody na předměstí. K paní Lidušce zacházeli všickni, kteří z Čech přišli; ona byla z naší krajiny. Tenkrát se ještě v Kladsku mluvilo všude česky, než to bývá tak, že se lidé rodilí z jedné krajiny rádi hledají. Paní Liduška nás s velikou radostí přivítala, museli jsme do její sedničky. ‚Jen se posaďte, já tu jsem hned, jen trochu vinné polívky vám přinesu,‘ pravila ochotně a ztratila se ze dveří. Já měla srdce jako v kleštích, byla to radost, že se s Jiřím shledám, i strach, že se mu snad cos přihodilo zatím, co jsme o něm neslyšeli. Tu najednou zaslechnem venku známý hlas pozdravovat paní Lidušku, a ji zase volat: ‚Jen dále, pane Jiříku, jsou tam poutníci z Čech!‘ Dveře se rychle otevřely a v nich se ukázal Jiří, a však zhlídnouc ho, zůstala jsem jako hromem omráčena. Byl ve vojenském šatu. Mně se dělaly mžitky! Jiří mně podal ruku, vzal do náruči a skoro s pláčem nešťastný člo-

věk; sotva že jsem uchopil se řemesla a strásl se sebe co se mi nelíbilo, již mám zase nové jho na krku. Z deště jsem utekl a dostal se pod okap. Kdybych v Čechách byl, alespoň bych sloužil svému císaři pánu, a zde sloužit musím cizému.' — 'Pro Boha tě prosím, cos to dovedl, že tě vzali?' povídám mu. — 'Inu milá, mladost, nerozum. Nevěřil jsem zkušenému strejci, když jsem od vás utekl, yšude se mi stýskalo, všecko bylo mi proti mysli. Šel jsem jednou v neděli s několika kamarády do hospody, nedbaje na žádné domluvy. Pili jsme, až jsme se opili, tu přijdou do hospody verbíři.' — 'Ti lotři,' vskočila mu do řeči paní Liduška, která právě polivku přinesla; 'kdyby pan Jiřík byl u mne býval, nebylo by se mu nic stalo; já ty jejich klamy, mamy netrpím u mne; však pan strýc jinám nejde, než k Lidušce. Inu, člověk má svědomí, ten mladý lid — inu co je dělat, když to nemá rozumu. Už si z toho nic nedělejte, pane Jiříku, jste čistý hoch, náš král má rád velké vojáky, nenechá vás dlouho bez hůlky.' — 'Ať je to již jak chce,' začal Jiří, 'co se stalo, stalo se. My nebyli svoji, verbíři nás obalamutili, a když jsem vystřízlivěl, byli jsme já a Lhotský, můj nejmilejší kamarád, vojáky. Myslil jsem že si hlavu strhnu, ale co dělat. Strýc také naříkal dost; konečně přemýšlel, jak by se alespoň celá ta věc zlepšit dala, když ne napravit. Šel k generálovi a to uprosil, že jsem zůstal zde, že se co nejdřív kaprálem stanu a — no, to si povíme ještě. Jen mi teď nedělejte těžké srdce, jsem rád, že tě vidím.' Museli jsme se potěšit, jakkoli se dalo. Po-

zději dovedl mne Jiří k strýcovi, který nás rád viděl. Večer přišel také jeho kamarád Lhotský, hodný to člověk. Však si zůstali s Jiřím věrni až do smrti. Jsou už oba na věčnosti a já tu ještě jsem.“

„Vy jste se už domů nevrátila, babičko, vidíte, dědeček si vás vzal?“ vytrhla Barunka, která se byla dávno již vrátila, babičku ze zamyšlení, do něhož padla při zpomínce na ony blaženě ztrávené chvíle při tomto shledání. — „Inu ovšem, nechtěl jinak dát. Dovolení k ženění, to bylo to, co mu ještě strýc vymohl. Čekali jen, až přijdem na pouť. Jiří na noc odešel, já zůstala noclehem u strýce. Byl to dobrý staroušek, Pánbůh mu dej nebe. Druhý den časně ráno Jiří přiběhl a dlouho se strýcem se o něco radili. Pak přišel ke mně a povídá: ‚Madlenko, řekni mi upřímně, na dobré svědomí, máš mne tak ráda, abys se mnou i zlé snášela, otce i matku opustila?‘ Já řku že mám. ‚Když ano, tedy zůstaň zde a buď mojí ženou,‘ povídá, a uchopí mne za hlavu a líbá. Nikdy mne nelíbal, není ten zvyk mezi námi, ale to samou radostí nevěděl chudák ani co dělá. ‚Ale co řekne máma, co řeknou naši?‘ povídám, a srdce se mi třáslo radostí a teskností. — ‚Co by říkali, vždyť nás mají rádi, vždyť nebudou chtít, abych se usoužil.‘ — ‚Ale můj Bože, Jiříku, přece nám musí dát rodiče požehnání.‘ — Jiří neříkal na to nic, ale strýc přistoupil k nám, poslal Jiříka ven a povídá: ‚Madleno tys nábožná děvčice, líbíš se mi, vidím, že bude Jiří šťasten, a že ne darmo po tobě si naříkal. Já bych mu bránil, kdyby to byl jiný člověk, ale on má svoji hlavu. Kdyby

mne nebylo, byl by si zoufal, když ho odvedli, já trefil ho potěšit, a sice tím, že jsem mu vymohl dovolení k ženění. Nemohu zůstat ve lži. Do Čech nesmí; a kdybys ty zase domů šla, kdož ví zdali by tě vaši nepřemlouvali. Až budete svoji, pak pojedem spolu do Olešnice, a rodiče ti požehnání neodeprou. Poutníkům dáme s sebou list. Pozejtří budete mít oddavky ve vojenské kapli, já budu zastávat místo vašich rodičů a беру si to zodpovídání na svědomí. Madlenko, podívej se na mne, mám hlavu jak sníh, myslíš že bych něco udělal, z čeho bych nemohl před Bohem odpovídat? Tak mi řekl strýc a slze mu tekly po tvářích. Svolila jsem ke všemu. Jiří div se nezbláznil radostí. Neměla jsem více šatstva, než co jsem měla na těle. Jiří mi hned koupil sukni, kabátek a granáty na krk k oddavkám, ostatní mi zaopatřil strýc. Jsou to ty samé granáty co mám, mezulánka naháčové barvy a oblakové barvy kabátek. Poutníci odešli, strýc jim dal s sebou list, že tam několik dní zůstanu a s ním přijedu, více nepsal nic. ‚Lepší bude, když si to povíme,‘ mínil. Třetí den ráno jsme měli oddavky, vojenský kněz nás oddával. Paní Liduška byla starosvata, Lhotský byl mládkem, jeho sestra družice, strýc a ještě jeden měšťan svědky, ostatně tam nebyl nikdo. Paní Liduška nám vystrojila snídání, a tak jsme ten den v bázni boží a v radosti ztrávili, zpomínajíce jen na naše domů. Paní Liduška škádlila Jiříka u stolu, ustavičně mu říkala: ‚Vy, vy, pane ženichu, ani vás nepoznávám, to není ten zamračený pan Jiřík; ale není divu, že vám tvář září!‘ Mluvalo se sem tam,

jak to už bývá. Jiří chtěl hned, abych u něho zůstávala, strýc tomu ale nedopustil, až se prý vrátíme z Čech a z Vamberžické pouti. Za několik dní jsme jeli do Olešnice, já a strýc. To divení, že jsem ženou, a matčin pláč, že je Jiří vojákem, nemohu vám popsat. Moje máma lomila rukama a ustavičně naříkala, že ji chci opustit, do ciziny jít za vojákem, až mi při tom vlasy vstávaly. Tatík ale vždy rozumný a moudrý rozhodl. „Teď konec,“ prál; jak si ustlali, tak budou spát. Mají se rádi, ať spolu zkoušejí; ty mámo víš, že’s pro mne opustila také otce i matku, a to je určení každého děvčete. Kdo za to, že Jiříka potrefila ta nehoda. Ostatně tam není služba dlouhá, až si tu robotu odbude, může přijít sem. A vy kmotra upokojte se, Jiřík je moudrý hoch, a stýskat se mu nebude, o to se už postaral. Ty Madlo neplač, Pánbůh ti dej štěstí, a s kým jsi šla k oltáři, s tím abys šla do hrobu.“ Těmi slovy dal mí tatík požehnání a slze ho polily. Mámy také plakaly. Moje máma, jak živa o vše starostlivá, měla hlavu plnou. „To je rozum od tebe,“ kárala mne, „nemá tam kouska peřin, ani náradí, ani šat, a vdá se. Co jsem na své nohy vstála, jsem neviděla takový obrácený svět.“ Dostala jsem pořádné vybytí, a když jsem měla všecko v pořádku, vrátila jsem se k Jiříkovi, a neopustila ho až do smrti. Ta nešťastná vojna, kdyby té nebylo, mohl tu být ještě. Vidíš, že vím, milá holka, co je radost i co je žalost, že vím, co je mladost i nerozum,“ dokončila babička, položíc s mírným usmáním suchou ruku na Kristlino kulaté rámě.

Mnoho jste zkusila, babičkko, ale byla jste přece šťastna, dostala jste to, co srdce žádalo. Kdybych věděla, že budu i já po všem trápení šťastná, ráda bych je snášela, a byť musela i na Mílu čtrnácte let čekat," pravila Kristla. — „Budoucnost má Bůh v rnkou. Co bude, to bude, tomu se holka nevyhneš, a nejlíp, když se odevzdáš pevnou důvěrou do vůle boží!" — „Jak pak jinak; ale člověk se nemůže mnohdy zpamatovat, a jestli mi Jakuba odvedou, budu naříkat. S ním odejde všechna radost, s ním moje jediná podpora ztracena." — „Jak to mluvíš, Kristlo, nemáš-li otce?" — „Mám otce hodného, Pánbůh mi ho zachovej, ale je přece již starý, broukavý. Již letos ustavičně chtěl, abych šla za muže, by ho měl kdo zastat; což budu dělat, až jestli Jakuba odvedou? A já si předce jiného nevezmu, a kdyby se všickni na hlavu postavili, pracovat budu do úpadu, aby neměl tatík co broukat, a když to nepůjde — nepůjde, vdávat se nebudu. Ach babičko, vy ani nevěříte, jaké já mám trápení v té hospodě! Nemyšletež na práci, Bože zachraň, z té já si málo dělám, ale to, co musím mnohdy přeslechnout, to mne mrzí." — „A od toho si nemůžeš pomoci?" — „Prosím vás, jak? Kolikrát jsem řekla otcovi: „Vidíte tatíku, tak a tak to je, netrpte takových hostů," ale on nerad by si hosty zrazil, a tu mně vždy říká: „Prosím tě holka, řekni co chceš, jen nebuď hrubá, ať se hosté nezradí, víš že je to naše živnost'. Nemám být hrubá a nevlídná; jsem-li přívětivá, stanu se zase v lecjaké hubě ohryzkem; veselá, zpěvavá, jak jsem vždy byla, sotva budu, co si tedy počnu? Kdyby to

byli jen nějací darmotlachové, já bych je brzy sklidila, ale pan správce a písař ze zámku, to jsou hořčí hosté, těch mám plný žaludek. Já se vám to stydím říci, jak mne ten starý kozel pronásleduje, a jako by mi to někdo šeptal, že on si dá záležet, aby dostal Mílu s krku, proto že ví, to že je můj obránce, že se bojí, aby se mu nestalo to co Talianovi. Dělá, jak by chtěl rychtářovi udělat vděk, ba zase za dceru mstí se, vždy ale filuta myslí na sebe. Tatík se ho bojí a máma chudák, to víte, jako by již na světě nebyla, víc leží než chodí, té nemohu s takovou věcí přijít. Kdybych vdaná byla, všecko by to bylo jinačí; když se mi někdo nelíbil, řekla jsem jen Mílovi, a jestli ho nemohl vystřádat, pozoroval ho, že se netroufal ten člověk hrubě na mne kouknout. Ach babičko, kdybych já vám to mohla vypovědít, jak on mne má rád, a já jeho, ale to se nedá," a děvče podeprouc lokte o kolena, vložila tvář do dlaní a zamlčela se.

V tom samém okamžení vstoupil tiše, nepozorován Míla do zahrádky. Jeho krásná tvář byla bolestí rozryta, jasné oči zkaleny; tmavokaštanové kučery, okolo čela se točící, byly ustříhány, místo furiantské vydrovky měl na hlavě vojenskou čepici, na ní struček jedličí. Barunka se Míly lekla, babičce sklesly ruce do klínu, tvář jí zbledla, a tiše zašeptala: „Potěš tě Pánbůh, hochu!“ Když ale Kristla hlavu pozdvihla a Míla ruku jí podáváje skoro bezzvučným hlasem řekl: „Jsem voják, za tři dni musím do Hradce!“ padla mu bez smyslu do náručí.

XV.

Druhý den, když šla babička dětem jak obyčejně naproti, bylo její první slovo: „Hádejte děti, kdo u nás je?“ Děti se trochu zarazily, nenapadlo jim hned, až Barunka zvolala: „Pan Beyer, vidíte babičko?“ — „Uhodlas, a přivedl s sebou svého synka.“ — „I já! to jsem rád, poběhněme k němu!“ vykřikl Jan, a již také utíkal, a Vilím za ním, že jim kabely jen tak od boku odskakovaly. Babička volala, aby šli jako lidé, a neletěli jako zvěř, ale kdež pak hoši byli. Skoro bez dechu vrazili do sednice; matka chtěla je kárat, ale pan Beyer natáhl po nich své dlouhé ruce, vyzdvihl jednoho po druhém a objav je líce jim políbil. „A co jste celý rok dělali, jak jste se měli?“ ptal se hlubokým hlasem, který se v malé prostora silně odrážel. Chlapci hned neodpovídali, zraky jejich utkvěly na chlapci, as v Barunčině stáří, který stál vedle pana Beyera. Byl to hezký hoch, zcela otci podoben, ovšem že údy jeho neměly té hranatosti co otcovy, tváře že měl květoucí, a z očí že zářila jen dětinská radost. „Aha, vy koukáte na mého hochu, no tedy se na něj podívejte, a podejte si ruce, abyste byli dobří kamarádi. To je ten můj Orel.“ Tak mluvě strčil synka ku předu, který bez ostýchání chlapcům ruce podával. V tom přišla Barunka s babičkou i s Adelkou. „No, a tu vidíš Barunku, o níž jsem vám doma povídal, že mi vždy nejprvnější přijde dát dobré jitro, když tu nocuju. Letos ale jak vidím, je to jinaké, chodíte již do školy, a tu musí Jeník zároveň vstávat s Barunkou. A jak

se vám líbí ve škole, nechtěl bys Jene raději po lese? Vidiš, můj Orlík musí se mnou na čihání, na hory, on bude umět pomalu tak střílet jako já," vyptával se a spolu vypravoval myslivec, jsa obklopen dětmi. — „O ani jim to nepovídejte," pravila babička; „Jeník se hnedle poplaší, a bude chtít Orlovu ručnici vidět." — „Nu což, ať se na ni podívá; jdi Orlíku, přines mu ji, vždyť není nabitá." — „Není, tatínku; poslední ranou střílel jsem jak víš po káněti," řekl chlapec. — „A zastřelil jsi je; tím se můžeš pochlubit. Jdi je chlapcům ukázat." Chlapci vyběhli radostně s Orlem ven; babičce to ale nedalo, ačkoliv ji pan Beyer ujišťoval, že Orlík pozor dá, přece šla za nimi. „Ale ty se jmenuješ jako pták?" ptala se Adelka Orla, když byli venku a Jeník i Vilím zastřelené káně prohlíželi. — „Já se jmenuju vlastně Aurel," usmál se synek na Adelku, „ale tatínkovi se lépe líbí, říkat mi Orel, a mně se to též líbí; orel je pěkný pták. Náš tatínek zastřelil jednou orla." — „To si myslím," povídal Jan; „já ti ukážu orla a mnoho zvířat, mám je namalované v kníze, co jsem dostal vloni vázaného; pojď se mnou." To řka, táhl Orla do sednice, kde mu hned knihu ukazoval. Orlovi se zvířata velmi líbila, a pan Beyer též s velkou libostí list od listu prohlížel, „To jsi vloni neměl?" ptal se Jana. — „To jsem dostal vázaného od comtessy, a ještě jsem dostal pár holubů od Kristly a králičky od myslivců, a od babičky dvacetník, a od rodičů na šaty!" chlubil se Jan. — „Ty jsi šťastný hoch," začal pan Beyer, dívaje se do knihy, a vida právě lišku, usmál se: „Jako živá; počkej kůže,

tobě musím posvítit!“ Vilím, mysle že to platí vymalované, divně se na něho podíval, až pan Beyer s usmáním řekl: „Neboj se, této lišce nic neudělám, ale jedné v horách, která jí je podobná, tu musíme skřípnout, dělá nám mnoho škody.“ — „Snad ji Petr chytne, já s ním byl pasti klást, než jsme odešli,“ mínil Orel. — „I hochu, liška je desetkrát chytřejší než Petr, ta má spády, že by si to člověk ani nepomyslel, a dokonce byla-li už jednou v pasti, jako ta, co na ni číhám. Mrcha nalékli jsme na ni pečení, mýnili jsme, že ji musíme dostat; měla hlad, i co neudělala kůže, ukousla si přeraženou nohu a utekla. Teď ji sotva dostanem, škodou člověk zmoudří, a liška má věru tolik rozumu jako člověk,“ vypravoval myslivec, ustavičně listy obraceje. „Vždyť se nadarmo neříká, ‚chytrý jako liška,‘ pravila babička. — „Tu je orel, tu!“ volali chlapci, dívající se na krásného ptáka s roztaženýma křídly, jak se vrhá na lup. — „Právě takového jsem zastřelil; byl to krásný pták, skoro mi ho bylo líto, ale co dělat, taková příležitost se hned nenaskytne člověku. Trefil jsem ho dobře; a to je hlavní věc jen ne zvíře mořit.“ — „To já také říkám,“ ozvala se zase babička. — „Ale že vám není líto té zvěři, pane Beyer, já bych nemohla žádné zvíře zastřelit,“ povídala Barunka. — „Ale zaříznout můžete,“ usmál se pan myslivec, „a co lepší, když zvíře netušíc nebezpečností, jednou ranou padne, anebo když je dříve chytáním uplašíte, přípravami ustrašíte, a pak teprv podřezáte, mnohdy ještě tak nešikovně, že vám polozabitě uletí.“ — „My nezařezujem drůbež,“ upírala

Barunka, „to Vorša, ta je nelituje, a pak je hned po nich.“ Chvíli ještě bavily se děti se zvířaty, pak je volala matka k večeri. — Jindy vyptávaly se děti pana Beyera na hory, chtěly vědět, zdali nezabloudil do Ribrcoulovy zahrádky, a všelicos jiného, tenkrát ptaly se ustavičně jen Orla, poslouchajíce s velikým podivením, když jim mladý chlapec povídal o nebezpečenstvích, co s otcem již přestál, o zvířatech, které zastřelil, když jim popisoval ohromné balvany sněhové, které v horách leží, jak zasypou celé vesnice, tak že jako pohřbeny pod nimi jsou, a lidé chtějí-li na povrch, obyčejně komínem ven vylízájí, a každý od svého stavení cestu klestit si musí. To vše ale Jana neodstrašilo, on si přece jen přál, být již v tom stáří, kde by mohl k panu Beyerovi jít. „Až ty budeš u nás, pak mne dá tatínek na výměnu k Risenburskému myslivci, abych i lehčího myslivectví okusil.“ — „To je škoda, že nebudeš doma,“ mrzel te Jan. — „Nebude se ti stýskat, máme ještě dva mládence, bratr Čeněk je tak velký jako ty, a sestra Mařenka bude tě mít ráda,“ pravil Orel. Co zatím děti sedíce na dvorku poslouchaly Orlova vypravování a skrze krystaly, které jim byl přinesl, do světla nahlížely, poslouchal pan Beyer babičku, vypravující o povodni a o všelikých novinkách, které se byly za celý rok přihodily. „A rodina mého pana bratra na Risenburku, zdráva?“ ptal se myslivec. — „I zdráva,“ povídala paní Prošková. „Anuška hodně roste; chlapci chodí na Červenou Hůru do školy, mají tam blíž nežli do města; divno je mi, že tu ještě pan myslivec není; řekl že se staví vás přivítat, až

půjde na čekanou. Byl tu ráno a přinesl mi zprávu ze zámku, že došel z Vídně list. Šla jsem hned do zámku, a dověděla se, že je comtesse lépe, že snad kněžna na obžinky přijede, as čtrnácte dní zde se zdrží, a pak do Florencie odjede. Mám tedy naději, že nám tatínek přes zimu zde zůstane; nevezme prý kněžna komonstvo s sebou. Za kolik let jednou budem zase delší čas pohromadě.“ Dávno byla již paní Prošková tolik nemluvila, dávno tak spokojena nebyla, jako ten den, co dostala potěšitelnou novinu, že manžel přijede.

„Chvála Pánubohu, že ta slečinka z té nemoci vyvázla, byla by věčná škoda toho mladého, dobrého stvoření. Všickni jsme prosili Pánaboha, aby jí pomohl; včera tu ještě Cilka Kudrnovic pro ni plakala.“ — „Méla by proč plakat,“ mínila paní Prošková. Pan Beyer ptal se, jak to míměno, a babička vypravovala mu svoji návštěvu v zámku, při čemž ovšem comtesse přičtla zásluhu, kterou o dobrobyt Kudrnovic rodiny měla. „Já slyšel,“ ptal se myslivec, že je comteska dcera —“ V tom zatukal někdo na okno. — „To je pan kmotr, znám ho po fukání; jen dále!“ hodně hlasitě zavolala paní Prošková. — „Lidé mají zlé huby,“ odpověděla babička na myslivcovu otázku; „a kdo v slunci chodí, stíny ho následují, to jinak není; co na tom, ať je čím je.“ Pan kmotr Risenburský vešel do dveří, a oba myslivci srdečně se vítali. „Kde jste se zabavoval, že tak dlouho nejdete?“ ptala se babička, ouzkostně hodíc okem po ručnici, kterou pan myslivec na hřeb zavěšoval. — „Měl jsem roztomilého hosta, pana správce, přišel

pro dříví; prodal si deputát, teď by rád měl napřed zase dříví a chtěl by člověka svádět k partikám. Ten by mi vypadl. Já hned čul, že s něčím podobným jde, poněvadž přišel jak milius. Ale pověděl jsem mu do pravdy! Také jsem mu dal tašku za Mílu; toho hochu je mi líto a Kristly též. Dnes ráno stavě se u nich na holbičku, ulekl jsem se, jak vypadá. To má ten sa—fraport—“ pan myslivec se plácl přes ústa, zpomena, že sedí u babičky — „na svědomí.“ — „Co se to stalo?“ ptal se Beyer, a babička ráda vypravujíc pověděla mu Mílův odvod i příčiny jeho. — „Tak to je na tom světě, kam se člověk obrátí, všude najde trápení a bídu, mezi velkými i malými, a který žádné nemá, ten si je udělá,“ povídal Beyer. — „Neštěstím a bolestí očistuje se člověk ode všech šlaků, jako zlato ohněm. Bez bolesti není radosti. Kdybych věděla jak, pomohla bych ráda tomu děvčeti, ale nemožno. Musí prozatím snášet jak se dá. Nejhuř jí bude zítra, až Míla odjede.“ — „Tedy zítra už odjede,“ divil se myslivec; „no, toť mají na spěch. Kam přijde? — „Do Hradce.“ — „Konáme tedy stejnou cestu, jen že já s plavci na vorech po vodě, a on po zemi.“ — Chlapci přiběhli do sednice, Jan a Vilím ukazovali panu myslivcovi káně, jež byl Orlík zastřelil, Orlík pak otci povídal, že byli u splavu a tam že viděl bláznivou Viktorku.“ — „Ještě je živa ta osoba?“ divil se pan Beyer. — „Ba ubohá, lépe by jí bylo v zemi, nežli jí na zemi je,“ odpověděla babička, „Ale schází již, stárne; málo kdy je ji slyšet zpívat, leč za světlých nocí.“ — „Ale u splavu přece sedí, kou-

ká do vody, mnohdy přes půlnoc," pravil myslivec. „Včera jsem šel okolo ní, trhala proutí vrbové a házela je do vody; bylo již pozdě. „Co tu děláš?“ povídám. Ona nic, ptám se jí po druhé, tu se po mně obrátí, zajiskří očima; myslil jsem, že po mne skočí, ale snad že mne poznala, nebo co jí hlavou prolítlo, obrátila se zase k vodě a proutek za proutkem házela přes splav. Někdy s ní nemůže člověk ničehož pořídit. Je mi jí líto, přál bych jí ukončení toho bídného živobytí, ale kdybych ji neviděl sedět u splavu, kdybych neslyšel, když stojím na čekání, její písničku, chybělo by mi cosi; stýskalo by se mi," řekl myslivec, drže káně ustavičně v rukou. — „Když člověk na něco zvykne, těžko odvykat," pravil Beyer, klada rozžatou hubku do krátké hliněnky drátované, a když si několikrát pořádně zabafčil, pokračoval: „Ať to již na člověka, zvíře, nebo věc. Tak já jsem zvyklý, když jdu na cestu, na tuto dýmku; moje matka z podobné kouřivala, jako bych ji viděl sedět na zápraží." — „Co že, vaše matka kouřila?" s podivným zvolala Barunka. — „V horách ženské mnoho kouří, zvláště staré babičky, jen že místo tabáku bramborovou nať a dostanou-li višňový list." — „Nemyslím, že je to chutné," pravil myslivec, nakuřuje si též, ale do malované porcelánky. — „Tak mám i jistá místa v lese rád," začal zase Beyer, „na nichž se vždy mimovolně zastavím, která jsem si zamiloval, že mne upomínají buď na jisté osoby, aneb na milé nebo nemilé okolnosti mého života. Kdyby chyběl na těch místech jediný strom, jediný keř, chybělo by mi cosi. Na jednom místě, je to srázná výše, stojí osamělý

smrk, je to starý strom, ratolesti jeho se s jedné strany chýlí nad hlubokou propastí, v jejíchž rozpu-
klinách sem a tam kapradí aneb kříček jalovce roste,
a v dole žene se potok přes skaliska a tvoří samé
vodopády. Nevím sám jak se dělo, ale k tomu vždy
jsem zabloudil, když mne něco soužilo a nějaké ne-
štěstí mne potkalo. Tak když jsem chodil za mojí že-
nou a se domníval, že ji nedostanu; rodiče její brá-
nili a později teprv svolili. Tak když mně umřel nej-
starší synek, i když mi stará matka zemřela. Vždy
jsem vyšel z domu, šel bez cíle, nekoukal se ani v
pravo ani v levo, a mimovolně nesly mne nohy do
divokého dolu, a když jsem se octnul nad propastí u
zasmušilého smrku, když jsem viděl před sebou vr-
chole hor, jeden nad druhým: jako by se mne tíže
spadla, já se nestyděl plakat. Když jsem drsné tělo
stromu obejmul, zdálo se mi, že je v něm život, že
rozumí mým žalobám, a ratolesti jeho chvílemi nade
mnou zašuměly, jako by se mnou vzdýchaly a poví-
dat mi chtěly o stejných bolestech.“ Beyer se zaml-
čel, velké jeho oči byly obráceny na světlo, na stole
hořící, z úst hrnuly se místo slov lehounké obláčky
dýmu ke stropu, provázené jeho myšlenkami.

„Ba věru, člověku se někdy zdá jako by ty stro-
my živý byly,“ řekl Risenburský myslivec. „Vím to
ze zkušenosti. Jedenkráté — je tomu již několik let
— vykázal jsem stromy k porážení. Hajný nemohl
jít, já šel ku kácení dohlížet. Drvoštěpové přijdou a
hotují se porazit nejdřív krásnou břízu; ani poskvrn-
ky na ní nebylo, pěkně stála jako panna. Zahleděl
jsem se na ní, a tu se mi zdálo — je to k smíchu,

ale bylo mi tak — jako by se mi k nohám skláněla, ratolestmi jak by mne objímala a do uší mi znělo: „Proč chceš usmrtit můj mladý život, co jsem ti udělala?“ V tom zaskřípělo ostří pily po kůře a vjelo jí do těla. Já nevím, jestli jsem vykřikl, ale to vím že jsem chtěl zdržovat drvoštěpy, aby dále neřezali, když se ale na mne s podivením dívali, zastydl jsem se, nechal je pracovat, ale utekl jsem do lesa. Celou hodinu jsem bloudil a ustavičně mne ta myšlénka pronásledovala, že mne bříza prosí, abych jí život nekažil. Když jsem ji konečně přemohl a na místo došel, byla poražena, ani lístečku se na ní nehýbalo, jako mrtvé tělo ležela. Mne pojala lítost, jako bych byl vraždu spáchal. Kolik dní po mne nic nebylo, ale nezmínil jsem se nikomu, a kdyby právě dnes řeč o tom se nebyla strefila, nebyl bych se nikdy zmínil.“

— Také se mi jednou podobně vedlo,“ začal svým hlubokým hlasem Beyer. „Měl jsem odvést zvěř do důchodu. Jdu na lov. Tu mi přijde do rány srna. Pěkné zvířátko, jak by je vysoustroval. Vesele se ohlíželo po lese a popásalo. Napadla mne lítost; i myslím: nejsi-li blázen, k čemu je to? Střelím, ale ruka se mi trásla, trefil jsem srnu do běhu, sklesla, nemohla utéci. Pes se k ní hnal, já mu ale nedal, cosi mi bránilo dat jí ublížit. Šel jsem k ní, a nemohu vypovědit, jak bolestně se to zvířátko na mne podívalo, prosebně a žalobně. Vytrhl jsem nůž a vrazil jí do srdce; zatřásl se jí údy, bylo po ní. Já se ale pustil do pláče a od té doby — no, co bych se za to styděl.“ — „Tatínek nechce střelit na srnu,“ rychle vyjel Orlík. — „Dobře's pověděl. Kdykoli mí-

řím, vidím před sebou raněnou srnu, žalobné její oči, bojím se, že chybím, že zvíře poraním; raději nechám tak.“ — „Měl byste jen tu zlou zvěř zastřelit a ty dobré zvířátka nechat, těch je škoda,“ ozval se Vilím, který skoro slzel. — „Ono není žádné zvíře tak dobré, aby nebylo zlé, jako zase žádné tak zlé není, aby dobré ne ylo, jak to u lidí bývá. Je to mýlka, když myslíme, že to zvíře, které má hezkou, mírnou tvář, musí být také dobré, a které se nám nelíbí, že je zlé. Tvářka je mnohdy lhářka ve světě. Bývá tak, že člověk to, co se mu protiví, co ho nedojímá, snáze oželí, ani tak nelituje, jako to krásné, co se mu líbí, a proto bývá mnohdy k onomu nespravedliv. Byl jsem jednou před popravou dvou zločinců v Hradci. Ten jeden byl krásný člověk, druhý ale byl ohyzdný, nevlídný, divoký. První zabil svého kamaráda, poněvadž měl domnění, že mu svedl milou. Druhý byl rodič z naší krajiny; šel jsem k němu, když už byl odsouzen, do žaláře, abych se ho zeptal, nepřeje-li si čeho vzkázat domů, že bych mu to milerád vyřídil. Podíval se na mne, divoce se zasmál, pak zatřásl hlavou a povídá: ‚Já vzkázání, pozdravení, komu? Já neznám nikoho.‘ Odvrátil se ode mne položil tvář do dlani a chvíli zůstal tak sedět, pak vyskočil, postavil se se založenýma rukama přede mne, ptaje se: ‚Člověče, uděláš mi, oč tě požádám?‘ — ‚Udělám, milerád,‘ povídám a podal jsem mu ruku. V tom okamžení ležela v jeho tváři taková přenáravná bolest, že bych pro něho byl všecko udělal; tvář jeho ztratila všecku odpornost, jen útrpnost vzbuzovala a účastenství. Musel mi dobře nahlídnout

do srdce, poněvadž mi ruku popadl, stiskl a pohnutým hlasem pravil: ‚Kdybyste mně byl před třemi lety takto ruku byl mohl podat, nebyl bych tu. Proč jsme se nepotkali? proč mne potkávali jen lidé, kteří mne v prach šlapali, kteří si z mé tváře posměch tropili, kteří mne pelyňkem a jedem krmili! Matka mne nemilovala, bratr mne vyhnal, sestra se za mne styděla, a ta, o které jsem myslel, že mne má ráda, pro niž jsem život nasadil, za jejíž jedině milé usmání modré s nebe bych byl strhl, pro niž mi tolikráte líto bylo, že nemám deset životů, abych je obětoval za její lásku, ta si jen bláznů ze mne dělala, a když jsem chtěl slyšet z jejich úst, co si všickni povídali, vyštvala mne ze dveří psem,‘ a divoký ten člověk plakal jako dítě. Za chvíli setřel slze. vzal mne za ruku a tiše doložil: ‚Až přijdete do Maršovského revíru, jděte do divokého dolu, nad propastí stojí osamělý smrč, tomu donesete moje pozdravení a těm dravým ptákům, co okolo něho lítají, a těm vysokým horám. Pod jeho větvemi spával jsem celá léta, jemu jsem řekl, co nikdo neví, pod ním nebyl jsem takovým bídným lazarem, byl jsem—‘ Zamlčel se, sedl zase na lavici a víc nepromluvil, ani se na mne nepodíval. Odešel jsem s lítostí od něho; lidé láli, proklínali toho ošklivého, že zaslouží smrt, že mu lotrovství z očí kouká, že nechce ani kněze ani koho jiného vidět, že na lidi jazyk plazí a že jde k smrti jako na posvícení. Toho krásného litovali, drali se o písničku, kterou složil v žaláři, a každý přál, aby dostal milost, protože zabil jen ze žárlivosti kamaráda, ten ale že z pouhé zlomyslnosti děvče

zastřelil, které prý mu nic neudělalo, a že zabíjel lidi. Tak soudí každý podle svého citu; kolik hlav, tolik smyslův; každému oku věc jiná, proto také těžko určovat: tohle je takové a nesmí být jinaké. Bůh jedině zná svět, on nahlíží v nejtajnější skrýše lidského srdce a soudí je; on rozumí mluvě zvířat, před ním je světlý kalíšek každé bylinky, on zná cestičky každého broučka, šum větru řídí se jeho rozkazem, vody proudí, kam on jim vykázal cestu.“ Myslivec se zase zamlčel, dýmka mu byla vyhasla; oko jeho krásně svítilo, obličej podobal se hornímu údolíčku, osvětlenému mírným svitem podzimního slunce, na němž ale ještě zelena dost i kvítků, byť i na vrších sních ležel. Všickni se na pana Beyera zahleděli, až se babička ozvala: „Máte pravdu, pane Beyer: milo vás poslouchat jako svatý výklad. Ale čas uložit chasu; váš synek bude od cesty umdlen, vy též; zítra si ostatní povíme.“

„To káně mi Orlíku dej pro výra, co s ním?“ řekl myslivec bera ručnici na rameno. — „I s radostí.“ — „My ho k vám časninko ráno donesem,“ prosili chlapci. — „Vždyť musíte do školy.“ — „Zítra odpustila jsem jim školu, aby užili hosta,“ řekla matka. — „No, já moje sojáky nechám také doma, abyste měli dobrý den. Přijďte tedy; dobrou noc! Buďte zdraví!“ — Přívětivý pan bratr dolňan, jak mu pan Beyer někdy říkal, podal přátelům ruku, zavolal Hektora, který se Orlíkovi velmi líbil, a vyšel ze dveří. Ráno než se děti oblékly, stál již Orlík na vorách, s kterými ku břehu připlouli. Po snídání šel pan Beyer s chlapci do myslivny, babička s Barun-

kou i Adelkou šly do hospooy, dát Mílovi s Pánem-bohem. Sednice v hospodě byla nabitá; matky a otcové loučících se vojáků, kamarádi, sestry i známé tam byly. Ačtě jedni druhým domlouvali, ač i hospodský i Kristla nestačili nalívat, ba i Míla nalívat pomáhal, ačtě i chasa zpívala rozličné vojenské i veselé písně, aby si srdce dodali, přece to všecko nic platno nebylo; ani se žádný neopil, jako když šli k odvodu. Tenkrátě si nastrkali zelených chvojí na čepice, výskali rozpustile, pili, zpívali, aby zatopili, ohlušili strach a bázeň. Vždyť měl přece hrstku naděje i ten nejrovnější, ten nejhezčí hoch. Pak jim lichotilo litování děvčat, těšila je láska rodičů, která v takových okamženích jako vroucí proud, ukrytý v lůnu země, na povrch se vyřínuje, pyšnil se úsudky známých: „Oh, ten se nevrátí, takový hoch — urostlý jak sosna — všecek jak by ho ulil — z takových vojáků mají radost.“ Takovými sladkými kapkami mírnila marnost hořký nápoj, který nutná povinnost před ně stavěla; a naopak to co oslazovalo zdravým, pěkným hochům trpkou tu cestu, to ji ztrpčovalo těm, kterým netřeba míti strachu, kteří si vědomi byli tělesné chyby; mnohý marnivý ji ale za to tak těžce nesl, že by raději vojákem se byl stal, než pokřiky poslouchal: „Nemusí pro tě máma plakat, však na buben přísahat nebudeš, jsi psu do podvazku;“ anebo: „Hochu! dej se k rejtharům, máš nohy, jak vůl rohy!“ a podobné žehavky, jimiž je šlehali. Babička vešla do hospůdky, nešla ale do sednice; ne proto, že tam byl vzduch dusný, ale těžké mračno bolesti, které dusilo srdce všech a jako povlak na tvářích se jevilo, to ji

zaleklo. Ona cítila, jak těm zarmouceným matkám je, z nichž tu jedna rukama lomila v němé bolesti, tu jiná tiše plakala neb hlasitě si naříkala. Jak je těm děvčatům, které se ostýchají zármutek svůj na jevo dáti, a přece bez pláče se podívat nemohou na ty bledé hochy, kteří pitím smutnějšími se stávají, a když zpívat chtějí, hlasu vynutit nemohou. Ona cítila, jak je těm tatíkům zašmušile za stolem sedícím, kteří o ničem nemluví, na nic nepřemýšlejíce, nežli kde budoucně vzít náhrady za pracovité hochy, kteří jim byli co pravá ruka, jak bez nich si nestýskat, jak jich čtrnácte let pohřešit. — Babička sedla s dětmi do sadu. Za chvíli tam přišla Kristla, usouzená, uplakaná, bledá jako stěna. Chtěla mluvit, ale na prsou ležel jí kámen a hrdlo měla jak stažené, nemohla slova promluvit. Podepřela se o kmen kvetoucí jabloně. To byla ta samá jabloň, přes niž o Janu véneček házela. Přelítl, a nyní kde se jí měla vyplnit naděje, že s miláčkem spojena bude, musela se loučit. Přikryla si tvář bílou zástěrkou, pustíc se do hlasitého pláče. Babička jí nebránila. Přišel Míla. Kam se poděla ta kvetoucí tvář, ta živost očí! Jak by ho z mramoru vytesal. Mlče podal babičce ruku, mlče obejmul milené děvče a vytáhna ze náprsí vyšívavý šátek, který každý hoch co důkaz lásky od svého děvčete dostává, utíral jí ním oči. Nepovídali si, jak hluboký jich zármutek, ale když zazněla z hospody sloka písně:

Fak až my se rozloučíme,
Dvě srdéčka zarmoutíme,

Dvě srdéčka, čtyry oči
Budou plakat ve dne v noci.

objala Kristla prudce svého hocha a štkajíc ukryla tvář na jeho prsou. Píseň ta byla ozvěnou melodie, která i v jich srdcích neustále zněla. Babička vstala, po tváři hrnula se jí slza, také Barunka plakala. Starěna položivši ruku na Mílovo rámě, pravila pohnutým hlasem: „Sprovázej a utěš tě Pánbůh, Jakube. Konej co musíš rád, a nebude ti to přicházet za těžko. Dá-li Bůh zdaru mému úmyslu, nebude loučení vaše na dlouho. Doufejte. Ty holka, když ho máš ráda, nepřitěžuj mu svým nářkem. S Pánembohem!“ To řkouc udělala Mílovi kříž, stiskla mu ruku, rychle se odvrátila a vezmouc děvčátka za ruce, odcházela k domovu s tím sladkým vědomím, že potěšila zarmoucené. Milenci, do jichž srdcí babiččina slova jako rosička na vadnoucí kvítek padla, k novému životu je vzkřísíc, drželi se v obejmutí pod květoucí jabloní, jejíž květy, od vánku strásané, shůry na ně padaly. Před hospodou zarachotil žebřinový vůz, přijíždějíc pro vojáky, ze dvora voláno: „Mílo! — Kristlo!“ Ale oni to neslyšeli. Drželi se v náručí — což jim bylo do světa, jeden v druhém objímal celý svůj svět. —

Odpoledne rozloučil se i pan Beyer s vlídnými hostiteli. Paní Prošková jak obyčejně naložila otcí i synovi plné tašky jídla na cestu. Chlapci dali Orlovi každý něco na památku, Barunka pásku okolo klobouku, Adelce poradila babička, když se jí ptala, co má dát, aby dala růžičku, co dostala od comessy.

„Ale vy jste povídala, že ji budu nosit za pásem, až budu velká,“ pravilo děvčátko. „Je tak pěkná.“ — „To co ti milo a vzácno, musíš dát milému hostu, chceš-li ho poctit. Dej mu ji, děvčatům přísluší nejlépe, podat kvítko.“ Adelka zastrčila pěknou růžičku Orlovi za klobouk. „Oh, milá Adlo, nevím jak dlouho ta růžička krásu svoji podrží, Orel je divoký pták, celý den lítá po skalách a vrších, v dešti a větru,“ pravil pan Beyer. Adelka tázavě obrátila očka po Orlovi. „Nestarej se, tatínku,“ řekl chlapec, dívaje se s potěšením na dárek; „však já ji všední den, když budu v horách, dobře uschovám, jen ve svátek se s ní budu honosit, a to mi zůstane vždy pěkná.“ Adelka byla ráda. Žádný netušil, že ona sama je ta růžička, po níž někdy Orlík zatouží, kterou si odnese na sněžné hory a v úkrytu lesním pěstovat a chovat bude k svému potěšení, láska její že bude svit a blaženost jeho života. —

XVI.

Bylo již po svatodušních svátcích, jimž babička „zelené“ říkala, snad proto, že májemi z břízy okrášlila celé stavení, vnitř i zevnitř, tak že i u stolu i v posteli všickni pod zelenom byli. Již bylo i po krásném Božím těle i po Janu křtiteli. Slavíček již v křoví nezpíval, vlašťovičky vyváděly mláďata z pod střechy, na peci u koček leželo májové kotě, s kterým se Adelka ráda mazlila. Černá její slepice vodila již odrostlá kuřátka, a Sultan i Tyrl skákali zase noc co noc do vody po myších, což zavdalo,

starým přadlenám příčinu k povídačkám, že straší na lávce u Starého bělidla „hasrman“. Adelka chodila s Voršou zavádět Stračku na pastvu, chodila s babičkou po bylinách, aneb seděla vedle ní na dvorku pod lipou, jejíž květy také již babička sušila, a odříkávala jí z knihy. A večer když šly spolu naproti dětem, zašly si přes pole; babička si dohlížela k lenu, ráda se dívala po širých panských polích, jichž bohaté klasy úprkem žloutly, a když vítr po nich vlnky házel, nemohla s nich ani oka spustit. Říkala Kudrnovi, který obcházíje pole obyčejně k ní se připojil: „Radost je z toho božího požehnání, nedopouštěj Bože pohromy!“ — „Ba máme veliká parna,“ říkával Kudrna, obraceje při tom oči po obloze. Když šli okolo hrachu, neopomenul natrhat Adelce do kšínu mladých lusek, a vždy upokojil si svědomí tím, že by ani kněžna proti tomu nic neměla, „protože má babičku i dětičky ráda.“ Barunka nenosila již sestře kousky sladkého dřeva neb sladké smůly, co si buď za krejcar koupila anebo od děvčat dostala za dělání německých úloh. Jak mile se prodavačka nedaleko školy rozložila s třeshněmi, pravidelně každé poledne krejcar za ně utratily. Když šly domů dubinou, sbíraly jahody; Barunka udělajíc z kory březové kabelku, vždy sestře plnou nasbírala, a když jahod nebylo, paděrkovala trávnice a později borůvky a oříšky liškové přinášela. Babička pak přinášela z lesa houby, jež děti dobře rozeznávat učila. Zkrátka, bylo konec července a na začátku srpna měla přijeti paní kněžna i otec, a mimo to těšily se děti, že

bude konec škol. Paní Prošková dohlížela již zase celé dni v zámku, aby ani koutečku nezůstalo nevysmejčeného, a pan zahradník nohy si mohl uběhat po zahradě, dávaje pozor na každý záhůnek, zdali mu kvítka rostou jak on chce, přehlížeje trávničky, jestli by přece některá travička bujněji nebyla vyhnala, aby ji mohl hned zároveň s druhými sestříhnout, prolízaje keř od keře, zdali tam podělkyně nezapomněly kopřivu, aby ji vytrhl a přes plot hodil. Všude bylo chystání k příjezdu velitelky. Mnozí, jimž příjezd paní užitek přinášel, těšily se na ni; mnozí se mrzeli, a správčovic každý den o píd hlavy ponižovali a když se po dvoře mluvilo: „zítra jsou tu,“ pan správce tak se snížil, že i na ponížené pozdravení poklasného poděkoval, čehož nikdy v zimě nečinil, když byl první osobou v zámku. Babička přála paní kněžně všecko dobré, modlila se za ni každodenně; kdyby ale s jejím příjezdem nebyl spojen býval i příjezd zefův, bylo by jí to stejné bývalo, vidět ji nebo nevidět. Tenkrát ale babička i paní kněžny sotva dočkat se mohla; měla cosi za lubem, o čemž se ale nikomu nezmínila.

Na začátku srpna začínaly pomalu žně, a paní kněžna v skutku také hned první dní přijela s celým komonstvem. Slečinka správčovic čekala Itáliána, a však se jí hned doneslo, že ho nechala paní kněžna v hlavním městě. Paní Prošková zářila radostí, děti měly zase svého milého tatínka; babičce se ovšem tvář trochu zasmutila, když neviděla přijíždět s Janem dceru Johanku. Přinesl jí ale list, v němž jí

dcera vzkazovala tisícere pozdravení od tety Dorotky i od strýce, a vědomost dávala, že pro churavost strýce přijeti nemůže, poněvadž tetě hospodářství i hlídání chorého nechat, nelaskavé by bylo. — Psala, že je ženich její hodný člověk, že je teta srozuměna, aby si ho vzala, a že jim chce o Kateřině svatbu vystrojit, že čekají jen na babiččino svolení. Až budem svoji, jak mile to bude možno, přijedem do Čech, abyste nám dala mamičko požeňání a poznala mého Jiřího, jemuž ale Jura říkáme. On také není Čech, je kdesi až z tureckých hranic, ale dobře se s ním srozumíte, já ho naučila česky dříve než Terezka Jana. Ráda bych si byla vzala Čecha, já vím, že by vás to bylo více těšilo, ale co dělat. mamičko, srdce nedá někdy poroučet, mně se zalíbil ten můj krobot.“ Tak se list končil. Terezka list předčítala, Jan byl přítomen a povídal si: „Jako bych ji slyšel, tu veselou Hanu, ale hodné děvče. a Jura je pořádný člověk, znám ho, je to první tovaryš u strýce, co Hana je, a kdykoliv jsem k nim do kovárny vešel, měl jsem radost z Jury. Chlap jak hora a řemeslník aby ho pohledal.“ — „Ale jedno slovo tam bylo, Terezko, tomu jsem nerozuměla, někdy tady dole, to mi ještě jednou čti,“ a babička ukazovala v listu na konec. — „To je krobot, ne?“ — „Co je to, prosím tebe?“ „To tak přezdívali ve Vídni Chorvátům.“ — „Takové to tedy je. No, Pánbůh jí dej štěstí. Ale kdo by si to pomyslel, z jakých to končin se ti lidičky k sobě dostanou. A Jiří se jmenuje, jako nebožtík její otec!“ S těmi slovy složila babička list, utřela slzu s oka a šla si ho uchovat do přítru-

hlíčku. Děti byly nevýslovně blaženy, že měly milého otce doma. Nemohly se ani dost na něho vynadávat a jeden přes druhého dral se o slovo, chtěje otci vypovědít, co se za celý rok sběhlo, což mu ale všecko z listů matčiných dávno známo bylo. „Ale zůstaneš u nás přes celou zimu, vidě tatínku?“ ptala se Adelka lichotně, hladíc otci vousy, což bývalo vždy jejím zalíbením. — „A vidě tatínku, až bude sanice, že nás svezeš na těch krásných saních a že na koně rolničky zavěsíš? Pan kmotr z města pro nás jednou poslal v zimě, byli jsme tam s mamínkou, babička nechtěla jeti, ale to se jelo a to to zvonilo, každý v městečku vyběhl dívat se kdo to as jede,“ vypravoval Vilím; otec ale nemohl přijít k odpovědi, protože již zase Jan začal: „Víš-li pak tatínku, že budu myslivcem? Až vyjdu ze školy, půjdu k panu Beyerovi do hor a Orel půjde na Risenburk.“ — „Dobrá, jen se dříve pilně uč ve škole,“ usmál se otec, nechaje chlapci svobodu mínění. Přišli i přátelé, pan myslivec i pan mlynář vítat milého hosta. Staveníčko se obveselilo; i Sultan s Tyrlem jakousi neobyčejnou divou radostí se hnali proti Hektoru, jako by mu chtěli povídat novinu. Vždyť je měl pán rád, výprask nedostali od té doby, co kačátka zakousli, a kdykoli mu přišli naproti, pohladil je po hlavě. Babička také povídala, vidouc jich radování, že zvíře dobře si všimne, kdo je má rád, a že si to dlouho pamatuje.

„A je-li pak comtesška úplně zdráva?“ ptala se paní myslivcová, přijdouc s dětmi přivítat pana kmotra. — „Povídá se, že je, ale já myslím že není. Něco ji musí trápit. Ona byla jak živa subtilná,

ale nyní jí není než duch, a ty oči se již jako z nebe dívají. Plakal bych, když ji vidím, ona je anděl. Však je paní kněžna všecka utrápena, a co se comtessa roznemohla, přestaly v našem domě radovánky. Právě před nemocí měla být zasnoubena jednomu hraběti. Je z bohatého rodu, paní kněžna je zádobře s jeho rodiči a přeje si prý velmi ten sňatek. — No nevím,“ doložil pan Prošek s nedověřivým povrtáním hlavy. — „A co tomu hrabě říká?“ ptaly se ženské. — „Co by říkal, musí být spokojen a čekat, až se děvče uzdraví; a jestli umře, může nosit smutek, má-li ji opravdu rád. — Chce prý jeti za kněžnou do Vlach.“ — „A má slečna kraběte ráda?“ zeptala se babička. — „Kdož to může vědět. Nemá-li jiného v srdci, mohl by se jí zalíbit, je pěkný člověk,“ odpovéděl Jan. — „Však to, jestli se jí jiný lépe nelíbí,“ řekl pan mlynář, podáváje panu Proškovi otevřenou pikslu; „proti gustu žádný disputát,“ Bylo to jeho oblíbené přísloví. „Tuhle naše šenkýřka měla by už po svatbě, a nechodila by jako pod vodu spuštěná, kdyby jí šlaci nebyli odvedli to, co se jí líbilo,“ dořekl mlynář, bera, když všem podal, i sám šňupec, a mžikna při tom stranou po Kristle, která tam také byla.

„Litoval jsem vás oba, když mi to Tereзка psala,“ pravil pan Prošek, pohleděv na bledé děvče; „jestli pak se již Míla trochu vpravil do svého stavu?“ — „Co má dělat, chudák! Musí, ač mu těžko dost,“ odpovéděla Kristla, obrátíc se k oknu, aby ukryla slze. — „To věřím,“ ozval se myslivec; zavřete ptáka třebaš do zlaté klece, les mu bude přece milejší.“ — „Dokonce když tam samička po něm touží,“ ušklíbl

se po straně mlynář. — „Já byl také vojákem,“ začal pan Prošek; úsměv pohrával okolo pěkných úst, když to řekl, a modré jeho oči obrátily se na paní Terezku. Usmála se též, pravíc: „Tys byl hrdina, ty!“ — „Jen se nesměj, Terezko; když jsi chodila se dívat na hradby s tetou Dorotkou, jak se exercuju, plakaly jste obě dvě.“ — „A ty s námi,“ zasmála se paní Terezka. „Tenkrátě nam ale žádnému nebylo do smíchu, leda těm, co se na nás dívali.“ — „Musím se přiznat,“ řekl dobrosrdečný hospodář, „že jsem si pranic z toho nedělal, má-li mne kdo za babu nebo hrdinu — nebyl jsem té cti žádostiv, Celých těch čtrnácte dní, co jsem byl vojákem, provzdychal a proplakal jsem, hrubě nejedl ani nespal, tak že mne nebyl než stín, když jsem dostal propuštění.“ — „Tedy jen čtrnácte dní jste byl vojákem — no, to by si nechal Míla líbit, když by se mu počítali dni za léta,“ řekl mlynář. — „Však bych já se byl netrápil, kdybych to byl napřed věděl, že dobrý přítel jedná o moje vyplacení, a bratr že se za mne staví. Přišlo mi to z čista jasna. Bratrovi se vojenský stav líbí a také se všecek všudy lépe hodí nežli já. Nemyslete však, že jsem zbabělec. Kdyby třeba bylo hájit rodinu a domov, byl bych první v řadě. Nu nejsme všickni lidé stejní, jeden se hodí k tomu, jiný k jinému stavu. Vid' Terezko?“ To povídaje položil pan Prošek ruku na rameno paní Terezky a upřímně se jí podíval do očí. „Ano, ano, Jene, vy patříte jen mezi nás,“ odpověděla babička místo dcery, a všickni ji v duchu přisvědčili, znajíce útlocitnou povahu hospodářovu.

Když se přátelé rozcházel, vklouzla Kristla do babičiny sednice a vytáhnuvši ze záhradní psaníčko, na jehož pečeti byl odtisk vojenského knoflíku, pravila tiše: „Od Jakuba!“ — „No to je hezky, co píše?“ řekla babička, těšíc se spolu s děvčetem. Kristla rozvřela list a pomalu četla: „Má drahá Kristinko! Nastokrát tě pozdravuju a líbám. Ach Bože, je to platno! já bych tě raději jednou opravdu políbil, než tisíckrát na papír, ale tři míle cesty leží mezi námi a k sobě nemůžem. Já vím, že ty sy kolikráte za den myslíš: „Co asi Jakub dělá? Jak se mu as vede?“ Dělat mám dost co, ale jaké je to dílo, tělo při práci a mysl všecka jinde. Zle se vede. Kdybych byl svoboděn, jako je Vítkovic Tonda, snad by se mi vojenský stav zalíbil; kamarádi zvykají, a pomalu nebude jim nic těžké. I já se všemu učím, nereptám proti ničemu . . . ale mne nic netěší, a místo přivykání je mi den ode dne krušněji . . . Od svitu do do mraku myslím na tebe, má milá holubičko, a kdybych jen věděl, že's zdráva, kdybych jedině pozdraveníčko od tebe dostal, byl bych spokojen. Když stojím venku na stráži a vidím ptáky letět k vaší straně, myslím vždycky, proč nemají mluvit, aby ti vzkázání moje vyřídili, aneb raději sám abych byl ptáčkem, tím malým slavíčkem, abych k tobě zaletěl. — Neříká ti babička Proškovice nic? Co tím jen myslela, že nebude snad loučení naše na dlouho? Nevíš? Já si, když mi je nejhůř, vždy na její poslední slova zpomenou, a jako by Pánbůh do mne vstoupil, tak mne občerství naděje, že ona poradí, jak a co dělat. Ona nemluví nadarmo. Jen mi pár rádeček pošli, abych

se potěšil, však ti to nedo napíše; piš mi všechno, rozumíš? Sklidili jste něco za sucha? A co žatva? Tady již začínají sklízet. Když vidím žence jít do pole, praštil bych vším a utekl. Prosím tě nechod sama na robotu, já vím. Ani se tě budou ptát, budou ti dělat těžké srdce — nechod; a ten darmotlach ten písák —“

„To je blazen, on se bojí, že bych já snad —“ zaňněvala se Kristla, hned ale četla dále: „—nedal by ti pokoje. Jen se drž Tomše, já ho prosil, aby ti byl pravou rukou. Pozdravuj ho, i Anču. Dojdi také k našim a vyřiď jim pozdravení, a vaše také že nastokrát pozdravuju i babičku a dětičky i všechny známé a přátele. Měl bych ti ještě tolik co povídat, že by se to ani na takový kus papíru nevešlo, co by s ním Žernovský kopec se potáhl, ale už je čas na stráž. Když v noci chodím na stráž, zpívávám si: ‚Vy krásné hvězdičky, což jste vy maličky.‘ Zpívali jsme ji spolu v předvečer, než jsme se rozloučili; tys při ní plakala. Ba Bože, těšily nás ty malé hvězdičky, těšily, ale Bůh ví sám, budou-li těšit kdy více. Zůstávej s Pánembohem!“ Kristla složila list, tázavým okem dívajíc se babičce do tváře. — „No, můžeš mít radost, hodný hoch; vyřiď mu pozdravení, aby doufal v Pánaboha, že nebylo ještě tak zle, aby nebylo dobře; i jemu slunce vysvítí. Abych ti ale řekla určitě: tak a tak to je, to nemohu, dokud nemám jistoty. Na robotu ale jdi, když bude třeba; ráda bych, abys podala paní kněžně o obzinkách věnec, beztoho že jiná ho nepodá, když budeš chodit na panské, než ty.“

Kristla byla těmi slovy dost potěšena a slíbila ve všem zachovat se dle babiččiny rady. Co se Jan vrátil, tázala se ho babička několikrát, kdy bývá paní kněžna doma, kam vychází, až se pan Prošek podivil. „Babička nebyla nikdy zvědavá, dovědít se, co se v zámku děje; zámku pro ni jak by nebylo, a nyní se ptá a zase ptá. Co chce?“ Ale babička neřekla, tázat se nechtěli, tedy se ničeho nedověděli a přičtli zvědavosti.

Za několik dní vyjel pan Prošek s paní a se všemi dětmi do městečka; chtěl jim udělat dobrý den. Vorša a Bětka šly na pole, babička hlídala dům. Sedla s vřetánkem pod lípu na dvorek, jak to býval její způsob. Přemýšlela na cosi, ani si nezpívala, vrtěla hlavou chvílemi, zase si na něco přikývla, až konečně jako by ustanovena si řekla: „Tak to uděláme.“ V tom viděla jít po stráni dolů okolo pecí na lávku comtessu. Měla bílý šat, na hlavě kulatý klobouk slaměný; lehounce vznášela se po cestě dolů jako víla, nožka její, v atlasovou botku vtěsněna, sotva země se dotýkala. Babička rychle vstala a s velikou radostí, ji vítala; ale srdce ji zabořelo, když se podívala děvčeti do tváře bleďounké, skoro průhledné, v níž ležela taková mírnost a spolu hluboká bolest, že nemohl bez útrpnosti nikdo na ni pohledět.

„Sama, a tak ticho zde?“ ptala se Hortensie, když byla babičku srdečně pozdravila. — „Sama, sama, odjeli mi do městečka. Děti nemohou se otce ani nabažít, když ho tak dlouho neviděly,“ pravila babička, utírajíc fěrtochem čistou lavičku, dříve než by slečnu k posezení zvala. — „Ba ovšem že dlouho;

toho jsem já vinna.“ — „I jak pak, milostslečno, když Pánbůh nemoc dopustí, co si může člověk přitom pomoci. Litovali jsme všickni a modlili se, aby Pánbůh milostslečně zdraví navrátil. Je to velký poklad, a člověk si ho teprv váží, když ho ztratí. Bylo by vás škoda, milostslečinko, jste mladinká, a milostivá paní kněžna měla by velikou lítost. — „Já to vím.“ povzdechla comtessa, kladouc sepnuté ruce na pěkně vázané album, jež si byla na klín položila. — „Jste bledouňka, milostslečno, co je vám?“ ptala se s velikým účastenstvím babička děvčete, které vedlé ní sedělo jako jako vtělená žalost. — „Nic, babičko,“ odpověděla slečna, nutíc se k úsměvu, který ale právě bolest srdce prozrazoval. Babička netroufala si ptát se víc, ale že slečna není jen tělesně chorá, to pozorovala.

Po chvíli začala se comtessa vyptávat, jak se všem v malém staveníčku dařilo, zdali děti zpomněly i na ni, což jí babička všecko ráda pověděla, zase na vzájem se ptajíc, jak se paní kněžna má a co dělá. „Paní kněžna jela do myslivny,“ odpověděla comtessa, „já ji prosila, že zůstanu, abych si údolíčko okreslila a vás navštívila. Štává se tu pro mne paní kněžna.“ „I toť jako by ji Pánbůh poslal,“ zaradovala se babička; „musím si jít pro fěrtoch, člověk se od toho pazdeří všecek upráší. Poshovte, milostslečno, hnedlinko se vrátím!“ To dořekši vešla babička do stavení, a netrvalo dlouho, přišla v čistém fěrtochu a čistém šátku na hlavě i na krku, nesouc s sebou bílý chléb, med, máslo a smetánku. „Snad by vděk přišlo milostslečně, ukrojit si kousek chleba, je včera

pečený. Ale sedneme si do sadu, je tam zeleněji. Lípa sice dává stín, já pod ní rána sedávám, proto již, že tu drůbež okolo sebe vidím hrabat, běhat a se batolit.“ — „Tedy jen zůstaňme zde, dobře se mi sedí,“ vskočila jí do řeči comtessa, odebírajíc přinesená jídla. Neupejpala se pranic, ukrojila chleba, jedla i pila; věděla již, že by zamrzelo babičku, kdyby ničehož nepožila. Mezi tím ale rozevřela knihu a nakazovala babičce, co nakreslila. „I pane božičku, totě celé údolíčko nad splavem, luka, stráně, les, splav a na mou tě věru, tu je i Viktorka,“ zvolala babička udivená. — „Ona se hodí do té samoty. Potkala jsem ji na stráni, je hrozně sešlá. Což není možná pomoci jí?“ útrpně ptalo se děvče. — „Oh, milostslečno, tělu, bylo by pomoci; ale což je to platno, když hlavní věc chybí, rozum. Duše její je zbloudilá, co dělá dělá jako ve snu. Snad je to milost od Pánoboha, že jí vzal pamět na bolest, která zajisté hrozná musela být; kdyby přišla k vědomí, snad by v zoufání i svoji duši utratila, jako — no, Pánbůh jí odpustí, jestli zhřešila, také za to trpěla,“ přetrhla babička svoji řeč, obrátíc list. Nové podivení! „Spasiteli toť je Staré bělidlo, dvorek, lípa — to jsem já, děti, psi, všecičko; ty můj Ježíši, čeho jsem to nedočkala. Kdyby to naši viděli!“ přetrženě vykřikovala babička. — „Nezapomenu já nikdy,“ pravila comtessa, „na lidi, kteří mi jsou milí, ale aby mi podoby jich jasněji v duši zůstaly, tváře jejich si vykreslím. Tak i krajiny, kde jsem trávila milé dni, přenáším ráda na papír pro milou památku. A to údolíčko zde je rozkošné. Kdybys k tomu svolila, ráda bych tě babičko vy-

malovala, aby měly děti památku.“ Babička se začervenala, zakroutila hlavou, namítajíc s upejpáním: „Mne starou osobu; to by se ani milostslečno nehodilo.“ — „Jen nech, babičko, až budeš zase sama doma, přijdu sem a vymaluju tě; udělej to pro vnoučátka, aby měly tvoji podobu.“ — „Když tomu chcete, milostslečno, buď si tedy,“ odhodlala se babička „ale za to prosím, aby se toho nikdo nedověděl, řeklo by se, že se babička chytá marnosti. Dokud jsem živa, netřeba jim obrazu; až mne nebude, pak se děj co děj.“ Slečna přivolila. „Ale kde se jen milostslečna tomu naučila, já jsem jaktěživa neslyšela, aby ženská malovala?“ ptala se babička, obrátíc opět nový list. — „V našem stavu musíme se mnohým a mohým věcem učit, abychom věděly, čím dlouhé chvíle ukrátit. Mně se malířství obzvláštně zalíbilo,“ odpověděla slečna. — „Hezká to věc,“ mínila, babička dívajíc se na malovaný obrázek, který do knihy jen vložen byl. Na obrázku byla stromovím porostlá skála, od jejíž paty se odrážely vlny moře. Na skále stál mladý muž, držel v ruce růžové poupě a díval se na moře, na němž v dáli vidět bylo roztažené plachty lodi. — „To také milostslečna dělala?“ ptala se babička. — „Ne, malíř, od kterého jsem se učila malovat, dal mi ten obraz,“ odpověděla slečna polohlasně. — „To je snad on sám?“ — Comtessa neodpověděla, ruměncem polila se jí tvář; povstala. „Zdá se mi, paní kněžna že již jede.“ — Babička se dovtípila, ona věděla již, co slečně chybí. Nebyla tu ještě paní kněžna. Comtessa se zase posadila, a babička po několika výtočkách začala mluvit o Kristle a o

Milovi; svěřila se comtesse, že by stranu toho ráda s paní kněžnou promluvila. Comtessa pak schválně její úmysl slíbila ochotně přimluvit se. Kněžna se vrátila, přišla po stezce, prázdný kočár jel po silnici. Velmi srdečně pozdravila babičku; Hortensii podala kytku řkouc: „Ty miluješ divoké karafiátky! Natrhala jsem je po cestě.“ Comtessa se uklonila, políbila kněžně ruku, kytku zastrčila za pás. — „To jsou slzičky,“ pravila babička, poblídnouc na kytku. — „Slzičky?“ divily se dámy. — „Ano, slze Panny Marie. Povídá se tak o tom kvítku. Když Pána Krista židé na Kalvarii vedli, Panna Maria ho následovala, ačkoliv jí srdce pukalo. Když viděla na cestě krvavé stopy ran Kristových, hořce zaplakala, a z těch slzí matky boží a krve Syna jejího vyrůstaly po cestě na Kalvarii prý takováto kvítka,“ pravila babička. — „Je to tedy kvítí bolesti a lásky,“ řekla kněžna. — „Milenci netrhají jeden druhému slzičky, myslí že by museli plakat,“ začala zase babička a podávala paní kněžně sklenici smetany, prosíc spolu poníženě, aby přijala za vděk. Paní kněžna babičce neodpověděla. „Ty můj Bože,“ pokračovala babička v předešlé slovo, „ono je vždy proč plakat i kdyby slzičky se netrhaly, při lásce bývá hoře i radost. Jestli jsou lidé šťastni, jiní lidé jim pelyňku přisypou,“ — „Drahá kněžno, babička chce také orodovat za nešťastné milence, vysliš ji a, prosím tě drahá kněžno, pomoz!“ Comtessa sepjala ruce a prosebně vzhlédla na kněžně. — „Mluv stařenko, já ti již jednou řekla, abys obrátila se ke mně, že ráda vyslyším tvoji žádost; znám tě, že bys neprosila za

nehodné," řekla kněžna, hladíc bohaté vlasy milené schovanky a dívajíc se při tom přívětivě na babičku. — „To bych se neopovážila, milostivá paní, kdybych věděla, že toho nezasluhuji.“ A babička začala povídat o Kristle a o Mílovi, jak přišel k odvodu, jediné to zamlčela, že pan správce ustavičně děvče pronásleduje. Nechtěla mu škodit víc než by třeba bylo. — „To je to samé děvče a ten hoch, co měli s Piccolou hádky?“ — „To samé, milostivá paní.“ — „Tak hezká, že se o ni mužští derou?“ — „Děvče jako jahoda, milostivá paní; o obžinkách ponese věc, to ji milostivá paní uvidí. Ovšem bolest krásy nepřidá; když láska děvče trápí, sklopí hned hlavu jako svadlý kvítek. Kristly je teď jen stín, ale to slovičko ji vzkříší, že bude brzyčko jak bývala.“ — „Milostslečna je také bledoučká; ale dá Pánbůh, že jí svůj kraj a co srdci milo, že jí tvářinky přivedou jako růžové lístečky,“ dodala babička schválně a na slova „co srdci milo“ položila takový důraz, že děvče do rozpaku přišlo. Kněžna bystře pohlédla na comtessu, pak na babičku, ale poslední dělala jako by nic, chtěla jen kněžnu upozornit, o čem jí tu nešlo. „Jestli jí na štěstí toho děvčete záleží, ne si dalšího hledět,“ myslila si v duchu. Když pak po chvilkovém pomlčení vstala, položila ruku na babiččino raměno a pravila svým příjemným hlasem: „O milence se postaráme. Ty ale stařičko přijď zejtra v tu dobu ke mně,“ doložila polohlasem. — „Milá kněžno,“ pravila comtessa, berouc knihu pod paži, „babička svolila, abych ji malovala, ale to by to zůstalo tajné, dokud je živa. Jak to udělat?“ — „Přijď ty

jen do zámku, stařenko, Hortensie tě vymaluje, a obraz zůstane u mne, dokud budeš živa. Vymaluje ti také vnoučata, a ten obraz si necháš ty babičko, až ti odrostou, abys měla památku.“ Tak rozhodla kněžna, poklonila se přívětivě a vstoupila s Hortensíí do kočáru. Babička všecka potěšena šla do stavení.

XVII.

Ráno bylo parné; kde kdo staří mladí pracovali v polích, aby se odvezlo alespoň to, co bylo sžato. Hospodáři noci nastavit museli, aby stačili svému hospodářství i robotě. Slunce jen pražilo, div že pod jeho žhoucími požáry zem nepukala. Lidem bylo dušno, kvítí vadlo, ptactvo lítalo při samé zemi, zvířata hleďala stín. Od rána již vystupovaly na obloze mráčky, s počátku maličké jen, šedé, bělavé, sem tam roztroušené, čím dále na den, tím více jich přibývalo, hromadily se, výše postupovaly, srážely se, tvoříce dlouhé šmáhy, barva jejich byla tmavší — a k polední hodině byla celá obloha na západě potáhnuta černým těžkým mrakem, který se k slunci táhl. Se strachem dívali se ženci na oblohu, ačkoliv sotva dechu měli, přece se každý do práce hnal, byť i nebyl písař ustavičně křičel a nadával. Byl to již tak zvyk, hulákat, aby nezapomněli lidé, že jim má co poroučet a měli před ním respekt. Babička seděla na zápraží; ouzkostně dívala se na mračna, která stála již nad stavením. Chlapci s Adalkou hráli za stavením, ale tak horko jim bylo, že by byli ze sebe všecko sházeli a do struhy skočili, kdyby je byla ba-

bička nechala. Adelka vždy švitorná, skákavá jak čečetka, zívala, nechtělo se jí do hraní a konečně se jí očka zavřela. Také babička cítila na očích tíži. Vlaštovičky nízce lítaly, ba schovávaly se do hnízd; pavouk, na kterého se babička ráno dívala, jak mouchy oprádá a dáví, zalezl do pavučiny; drůbež stavěla se po dvoře ve hromádky, psi leželi u nohou babiččiny, a jako by po divém honu bývali, rychle oddychovali, plazíce jazyky ven. Stromy stály nepohnutě, ani listeček se nehýbal. Pan Prošek s paní přišli ze zámku. „Lidičky žene se hrozná bouře, je všecko doma?“ ptala se hospodyně zdaleka již. Plátno s bělidla, drůbež, děti, všecko se bralo domů a sklízelo, babička položila na stůl chléb, uchystala hromničnou svíčku, okna se zavřela. Mrtvo bylo, slunce bylo zakryto mrakem. Pan Prošek stál na silnici, rozhlížel se kolem do kola. V lese pod stromem viděl stát Viktorku. Tu prudce zavál větřík, z hluboka zahřmělo, černým mračnem prolítl blesk. „Bože, ta osoba, ona stojí pod stromem!“ řekl Prošek sám sobě a začal na druhou stranu volat a kývat, aby odešla. Viktorka ale při každém zablesknutí zatleskala do rukou a chechtajíc se, pana Proška si ani nevšímal. Veliké krupěje začaly padat, blesky křížovaly se v černých mračnech, hrom začal burácet, bouře rozpustila se s celou zuřivostí. Pan Prošek vešel do stavení. Babička měla rozžatou hromničnou svíci: modlila se s dětmi, které při každém blesku a udeření zbledly. Pan Prošek chodil od okna k oknu, dívaje se ven. Lilo se jako z konve, nebe bylo ustavičně otevřené, blesk za bleskem, hrom za hromem,

jako by vzteklice lítaly. Okamžení ticho — tu zase modrozluté světlo v oknech se zakmitlo, blesk křížem a délkou projel oblohu, a — prásk — prásk — zrovna nad stavením. Babička chtěla říci: „Pánbůh s námi!“ ale slovo jí uvázlo v ústech; paní Prošková chytla se stolu, pan Prošek zbledl, Vorša a Bětka padly na kolena, děti se pustily do pláče. Bouře jako by tím udeřením byla vztek svůj schladila, přestávala. Slaběji a slaběji zaznívalo rachocení hromu, mračna se rozcházely, měnily barvu, a již zase mezi šedými obláčky prokukovala modrá obloha. Blesky se ztrácely, přestalo i pršet, bouřka se zatáhla. Jaká to změna venku! Země ještě jako zemdlená odpočívá, údy se jí posud třesou a slunce dívá se na ní zaroseným ještě, ale zářícím okem! tu a tam vidět ještě na jeho tváři mráček, pozůstatek to vášnivého rozhárání. Tráva, kvítí, všecko jako k zemi přitlučené, po cestách tekou struhy, v potoku voda zkalená, stromy střásaly se sebe tisíce krůpějí, třpytících se na jich zeleném šatu. Ptáčekové již zase v povětří krouží, husy a kachny těší se z louží a stružek, kterých jim dešť nadělal, slepice hned honí se po broucích, jichž se zase dost po zemi hemží, pavouk vylízá ze skrýše, všecko živočišstvo zotaveno spěchá k novému požívání rozkoší, k novému potýkání se a vraždění. Pan Prošek vyšel ven, obešel stavení do kola — a tu hle! stará hruška, co svými letorostmi po tolik let střechu příkrývala, byla od blesku roztržena. Polovice jí ležela na střeše, polovice schýlena byla k zemi. Nerodila již mnoho let ta stará planá hruška, ovoce její nebylo valné, ale měli ji rádi, po-

něvadž střechu od jara do zimy zelenem krašlila. Na polích nadělal liják také škody, ale přece si lidé ještě líbovali, že není tak zle, hůř že by bylo, kdyby kroupy byly padaly. Odpoledne již zase cestičky vysýchaly, pan otec šel k stavidlu jak obyčejně v pantoflích, babička ho potkala, jdouc do zámku. Povídal jí, že mu liják škody trochu nadělal na ovoci, dal babičce šňupnout, zeptal se jí, kam jde, a když slyšel že do dvora, šel svou cestou a babička také svou. —

Pan Leupold musel dostat rozkaz, aby babičku ku kněžně dovedl, až přijde, poněvadž jí hned bez všelikých rozpaků a roztahů, sotva se v předsíni ukázala, dvěře otevřel do malého salonu, kde kněžna seděla. Kněžna byla samotna. Pobídla babičku, aby se vedle ní posadila, a babička zpolehounku sedala.

„Tvoje prostosrdečnost a upřímnost je mi velice milá; věřím v ni s celou důvěrou a myslím, že mi upřímně řekneš, oč se tě tázat budu,“ začala kněžna. — „Jak pak jinak, milostivá paní, jen se ptejte,“ řekla babička nemohši si pomyslit, co by kněžna od ní vědět chtěla. — „Tys včera řekla: až slečna do svého kraje přijde a uvidí co srdci milo, že jí tváře zrůžoví. Položilas na ta slova důraz takový, že mi bylo nápadno. Mýlila jsem se, či jsi to zúmyslně řekla?“ Kněžna takto mluvíc bystře na stařenu hleděla. Babičku to nezmátlo. Chvilku přemýšlela, pak řekla upřímně: „Schválně jsem tak pověděla; co mi na mysli leželo, padlo mi na jazyk; chtěla jsem milostivé paní něco napovědít. Někdy bývá slovo v čas a

k místu prospěšné," odpověděla babička. — „Řekla ti to comtessa?“ pátrala kněžna. — „Bože chraň; milostslečinka není z těch, jak vídím, kteří slze na ulici nosí, ale kdo sám zkusil, rozumí. Nedá se vždy utajit, co člověkem hýbe, já se dovtípila sama.“ — „Čeho jsi se dovtípila, co's slyšela? Pověz mi to, není to zvědavost, ale péče o moje dítě, které miluju jako vlastní, co mne donucuje, vědět to," úzkostně pravila kněžna. — „Mohu to říci, co jsem slyšela, není to nic zlého, ani jsem se na smlčení zapánbovat nemusela," řekla stařenka, a povídala, co slyšela o zasnoubení a nemoci comtessy. „Myšlénka přivádí myšlénku," dokládala; „nač se člověk zdaleka dívá, přijde jinak než z blízka, a co hlava to rozum. Tak milostivá paní i mně přišlo na mysl, že by snad milostslečna toho pana hraběte nerada si brala, snad jen z povolnosti k milostivé paní. Včera pozorovala jsem milostslečnu, byla bych plakala nad ní; dívaly jsme se na ty pěkné obrazy, co malovala — je to ku podivu — a tu mi přišel do ruky obrázek, který, jak milostslečna pověděla, učitel její maloval a jí dal. Ptala jsem se, zdali ten hezký pán on sám — starý člověk jako dítě všecko rád ví — zarděla se jako růže, vstala, neřekla tak ani tak, ale oči se jí zalily. Však mi toho dost bylo, a milostivá paní nejlépe bude vědět, jestli měla stará babička pravdu.“ — Kněžna vstala, přecházela po pokoji a jako sama sobě povídala: „Nepozorovala jsem ničeho, vždy veselá, povolná. Nikdy o něm nemluvila.“ — „Inu," ozvala se babička na toto hlasité myšlení, „každá nátura jiná. Některý člověk nebyl by šťasten, kdyby

každou radost, každou žalost nemohl světu na odiv postavit; jiný nosí ji za nádry po celičký život a vezme ji s sebou do hrobu. Těžko získat takové lidi, a však láska lásku rodí. Mně přichází to s lidmi, jako s těmi bylinkami. Pro některou nemusím daleko jít, všude ji najdu, na každé louce, na každé mezi. Pro některou musím do stínu lesa, musím ji hledat pod lístečky, nesmí za těžko mi přijít lezt přes vrchy a kameny, nesmím se ohlížet po trní a bodláčí, které mi cestu brání. Za to mně bylina stonásob odmění. Bába kořenářka, co k nám chodí s hor, vždy říká, když nám přináší vonný mech: „Mnoho práce mi dá, než ho najdu, ale odslouží se.“ Mech ten voní jako fialky, a ta vůně člověku v zimě jaro připomíná. Odpuště, milostivá paní, já vždycky přijdu s cesty. Chtěla jsem ještě říci, že milostslečna snad proto veselá byla, že měla naději, a nyní, když ji zcela ztratila, že teprv dvojnásob lásku svoji poznává. Bývá tak, že nevíme co máme, až když to ztratíme.“

— „Děkuju ti za pravdu, stařenko,“ řekla kněžna; „jestli já při ní získám, nevím, jen když ona bude šťastna. Tobě bude mít co děkovat, bez tebe nebyla bych na pravou stopu přišla. Nebudu tě déle zdržovat. Zítra chystá se comtessa k malování, přijď sem i s vnoučaty.“ Těmi slovy propustila kněžna babičku, která odnášela v srdci vědomí, že přispěla dobrým slovem ku blahu člověka. Přicházejíc ku stavení potkala se babička s myslivcem; byl všecek polekán, krok chvatný. „Poslyšte, co se stalo!“ pravil pohnutým hlasem babičce. — „Nelekejte mne a

povězte rychle, co?“ — „Viktorku zasáhl Boží posel!“ Babička spráskla ruce, nemohla chvíli ani promluvit, až se jí pak dvě slze jako bohaté hráchy z oka vyhrnuly. „Pánbůh ji měl rád, přejme jí věčný pokoj,“ pravila tiše. — „Měla lehkou smrt,“ řekl myslivec. V tom děti, paní i pan Prošek vyšli ven a slyšíce od myslivce smutnou novinu, zůstali všickni jako omráčeni. „Vždyť mi bylo před bouřkou o ni ouzko, když jsem ji viděl stát pod stromem. Volal jsem, kýval jsem, ale ona se jen smála. Naposled jsem ji tedy viděl. Dobře jí.“ — A kdo ji našel, kde?“ ptali se. — „Šel jsem,“ řekl myslivec, „když bouřka přestala, po lese dohlídnout, zdali škoda není; přišel jsem až na vrch k srostlým jedlím, víte co stojí nad jeskyňkou Viktorčinou, vidím, tam cosi ležet pod chvojem. Zavolám — ono nic, kouknu vzhůru, kde se ta chvůj vzala, obě jedle na vnitřní straně, jak by jim letorostí i s korou sloupl od hůry až dolů. Odhrnu rychle chvoj, pod ním leží Viktorka, zabita. Hýbám ní, byla už studená. Od ramena až k noze na levé straně šaty spáleny. Nejspíš že měla z bouře radost — ona vždy se smála, když blýskalo — že vyběhla na vrch, od jedlí je pěkný rozhled, pod ně sedla a tam ji smrt zasáhla.“ — „Jako naši hrušku,“ povídala si babička. „A kam jste ji dali?“ — „Nechal jsem ji odnést do myslivny, je to nejbliže; já jí vystrojím pohřeb sám, ačkoliv přátelé tomu brání. Byl jsem na Žernově, oznámil jsem to. Nemyslil jsem, že ji tak brzy ztratíme. Bude se mi stýskat?“ řekl myslivec. V tom zazněl k nim z Žernova hlas

zvonku. Udělali kříž — začali se modlit. Byl to umíráček za Viktorku.

„Půjdeme se na ni podívat,“ prosily děti rodiče a babičku. — „Až zítra přijďte, až bude ležet v rakvi ustrojená,“ řekl myslivec, pozdravil a smutně odešel. „No, už nebude k nám chodit Viktorka, už nebude více u splavu zpívat; už je v nebi!“ povídaly si děti, odcházejíce k svému zaměstnání, aniž by se byly samým překvapením ptaly babičky na comtessu „Ba jistě že v nebi, vždyť zkusila dost na zemi,“ myslila si babička.

Zpráva o Viktorčině smrti roznesla se rychle jako po troubách v celém údolíčku; každý ji znal, každý ji litoval a proto smrt přál. Zvláště smrt takovou, kteréž prý Bůh jen málo lidem dopřává. Mluvívalo-li se o ní dříve s útrpností, mluvilo se pak s úctou. Když babička druhý den s dětmi do zámku šla, aby se nechaly od comtessy vykreslit a malovat, začala paní kněžna také o Viktorce mluvit. Comtessa slyšíc jak ji měli v myslivně i v Starém bělidle rádi, slíbila, že obkreslí onen obrázek, jež babička viděla, kde Viktorka pod stromem stojí, pro pana myslivce i pro Proškovíc. „Ona by každého ráda potěšila, než odjede, všecky by vás rada s sebou odvedla,“ usmála se kněžna. — „A kde je lépe, než mezi lidmi, kteří nás mají rádi; jaká lepší radost, než radost činit jiným?“ řekla babička.

Děti těšily se velice na svoje podobizny — o babiččině nevěděl nikdo — těšily se i na dary, co jim comtessa slíbila, když budou pokojny, a seděly jako pěny. Babička s radostí dívala se, jak pod umělým

štětce děvčete rysy milených tváří vždy živěji a živěji vystupují, a sama napomínala vnoučata, kdykoli hověly svým návykům. „Poseď Jene, nepřešlápní, aby tě milostslečna dobře trefila. Ty Barunko nekrč nos jako králík, k čemu pak bys byla. Vilímku, nezdvihej ustavičně ramena, jako husa křídla, když jí vy-
padne brk.“ Když se Adelka ale tak zapomněla, že ukazováček pravé ruky do úst strčila, to ji babička kárala řkouc: „Styděla se, taková panna, že by si mohla už chleba krájet; já jí musím jednou na něj pepře nasypat.“ Comtessa měla velkou radost při tom malování a mnohdy se dětem zasmála. Ona vůbec byla den ode dne růžovější; babička mínila, že jí připadá milostslečna, ne jako růžička, ale jako jabloně květ zerůžovělý. Byla i veselejší, oko měla jasnější a krásně jí svítilo; na každého se mile usmívala, s každým mluvívala jen o tom, co věděla že ho těší. Někdy zahleděla se na babičku, oko jí zvlhlo, a to odhodila štětec, vzala babiččinu hlavu do svých rukou, líbala jí svraskatělé čelo, hladila bílé vlasy. Jednou shýbla se po její ruce a políbila ji. Toho se babička nenadála, zůstala jako by ji spařil, „Co děláte, milostslečno, to se pro mne nepatří!“ — „Já vím co dělám, stařenko, zač ti mám co děkovat, tys byla mým andělem!“ a comtessa klekla k nohám staré babičky. — „Tedy vás Bůh žehnej a dej vám štěstí, jakého si přejete.“ řekla babička, položíc svoje ruce na čelo klečícího děvčete, čelo bílé, čisté, jako list lilie. — „Budu se modlit za vás i za paní kněžnu. Je to dokonalá paní!“ —

Pan myslivec stavil se druhý den po bouři na

Starém bělidle, oznámil, že se mohou přijít s Viktorkou rozloučit. Paní Prošková nemohla vidět umrlce, zůstala doma; paní mlynářka se štitila, anebo jak pan mlynář nešetrně vyzradil, že se bojí, aby se jí v noci nezjevila. Kristla byla na panském, nešel nikdo s dětmi a s babičkou, než Mančinka. Na cestě trhaly kvítí a z domácí zahrádky vzaly s sebou resedky, chlapani vzali svěcené obrázky, co jim babička ze Svatoňovské pouti přinesla, babička růženec, Mančinka nesla také obrázky. „Kdo by se toho byl nadál, že budeme strojit pohřeb, vídte?“ povídala paní myslivcová, vítajíc babičku na prahu. — „Jsme tu všickni na čas; ráno vstáváme, budeme-li večer lehat, nevíme,“ odpověděla babička. Srna přiběhla, strkala oči Adelce do klínu, chlapani myslivcovic a psi obskakovali je. „Kde ji máte ležet?“ ptala se babička vstoupnuvši do síně. — „V zahradním domku,“ odpověděla myslivcová, vzala Anušku za ruku a vedla hosti do zahradního domečku. Domeček, vlastně jen salonek, byl uvnitř chvojem vyložen, u prostřed na marách z neotesaných březových dřevců stála jednoduchá rakev otevřená, a v ní ležela Viktorka. Paní myslivcová dala jí bílý rubáš. Čelo ovinula jí věncem ze slziček, pod hlavu ustlala zeleného mechu. Ramena složila jí pod prsa jedno přes druhé, jak je za živa ráda nosila. Rakev i víko byly otočeny chvojem, u hlavy hořela lampička, u nohou byla v kalíšku svěcená voda a v ní kropáček ze žitných klasů. Paní myslivcová všecko sama ustrojila, přichystala, kolikrát za den v domečku byla, jí to už zevšednělo; ale babička přistoupíck rakvi udělala kříž nad umrlou, klekla vedle

na zem a modlila se. Děti dělaly co ona. „Tak mi povězte, jestli se vám to líbí a jestli jsme to všechno dobře udělali?“ ptala se paní myslivcová starostlivě, když babička od modlení povstala. „Více kvítí ani obrázků nedali jsme, proto že jsem myslila, že vy jí budete chtít dát také nějaký dárek s sebou do hrobu.“ — „Dobře jste to udělala, paní kmotra, dobře,“ pochválila babička hospodyní. Paní myslivcová vzala od dětí kvítí a obrázky, kladouc to okolo těla zesnulé. Babička zatočila růženec okolo stuhlých rukou zemřelé, dívala se jí dlouho do tváře. To nebyla již tvář divoká! Černé, žhavé oči byly zavřeny, svit jejich uhasl. Černý, zechaný vlas, ležel sčesan a kolem čela co mramor chladného vinul se červený věneček, jako páska lásky. Na tváři nebylo vidět divoké cukání, co jí v hněvu ošklivou činilo; ale naitech ležela poslední její myšlénka, jako by zaleknuta na nich byla umřela — trpký úsměšek.

„Co tě asi bolelo, ty ubohé srdce? co ti udělali?“ povídala si babička tichým hlasem. „No, už ti nikdo nenahradí, cos utrpěla; kdo je vinen, Bůh ho bude soudit, tys ve světle a v pokoji.“ — „Kovářka chtěla, abychom jí dali pod hlavu tříšky, muž jí ale dal mech; bojím se jen, aby nás lidé nepomluvili a její příbuzní dokonce, že jsme si ji vzali na starost a jen tak ledabylo odbyli,“ starala se paní myslivcová. — „Nic nepomůže malované lůže. Milá paní kmotra, nemějte žádnou starost a nechte lidi mluvit. Po smrti zaobalili by do zlatohlavu, a za živa se nezepatají: člověče, co je ti? Nechte jí jen tu zelenou podhlavničku, vždyť patnácte let na jiné nelíbala,“ do-

slovíc vzala babička kropáček, pokropila ji od hlavy do paty třikrát svčenu vodou, udělala kříž, kázala dětem totéž učinit, a tiše opustili zahradní domek. Za Risenburkem v romantickém údolí u Boušínského kostelíčku, jež někdy Turinský pán za uzdravení své němé dcery vystavět dal, je hřbitov; tam pochovali Viktorku. Na hrob zasadil jí pan myslivec jedli. „Ta je v zimě v létě zelená, a ona je měla ráda,“ řekl babičce, když o ní mluvili spolu. Nezapomnělo se na Viktorku, ač nezněla víc její ukolíbavka u splavu, ač byla jeskyňka prázdná, jedle poražené; Viktorčino nešťastné jméno znělo v okolí dlouhá léta v smutné písni, kterou složila o ní Bára Žernovská.

XVIII.

Comtessa podržela si babiččinu podobiznu a podobizny vnoučat jí odevzdala, z nichž měli rodiče velkou radost, ale babička největší; comtessa znala vložít do těch tváří duši, a bylo pravda co babička každému, komu je ukazovala — a museli je vidět všechny známé — říkala: „Jen ústa otevřít a mluvit.“ Mnohdy říkávala po letech, když už vnoučata z domu byly: „Není to ovšem mezi sprostým lidem způsob, aby se dávali malovat, ale nadarmo to není. Já sice dobře pamatuju, jak který vypadá, ale přijdou léta, člověku paměť bledne, podoba se ztrácí z mysli. Pak je to radost, když se mohu na ten obrázek podívat.“

Vozily se poslední pšeniční mandele z panských polí. — Poněvadž se vědělo, že paní kněžna dlouho zdržet se nemíní na panství, spěchajíc s comtessou

do Itálie, určil pan správce slavení obžinek ku konci pšeničných žní. Kristla byla nejkrásnější děvče v celém okolí, všecka způsobna; babička dobře hádala, zvolili ji, aby podala paní kněžně věnec. Za dvorcem bylo veliké prostranství dílem travou porostlé, dílem byly na něm vyrovnány vysoké stohy slámy. Na trávník vztýčili chlapečci vysokou tyč, okrášlenou chvojem, pentlemi, vlajíciemi červenými šátky jako praporečky. Mezi chvojem bylo plno polního kvítí a obilních klasů. Okolo stohů udělali lavice, z chvoji besídky vystavěli, okolo okrášleného stromu udupal se mlat k tanci. „Babičko, babičko,“ pravila Kristla, „vy jste mne po celý čas těšila, já v slovu vašem jen žila; Mílovi poslala jsem plnou náruč nadějí, máme už obžinky, a posud nevíme čeho se nadít. Povězte mi, prosím vás, nebyla to jen těšinská jablka, jež jste nám ukazovala, abychom snáze odvykli?“ — „Bylo by nemoudré, chtít vás na ten způsob těšit, bláhové děvče. Co jsem řekla, v tom stojím. Zítřka se pěkně přistroj, paní kněžna to má ráda. Beztoho, budu-li živa a zdráva, že se tam přijdu podívat, pak, když se mne budeš ptát, budu ti moci povědět pravdu,“ odpověděla babička děvčeti a usmála se. Ovšem, ona věděla, jak se s Mílou ustanovilo, a kdyby nebyla kněžně slíbila mlčet, nebyla by meškala, zbavit Kristlu trapného myšlení.

Všickni, kteří chodili na robotu, a chasa ze dvoru shromáždili se druhého dne svátečně ustrojeni na zeleném trávníku. Na vůz naložilo se mandelů trochu, koně samý fábor se připřáhli jeden z hochů sedl za koně, vrch na mandele sedla pak Kristla a

několik děvčat, ostatní mládež seřadila se pár a pár okolo vozu, staří za nimi. Ženci nesli srpy i kosy, ženské srpy a hrábě. Každá za šněrovačkou kyticí z klasů, z chrpy a jiných polních kvítků, chlapci okytily si klobouky a čepice. Pacholek práskl bičem, pohnul koně, ženci pustili se do zpěvu a zpívající ubírali se k zámku. Před zámkem zůstal vůz stát, děvčata slezly, Kristla vzala na červeném šatu položený věnec z klasů, chasa seřadila se za ní a zpívající vešli do předsíně, kamž kněžna zároveň s nimi vstoupila. Kristla strachem se třásla, studem se zapýřila, sklopeným okem a zajímavým hlasem odříkávala paní přání k hojnému a šťastnému sklizení, přejíc spolu bohatou žeň na budoucí rok a kladouc s poklonou velitelce věnec k nohoun. Ženci zdvihnouce klobouky vyvolávali paní, aby dlouho živa a zdráva byla, začož se jim kněžna přívětivě děkovala, odkazující je k jídlu, pití na pana správce. „Tobě ale, milé děvče, jsem za hezké přání a věnec zvláště povděčna,“ pravila Kristle, zavěšujíc si věnec na rámě; „vidím, že všecko v páru a ty sama, zavděčím se ti snad nejlíp, když ti zaopatřím tanečníka!“ Usmála se, otevřela dvěře salonu, a z nich vyšel Míla v selském šatu. „Ježíš Maria, Jakube!“ vykřiklo děvče a bylo by padlo radostným uleknutím překonané na zem, kdyby je byl hoch neuchytil pod paží. Kněžna vešla tiše do salonu. „Pojďte, pojďte,“ pobízel Míla, „paní kněžna nechce, abychom jí děkovali,“ a když byli venku, zdvihl plný měšec do výše řka: „To mi dala milostslečna, abych vám rozdělil. Vezmi kama-ráde a rozděl sám!“ dodal podávaje peníze Tomšovi,

který též celý udiven jako všickni ostatní na Mílu se díval. Teprv za zámkem výskli si z plného hrdla a Jakub upřímně svoje děvče objal a vypravoval všem, že svoje vykoupení paní kněžně děkuje. „A babičče,“ dodala Kristla; „kdyby jí nebylo, nebylo by ničeho.“ Šlo se k tanci. Přišli mezi žence i úředníci se svými rodinami, Proškovic, myslivovic i mlynářovic; babička ale byla nejprvnější, radost nad shledáním dvou milých jí lidí popoháněla ji tam. Kristla i Míla div že ji neobjímali. „Mně neděkujte; já se jen zmínila, paní kněžna pomohla, Pánbůh dal svého požehnání.“ — „Ale vy babičko,“ hrozila žertem Kristla, „věděla jste včera, že Míla přišel, že je u Václava schován, a neřekla jste!“ — „Nesměla jsem. Ostatně mělo ti moje slovo dostačit, že ho záhy uvidíš. Pamatuj holka, že trpělivému všecko na dobré vyjde.“

Hudba, výskot, zpěv a smích ozýval se okolo okrášleného stromu. Páni písaři brali k tanci selská děvčata, a úřednické dcerky nestyděly se vstoupit do kola s chlapci selskými, jedni i druhé libující si tanečnice i tanečníky. Hojnost piva, sladké rosolky, tanec rozohnilo hlavy všech, a když paní kněžna s comtessou podívat se přišla a chasa před ní rárodní tanec prováděla, dosáhla radost nejvyššího stupně, přestalo všecko ostýchání, čepice, klobouky lítaly do povětří, každý křičel: „Ať je dlouho živa naše paní kněžna!“ pilo a pilo se na její zdraví neustále. Kněžna a comtessa měly radost, promluvily s tím a s onou několik slov; comtesska přála také Kristle, když jí ruku líbala, štěstí k sňatku, oslovila pana mlynáře i myslivce, důvěrně obrátila se k babičce, nad čímž

paní sprácová zlostí sežloutla i slečinka: nemohlyt vystát babičku, která všecky jejich zámysly překazila. Když ale u stolů sedící tatíkové, majíce hlavy již pod víchy, nadávat začali, nejvíce písařům a panu správci, a když jeden z nich hclbu popadl, že dá paní kněžně zvdanou, a nadávat začal, když mu Tomeš zbraňoval, nebylo tam paní kněžny více. — Za několik dní po obžinkách odjela s comtessou do Italie; comtessa odevzdala před odjezdem babičce krásné granáty pro Kristlu k svatbě.

Babička byla spokojena, všecko se podařilo dle jejího úmyslu. Ještě jedna starost ji tížila, ta byla list Johance dceři. Terezka by to byla také vyřídila, ale ono by to nebývalo takové, jak to chtěla babička. Proto také jednoho dne zavolala Barunku do své sedničky, zavřela, a ukazujíc na stůl, kde byl přichystán arch papíru, ingoust a péro, pravila: „Posaď se, Barunko, budeš psát tetě Johance.“ Barunka se posadila, babička vedle ní, tak aby viděla na papír, a začala diktovat: „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ — „Ale babičko,“ namítla Barunka, „to se tak nezačíná psaní, to musí se nahoru napsat: milá Johanko!“ — „Nic to, děvečko, tvůj pradědeček i tvůj dědeček vždycky tak psávali, a já dětem jinak nepsala. Přijdeš-li k někomu do dveří, tak dáš nejdřív pozdravení. Tedy jen začni: „Pochválen buď Ježíš Kristus! Na stokrát tě pozdravuju a líbám, milá dcero Johanko, a vědomost ti dávám, že jsem chvála Pánubohu zdráva. Trochu mne sice kašel moří, ale není divu, vždyť budu pomalu počítat mého věku osm křížků. Je to hezký věk, milá dcero, a Bohu zač děkovat,

když ho kdo tak ve zdraví tráví jako já; slyším dobře, vidím, mohla bych si ještě záplatovat, kdyby mne to Barunka neudělala. Na nohy jsem také dost čerstva. Doufám, že i tebe tento list při dobrém zdraví vynatrefí, i Dorotku. Jak jsem z tvého listu vyrozuměla, je strýc nemocen; je mi toho líto, ale doufám, že to nebude dlouho trvat. On často postonává, a říká se: časté stonky nepřivádí zvonky. — Také mi píšeš, že se chceš vdávat, a žádáš moje svolení. Milá dcero, co mohu říci, když si už podlé srdce svého svolila, než aby ti dal Pánbůh štěstí a požehnal vás oba, abyste ke cti a chvále Boží živí byli a světu prospívali. Proč bych ti bránila, když je Jiří hodný člověk a ty ho ráda máš; nebudu s ním já živa, nýbrž ty. Myslíla jsem si ovšem, že alespoň ty Čecha vyvolíš, svůj k svému nejlépe se hodí, ale nebyl ti souzen, nelaju ti. Jsme všickni děti jednoho otce, jedna matka nás živí, a máme se tedy milovati, bysme i krajané nebyli. Pozdravuj Jiřího, a dá-li vám Pánbůh zdraví, až si živnost zařídíte a nic vám překážet nebude, podívejte se k nám. Děti se také již na tetku těší. Dej vám Pánbůh všem zdraví a Boží požehnání. S Pánembohem!“ Ještě jednou musela Barunka babičce list přečíst, pak ho složily spolu, zapečetily, a babička schovala si ho do přítruhlíčku, až by šla do kostela, by si ho sama na poštu dala. —

Několik dní před svatou Kateřinou k večeru scházela se do hospody mladá chasa, děvčata i chlapci. Celé stavení zevně i v nitru jen se lesklo; okolo dveří věnce z choveje, za každým obrázkem v sednici

zelený struček, záclonky u oken jako sníh a podlaha jako křída. Dlouhý lípový stůl, pokrytý bílým ubru-
sem a na něm plno rozmariny, bílých a červených
fáborů, okolo něho pak družičky, jakby nasázel růží
a karafiátů. Sešly se k vití věnečků. Kristle, mladé
nevěště, která hore stolu v koutku mezi nimi seděla,
nejpěknější ze všech. Ona byla sprostěna všech do-
mácích povinností, byla dána pod poručnictví tlam-
pače a starosvaty, kteréžto čestné úřady zastávali
jeden vůdce poutníků Martinec a druhý babička. Ne-
mohla to Kristle odepřít, ačkoliv se podobným veřej-
nostem vyhýbala. Panímáma zastávala místo staré, na
nohy sešlé hospodské, a Kudrnová i Cilka přísluho-
valy jí. Babička seděla mezi družičkami a byť i ne-
měla byla co vít ani vázat, byla její pomoc i rada
ustavičně potřebna. Nevěsta vázala fábor na krásný
prut rozmariny družbovi a tlampačovi, mladší družič-
ka měla na starosti uvítí věnečku pro nevěstu, starší
pro ženicha, ostatní družičky každá svému mládenci.
Z ostatní rozmariny měly se uvázat proutky s maš-
lemi pro hosty, ba i koňům, co nevěstu vézt měli,
chystala se rozmarina a fáborů na okrášení hlav a
náčíní.

Nevěstino oko zářilo láskou a radostí, kdykoli
zapolétlo na statného ženicha, který popocházel oko-
lo s ostatními mládenci, z nichž každý větší svobo-
dy měl se svou milou si pohovořit, nežli on s nevě-
stou, na niž jen toužebně chvílemi pohledl. Nevěstu
obsluhoval družba a ženich musel si hledět starší
družice. Všem bylo dovoleno být veselými, dovádět,
zpívat, dělat vtipy, čehož se ovšem především na tlam-

pači požadovalo, jen nevěsta a ženich nesměli svoji radost příliš ukazovat. Kristla také málo mluvila, seděla s očima sklopenýma na stůl, poházený zelenou rozmarinou. Když pak mladší a starší družice začaly vít svatební věnečky, a všickni zpívat počali:

„Kdes holubičko litala,
 ach litala,
 Žes bílé peříčko zmáchala,
 ach zmáchala“ —

tu si přikryla obličej bílou zástěrkou a pustila se do pláče. Ženich se na ni skoro úzkostně podíval řka tlampačovi: „Proč tak pláče?“ — „To víš, ženichu,“ odpověděl mu tento vesele, „radost i žalost v lůžku jednom spějí, proto i mnohdy jedno druhé budí. Jen nech, dnes pláč, zítra radost.“ — Po této úvodní následovala píseň za písní, směšné i vážné po sobě; zpívala se chvála mladosti, krásy a lásky, chvála svobodného stavu junáckého, konečně ale přece mládenčí i panny začali prospěvovat, jak krásný je stav manželský, když se dva milují jako ty hrdličky, když svorně žijou jako zrnka v jednom klásku. Do jejich chvalozpěvů se jim ale vždy vmísil posměšný hlas tlampače. Když začali o manželské svornosti, poručil si dokonce sólo sám pro sebe, že prý on jim zazpívá z brusu novou. „Ode mne samého na světlo vydanou, potmě vytištěnou,“ dodal. — „Tedy kokrehejte!“ křičeli chlupci, „uslyšíme, co umíte.“ Tlampač postaviv se do prostřed sednice, spustil posměšným hlasem, který mu byl o svatbě tak přirozený, jako o pouti vážný:

„O andělská radost,
Není přes manželskou svornost!
Pravím-li: uvař hrách,
Uvař kroupy;
Pravím-li o mase,
Uvař z mouky.
O andělská radost,
Není přes manželskou svornost!“

Nedáme za písničku i se zpěvákem ani zlámá-
ného haléře!“ volaly děvčata, a hned začaly samy
zpívat, aby překazily chlapcům radost, kteří si přáli
slyšet pokračování. Při ustavičném zpěvu a žertování
uvázaly se kytice, upletly věnečky, děvčata vstaly od
stolu, popadly se za ruce a točíce se v kole zpívaly:

„Už je to uděláno,
Už je to hotovy,
Koláče jsou napečeny,
Věnce jsou uvity.“

A v tom se již také do dveří panímáma přihnala,
nesouc s ostatní ženskou čeládkou plné ruce jídel.
Pan otec a družba přinášeli pití. Sedlo se zase ke
stolu, který pokryt byl na místě rozmariny vařením
a pečivem. Mládenci seděli vedle družic, ženich upro-
střed starší družičky a starosvatky, nevěsta uprostřed
družby a mladší družičky, která jí také jídlo sama
krájela a předkládala, jakož starší družice ženichovi.
Tlampač ustavičně stůl obskakoval, nechal se od dru-
žic krmit, nechal se od nich i vylát, ony ale mu pro-
minout musely každý žert, byť i hrubý trochu býval.
Konečně když se všechny mísy odklidily se stolu,

přinesl tlampač tři mísy na stůl, co dar nevěstě od něho podaný. V první byla pšenice, kterou jí podával s přáním, aby „úrodná“ byla, v druhé bylo trochu popele s porem smíchaného, který musela nevěsta vybírat, aby se cvičila v „trpělivosti,“ a třetí byla mísa „tajná“ celá zakytá. Nevěsta ovšem neměla být zvědavá, měla přijmout mísu a nedívat se do ní, ale která pak by to byla vydržela, i Kristle nedalo to pokoje; zpolehounka když ji nikdo nepozoroval, odkryla růžek bílého šatu, jímž mísa přikryta byla, a — frrr — vrabec tam ukrytý vyletěl do stropu. „Vidíš, milá panno nevěsto,“ pravila babička, klepnouc jí na rameno, tak to je s tou zvědavostí. Člověk by raději umřel, než aby neskoumal, co před ním ukryto, a když pod roušku nahlídne, nechytí přec nic.“ Pozdě do noci byla mládež pohromadě, neboť se po jídle tancovalo ještě. Ženich s družbon vyprávěli starosvatu domů, připomínajíce při rozchodu, že se časně z rána zase dostaví.

Ráno byli obyvatelé údolička i Žernova záhy na nohou. Část šla s sebou do kostela, část jen ke stolu a k tanci, a kteří nešli, nemohli přece zvědavosti odolat, podívat se na svatbu, o níž se již kolik neděl mluvilo, jak hlučná bude, a že pojedou nevěsta na panském kočáře s panskými koňmi do kostela, že bude mít drahé granáty na krku, vyšívány bílý fěrtoch, z růžové dykyty kabátek a barvy oblakové sukni, to všecko věděli již na Žernově dříve snad ještě, než nevěsta na to pomyslíla. Oni věděli všecko do podrobná, mnoho-li a jaká jídla při svatbě budou, v jakém pořádku na stůl přijdou, kolik kusů košil,

kolik kusů peřin, jaké náradí nevěsta věnem dostala, všecko věděli, jak by jim to byla psala. Na takovou hlučnou svatbu nejt se podívat, nepodívat se jak nevěstě věneček sluší, mnoho-li slzí vylije, jak hosté ustrojeni jsou, nebylo by nikomu ani k odpuštění bývalo. Toť bylo zase kus děje v historii jejich, to zavdalo látky k řečem na půl leta nejméně — jak toho prominout? —

Když Proškovíc a myslivcovíc, kteří se byli na Starém bělidle stavili, k hospodě přišli, museli se na dvorku tlačit nastaveným lidstvem. V hospodě byli již hosté z nevěstiny strany shromážděni; pan otec byl vyfintěn, botky se mu leskly jako zrcadlo a v ruce držel stříbrnou pikslu. Byl nevěstin švědek. Panímáma byla v hedbáví, pod lalouškem bělely se jí drobné perličky, na hlavě třpytil se jí zlatý čepec. Babička měla též svatební svoje šaty, na hlavě sváteční holubičku. Družičky, mládenci, tlampač nebyli v hospodě, ti šli pro ženicha na Žernov, a nevěsty také nebylo v sednici, byla schována v komoře. Najednou se rozlehl na dvorku křik: „Už jdou, už jdou!“ a ode mlýna zaznívaly tóny klarinetů, fléten a houslí. Přiváděli ženicha. Mezi diváky nastal šepot. „Divejte se, dívejte!“ strkal jeden druhého. Mílova Téra je mladší družičkou, Tichánkovic starší. Inu ovšem, kdyby Tomšova byla svobodná, jiná by nebyla starší družičkou.“ — „Tomeš je ženichův švědek!“ — „A kde je Tomšová, není ji vidět.“ — „Pomáhá nevěstě se strojit. Do kostela ona nepojede, vždyť je na každou chvíli,“ povídaly si ženy mezi sebou. — „No, může chystat nevěsta hned do vínku, však nebude

jiná kmotrou, ony jsou nerozdílná ruka.“ -- „Toť se ví.“ — „Ale hlehle, rychtář také jde; toť je divná věc, že ho Mílovic pozvali, však byl jen on vinen, že ho odvedli! nastalo divení. — „Což rychtář není tak zlý člověk; Lucka ho naváděla, pan správce přisoloval, není divu. Dobře udělal Jakub, to ho nejlépe vytrestal, když mu nesplácí a Lucku dokonce, ta žlučí pukne.“ — „Vždyť má po námluvách,“ ozval se jiný hlas. — „Jak pak by to bylo, vždyť jsem o tom neslyšela?“ ozvala se opět jiná. — „Předvěcírem, s Josefem Nyvltovic.“ — „Však dávno za ní už chodí.“ — „Bodejť, jen že ho nechtěla dříve, dokud myslila, že dostane Jakuba.“ — „Ale je to chlapík ten ženich, sakulajda, milo se na něho podívat.“ — „Krásný šátek mu dala nevěsta, to je pravda, desítka asi naň praskla,“ mínily zase ženské. Takové a podobné hlasy se ozývaly na dvorku, když ženich k prahu přicházel, kde hospodář s plnou sklenicí ho vítal. Když si ženich svoji nevěstu v komoře našel, kde plakat musela, předstoupili před rodiče, tlampač říkal místo nich dlouhou řeč, poděkování to za vychování a prosbu o požehnání. Všecko to plakalo. Když dostali snoubenci požehnání, vzal družba nevěstu pod jednu paži, mladší družičku pod druhou, ženich vzal starší družičku, svědkové připojili se k starosvatce, družice k mládencům, a tak pár za párem, jen tlampač v čele všech sám a sám, vystoupili ze stavení, berouce se k vozům a kočárům, které na ně čekaly. Družice točily šátkami, zpívaly, chlapeci jim přizvukovali, jen nevěsta tiše plakala, chvílemi se ohlídejíc za sebe, kde v druhém voze ženich se svědky a se

starosvatkou jel. Diváci se rozběhli a sednice zůstala na chvíli prázdná, jen stará matka seděla u okna, dívala se za odjíždějícími, modlíc se za dítě, které již tolik let místo její zastávalo a se svatou trpělivostí rozmary její mrzuté snášelo, přičítajíc je pouze její nepřemožitelné, dlouho trvající chorobě. A však brzy začaly se stoly sestřikovat, přikrývat, kam se kdo podíval, stála kuchařka aneb alespoň kuchtička. První osoba ale, které vše svěřeno bylo, to byla mladá Tomšová. Přijala starost zastávat hospodyni mileráda na se, jakož to paní mlynářka při vití věnečků učinila. Když se svatebníci z kostela vrátili, přivítal je hospodář opět na prahu s plným pohárem. Nevěsta se převlíkla do jiných šatů a sedlo se ke stolu. V čele všech seděl ženich vedle nevěsty, družba staral se o družice, které mu dělaly na svých talířích výsluhu, mimo to mu nejlepší sousta předkládajíce. Tlampač mu také vyčítal, že se má, jako „Pánbůh v ráji.“ Babička byla též veselá a mnohým vtipným slovem odsekla tlampače, který všude uši nastrokoval, všudy se pletl a všude svojí velikou hranatou postavou narazil. Doma by byla babička nedopustila, aby se zrnko hrachu bylo na zem hodilo, ale když začali hosté po sobě házet pšenicí a hrachem, i sama brstku vzala a na ženicha a nevěstu je hodila, pravíc: „Aby je Pánbůh také tak obsypal božím požehnáním.“ — Však se ten hrách ani pšenice nerozšlapaly; babička viděla dobře, jak ochočení holubi pod stolem to vyzobávají.

Bylo po jídle; mnohá hlava těžká klímala ze strany na stranu, každý měl před sebou velikou vý-

sluhu vyrovnanou, a kdo by jí byl si neudělal, zajisté by mu ji byla Tomšová vyrovnala; hanba by to bylo přijít ze svadby bez výsluhy. Vždyť bylo všeho dost, kdo šel kolem hospody, dostal jíst a pít, všechny ty děti, co přišly „na čumendu“, nesly plné klíny pečiva domů. Po jídle dávaly se nevěstě dary „na kolíbkou,“ a nevěsta se až lekala, když jí i křížové tolary do klínu padly. Mládencům zase, když přinesli na mísách vođu a bílé ručníky a děvčatům podávali, by si ruce umyly, hodila každá z družic do vody peníz. Žádná se ovšem nechtěla dát zahanbit, proto se lesklo ve vodě jen stříbro; to zase chlapci s družicemi druhého dne protancovali a propili.

Na to šla se nevěsta opět převléknout do jiných šatů, a tak i družice, neboť měl nastat tanec. Babička použila té chvíle a odvedla si domů děti, které hodovaly v Kristinčině sedničce; ona sama musela k svatebníkům se vrátit, neboť později v noci nastalo „čepení“ a při tom jí bylo třeba. Vzala si také z domu čepec, který byla s dcerou Terezkou pro nevěstu koupila, jak to její povinnost co starosvatky byla. Když se už dost vytancovali všickni a nevěsta sotva dechu popadat mohla, neboť s ní musel každičký tancovat, a kdyby se byl měl jen jednou zatočit, pokývla babička ženám, že je po půl noci, že patří nevěsta „ženám“. Začaly se trochu hádat, trochu tahat o ni, ženich i družba opírali se proti tomu, aby nevěstu zbavili krásného věnce, ale nic platno, ženy si jí dobyly a odvedly do sedničky. Děvčata za dveřmi zpívaly smutným hlasem, aby si nenechala brát vínek

zelený, jak si ho jednou sundat neehá, že se s ním více neshledá.

Ale darmo bylo. Už seděla nevěsta na stoličce, už jí rozplétala Tomšová žihon, už ležela květinová koruna i zelený věneček na stole, a babička chystala čepec s portama. Plakala nevěsta; ale bylo darmo. Ženy zpívaly, výskaly, jen babička zůstala vážná, a chvilkami přelítl přes její mírnou tvář blažený úsměv, oko jí zvlhlo, zpomněla na dceru Johanku, která snad také svatbu slavila. Nevěsta měla čepeček na hlavě, slušel jí výborně, paní mlynářka tvrdila, že v něm vypadá jako „míšeňské jablíčko,“ „A nyní půjdem k ženichovi; která z vás půjde ho poškádlit?“ ptala se babička. — „Ta nejstarší,“ rozhodla panímáma. — „Počkejte, já mu jednu přivedu,“ rychle se ozvala Tomšová, vyběhla ven a přivedla mu starou přadlenou, která v kuchyni umývala. Přehodily jí bílou plachetku přes hlavu, starosvatka ji vzala pod paží a vedla k ženichovi, „aby ji koupil.“ Ženich si ji obcházel, prohlížel tak dlouho, až se mu poštěstilo zdvihnout plachetku; viděl starou svraštělou tvář, všecku zapopelenou. Bylo trochu smíchu, ženich nechtěl se k takové nevěstě znát; starosvatka strkala se s ní ze dveří. Přivedla mu druhou. Ta zdála se ženichovi i tlampačovi onačejší, už ji chtěli koupit, tu ale tlampač rozhodně se pzval: „Eh což, kdo bude kupovat zajíce v pytli!“ zdvihl jí plachetku, a ukázala se jim tlustá tvář paní mlynářky, jejíž černá očka se na tlampače potutelně smála. — „Kupte ji, kupte, dám vám ji lacino,“ šklíbil se pan otec a točil pikslu v prstech, ale zvolna, buď že byla těžká,

buď že měl neohebné prsty. — „I mlčte pantáto,“ smála se tlustá panímáma, „dnes prodal byste, zítra byste rád koupil. Kdo haní, rád má.“ — Do třetice všeho dobrého. Ta třetí byla štíhlá vysoká postava nevěsty. Tlampač dával za ní starý dantes, ale ženich hned sypal stříbro a dostal ji. Ženy přihrnuly se do sednice, zatáhly kolo, ženicha vzaly mezi sebe a vesele začaly zpívat: „Už je to uděláno, už je to hotovy, nevěsta je očepená, koláče jsou snědeny“ a t. d. Nevěsta patřila ženám. Peníze, které ženich za ni dal, ženy prohodovaly druhý den předpolednem, když se k „stlání postele“ sešly, při čemž ovšem zase bylo mnoho zpěvu a žertu. Tlampač povídal, že „pořádná svatba osm dní trvat má,“ a ono to obyčejně při každé hlučné svatbě tak bylo. Vití věnečků před svatbou, svatba, stlání postele, přátelský oběd u nevěsty, druhý zase u ženicha, propíjení věnečku: a tak se pomalu vypořádal celý týden, než přišli mladí manželé k oddechu, aby mohli říci: „Nyní jsme sami.“

Za několik týdnů po Kristlině svatbě dostala paní Prošková list z Itálie od komorné, v němž jí psala, že comtessa Hortensie sňatek slavit bude s mladým malířem, svým někdejším učitelem, že je všecka blažená, že jako růže zase kvete a paní kněžna že je nad ní všecka potěšená. — Babička slyšíc tu radostnou novinu, přikývla hlavou řkouc: „Chvála Pánubohu, všecko se to dobře spořádalo!“

* *

*

Není účel tohoto spisku, vyličovati život mládeže, která okolo babičky žila, aniž chci čtenáře nudit voděním ho od myslivny ke mlýnu a zase zpět malým údolíčkem, v němž panoval vždy stejný život. Mladí dorůstali a dorostli; někteří zůstali doma, vdali se, oženili, a starší ustoupili jim místa, tak jako na dubu starý list upadává, když mladý vyráží. Někteří opustili tiché údolíčko, hledající štěstí svoje jinde, jako semínka od větru zavátá, od vody daleko zanešená, by na jiných luzích a březích kořínky svoje založila.

Babička neopustila malé údolíčko, kde našla druhý domov. Klidnou myslí dívala se, jak to vše okolo ní roste a kvete, radovala se nade štěstím blízného, těšila zarmoucené, pomohla, komu možno bylo pomoci, a když jí vnoučátka jeden po druhém opouštěli, odletující jako vlaštovice z pod střechy, pohlížela za nimi usazeným okem, těšíc se: „Snad dá Bůh, že se zase shledáme.“ A shledali se zase. Rok co rok přicházeli zase domů se podívat, a tu babička stará zářícím okem se dívala, když jinoši mladí před ní obrazy světa rozkládali, přisvědčovala jich plánům ohnivým duchem malovaným, promíjela pokleskům mladosti, kterých před ní netajili, oni pak, byť je i ne vždy zachovali, přece rádi zkušené její rady poslouchali, ctili babiččino slovo i mrav. Zrostlá děvčata svěřovala babičce svoje tajemství, svoje tajné sny a vzdechy, vědouce že najdou shovívání a vroucí slovo. Tak i Mančinka mlynářovic u babičky útočiště hledala, když jí pan otec bránil, milovat chudého, ale hezkého mládka. Babič-

ka dovedla nasadit panu otci, „hlavu na pravé to-půrko“, jak sám se vyjádřil, a když po letech dcera jeho šťastna byla a živnost pod vedením úsilovného zetě zkvétala, který pana otce ctil a miloval, říkal vždy: „Babička měla pravdu, za chudým chodí s pokladničkou Pánbůh!“ Děti pak mladých žen milovala babička, jako by její vnoučátka byly; vždyť ji také jinak nejmenovaly než babičko. Také paní kněžna, když po dvou letech po Kristlině svatbě na panství se vrátila, hned babičku k sobě volat kázala, ukazujíc jí s pláčem krásného chlapečka, památku to po comtesse, která po roce svého manželství zemřela, zanechajíc zarmoucenému manželi a kněžně to děcko. Babička chovajíc je zkropila hedbávnou pokrývkou slzami; tanula jí na mysli mladinká, dobrá, krásná matka jeho, ale kladouc je do náručí kněžně, pravila mírným svým hlasem: „Neplačme, přejme jí nebe, pro ni svět nebyl, proto ji Bůh s něho vzal. Toho má Bůh zvláště rád, koho vezme k sobě, kdy je nejšťastnější! A milostivá paní neosiřela.“

Lidé ani neviděli, jak babička stárne a schází, jen ona sama to cítila. Mnohdy říkala Adelce, z níž se stalo pěkné děvče, ukazujíc na starou jabloň, která rok co rok více schla a spořeji zelenem se odívala: „My jsme si rovny, půjdeme asi zároveň také spat.“ A jednoho jara všechny stromy zelenaly se, jen stará jabloň smutně stála bez listu. Museli ji vykopat a spálit. Babička to samé jaro velice kašlala, nemohla už dojít do městečka do božího kostelíčka, jak říkala. Ruce víc a víc schly, hlava byla jak sníh, hlas slabší a slabší. Jednoho dne rozeslala paní Terežka

listy na vše strany, aby se děti sešly. Babička ulehla, nemohla už vřetánko udržet. Z myslivny, ze mlýna, z hospody i ze Žernova chodili kolikrát za den ptát se, jak je babičce; nebylo jí lépe. Adelka se s ní modlívávala; musela jí povídat každé ráno, každý večer, jak je v sadu, v zahradě, co dělá drůbež, co Stračka, musela babičce počítat, za kolik dní ještě by měl pan Beyer přijít. „Snad s ním přijde Jan,“ říkávala při tom. Pamět jí opouštěla. Často volávala místo Adelky Barunku, a když jí Adelka připomínala, že není Barunka doma, zpamatovala se vzdychnouc si: „Ba že není, tu já už neuvidím. Je-li pak šťastna?“ A dočkala se jich babička. Přijel pan Prošek a s ním student Vilím i dcera Johanka; přišel syn Kašpar, a z Krkonošských hor přivedl starý pan Beyer statného mládence Jana; také Orlík přišel z lesnické školy, kamž ho paní kněžna dala, poznajíc v něm znamenité vlohy pro lesnictví. Vždyť ho počítala babička také mezi svoje vnuky, poznajíc vzrůstající lásku mezi ním a Adalkou a ušlechtilý jeho mrav. Všecky šesli se okolo babiččina lože, nejprvnější ale ze všech byla Barunka, ta přišla zároveň se slavíkem; on se usadil ve svém hnízdečku u babiččina okna. Barunka se ubytovala v babiččině sednici, kde stávalo kdys její lůžko, kde poslouchávali spolu líbezné zpěvy blízkého zpěváčka, kde ji babička vstávajíc lehajíc žehнала. Byly zase spolu, ty samé tóny k nim zaznívaly, byly to ty samé hvězdičky, na něž se kdysi spolu dívávaly — ty samé ruce spočívaly na hlavě Barunčině, byla to ta samá hlava, ale jiné myšlénky se v ní rodily a jinými city byly ty

slze vyroněny, které viděla babička nyní téci po tváři své milené vnučky, než ty slzičky, které s usmáním milým utírala s růžového líce, tehdáž kdy ještě děvče v malé postýlce líhalo. Ty zrosily jen, ale nezkalily oči. Babička cítila dobře, že života jejího na mále, protože si jako dobrá, moudrá hospodyně všechno v pořádek uvedla. Nejdříve smířila se s Pánem-bohem a s lidmi, pak rozdělila svůj malý stateček. Každý dostal památku. Pro každého, kdo k ní přišel, měla milé slovo, každého kdo ji opouštěl, provázela její zrak, a když i paní kněžna s Hortensiiným synem navštívivše ji odcházeli, dlouho se za nimi dívala; ona věděla, že se s nimi na světě více nesetká. I tu němou tvář, kočky a psy k sobě zavolala, pohladila je a nechala si od Sultana ruku lízat. „Hleďte jich,“ pravila Adelce a služkám; „každé zvíře, když je má člověk rád, je vděčné.“ Voršu ale zavolala k sobě a přikazovala jí: „Až umru, Voršilko — já vím, že to nebude už dlouho se mnou trvat, zdálo se mi dnes v noci, že Jiří pro mne přišel — až tedy umru, nezapomeň říci to včeličkám, aby vám nepomřely. Ostatní by třebaš zapomněli.“ Babička věděla, že Vorša to udělá, poněvadž věřila, nač ostatní nevěřili, a tedy snadno by udělat opomenuli v čas, byť i babičce k vůli udělat chtěli.

Bylo to druhý den k večeru po návratu dětí, když babička tiše skonávala. Barunka jí předříkávala modlitbu umírajících; babička modlila se s ní, až najednou ústa se nehýbala, oko upřené zůstalo na křucifix, nad ložem visící, dech se zatajil. — Pla-

mínek života jejího shasl, jako shasíná pomalu dohovářící kahánek, v němž palivo vše ztráveno.

Barunka zatlačila jí oči, mladá Mílová otevřela okno, „aby duše volnost měla k odletu.“ Vorša nemeškajíc mezi plačícími pospíchala k úlu, který pan otec babičce před kolika roky postavil, a zaklepavši naň, volala třikrát: „Včeličky, včeličky, babička nám umřela!“ pak teprv sedla na lavičku pod bez a pustila se do štkání. Pan myslivec kráčel cestou k Žernovu, aby dal zvonit umíráčkem; sám se nabídl k té službě. Bylo mu ouzko v stavení, musel ven, by se mohl vyplakat. „Stýskalo se mi po Viktorce, jak pak zapomenu babičku,“ povídal si cestou. Když zazněl umíráček, hlásajíc všemu lidu: „že není více babičky,“ zaplakalo celé údolíčko. —

Třetí den ráno, když se pohřební průvod, záležejíc z velikého množství lidstva, neboť každý, kdo babičku znal, chtěl ji doprovodit ku hrobu, ubíral okolo zámku, rozhrnula bílá ruka těžké záclony u okna, a paní kněžna se mezi nimi objevila. Jak dlouho bylo průvod vidět, tak dlouho smutný zrak její ho provázal, až pak záclonu spustíc a hluboce si vzdechnouc zašeptala:

„Šťastná to žena! —“

O krásné pastorkyni.

(Pohádka slavonská z okolí Verovitice.)

Byla jedna matka a měla dvě dcery. — Jedna byla její rodná (*rodjena*) dcera, druhá byla pastorkyně. — Rodnou svoji dceru, která byla ošklivá (*grdna*), hrbata (*gurava*), kulhava (*šepava*), i (*čoklavá*¹⁾), leniva i nehodna (*nevaljana*), tu milovala, ale pastorkyně, která byla krásna jako ranní zora, svěží jako rosní kapka, ta byla jí tak protivna, jako živý oheň na dlani,²⁾ Přemýšlela macecha u věži, kterák se pastorkyně zbaviti. — Jedenkráte davši jí *mješov*³⁾ máku, smíšeného s prosem, velila jí: „Tuten mák přebereš tamto v blízkém lese a dříve se mi nevracej, dokud toho nevykonáš.“ — Pastorkyně odešla; jdouc cestou plačící potká sivého jako holub starce a ten ptá se jí, proč je tak žalostná? Když mu všecko vyrozprávěla, sedl starce na zem, *vrece* (pytel) s mákem a prosem metl před sebe a počal do toho foukati, co mu *para*⁴⁾ stačila. Nežli se dcera (*cura*)

¹⁾. Když má jednu ruku chromou a nemůže než jednou pracovati. — ²⁾. Ko živa ognja u dlanu-chrast na rukou. — ³⁾. Korec. — ⁴⁾. Dech.

otčenáš pomodlila (*zmolila*), měl starec všecko vyčištěno. — Dcerka mu poděkovala (*zahvali*) a odešla domů, by odevzdala maceše vyčistěný mák. — Macecha všecka ztrnula podivením vidouc, že pastorkyně uloženou práci vykonala v tak krátké době; — i umínila si, že jí dá těžší úkol. — Druhý den dala jí devět hrnců, z nichž každý měl devět ok*) míry po tom devět žemlí**) (předeno) lenu a devět vřeten; když jí to dala velela: „Jdi do lesa pást svině, při tom nasbírej plné tyto hrnce jahod a z tohoto lenu spřed' plných devět vřeten příze a dříve se domů nevracej, dokud to nevykonáš!“ Plačíc jde pastorkyně do lesa svině pást, jahody sbírat; len příst; — plačící sedá v lese pod dub (*hrast*), nevědouc co dříve počítí, či svině pásti, či jahody sbíratí, či len sprádatí! — V ten čas (u taj psar) — přiduje *devět větrů* (*vjetrovah*) a ti ptají se děvojky, proč je tak žalostiva? — Když jim vypověděla svoji žalost, počali větrové foukati a dítí a než se dcerka nadála, ležely syté svině u jejích nohou, devět hrnců, každý devět ok obnášející, plny jsou jahod a devět vřeten plných je krásné jak hedvábí (*jako svila*) příze. — Plná rasti děkuje děvojka větrům, a po tom jde domů, by odevzdala maceše do syta napasené svině, jahodami naplněné hrnce a spředěný len. — Když viděla macecha div ten nevidaný, neslýchaný, sršela zlostí, ale musela mlčeti, když pastorkyně úkol vykonala, který jí byla uložila. — Zavřela svině, uložila pře-

*) Oka-máz. — **) Žemle len je velká hrst pěkně v panenku zatočena. Předeno i enu neslyšela jsem nikde. —

divo a potom začala jísti jahody. — První zdála se jí sladší medu, druhá měla chuť jako každá jiná jahoda, třetí ale pálila ji v hrdle, jak by žhavý uhel byla pozřela. — I křičí, laje, jaké že to jsou jahody a bohem zaklíná se, že musí pastorkyni zhubiti. —

Na vzdor tomu že macecha neustále pastorkyni potupovala a sužovala, stávala se tato co den krásnější a pověst o její kráse roznesla se jako na perutích větrů daleko široko. Nebylo tedy divu, když se začínali hlásiti o ni ženichové (*prosci*) se všech stran. Macecha se velice zlobila (*jadila*), že na rodnou její dcerku nikdo ani pohlédnouti nechce, a po pastorkyni že každý mladíc touží (*gine*.) I usmyslila sobě, že ošidí svět a svojí dceru že vydá za pastorkyni. — Jednoho jitra, uslyševši že jdou *prosci* prosit pastorkyni, skočí brže, uchopí pastorkyni za ruku, metne jí do komory a tam poklopí na ni veličizné koryto; po tom *nakytíla* (ozdobila) svoji dceř a posadila ji za stůl. — Když *snubci* do vnitř vešli a za stolem seděti viděli ošklivou *curetínu* (dceru), ohlédli se s podivením jeden na druhého a každý myslil si: My jsme došli prositi djevojčicu, jako jarní (*mladoljetnou*) růžicu, a ejhle, tu také *grdoba* (ošklivá)! Když po tom sedli za stůl, přinesla matka pěkný talíř na *prsteny*, a svatové počali se smlouvatí. (V Hranici (Gradac), asi 4 hodiny od Verovitice, když přijdou děvče prositi a smluvili se svatové, položí námluvčí dva prsteny na talíř na stůl. Po smlouvě vymění si je ženich s nevěstou. K tomu dává se také „*zlatná jabuka*“ což skoro vždy v peněžitém daru záleží.) — Ale tu náhle přiletěl na okno kohout (*domáci pjevac*)

— pastorčin miláček a začal zpívati: „kukuriku, kukuriku! Ružena (škaredá) sedí za stolem, lepá pod korytem! kukuryku!“ I skočí macecha, chtěíc ho sehnati s okna: Haj, huš, co tě sem doneslo na okno? — křičí. — Ale jedva ho s jednoho okna sehnala, seděl na druhém a opakoval svoji píseň: „kukuriku, ružná sedí za stolem a lepá pod korytem!“ I spozoruje to *starý svat* a praví: „Slyš - slyš! co že to ten pěvec volá?“ — Ale macecha velí: „A co že byste na to dbali, je to němý tvor a nemá to rozumu — huš — haj!“ — Ale kohout se nebál a na novo začal, a to ještě silněji, křičeti: „ku-ku-ri-ku! Ružná sedí za stolem a lepá pod korytem! — „I ký tě *vrag* (čert) sem donesl,“ zlobí se macecha, ale *starý svat* velí: „Hajdmo! Pojďme! My sami budeme hledat po *kuči* (domu), abychom viděli, proč ten pěvec tolik křičí.“ —

I odešli svatové do druhé *soby* (světnice), na ponebí (*tavan*), do sklepa (*do podrumu*) a naposled do komory. Tu vykvetla zatím na korytu krásná vonná růžice a poznali i hned svatové, tam že najdou *mladou* (nevěstu.) Brže obklopí *mladoženich* koryto, pastorkyně vyjde a všickni zůstanou v udivení nad její lepotou. Macechu za její zlobu řádně vypeskovali (*izpsuli*), ale krásnou pastorkyni odvezli svatové s sebou a o svatbě častili se po osm dlouhých dnův. —

Obrazy ze života Slovenského.

Domáci život.

Ačkoliv ve městech pomalu již mizí starootcovské obyčeje, nachází se nicméně v slovenských krajích města, kde se dosud zachoval starý mrav. V takovém starosvětském domě nepanuje v ničem ona lichá ukázkost a nádhera nynější mody, ale bohatost při jednoduchosti a důkladnost ve všem a všude. — Ve velikých světlicích vidět nábytek starodávné formy, skříně, lády s těžkým kováním — široké lože zastřešené, lípové stoly s *podstolínami* (trnožemi), vycpané sesle s vysokými lenochy a opěradly — almárky se zelenými záclonkami, za nimiž vidět knihy československé a latinské a p. v. To vše ze dřeva jasanového aneb dubového, pěkně vykládané, — a jako na věčnost dělané. — V největší jízbě, kde se pracuje a jí, nesmí chyběti *kozub*, při němž rád sedí, fajčí a s přátely si porozpráví pán i sedlák. — Jako nábytek léta letoucí potrvtati musí a se nemění, tak i oděv, z části doma robený, z části za drahé peníze koupený, šitý dle národního kroje, nemění se každým novým měsícem, jak to žádá nynější svět. — V dlouhých zimních večerech viděti domácí dcerky seděti

pod přeslicemi a přísti na vřetánko, aneb za krosném (stavem) tenounké plátno tkáti, i závodí mezi sebou, která nejvíc příze napřede, která větší kus plátna utká. — V létě zabývají se dohlížením při gazdovstvu, vařením, šitím a vyšíváním, pletením krajek, pěstováním v zahradách květin a ovociny. — Tomu všemu naučí se děvčata doma při matce, — neboť není tam dosud v modě, posílati děvčata do ústavu — a že by muselo znát děvče, aby se zalíbilo, francouzsky hovořit, fortepiano hrát, zpívat jako divadelní zpěvačka, tančit jako první tanečnice. I bez těch parád jsou děvčata vážena, a moudrý šuhaj rád si vezme dceru ze zchovalé takové rodiny, neboť se obyčejně potvrzuje přísloví: „Jaké dřevo — taký klín, jaký otec — taký syn, jaká matka — taká Katka!“ A kdyby i zpanštilé, *malované* takové děvče bohaté bylo, myslí si šuhaj: „načo mi načo, tvoje role, luky, keď nevedia robiť tvoje biele ruky!“ Synky ale, mladé *šarvance**), sotva nižším školám odrostli, zaveze otec do některého slovenského města do vyšších škol, aby se *učlověčili*. Když se člověky stali, vrátí se domů a gazdují buď při otci, neb se rozejdou každý za svým povoláním. Všechny slavnosti a svátky výroční přísně se zachovávají dle starého způsobu, jakož i neslyšet v domě takovém jinou, než slovenskou mluvu a slovenský zpěv. S čeledí zachází se dobře a považuje se jako patřící k rodině; obyčejně ztráví hodná čeleď celé své živobytí při takové

*) Mladý chlapec. U Srbů ko pr.

rodině, vědouce že i v stáří opuštění nebudou. U Maďarů zřídka v kterém domě aby s čeledí dobře se zacházelo. Poměr manželský je u Slováků mnohem upřímnější a čistší než mezi Maďary, kde panuje při veliké zdvořilosti, jakáž i mezi manžely ve 'zvyku je, lichost a sprostota. Není to nic neobyčejného, když se manželé rozejdou a rozděleně žijí, aneb když pán si *pobočníci* drží a paní frajera, což je v slovenských krajích neslýchaná věc. Tam si toho ale nikdo nevšimne, aniž to má za špatné, poněvadž tam vůbec větší svoboda v tomto ohledu panuje.

Mezi selským lidem panuje život patriarchální. Otec, někdy *starý otec* (děd), je hlava rodiny. Když *odumře* rodině, je po něm opět nejstarší úd rodiny, buď syn, buď bratr, koho po sobě ustanoví. Otce poslouchat a pro něho pracovat musí děti, i *dětné děti*, nevěsty, svokruše i všecka čeleď. On vše obstarává, nařizuje, na jeho hlavě vše leží. Stará matka je zase plnomocnou hospodyní, vedouc správu domu pomocí dcer a nevěst, které jak do domu přijdou, jejím rozkazům se podvoliti musejí a dle ní učiti se gazdovat. Trefí-li mladá nevěsta na zlou *svokruši**) neb *testinu*, není divu když si naříká: „Ta já puojdem, ta já, do cudzieho kraja, kdě by mně svokruša nerozkazovala“ — neboť má očistec. Někdy je to také opáčné, že přijde do rodiny nevěsta, která byla jak Slovák říká: v partě andělem, ale v čepci čertem je. Musí to být vždy velmi *poriadná* nevěsta, které

*) Švakrová. V některých krajích je *svokra* tchyně.

matka záhy *klíče* odevzdá. Dcera když se vdá, jde s mužem do jeho domu; stane-li se po čase vdovou a nemá-li dítěte, aniž se může čeho dobrého od mužovy rodiny nadíti, vrátí se domů, a nemůže-li doma býti, jde sloužit. Synové i ženatí zůstanou při otci, leč by si který vzal dceru *jedinačku* a na její statek *přistal* (se přiznal).

Bylo ve zvyku mezi selským lidem a je posud, ač se to nyní od úřadů zapovídá, že se velmi záhy ženili; děvčata obyčejně patnácti-, šestnáctiletá, chlapci o tři, čtyry roky starší. Nežřídka stává se, že děvče dvanácti-, třináctileté se vdává, když totiž rodičům *hrdé zatovstvo* (bohatý zeť) se naskytne, jež si ujistiti chtějí. V takovém případě spává *mladucha* u testiny, dokud není *za muž síca*. V Chyžném, dědině v Gemerské stolici, jak se děvče narodí, pošle matka do domu, kde synka malého mají, jehož by ráda někdy za zete měla, *pjaro* (kytku). Když je matka *parobkova**) přijme, posílá jí každou neděli čerstvé, červenou pentlí obvázané. Nemá-li zahrádku, koupí je, nechť by zač koli bylo. Když se po nějaký čas *pjaro* ze strany dívčiny posílá do domu rodičů parobkových a vždy přijmuto bývá, koupí matka *parobkova* matce děvčete o jarmoku *jarmočno*, *ručník* (šátek), střevíce neb fěrťušku, vždy něco jiného. Dokud se ty dary obaporně vyměňují dotud jsou děti svěřeny *oddanica* a *oddanec*; jak se přestanou posílati, jsou rozloučeny,

*) Říká se v Gemeru i jinde mladýmu šuhajům i malým chlapcům.

což se mnohdy stane pro neshodu rodičů. Když zůstanou svěřené a děvčeti je čtrnácte neb pátnácte let, *sobáši* se (mají svadbu). Časné ty vdavky jsou příčinou brzkého sestárnutí žen. Když se mladé nedospělé děvče vdá, potom těžce pracovat musí, několik dětí má — a Slovenky mají děti jako letorostí — sestárne. Žena pětadvacetiletá vyhlíží již velmi sešlá, kdežto muž o několik let starší v plné síle je. Dokud nemá žena dítě, volá se nevěsta, *mlaďucha* (ve městě mladá paní), muž *mladý zať*. Maďari a v dolních krajích i Slováci jmenují mladé ženy *nenička**) (maď. nenyá). Jak se děvče vdá, kdyby i pramladinké bylo, musí nositi *kápku* (čepec). Modlitbu prý takové ženy, která nemá kápku na hlavě, ani Pánbůh nevyslyší a do *postelkyně* (šestinedělky), kdyby kápku neměla, tu chvíli by hrom udeřil. V manželství je to jako všude jinde, někteří žijou jako zrnka v klásku, někteří jako děti pod stěnkou (hned se perou, hned se líbají); nejvíce nešťastných a nepořádných manželství je v krajinách, kde se mnoho pálenky pije. Muž *korhel* (piják) uvede obyčejně rodinu do bídy a s bídou i nesváry do domu se přistěhují, jak přísloví slovenské praví: keby nebolo bjedy, nebolo by jedy. Hospodářství rozumí lépe Slovenka než Maďarka, je i obratnější v práci a musí i více pracovat než tato. Maďarka a Srbka na dolní zemi tak si to zavedly, že za ně muži krávy dojí, všechny hrubé práce odbývají i někdy vaří. Maďar v tamější

*) I Bosňáci tak ženy volají.

krajině i lože ponechává ženě a dětem, a sám, zaobalen v kožichu, leží v létě venku na zápraží, v zimě na peci. Největší otrok mužů je Valaška, která dvakrát tolik práce podělati musí než její *korydon**), který se bez ní ani ustrojiti nedovede. Také děti přidržuje Slovák záhy již k domácí práci. Otec gazda pošle v létě malé ještě chlapce ven na *obnocku*, kde musejí na louce celou noc koně neb voly pásti. Při orání musí chlapec pohánět, musí s koňmi na brod, zkrátka jako velký šuhaj robit. Vozka když jede do světa, vezme chlapce s sebou; chlapec sedě na předním koni řídí celý povoz a tatík si na voze bezpečně spí. Drotar když jde do Čech, vede si chlapce s sebou, aby si nějaký groš vyprosil a dratovat se naučil. Horníkův synek provází otce v 8—10. roce s kahancem do dolů, a pltník učí ho po bystrém Váhu *kaermenovat*. Tak i děvčata záhy ke vší domácí práci se přidržují. Když je mu čtrnácte let, začne teprv pod *partou* choditi:

Pod tou zlatou partou, s dlouhými stužkami,
které jí lietajú, chrbátom, bokami.

Pod tou zlatou partou, s tím strieborným klasom,
který se ligoce, v slněčku jasnom.

Parta je znak panenství, *prespanka* (nepoctivá) nesmí partu nositi. Způsob, který panuje i v Čechách i v jiných zemích, že chodí chlapci k děvčatům v sobotní večer na *zálety* (volání), panuje i všude po Slovensku. Jmenují to choditi *v ohlady* (vohlady).

*) Říká se posměšně Valachům.

Dokud nemá děvče *frajera*, chodí k ní více chlapců (vohladčův) v sobotu večer pod *obloček* (okno); zpívají rozličné příhodné písně, prosejí aby jim otevřela aneb k obločku přistoupila: a když přijde k oknu, zabavují se s ní a každý se jí chce zalíbit, dokonce je-li hezká. Někdy pískají také na fujary. Jak vyjde měsíc a děvče okenko zavře, odejdou. Ačkoliv se ona všem líbí, nelíbí se jí mimo jeden. Vidí-li, že i ona jemu se líbí, uchystá si na sobotu pěkné *pero* (kytku), a když chlapci přijdou, podá je tomu, kterého si byla oblíbila. On jí pěkně poděkuje a podává jí širáček, prosí, aby mu ho *operila*. Když mu to udělá a dovolí přijíti si za týden pro čerstvé, je frajerem jejím, a od toho večera nesmí k ní mimo něho žádný na ohlady přijít, nechce-li aby ho odnesli v „krvavé košielce.“ V Trenčinsku v jedné dědině přinese děvče tomu, kterého si zvolí, kousek chleba, hrneček mléka a podá mu pravé líčko k poboskání. Jeť to velmi pěkný způsob u lidu Slovenského, že miluje květiny a rád se jimi zdobí. V létě při hrách, při slavnostech vijou si děvčata věnce na hlavy a v neděli nejde žádná bez *voňačky* do kostela. V některých místech, na příklad v Ďarmotech, i ženy jdouce do kostela voňačky v rukou si nesou. Není-li při domě zahrádka, pěstují si děvčata květiny v *čri-epikách* v létě za oknem, v zimě v chlívě, aby měly po celý rok pro frajera péro na klobouk, pro sebe voňačku, a kdyby to jen několik listů muškátu, struček rozmariny aneb zimozel byl. Z jara dělají se péra z lesních a polních květin, promíchané barvínkem. „Ach ta zlatá sobotička a ta milá neděle, kdyby

jen již přiletěly,“ přeje si po celý týden každé děvče, které má frajera. A která byla by bez něho: „veď je ptáča maluo zvier a preca je nie bez frajera!“ A když přijde ten sobotní den, jaký to úchvat těch děvčat, aby všude vymeteno, umyto, vše spořádáno bylo, než večerná zornička vyjde! I stienka pod obločkem od dětí umazaná se *vykálá* (obílí), a lavička na níž děvče s milým sedává, musí býti jak křída bílá. I slunce jim v sobotní den pomalu zachází a děvče pobízí je, aby již *sadlo* dolů za zelenú horu, hrozíc mu, „ak neskuoro sadneš, sťahnem Ťa za nohu!“ a když jí měsíček štítem do komory zasvítí, kde milému perečko váže, káže mu, aby jí nesvítíl do komůrky, ale raději milému posvítíl na cestu, až půjde horou (lesem). „Jde šuhaj horou, horou javorovou, v bílé košilce, v opasku novém, bílá kabanka přes plece visí, v ruce valašku vycifrovanou*) a na širáčku svadlé perečko.“ Jde si prosit nové, měsíček svítí mu na cestu, slavíček v hájí zpívá a šuhaj zvrťaje valaškou nad hlavou, přizvukuje mu;

„Zpievaj si slavíčku v zelenom háječku,
aj já si zazpievám k milej po chodníčku,
cesta milá cesta, či Ťa skoro prejdem.
frajerečka moja, či Ťa zdrávu najdem?“
„Zdrávu ju ty najdeš, neverí Ťa dočkať,
zažiadalo sa jej, tvoje líčka boskať“

*) Některý šuhaj má porisko u valašky ze slievkového dřeva, cinem vykládané, cifrované. Cifra — ozdoba na něčem.

a šuhaj přál by si míti křídla jastrábová, aby *priam*
(ihned) byl u milé. A již je u domu — u vrátek, a

Pod obločkom pri mesiačku,
sedí holub s holubičkou.

Není to holub s holubičkou,
je to frajer s frajerečkou.

Sladce spolu štěbotají,
líčka si boskají
na lavičce.

Když se do vůle naboskali, všelicos si rozpráví; vždyť nebyli týden spolu *na shovorce*. Když pak *biele zore* den oznamuje, sáhne děvče do obločku pro pero a operí milému širáček. Milý jí pěkně poděkuje, ale nechce se mu ještě odejítí, a kdyby měl *klúče od svítání*, nedal by svítati kromě o polední, a děvče ho nevyhání, přála by si, aby ta sobota rókem byla. Ale již kohouti zpívají — darmo je — podají si ruce na rozlúčky; on ticho vrátkami do pole, ona ticho do komůrky se ubírá. V neděli ráno jsou děvčata oblečena v bílých sukních v steré záhyby složených, zlaté party na hlavách, voňачky v rukou do kostela, ne tak pro kněze ani pro kázeň, jako pro šuhajce, aby je viděli a po kostele domů doprovodit se nechaly. Odpoledne scházívá se dědinská chasa *vedno* (v jedno, dohromady) na luka neb do hájů při dědině; tam hrají a zpívají rozličné pěkné písňe. Je jich někdy i do padesáti, samých děvčat. Když několik písni vyzpívají, zastaví se, a jedna která uprostřed kola sama stojí, volá: „Málo nás, málo nás, pojdte mezi nás!“ Obyčejně stojí nedaleko chlapci, dívajíce se na utěšené to kolo — a na slova ta mezi

děvčata se vmíchají. Chvilí za nimi dle jednozvučného zpěvu chodí okolo, ale potom vpadnouce do veselé noty rozrazí kolo a začnou s děvčaty po louce tancovat. Večer vyprovodí si frajer děvče domů, ale nedělní ohlady netrvaly dlouho: jak vyjde zornička, rozloučí se a frajer odcházeje slibuje děvčeti, že přijde v sobotu večer a kdyby sedmdesát hromů tlouklo.

Některé děvče pustí frajera i do komůrky, dokonce chodí-li k ní delší již čas, což nejvíce v chudších krajinách jako v Trenčinsku, kde si musí děvče i šuhaj prv pár zlatých zagazdovat, než za sebe jíti mohou. Někdy se jeden s druhým rozsrdí a více se neudobří; někdy dělají řodiče z jedné neb druhé strany překážky, není-li ale ani toho ani onoho, je obyčej, že se po čase vezmou. Rodiče vědí o těch záletech, ale nebrání tomu, ani když si děvče frajera do komůrky pustí. Spoléhajíce na počestnost jak panenskou tak jinošskou, spí klidně, jako někdy jejich rodiče spávali, když oni pod týmiž oblokami do *vidna* sedávali. A při vši té volnosti mladého lidu zřídka které děvče se podnese, čili jak se tam říká, *prespí*, zvláště v horních stolicích. Když to ale která dokáže, trestá jí otec nevážností a ponižováním. Padlé děvče nesmí již prostovlasé choditi, nýbrž s hlavou zavitou jako žena, od čehož se i *závitka* nazývá. Vdá-li se, neohlašuje ji kněz co *poctivou*, nýbrž co *uctivou* panu*). Nejvíce *prespanek* je ve větších městech a

*) Také v Čechách v některých místech způsob takový panuje.

mezi služebnou čeledí v dolních stolicích. Snad to tím, že tam lid neposuzuje přestupek ten přísně a že prespanka, když žije při frajeru, o děti se stará a jinak pořádná je, co žena se považuje, s tím jedině rozdílem, že se nazývá žena *neprisahaná*. Že v takovémto nepřisahaném manželství žije větší část služebných, jmenovitě v Ďarmotech, byla jsem již dříve podotkla.

Svatby.

Svatby (*sobáš, veselí*) držívají se nejvíce o *fašankách* (masopustě) a v jeseni, okolo Kateřiny. — „Dočekáš se mladé ženy na jeseň, až odpadne drobný listek z čerešeň“ — těší matka syna. — Někdy vyhlídnou rodiče synovi nevěstu, z většího dílu ale vezme si šuhaj tu, ku které na ohlady chočil. — Více podléhají vůli rodičů dcery, a často musí děvče vzítí si co se jí nelíbí: „Koho v srdci nosím, opustit ho musím, koho v podkovičkách*) toho líbit musím“ naříkají. „A která se zlé vydá, jakoby zomrela, jakoby ta nikdy na světě nebola.“ Nejtklivěji ozývají se vzdechy nešťastných takových žen, a žaloby na rodiče v písních národních. Také nemají rádi rodiče, když se *pyta* (prosí) mladší dcera před starší dokládá, „že se *mládza* (votava) cez seno nebere.“ — Prvé než jde šuhaj na námluvy, pošle matka někte-

*) „Ani pod střevic se mi nehodí,“ říkají děvčata o nenáviděném chlapci i v Čechách.

rou babu, buď z rodiny, buď známou, do nevěstina domu „*ohnisko obzerat*“ aneb jak se v okolí Brezna říká „*na dovedy*.“ Musí totiž vyzvěděti, zdali by rodiče dceru šuhajovi dali a kdy směl by přijíti na námluvy, přitom musí se poohlédnouti po domě. Obvyčejně dá se jí nějaký dárek pro matku s sebou. Když přijde baba do domu nevěstina, vědí tam již odkud vítr dýchá, a jsou-li srozuměni i hned jí vítají, za stůl sázejí a hostí. Když potom baba po mnohých vytáčkách řekne, proč přišla a dar odevzdá, neřeknou jí ani ano, ani ne, ale že si to přes noc rozmyslí. — Když se takto poví a dar přijme, je dobře a baba spokojeně domů odejde s vyřízenou. — Druhý den pošle zase nevěstina matka babu s malým dárkem a odpovědí přízuivou k matce ženichově — aby tedy jen přišli v ten a v ten den. — To jsou *přípovedy*. — Po *přípovědi* poprosí ženich dobrých známých, aby mu šli na svatbu. — Musí míti ze své strany *starejšího, pytáče*, který místo něho o nevěstu prosí, a při všem ho zastává — *starosvata* (místo otce), družbu, zástavníka, mládence; *starejší a starosvat*, dospělí muži, volí obyčejně z rodiny a družbou bývá kamarád. V určitý den jdou neb jedou s *ručníkom* (šátkem), Na předku jede zástavník, maje v ruce bíločervenou zástavu, za ním, je-li svatba bohatá, hudebníci, pakli obyčejná, jen *gajdoš* (dudák), nejmilější to jejich hudebník. — Za *gajdošem* družba, *mladý zať* (ženich) a mládenci na koních, kvítím a stužkami okrášlených, v bílých košílkách, klobouky ozdobené kytkami. — V zadu ve voze sedí *starejší* a *svat*, v svátečných *montěkách*. — Když se ohladní

ten průvod k nevěstinu domu blíží, vyjde mu rodina na dvůr v ústrety; všickni smeknou, mimo ženicha. Když se byli vespolek pozdravili, ptá se otec*) proč přišli? -- Starejší předstoupí a s velikými oklikami, začínaje od stvoření světa, od Adama a Evy, až konečně po dlouhé řeči k pravému jádru se dostane, že mladý ten šuhaj (ukazuje na ženicha) společníci si hledá pro celé živobytí, že slyšel o kráse a statečnosti jejich dcery, a že se tedy přišel ptáti, či by mu jí za ženu dali. — Otec ptá se nejdřív ženicha, zdali zná jeho dceru? Ženich obyčejně přisvědčí. — Potom zavolá teprv dceru, ukazuje na ženicha a ptá se jí, zdali šuhaje toho zná. Děvče sklopí oči, začne *mrvit* v ruce zástěrku a zašeptajíc že ano — odběhne do komory. — Když dcera odešla, ptá se otec starejšího, z jakého domu ženich je, může-li mu dceru svěřit, aby se jí křivda nestala. — Tu začne starejší povídat, mnoho-li má ženich sám, aneb otec jeho koňů, statku, země, mnoho-li peněz, jak velká je rodina a konečně chválí statečnost ženichovu. — Otec vyslechnuv ho míní „když to takové, že není proti tomu, a jestli dcera na to přistane, že také z domu prázna nepůjde, a hned vykazuje co jí dá. Po té pošle pro dceru, a když přijde, povídá jí, že mládenec onen za ženu ji žádá, jestli by i ona vůli k němu měla? — když děvče přisvědčí, ptá se jí ještě, má-li

*) V některých dědinách má nevěsta při námluvách svého starejšího (oddáváč), který zastává místo otcovo, někde je teprv při svatbě.

nějaké znamení od něho? Tu ona ukáže na stříbrný prsten na ruce, a když se ptá ženicha, máli nějaké znamení lásky od ní, ukáže též stříbrný prsten na ruce.*) — Potom tedy je otec požehná a nevěsta, odstranivši se na chvíli, přinese v pěkném, vlastní rukou vyšívaném *ručníku* (šátku) jablka, ořechy, slívky sušené a pěkné péro, což dá ženichovi jako *záručno*. Ženich se poděkuje a dá jí též pěknou *hřdou* (drahou hedbávnou) šátku a starější dává zase v jebo jmenu — matce čizmy, otcí klobouk, a v tom několik kusů stříbrných neb zlatých peněz. — V Gemeru dává starější i nevěstě šátku místo ženicha. — Po *sdání* je oběd, a po obědě zahraje gajdoš a družba zatančuje několikrát kolem s nevěstou, potom děkující za vše ubírají se domů. — V Gemeru dostane ženich od rodičů nevěstinyh koláč (*venec, caltu*) na cestu, který mu dají na koně, je to veličizný koláč, který se péci musí ve zvláštní peci. — Koláč ten, když přijede domů, rozdělí v polovice, jednu polovici pošle zpátky nevěstě, druhou si nechá. Jedna i druhá strana rozkrájí poloviny na tolik kousků, kolik chce hostů pozvat, a potom každému po kousku pošlou do domu, a to platí za pozvání na svatbu. — Ženich pozve si ještě svaty a svatky (muže a ženy), nevěsta starějšího (*oddávče*), *širokou***) (starosvatka), družico

*) Prsteny vymění si milenci buď sami nebo si je pošlou po babách při obzerání ohníska.

***) V Trenčínku nazývá se *rúšnica*, protože má *rúcho* (věno) nevěstino pod dohledem, když jí k ženichu do domu vezou.

a ostatní družinu svatební. — Obyčejně pozvou celou dědinu. — Mezi ohláškami dějí se veliké přípravy k svatbě z obou stran, a hosté posílají do domu nevěstina i ženichova *pocty* (dary). — Po třetí ohlášce, hned v pondělí, sejde se svatební družina z ženichovy strany v jeho domě, všickni v oděvu svátečním. Na dvoře stojí vůz pro nevěstu uchystaný (*korjuha*). Z předu na voze stojí pěkný smrček, na jehož haluzkách červené stužky a bílá husí péra přivázaná jsou, koně též stužkami, kvítím a peřím jsou okrášleni. Když jsou všickni pohromadě, dají synovi požehnání a přejí, aby se vybral v šťastnou hodinu pro dobrou gazdinu, a Pánbůh aby jim pomáhal veselí počínat. — „Pánbůh daj!“ odpoví starosvat a za ním všickni. — Potom vynese jim matka na vozy koláčů a *hrjato*,*) aby měli po cestě co rozdávat. — Svatové a svatky starější ze starosvatem posedají do vozů, mladý zať, družba a mládenci na koně, zástavník jede před korjuhou. Jak se pohnou ze dvora, začnou mládenci střílet, gajdoš hrát a ženy zpívat, což přes celou cestu trvá. — Koho na cestě potkají, tomu dají jíst a pít do syta, ať je kdo je. — Když přijedou k domu nevěstinu, najdou dvěře zavřené. — Družba zaklepe na dvěře a začne zpívat:

Otvárajte dvere, novotná rodina
 jdeme z daleka, veru nám je zima,
 pusťte že nás pusťte, aspoň pred čelustě,
 ak nás nepusťte, svalíme ohniště,

*) Pálenka s kořením a medem vařená, oblíbené pití při hostinách.

otvorte, otevřete, vary nás neznáte,
vary nám to diouča ukázat nedáte? — atd.

Po chvíli ozve se hlas starejšího nevěstiny strany (*oddáváče*), že co tam hledají a odkud přicházejí? — Starejší se ženichovy strany odpoví asi v ten smysl: Přicházíme z nedaleka, jsme družina mladého zatě, který má svoji mlaďuchu v tomto vašem dvoře, pro niž si nyní přišel. — Tu starejší otevře, vítaje uctivě veškerou družinu. Oba starejší podají si ruce a pytač prosí oddáváče, aby jim mlaďuchu dovedl, načež tento odejde. Za chvíli přivede děvče, které kdesi v domě uchytil. „A či to ona?“ ptá se starejšího. „Veru to nie ona, má velké zuby, vela by nám zjedla“ odpoví starejší. Děvče odběhne a starejší přivede druhou, ale nikoli ještě pravou. „Je maličká, nevládla by robiť,“ praví se mu. Potřetí teprv jde do komory, kde nevěsta s družicemi sedí, a přivede ji pytačovi. Jak ji mladý zať, který byl dosud mlčky mezi mládenci stál, vidí, přiskočí k ní volaje: To je ona, to! — Po tomto přivítání jdou všickni do sednice a následuje oběd. Tu je pečení, tu je koláčů, tu je hrjatého! Po obědě *vymetají* stoly na dvůr, začnou tančit a tancují do bílého rána. — Ráno zaplétá v komoře matka dceři naposled vrkoče, a družice při ní stojíce a krášlití jí pomáhajíce, zpívají;

Kukurienka zakukala,

matka diouku zapletala,

„Nepletže mamka, nepletže tuho,
už nebudem vaša dlho.“ —

„Čia že budeš diouka moja?“

„Šuhajova mladá žena.“

Když je přistrojena v zelené sukni, svatebním kožíšku, partu s rozmarinovým věncem na hlavě, odvede ji široká s družicemi do sednice, kde ženich a svatebčané na ni čekají. As o deváté hodině, když byl pytač nevěstu ještě jednou vyprosil od paní matky a pana otce, a od rodičů požehnání obdrželi, jdou na *sobáš*. Napřed nevěsta s družbou, za nimi mládenci a družice v bílých sukních, kvítím a stužkami okrášlené, za těmi starější s ženichem, široká se starosvatem a na ostatek svatové a svatky. — Před chrámem zastane průvod a svatky zazpívají:

A té Hajské zvony, ako smutě zvonja,
tej bielej Aničke vienok s hlavy sronja.

Ten Hajský pan farár peknu kážeň kaže,
nejedné panence slobodu zaváže. atd.

V kostele dávají ženy pozor, a jak nevěsta s lavice vstane a k oltáři jde, hned sedne některá na její místo, aby nevystydlo, že prý by tak záhy schladla láska jejich manželská. — Nevěště radí ženy, aby vstoupila při oltáři ženichovi na nohu, že bude potom rozkazovat. — Po sobáši když jdou domů, zpívají ženy nevěště: „Už si ty Anička, už si naša, už sme zaplatily od tvojho sobáša,“ a již vede si ji mladoženich, — Když se mladoženstvo z kostela domů vrátí začnou nakládati na vůz nevěstino věno. Pod stromek postaví se *láda**), do prostřed vozu položí se

*) V některých dědinách má nevěsta při námluvách svého starějšího (od d a v a ě), který zastává místo otcovo, někde je teprv při svatbě.

peřiny, které dávají domácí, než je na vůz položí, některým ženám potěžkávat. — Mezi tím loučí se mladucha s rodiči a s celým domem, ona vlastně jen pláče a smutně vzdychá, ale družičky, věrné tlumočnice jejího citu, vyslovují v písních to, co ona si myslí, pro sklíčenost srdce ale vysloviti nemůže. — Již je věno vynešeno, a družice začnou truchlivou notou:

Zůstávejte zdravý, mojho otcovo prahe,
 co vás prekráčaly moje biele nohe,
 Zůstávejte zdravý, mojho otcovo klúčky,
 Co vás otváraly moje biele ručky;
 eště sa vás mamučička zpytať mám
 či já s vámi ještě dálej bývať mám? —
 Ach ni so mnou diouka moja, ni so mnou,
 koho si vyvolila, ten s tebou.
 A já som si vyvolila z rúže kvet,
 lepší je můj najmilejší než ten svet. —

Družice dozpívaly a družba přichází, aby odvedl nevěstu k vozu. Slzíc loučí se s otcem, s máteří, děkuje za dobré vychování, přejíc jim, aby zdravý zůstávaly a za ní *nebanovaly*. Po rozloučení s rodiči a rodinou odvede ji družba a široká k vozu, na němž naložená malovaná její truhla a vedle ní vysoká hromada strakatých peřin. Nevěsta postaví se pod vysoký smrček z předu, družice stanou okolo ní, a široká, majíc na starosti věno její a dary, sedne na truhlu. Když se byli mladoženich se starejším rodičům poděkovali za nevěstu, chystají se k odjezdu. Ženich veze si nevěstu sám. Mládenci vystřelí, zástava, na jejíž žerdi tři červená jablčka nabodnutá

jsou, zavlaje v povětrí, gajdoš spustí dudy na tři *háčky*, ženy zpívající začnou šátkami nad hlavami točiti a vesele vyjíždí průvod ze dvora. Jen nevěsta smutně zpět se ohlíží po rodinném svém domě. Na konci dědiny zatáhli mládenci cestu, nechtíce propustiti nevěstu; nuž ale, když jim ženich za ní dobře zaplatil, nezdržují jich více. Brána u ženichova dvoru je zavřena, nemohou vjeti. Ženich práskne bičem a ženy zpívají:

- Otvárajte bránu pekně malovanú,
- veť vám my vezieme do domu gazdinu,
- otváraj mamuška, otváraj komoru,
- veru ti vezieme mladuchu do domu.

Otevře se brána a průvod vjede do dvora. Nevěsta nesleze, až matka k vozu přistoupí a ji vítá, tu teprv skočí dolů, líbá jí ruku a prosí, aby ji za svou přijala a jí neublížovala, že bude dělat všecku robotu v pátek i v sobotu. Potom jde k otci a od otce k nejbližší rodině, kteří ji všickni srdečně vítají. Po uvítání vede ji široká do domu. Obyčejně jí položí na cestu dřevo nebo *metlu* (koště); zvedne-li to, je znamení, že je pořádná, přeskočí-li, je zlé znamení. Obyčejně se nenechá žádná zahanbit. Vstoupnouc do izby musí na chvíli na lavičku pod pícku sednout, *aby prvý zvykla*. Zatím skládají ženy nevěstino věno s vozu a odnášejí do komory; družbovi ale naloží na chrbát velikánský koláč, který též na voze byl a rodičům se dá jakožto pocta od nevěsty. Starejšímu dají se dary od nevěsty pro rodinu určené, košile, fěrtušky, kápky (čepce) vlastní její rukou pracované, které on jim ve jménu jejím rozdělí, neopomena po-

chváliti pilnost a šikovnost nevěstinu*). Potom následuje oběd. Nežli kdo ke stolu sedne, uchopí družba nevěstu za ruku, a obejde s ní třikrát okolo stolu, potom teprv sedne každý na své místo. Nevěsta s ženichem vrch stolu, po boku ženichovu pytač i oddáváč, starosvat a starší z rodiny. Po boku nevěsty družba, široká, družice a mládenci; ostatní sednou kam kdo chce. Jídel je až se stoly prohýbají. Než se hostina počne, zazpívá starější krátkou nábožnou píseň. Povinnost družbova je baviti celou společnost, což některý, nadán přirozeným vtípem, výborně umí, vymýšleje si rozličné veselé a žertovné rozprávky, písničky i průpovědi, kterými společnost rozesměje. Od každého jídla předkládá nevěstě na talíř, ale ona nic nejí i kdyby hlad měla, ani mnoho nemluví, ani se nezasměje, to by se pro ni neslušelo. V některých dědinách v Gemeru mají nevěsty zvyk, že si přehodí, aby hosté neviděli že pláčou, všechny stužky, co jich u party mají — někdy i za 20 zl. — ze zadu přes tvář, a s zakrytou takto tváří u stolu sedí, až se družbovi podaří, trochu jich rozveseliti. Hosté jsou ale veselí, zpívají, zdrávkují si, jedí, pijí do „nelze.“ Tu nese kuchařka ještě jedno jídlo, poslední to jídlo „*kašu s maedom*“ (prosnou). „Otvárajte ruku vašu, kuchárka prosí za kašu!“ volá družba, a vezma talíř podává ho od jednoho k druhému a každý dá kuchařce na varechu. S kaší končí se oběd, po obědě

*) V některých krajích jak nevěstu do domu přivezou, hned ji očepí, a tu dává starější dary teprv po očepení.

vynesou stoly ven a zavolají gajdoše s gajdami. „Gajdujte gajdičky z té sivé kozičky!“ volá chasa, vítajíc s radosti oblíbeného hudce. Slovák svoje národní tance nejraději při gajdech tancuje, ty mu nejlépe do noty trefí. Když si byl družba od starejšího mladuchu k tanci vyprosil, vstoupne s ní do prostřed izby volaje: „Ustupte panny a mládenci, nech si já provedem pannu ve věnci!“ Chasa ustoupí stranou a družba postaví se vedle mladuchy. Jak dudy zapískají, oprou si ruce o boky, klepnou podkovičkami a začnou se točiti, zprvu zvolněji, ale čím dál tím rychleji, hbitěji, on okolo ní, ona okolo něho jako dvě vřetánka. Náhle proti sobě zastanou, on položí ruce na její, ona na jeho ramena a tak kolisají a zvrtají se z boku na bok. až on ji náhle uchopí okolo těla a vzhůru vyhodí! a zase si oprou ruce o boky, klepnou podkovičkami a jako zprvu točiti se začnou jeden okolo druhého jako vřetena. Tak ustavičně se to opakuje a s takovou čerstvostí, že oči přecházejí dívajícímu se na neobyčejný ten tanec*). Dokud družba a po něm ženich s mladuchou tancují, nesmí nikdo jiný tancovat, teprv když potancuje mladoženstvo, může se točiti kdo a s kým chce. Nevěsta je ale ten večer ubohá; každý chce s ní tancovat a žádnému to nesmí odepřít. Když se již blíží k půlnoci, uchopí družba nevěstu za ruku, vede ji k stařejším a žádá je, aby propustili mladuchu a mladého

*) Podobné tancují v okolí Domažlickém oblíbené kolečko, při dudech.

zařa, že je již čas, aby se uřložili. Starejší řřivoli, ale řřikazují družbovi, aby nevěřtu zase ráno řřivedl ve věnci a partě. Po řřé řřdou nevěřtu do komory *ukládat*; s ní řřdou družice, řřiroká, družba, s řřeničem starosvat. V Gerneru řřínají řřlapci u řřvěřří, a když družba nevěřtu do komory vede, bijou řři klobouky, aby řřý řřvní řřířě řřlapec byl. Družba ale skoro vřřdy řřyřřým řřpůsobem řřim s nevěřtou uplářřne, a do komory za nimi nesmějí. Také je tam v řřěkterých řřědinách obyřřej, že nevěřta, než řří do komory ořřvedou, družbovi rozkrojiti dá na řřvě řřejně pole řřervené řřablko. Obě řřy řřoloviny řřložené řřchová za *zúhveň* (ňadra). Když je potom s řřeničem sama v komoře, dá řřemu řřůl a sobě nechá řřůl, řřož znamenati má, aby řři on tak upřřířně vřřecko s ní řřělil v manželřřtví jako ona s řřím to řřablko. Vřřkoče rozplétají nevěřtě z řředné řř strany řřiroká, z řř druhé družba. Řřenič řředí vedlé ní a družice řřnímajice řří řřartu řřpívají:

Ej mlada nevesta, pekne's pripravena,
 vřřetka tvoja hlava řřvarně ozdobená:
 Ale řřu nebudeřř už řřlho nositi,
 hned v řřtuto řřhvilečku musíš řřu řřložití,
 kym řři řřtuto řřartu na hlave nosila,
 dotial řři slobodně kam řřcela řřodila
 Ale už na partě řřtužky řřozvazujem,
 a s řřím řřa řřpanenskej slobody řřzbavujem.
 Daj s hlavy, daj řřolů řřu řřartu řřerlovú,
 ktorou nesmíš klářřti viac na svojú hlavu.
 A keřř řři rozpletú řřlté tvoje vlasy,
 budeřř řřa zvať řřenou na budúce řřasy.

Nevěsta pláče. Když široká a družba vlasy jí rozpletli, stočí je široká do *kontíku* (uzlu); přes kontík uváže bílý plátěný čepček do půl hlavy sahající, a přes čelo položí bílý vínek, který vzadu na smyčku zaváže*). Tak je nevěsta *zavitá, začepčená*. Stužky z vlasů vezme si družba, nevěsta mu je ale vždy odkoupí, obyčejně za dvacetník, a rozdá je družičkám, jimž spolu děkuje, za všecku lásku, kterou jí kdy prokázaly, prosíc jich, aby na ni i v manželství nezapomínaly. Po rozloučení odejdou všickni z komory, přejíce mladoženstvu dobrou noc. Ráno jak se rozbřeskuje přijdou svatebčané s gajdošem k domu vyhrávati „hejnam.“ Později jde nevěsta provázena širokou a svatkami (někde s družbou) do kostela na *vázku***). S nimi jde některý z chlapců domácích, nesa na holi nastrčený veliký koláč a jazyk z dobytčete zabitého na svatební hody. V kostele odříkává kněz nad nevěstou modlitby z knihy, požehná ji a potom jdou okolo oltáře ofěrou. Za to dostane kněz veliký ten koláč, jazyk a mimo to od nevěsty červený šátek***). Obyčej ten, pokud mi známo,

*) V některých krajích mají místo vinku šátek složený, někde zase mají čepce celou hlavu zakrývající a krajkami lemované, ty nemají vinkův.

***) Když jde šestinedělka k úvodu, říká se též někde na *vázku*.

***) Tentýž způsob panuje i v okolí Domažlickém. Jmenují to *húv o d* a děje se to hned po oddavkách. Taktéž dostává kněz koláč, který mu na holi nastrčený přinesou, slepici, a nevěsta dá mu červený šátek. Jeť vůbec nápadná podobnost obyčejů svatebních v okolí Domažlickém (viz *Včela* 1846) a na Slovensku.

panuje v Novohradě, Zvolení i v Gemeru. V Novohradě druhý den po svatbě odpoledne nesou svatebčané nevěstě darem *kohúta* a *koláč*, někde *mrváník*, někde *pletenec* zvaný. Obyčejně kohouta zařezou, upekou a potom ho společně i s koláčem snědí. V Nitransku když je po sobáši, jdou svatebníci k obědu k nevěstě, po obědě sebere se mužská chasa a chodí po ulici s kohútem, kterého jeden z nich na žerdí přivázaného nese. Před každým skoro domem zastanouce zpívají a tancují, začez je hospodář vínem počastuje. Před domem představeného zatknou žerdí s kohoutem do země, družbovi zavážou oči a se zavázanýma očima musí kohoutovi hlavu stíti. Když ho třetí ranou nezabije, musí platit pokutu, která se se dá hudebníkům. Ale žádný nedá se zahanbit; jakmile ví, že družbou bude, cvičí se tajně tlučením po něčem s zavázanýma očima, že potom i na první, druhou ránu kohouta dočista zabije. Se zabitým kohoutem jdou zpátky do domu nevěstina, kde se potom hoduje a tancuje do bílého rána. Třetí ráno vedou nevěstu do domu ženichova. Všecek její nábytek i peřiny naloží se na vůz, a dostala-li krávu, vedou ji ověnčenou za vozem. Svatky po cestě tancují a zpívají až k domu. Na prahu, když se po dlouhém čekání do domu dostali, vítá nevěstu mužova rodina a matka podává jí přeslici, bochník chleba a vpíchnutý v něm nůž, což znamenati má, že jí bude svobodno chleba si ukrojiti, když bude pracovati.

V Horní Lhotě ve Zvolenské stolici jde nevěsta po sobáši s *belušnicemi* (ženy na svatbu pozvané) do svého domu, a mladý zeť se svuty též do svého. K

jídlu dostanou každý bílý chlebík (*beluše*). Potom jde mladý zeť se svaty nevěstu *pytat* (prosit o ní). Když přijdou do mladušina dvoru, zavrou belušnice dvěře a zpívají:

Eh čože to matka za lud ide?

eh jest pravda za lud ide? —

Ani s konička nesedajú,

len Marišku diouku von pytajú.

Eh veť sa to paňi dolničané atd.

Otevře se jim a vyjdou do izby. Starejší nese pod paží nevěstě dar, čižmy. V jedné je dvacetník, v druhé fěrtuška. Podávaje jí to praví: Já jsem starejší a nesem ti čižmy, abys bosa nechodila, ale dar za dar. My žádáme toto lůžko, abv tvůj muž měl kde hlavu sklonit.“ Když jde z domu, zpívají belušnice:

⊠ Zaďakuj Mara z toho bjaleho domu von,

kďe si trpela daromných rečie vela v ňom,

zaďakuj ty materi, už máš čas,

⊠ už ty se od ní odberáš.

Nevěsta se poděkuje rodičům a vedou ji k mladému. Ona s družbou jde napřed, a svatové tancující za nimi. Ženich jde při vozu, na němž naložen nevěstin nábytek. Belušnice jdouce za vozem zpívají:

Pošíľaj koně vozare,

dalekú cestu nemáme,

pošíľaj že jich po hríve,

ať nám nestanou na mlyně.

Pošíľaj že jich po chvostě,

ať nám nestanou na mostě.

Když přijedou k domu a dvěře, které zavřeny jsou, na zpívání a volání jejich, že vezou nevěstu,

se otevrou. vjedou do dvoru. V *pitvoru* (předsini) je prostřená *hrňačka**), přes níž nevěsta přejíti musí, aby prý ráda huňačku nosila, a matka podá jí medu, aby měla sladké řeči jako med. Potom ji vede družba do chyže, obvede třikrát okolo stolu a sednou za stůl; mladý zeť k ní a svatové okolo nich. Po jídle tancují a po tanci jdou nevěstu *ukládat*. Družba vezme jí partu, napíchně na vidličku a zabodne do *hrady***); potom vedou ji s dudami a zpěvem do komory. Když ji začepili a uložili, rozejdou se svatebníci domů. Ráno časně přijdou budit mladoženstvo. Nejdřív zazpívají nábožnou píseň a pak začnou:

Keď som išla hore brieškom,
zapaďla mi hlava sněžkom.

Keď som išla hore druhým,
zapaďla mi veľmi tuhým.

A tu přijde nevěsta z komory s hlavou *zavítou*; zaobalíc si ruku do bílého šatu, podává jí jednomu po druhém, a dává se jí do ruky dar, obyčejně na penězích. Po snídání jdou svatebníci *bit kohouta*. Kohout vecpaný v hrnci postaví se na zem, starejší drží ho za provázek a družba musí mu cepem hlavu *sronit*, Když mu ji sroní, nastrčí na *žřt* a jdou k nevěstě. Ta mu dá pěknou šatku, z které si udělá zástavu. Potom se *poskládají* (udělají sbírku), jdou do hospody a „*svetí Hajnala*.“ Tím ukončí se svatba.

*) Zástěra široká a dlouhá, z hrubé bílé vlny tkauá, které ženy v tamějším kraji po domácku nosí.

***) Hrada, grada — přičení trám ve stropě.

— Některé obyčeje při svatbách rozličně se různí. Někde po oddavkách rozdělí se svatebnictvo a každý jde se svými hosty do svého domu, někde pohromadě jsou prv u nevěsty, potom u ženicha, a v okolí Ďarmot jde po sňatku nevěsta se svými hosty do ženichova domu a ženich se svými do jejího domu, a někde dokonce i v hospodě se muziky odbývají. V některých dědinách *očepí* se nevěsta ráno po příchodu do domu ženichova, v některých před půl noci. V Novohradě vezme si družba nevěstin věnec při čepení, v Gemeru v některých dědinách musí jej v noci chytřím způsobem z ložnice, kde nad ložem mladé nevěsty, na klinci visí, dostat. V Novohradě a též Rusínky mají o svatbě hlavy *brlienem* (barvínkem) ověčené. Velmi pěknou mají píseň v okolí Ďarmot, kterou při čepení družice zpívají: —

Oj vienok, pekný vienok brlienový*)
 veru jej on dolů spadol.
 Oj vienok, pekný vienok brlienový,
 kdě že jej on dolů spadol?
 Oj vienok, pekný vienok brlienový
 V materinom dvorki — atd.

Když je nevěsta sirotek, zpívají družice, než jdou na oddavky, velmi truchlivé písně, zvlášt oblíbená je následující:

*) V Kollarových zpěvánkách díl I. je na str. 244. Je tam ale chybně *bolingový* místo *brlienový*.

Ta Marina matka, tam po ráji chodí,
 tam po ráji chodí od Boha si prosí:
 Pustiž ty mne Bože, na jeden biely svět
 mám tam jednu ceru, za muž mi ju беру,
 veru tě nepustím, čo by ti tam bolo.
 Dal som já jí ludi dobrých,
 dary odberati, svaty privítati. —

Když byla nevěsta velmi chudá aneb sirotek, a byla pořádná a počestná, chodila před svatbou prositi na „*pochtivou krásu*“ a dávalo se jí plátno, peníze, i obilí. — Způsob ten býval v krajích Slovenských, nevím ale zdali se dosud udržel. —

U Rusínů panoval ještě v předešlém století obyčej, že si chodívali pro nevěsty na ponti a trhy k účelu tomu zvláště zřízené. Takový dívčí trh (maď. leány-vásár) držival se dvakrát za rok v Krásném Brodě u basilianského kláštera, kamž se děvčata a vdovy s příbuznými svými a ženichové též se svými rodinami sešli. Mladé nevěsty prostovlasé ověncené věncemi z barvínku a stužkami vdovy ve vínkách. Kolik tisíc lidí se tam vždy sjelo a sešlo. Někdy věděl již mladý parobek napřed, kterou si vybere, a děvče vědělo kdo pro ni přijde, ale mnoho jich bylo, kteří se poprvé viděli. Obyčejně přistoupil ženich k děvčeti, které se mu líbilo, a podávaje jí ruku řekl zcela krátce: „Keď ti treba chlopa, počť do popa“ — a když mu děvče podalo ruku, smluvil se s rodinou, co by za ni chtěli, a po smlouvě šli do kláštera a pop je oddal. Potom pili, jedli, tancovali a jeli domů. Měkdy strhly se při takových trzích a

poutích rvačky, když děvče ženicha nechtělo, příbuzní při její straně byli a ženich upustit od ní nechtěl. Byl-li ale ženich bohatý, přinutila rodina děvče, že si ho musela vzít, byť i nechtěla. Někdy byli zase mladí srozumění a rodiny bránily, tu si obyčejně ženich nevěstu mocí unesl — a potom mu ji museli dát. Takový obyčej panoval až do roku 1720, potom se to zapovědělo, a od té doby drží se i mezi nimi námluvy a svadby solidněji s některými rozdíly jako u Slováků. Nejdřív pošlou bábu na skumy, zdali smějí přijít, a potom jde *starosta* na *obzorí*. Smluví se s rodiči a když je po úmluvě, musí mu nevěsta, která je zatím ukryta, přinést sklenici vody, při čemž si ji prohlíží, záhadné otázky jí dává, na které když chytře odpoví, za hodnou uznána je. Obyčejně vědí i nejhloupější jak odpovědit mají. Potom jsou *svatánky* (námluvy). Ženich přijde večer k nevěstě se starostou; nevěsta je schována. Na stůl položí matka bochník chleba a jde pro nevěstu; když ji přivede, postaví se obě strany proti sobě ke stolu, rodiče představi dceři ženicha, kterého ona ale dobře zná, a přes chleba podají si nevěsta a ženich ruce a spolu i pěkné šátky co *záručí*. Rodiče jim dají požehnání a jde se k jídlu. Za dva neb tři týdny pošle ženich po některém známém nevěstě dary a kulatý velký koláč, který na žerdi nastrčený nese. To samé stane se ze strany nevěstiny, a chystají se k svatbě. Večer před svatbou vijou děvčata věnce v obou staveních a dělají zástavu z červeného a bílého šatu, květinami a pentlemi ozdobenou. Na vršku je kytka a v ní zvonek, aby mohl družba svatebčanům znamení dávat.

Trhy takové drživaly se také v Marmarošské stolici; v Satmarské stolici držely se na den svaté Máří Magdaleny a v Biharské držely je Valaši na den sv. Petra a Pavla, až do začátku nynějšího století. V Sabolčské stolici chodili na *odpusty**) do Maria Pocs, kde se též hned námluvy a svatby odbývaly. Obyčej ten musel být tenkrát mezi Rusíny, Valachy i Maďary rozšířen, a draho musívali ženichové nevěsty platiti, neboť rozkazuje kníže Rákóczy Satmarskému komandantu zámeckému, aby nedovolil prodávati ženy za tak mnoho peněz, poněvadž když ženich tolik za ni dá, potom v hospodářství nedostatky mají; má tedy určití, aby žádná žena za více peněz se nekupovala, než za třicet zlatých. — „Za jidášský peníz“ smávali se prý lidé. Nyní není o tom jen památka.

Narozeniny a křestné hody.

V některých stolicích panuje místy mezi mladými ženami nespůsob, že nerády mají, ba že se i za to stydí, když zůstanou hned v první době manželství s *útežkem***). Nevčasná tato stydlivost zavádí mnohou tak daleko, že si od toho pomáhá a raději zdraví svoje zhubí, než aby měla první rok již dítě. — Nesvědomitých bab najde se všude, které lehk-

*) „Odpust, rozpust“ říká Slovák, poněvadž se na takových poutích jen rozpustilosti tropily.

***) Těhotná, třeřhavá, hrubá, samodruhá.

vážným takovým ženám rady dodávají*). — Bývá ale často takovéto prohřešení se proti zákonům přírody trpce trestáno. — Na štěstí není zpozdilost tato obecná a nejméně slyšeti o tom mezi Slováky. — Obyčejně těšívá se mladá žena, když *zbadá* (pocítí) že je matkou, a nejvíc na *prvodietě*, a muž, radostí unešen slibuje jí: Žena moja, keby si ty ehlapca mala, držel bych ti dojku, kuchára, kucsárku, šafára šafárku! — Což by si ona míti ani nežádala. — Když má přijíti žena do *polohu***), uchystá jí bába lože do kouta jizby a zastře je bílými záclonami, aby na ni cizí lidé neviděli a jí neuřkli. Tam ženu po porodu uloží (*zapostelí*) a tam drží *postylky*, jak v Novohradské i jinde říkají. — Porod odbývá se na zemi, na slámě, a sice proto, že se pán Kristus též na slámě narodil. — Když přijde ženě *vojatování****), naleje bába svařený malinový kořen na dno převrácené dížky, s níž to musí žena vypíti. — Horší než tento pověrečný ale neškodný lék je to, že dávají nezkou-

*) Pokud vim, užívá se nejvíce netata (*Juniperus sabin*a). Zdá se, že i následující národní píseň na to poukazuje, začínajíc:

„Na bore rastie netata,
neboj se mladucha diefata.“

V Čechách zná ji venkovský lid pod jmenem klášterská chvojka a znám v lidu i její účinek.

**) Slehnutí, do kouta přijíti, držeti *postylky*, poválati se. Srbové a Slovinci zovou *šestineděli bábinu* a křestěn jejich hody podobají se slovenským.

***) Bolesti ku porodu. „Už mi žena vojatuje, daj buoh, aby sa šťastlivě povalala.“ I při dobytku říká se vojatuje.

šené, sprosté tamější báby ženám při porodu pálenku píti, aby se opily a bolesti necítily. — Podléhají tam vůbec ženy, zvlášt při rodění, tolika nesmyslným pověrám, škodlivým zvykům a tak nelidskému zacházení nerozumných bab, že se to ani psáti nedá. — Bylo by velmi zapotřebí, aby v každé obci byla dokonale v babictví vyučená bába, by konečně přestaly panující tam hloupé předsudky a nešvary, a ženy aby nebyly v nejnebezpečnějších chvílech svého života dány do rukou nevědomým bábám, jejichž ledabylou zkušenost, než jí nabyly, mnohá žena zdravím i životem zaplatit musela, neboť „běda slepici, na které se jestřáb učí,“ — Jak se dítě narodí, vykoupá je bába, zavine a položí pod stůl, na němž leží načatý chléb, aby dítě dlouhá léta chléb se stolu toho jedlo. — Potom vloží je otcí do náručí a když je otec požehnal, položí je někam stranou, ale hlavou, nikoli nohama proti dvěřím, aby neumřelo a vynáseti se nemusilo jako umrlec. Do první koupele hodí se peníz, aby bohaté bylo, a do plenek zavine se mu kousek chleba a soli, aby je nikdo neuhranul. — Narodilo-li se na *nov*,*) předpovídá se mu, že bude krásné, na starém měsíci narozené nebývá prý krásné, ale což platno — není každý den *nov*! — Dítě v *čiapce* narozené bývá šťastné. — *Krst* odbývá se záhy po porodu, ale děvčata křtí se obyčejně ráno, aby se též časně vdala. — Před křtem roznáší se „*rado-*

*) V košilce říká se v Čechách, když si lůžko s sebou přineslo.

*stník**) kmotrům a rodině, a spolu zve bába kmotry, jichž bývá několik. Chlapcova prvního kmotra zovou v Gömöru *krstný otec*, kmotru děvčete *krstná matka*. Než jdou ke křtu, postaví se s děvčetem kmotra, s chlapcem kmotr na práh a třikrát přes něj dítě pohoupají, aby vždy vesele přes něj kráčelo. Hned po křtu, v kostele, dávají kmotři dítěti do vínku (do křižmy), a jde se obyčejně do hospody, kde otec kmotry *hrjatým***) hostí. Při rozchodu potom zve je na křestní hody, které za týhoden po křtu se odhávají — Od porodu až dokud žena nejde k úvodu, přinášejí každý den ženy něco *do kouta*; ta plný *vahančok* (okřín) žita neb pšenice, ta *žltou kašu*, ta hrách, ta zase rozličné pečivo, ona živé *sliepky*, a tak každá, co jen může; dokud postelkyně leží, přinášejí i dobré polívky každý den a tolik se všeho nanosí, že toho má mnohdy celá rodina dosti. — Hosty na křtině zve bába. — Je-li chlapec, pozvou se mimo kmotry i ostatní ženatí muži vesničtí; je-li děvče, zvou se jen ženy***), z mužů jen starší hlavy obou rodin. Na hostinu sejdou se ženy hned odpoledne. — Bába zastává gazdinu a gazdina šestinedělka sedí na zastřené posteli. Okolo stolu, na němž hojnost jídel, sedí ženy, vesele hovoříce a na jídlech si pochutnávajíce. Hrjatého, někde i vína, plné žbány,

*) Někde koláč, někde pálenka medem sladěná.

**) Pálenka teplá medem sladěná.

***) Kmotrům zvaným jen na křestní hody říkají v Trenčinsku: kmotry pohárikové. — „Za jakou ta zvali?“ — „Len za pohárikovú.“

plné hrnce, jako vody. — Po jídle připíjí se na zdraví postelkyni i dítěti, i kmotrovi i kmotříčkám. — Zpívají se rozličné zpěvy. Rozhárané hrjatým, stávají se ženy vždy veselejší a rozpustilejší, a konečně jedna s druhou do tance se pustí. — A tu jedna z nejveselejších, zdvihajíc pohár, zazpívá ;

Jak já mám domů jíti,
doma kážú vodu píti,
a můj kmotr víno dává,
od toho já budem zdráva!

Dozpívajíc napije se, zavýskne si a zvrtnouc se na opatku, chytne do tance vedle stojícího gazdu, který ji na oba boky v kole výkrutí. — A *garazda* (vřava) ta trvá celého půl dne. — Když se počíná svečeřivat, tu ženy složí se vespolek, jdou do hospody, a nakoupivše vína donesou je postelkyni darem. — Večer přibudou muži a jí a pije se znovu, zpívá a rozpráví se, robí se figle a na zdraví se připíjí kde komu. A když je všecko snědeno, přijde kuchařka s obvázanou rukou a prosí, že se spálila, aby jí dali něco na bolest; každý dá jí dle možnosti. — V okolí Krupiny je takový způsob, že dávají mužští, na křtiny zvaní, peněžitý dárek „*dietatu na kašu*“, který se klade na destičku ležící vedle šestinedělky, na níž uhlém vykresleno je dítě. — Pozdě v noci rozejde se rozhárané kmotrovstvo a ne jeden z nich jde domů s „*těžkými krpcemi*“ — Druhý den jsou zase hody, k těm sejde se ale jen nejbližší rodina. — Třetí neb čtvrtý, u Rusínů šestý týden jde žena k úvodu (na

vázku). Kmotry jdou s ní a jedna nese koláč (*bolestník*), který dá žena po úvodu knězi. — Jak mile se vrátí ženy domů od úvodu, vezme kmotra dítě a je-li děvče, rychle je rozvine, aby *hábu očky neztrácelo*, a je-li chlapec, položí se mu pod hlavu knížka, aby se dobře učil. — Kladouce dítě do kolébky přikládají k němu klíč, aby dobře spalo, a otcovu košili, aby je *strygy**) neukradly, neboť se věří že mohou strygy a *bílé ženy položníci*, dokud je v šestinedělí, dítě ukradnouti neb za svoje proměnit. — Takováto *premjenečata* jsou zlá a samopašná a obyčejně i neduživá; jmenují je také *kaliky***). *Odmena* za takové premjenče stává se prý tím, když se zlé to dítě na záspí tak dlouho mrská, až si je stryga, bolestným křikem pohnutá, za pravé vymění. — Obyčejně ale chovají rodičové takové děti s velikou péčí, věříce, že je Bůh pro ně požehnavati bude. — Po úvodu uctí žena kmotry ještě naposled, a teprv přáno jí oddechu. — Před úvodem nesmí žádná šestinedělka z domu vyjít, sice by se jí zlé povodilo, a za oněch časův:

Za starých bohův,
za boha Paroma,
nesměla žiadaná
v domě samotná
byť postelkyňa.
Kmínské kmotričky

*) Čarodějnice, divé ženy.

***) Kaliakati, neduživěti; také mrzáci.

prišly do chyžky
 s horúcím železom,
 a ním v posteli
 hladily, trely matku s deťatom.)

V Zvolenské a Gümörské stolici povídá se, že postelkyňa před úvodem zemřelá pokoje v hrobě nemá, a že chodívá v noci dítě svoje *kolísať* (kolíbat). Kolébky*) bývají obyčejně ze dřeva, některé i vyřezávané, malované, a viděla jsem i visuté kolébky, jako mají leckdes v okolí Domažlickém chudší ženy. — Je to plachetka ze silného konopného plátna, na jejímž konci přišity jsou silné popruhy, za něž se pověsí, obyčejně k trámům u stropu, u lože matčina, tak aby na ni matka dosáhla a děcko do ní vložit mohla. Ačkoliv kolébky v novějších časech u pánů z módy přicházejí a proti kolébání dětí se brodí, nicméně je považuje selský lid za tak nevyhnutelný kus domácího nábytku, že se v mnohých místech nevěstám k věnu dává, jak u nás, tak na Slovensku. A mnohou moudrou hlavu a mnohého švarného junáka vykolébala selská matka na takovéto kodrcavé kolébce! Při kolébání zaznívají z úst ty kolébavky, jimž děti tak rády naslouchají a při jichž zvuku mimovolně očka se jim ukrádají, když matka nad kolébkou nakloněná zpívá:

Hajaj že mi, hajaj, puojdeme do hája,
 nabereme kvieťa, obložíme dieťa.

*) Viz Kollar. zpiev. dil I. str. 5.

Bůvaj že mi, bůvaj a sa nenadůvaj,
 lepší je ti spátí, než sa nadůvati.
 Huli, beli ušni, přijdú za tebou sny,
 oj sničky do hlavičky od tvojej mamičky.

A když se dítě ubere do spánku, přisedne matka ke kolébce a nohou kolébaje pracuje, A když se děcko ve spaní usmívá, myslí si matka: „anděličci s ním hrají.“ — Jako u nás v Čechách seelské ženy děti dlouho kojí, tak i na Slovensku ženy dvě i tři léta děti kojí (*nadájěji*), až si dítě stoličku přinese. — Když dítě dlouho nemluví, dává se mu jísti vyprošený chléb. — Nehty nestříhají matky malým dětem, ale je okusují, aby nekradly (i v Čechách). — Překročit dítě se nesmí, sice by nerostlo*) — Když dítě levačkou**) po něčem sahá, říkají matky v Novohradské: „Ne s tou, to je ruka susedova“. — Když vypadne dítěti první zub, káže mu matka, aby ho přes hlavu za pec hodilo a řeklo: Ježibabo, stará šabo, tu máš zub koštěný, dej mi zaň železný.***). — Když pláče, říká matka: „Neplač dieťa, přijde Bobo a vezme ťa.“

*) Ani mladý dobytek. I v Čechách známá pověra.

**) Krchňáčka, galbačka, kršná ruka.

***) V Čechách v Hradecku tentýž obyčej je, ale říká se „Jedubabo, starábabo tu máš zub“ atd. Také u Srbů je ten způsob, a říkají při tom: „Na ty vrana košťan zub, daj ty meni gvozden zub.“

Úmrtí, pohřeb a kar.

Lékaři na Slovensku jsou z většího dílu jen pro šlechtu a měšťanstvo, selský lid zřídka hledá lékařské pomoci, ne že by mu jí třeba nebylo, ale jsouť sedláci fatalisté, věří že každá nemoc člověku souzena, a má-li se uzdraviti, že se uzdraví i při domácím léčení, třebas i bez léčení, je-li mu ale souzeno umříti, nepomůže tu ani doktor ani bába, ani zaříkání ani latinská kuchyň. — Dělá se obyčejně nemocnému co kdo radí, jeden den to, druhý den ono; některé nemoci, jako hostec, *suchota* (suchotě), dávají se *zácitovat* od bab, některé zhojí důvěra v zázračnou vodu studánek, což jest ze všech nejlepší prostředek, neboť voda jest nejlacinější lék — kdo mu rozumí. Někdy, u zámožnějších lidí, když chorému ani žádné koření ani zaříkání nepomáhá, hledají přece u lékaře pomoci, bývá to ale obyčejně teprv potom, když chorému smrt již na jazyku sedí. Když vidí domácí, že se chorý k smrti blíží, složí ho na zem, aby lehčeji umřel, a potom tiše modlí se okolo něho, udušující i pláč, aby skonávajícího *nezamodlili* ani *nezaplakali*.*) V Novohradsku okolo Ďarmot, když nemůže nemocný dlouho skonat, obkuřují ho (*obkaedí*) bylinou a sice, jak jsem z popisu poznala, durmanem (*Datura stramonium*). Jak nemocný skoná, otevrou

*) Hlasitou modlitbou a nářkem ho z poklidu nevytrhovali, aby mohl lehce umříti.

(u katolíků) hned okno, aby mohla duše volně odletět, jak říkají (i v Čechách). Potom obléknou nebožtíka do čistých šatů, a když je oblečen, přicházejí sousedé, aby se při něm s domácími modlili a zpívali, což trvá dokud je nebožtík v domě. Když ho do rakve kladou, dávají pozor, aby na něm ani steblička slámy nezůstalo, neboť by se prý na polích neurodilo aneb že by úrodu krupobití zmařilo. — Pod hlavu dávají se mu třišky, které truhlář z desek na rakev ostrouhal, a které vždy k potřebě té k rakvi nechá. Někdy přikládají nebožtíkovi do rakve co za živobytí rád měl, buď něco z nářadí, valašku, fajku, děvčatům nějaký šperk, *patričky* (růženec) a do rukou voňačku. V Trenčinsku, Gömöru a Novohradsku dávají umrlému do rukou peníz^{*)} na prevoz. V těch samých stolicích, pokud vím, dává se, když nebožtíka k hrobu nesou, veliký bochník chleba k hlavám rakve, který se po pohřbu buď v hospodě buď doma mezi přátele, co na pohřbu byli, rozdělí.^{**)} V den pohřbu než kněz do domu přijde, vynese se rakev do pitvoru aneb na dvůr, sejde se rodina a sousedé, a tu začne *nariekání* aneb jak se také říká, *vykládání*. Umřel-li muž, *narieka ho* žena, když syn, matka, a nemá-li matku a má sestru, tedy sestra nad rakví jeho vykládá. — Trefilo se mi v r. 1855 býti přítomnu v dědině Rybarech ve Zvolensku pohřbu (*pohranu*) mladého gazdy, který byl na cholera umřel, jež tam právě v celém

*) I Srbové dávají umrlému do ruky peněz.

***) Tentýž způsob panuje i u Srbů i v Čechách v okolí Domažlickém.

okolí zuřila. — Když jsem přišla do statku, stála rakev již na dvoře přikryta bílou, červeně vyšívanou plachtou. Opodál stál vesnický lid, kolo rakve rodina a nad rakví sehnutá stála vdova, monotoním zpěvem vykládajíc všechny nebožtíkovy cnosti a svůj žal i ztrátu. Náhle zamlkla, vrhnouc se na rakev s žalostným rykem, po chvíli zase povstala a lomíc rukama dále naříkala:

Ej gazdičku muoj sladký uprimný — ej
 nenazdala som se v útorok,
 že ňa budem nariekati vo čtvrtok -- ej,
 ej jak ráda bych ňa opatrovala,
 Božiu pomoc pre teba volala — ej, ej —
 ale veď teba už nišť nebolí,
 rány tvoje jsú vystrabeny
 a duša tvoja ta von vyletěla; — ej, ej.

a tak to šlo, až přišel kněz. Slovo *ej* se protahuje tak žalostným a tklivým hlasem, že to posluchačům až srdce proniká. — Která nemá pražádného vtípu k vykládání, poprosí za sebe některou z rodiny, aby si nedělala hanbu, neboť se potom o tom rozpráví ve vsi, jak uměla která pěkně nariekat. — Některé ty výklady bývají velmi prostosrdečné, jako nářek matky u hrobu syna.

Snilo se mi snísco,
 že vyskočilo oknom biele psísco.
 Ej Jáno — Juníko —
 ej ty si to psísco.
 Nepůjdeš daleko,
 než půjdeš hlboko,

kde slunce nehreje
 a větor neveje.
 Ej Janko — muoj Janko!
 Čo ti my tam dáme.
 kosák a či jarmo?
 Ej veď nebudeš sekať
 ani brazdy orať,
 ej Jáno — muoj Jáno!*)

— Vykládá se obyčejně doma nad rakví, u hrobu, někde i po cestě k *cinterinu*. — „*Nemá ho kdo naříkat*,“ tím vyrozumívá se největší opuštěnost člověka. Když umře sirotek, je-li šuhaj vykládá obyčejně jedno z vesnických děvčat, je-li starší muž jedna z žen; buď se k tomu zvolí, buď samy nabídnou. U jedné dědiny též ve Zvolensku vyhodil jednou Hron neznámého utopence. Když ho sedláci našli, odnesli ho do dědiny, vystrojili mu *pohran* a nejkrásnější děvče nad rakví jeho naříkalo, a tak prý pěkně, rozprávěla mi stará žena jedna z toho okolí, jakoby to její rodinný brat býval, až se při tom všickni lidé rozplakali. — Obyčej tento, pokud vím, zachoval se nejvíce u katolíků, jako se vůbec pohan-
 ských, národních starých mravů a obyčejů a pověr více zachovalo u katolíků než u evangelíků, jimž se to od duchovních i světských představených přísně zakazovalo, pod pokutou vězení a *bíršágu*.***) — Po obrácení lidu gömörského na evangelickou víru vydal

*) Viz Kollar. Zpiev.

***) Peněžitá pokuta. Slovo maď. biróság.

cech štellařský*) r. 1585, v řeči slovenské, artikule Muráňské, pečeti stvrzené od pana Juliusa z Herbersteina, téhož času nejvyššího kapitána na Muráni. V art. XVII. přikazuje se rychtářům a obcím:“ Pohanské nad mrtvým tělem nařikání, davikání, kvílení, rukoma lámání, které bývá s vyčítáním kde jakých skutků a účinků mrtvého spojeno, má se přeč zanechati, krátce“ —

Ale přes záповědi se přece mnoho pohanských zvyků udrželo mezi lidem, dokonce mezi obyvateli lesů a hor. — Tak n. p. ještě v r. 1643 pochoval sedlák v Helpě, v Gömöru, Ďuro Hanin, ženu svoji pod strom, bez kněze. Když se to proneslo, musel udělat 600 skverkových (modřínových) šindelů, on ale pravil že jeho otcové též tak pochovávali, proč by on to učiniti nemohl! V některých krajích je způsob, že šuhaje děvčata a děvče šubajci k hrobu nesou a pochovávají**), načež ukazuje i pěkná národní píseň:

Na zelené pažiti
leží Janík zabitý.

Kdo ho zabil? — My neznáme,
avšak mládenca my panenky pochováme!

Po pohřbu slaví se *kar*, ať již zemře svobodný neb ženatý. — Kar slaví se vždy v domě a zváti na

*) Štellaři jmenovali se ti, kteří drželi hamry a buď sami v nich dělali aneb jiným dělat dávali, kteří si ale rudu vždy roztápět dávali n Hutmannů (Besteller).

**) I v Čechách v okolí Domažlickém je ten způsob.

kar chodí po dědině hrobaři, co mrtvého do hrobu kladli. — Je-li pohřeb ráno, ustrojí se oběd, je-li odpoledne večere; každý dá dle možnosti, chudý alespoň chléb a pálené. — Před jídlem modlí se všickni za mrtvého. — Než se potom domů rozejdou, zaděkuje nejstarší z hostů za všechny ostatní, zavíraje obyčejně děkování přáním, aby je rozveselil pán Bůh ten, co je byl zarmoutil.*) —

V Trenčinsku v okolí Biče, když přijdou z pohřbu domů, vejde nejprv do izby, kde mrtvý byl ležel, nejstarší z rodiny, a když byl dvře i okno otevřel, začne valaškou do všech čtyř úhlů izby štochat volaje: „kde jsi? — Tu-li jsi, ijdí von!“ — Tak volá do třetice. — Když se mu nic neozývá, je znamení, že se duše nikde neukryla, ale že odletěla, kam ji pán Bůh povolal. V témže kraji je způsob, když umře děvčeti matka neb otec, že musí býti celý rok *na pokore* (v smutku), musí totiž nositi černou kasanicu (sukni), černé nohavičky (punčochy), nesmí se *resiti* (zdobiti), ani *helékati* (zpívati). Syn nosí na znamení smutku černou stužku okolo kloubouka. „Nebudem banovať, ani horekovať, kúpím černou stužku, budem pokorovať“ zpívá si *želár*, jak tam nazývají šuhaje, který nosí smutek po otci neb matce; děvče zovou *želarica*. Po roce jdou na *omšu* (mši), dají na

*) Obyčej ten panuje i po Čechách, ale nejvíce když umře svobodný. Ze hřbitova jdou potom přátelé, mládenci a družičky do hospody a tam zapijí se dušička, někdy i zatančují. — I v Srbsku slaví se hostiny po pohřbu, ale v domě.

modlení a jsou prosty *pokory*. — Mši za mrtvé jmenují *zadušnica*. —

Svátky.

Ze všech ročních svátků slaví se nejvíce vánoce čili *kračún*, jak svátky ty jmenovitě v Novohradské a v Gömöru nazývají. Na vánoce musí míti každý ne-li celý, alespoň z části nový oblek, jídel musí býti hojnost jak v domě bohatého tak v chýžce chudého, zkrátka, všude a ve všem musí býti patrný štědrý večer a boží hod. — Na štědrý, čili dohvězdny večer postí se každý dospělejší člověk přes celý den a matky slibují i dětem, pakli jísti nebudou celý den, že uvidí večer ztatého beránka, ale nevidělo ho prý ještě žádné, jako u nás v Čechách slibované dětem zlaté prasátko. — Do večera musí býti vše upraveno, aby když hvězda vyjde, všickni domácí pospolu k večeri zasednouti mohli. — Stůl pokryt je bílým plátným ubrusem; v každém rohu leží bochník chleba a uprostřed stolu mísa naplněná obilním zrnem. V Trenčinsku pokládají stůl obilními klasy než ho pokryjí ubrusem, do každého koutu izby postaví nevymlácený snop a podlahu postelou slámou, na níž rodina v noci spává, přes celé svátky, na památku že i pán Kristus v Betlemě na slámě ležel. — U Detvě (ve Zvolensku) položí se na stůl veliký koláč, v němž je od *všetkého korenia*. Koláč ten pekou gazdiny na štědrý den přede vším jiným pečivem a zaměšují naň těsto rukoma; — zaměšivše vyběhnou do sadu otírajíce si ruce o stromy, aby mnohé ovoce rodily. —

Koláč zůstane ležet na stole přes celé svátky, a po svátcích teprv rozdělí se mezi domácí. — Taktéž stůl pokryt zůstane od štědrého večera až do nového roku přes celé svátky, a chléb na něm i obilí, aby po celý rok požehnání bylo v gazdovstvu a chléb nikdy na stole nechyběl. — Obilí co svěcené se uschovává a z jara mezi jiným se vysívá, aby se prý hojněji urodilo. Sláma s podlahy a ze snopů nevyhodí se, ale spálí. — Také bývá vždy za stolem prázdná mísa uchystána, do níž hospodář při večeři od každého jídla tři lžice ukládá; to je výsluha domácímu statku (dobytku), o němž se povídá (jako i v Čechách), že o půl noci mluví řečí lidskou a to že prý si povídají o svých hospodářích, přejíce hodným aby se jim dobře vedlo po celý rok, zlým pak aby *zkapali*. — A proto dá se jim po večeři ode všeho trochu, i oplatky i chléb*); slepicím dávají praženého ovsa, aby hodně vajec nesly, a kohoutu mimo to i stroužek česneku, aby bujným byl. — V Dětvě, též o štědrý večer, kladou okolo stolu řetěz, který tam ležet nechávají přes celé svátky a potom stranou ukládají. — Po tento čas nepůjčí také žádný sedlák koně, ani bratru, boje se aby se mu v letě neztratili. — Z jara, když prvníkrát s koňmi neb voly na pole jednou aneb když prvníkrát krávy, *tělce*, ovce, na *pášu* vyhánějí, pouštějí je z chlívů přes ten řetěz, aby se

*) V Čechách je tentýž obyčej; ale na mnohých místech dávají caltu, ořechy a jablka od večere nejen dobytku, ale hrst hodí se do studně, hrst do sadu a hrst do ohně; voda aby čistá a zdráva zůstala, sad aby hodně rodil a oheň aby domu neškodil.

celý rok drželi tak pohromadě, jako se držel řetěz tento od štědrého večera do nového roku. Ve Zvolensku uvaří gazdina trochu hráchu, napolo jen; před večeří jde do izby a hodí do každého kouta hrst, aby požehnání boží bylo v celém domě po celý rok. — Někde zase hodí gazda první tři lžice hráchu, co se k večeři na stůl přinesl, na stěnu; když mnoho zrn na stěnu se přilepilo, je to znamení že bude hojná, pakli ale málo, že bude špatná úroda v příštím roku. — Jídel štědrovečerních, rok co rok na tento den se opakujících, bývá několikero. — Především jiným jedí se oplatky potřené medem. Gazda sám namaže každému půl, a jedí je stojíce. V Trenčinsku omočí gazda, když byl všechny podělil, dva prsty pravé ruky do medu, a děláje jednomu po druhém na čele kříž přeje: „Pánbůh ti daj šťastného, štědrého večera, a štěstí, zdraví, boží požehnání po celý rok.“ — Po oplatkách následují polívky; nejoblíbenější je zelná, *zaprávaná* kyselou smetanou; potom přináší se na stůl jedno za druhým, zelí, hrách, kaše, opekance, koláče, někdy i pirohy a *krúč**). Buchty s mákem a medem nesmějí o štědrý večer nikde chyběti, jak u Slováků, tak u Čechů, jako u Rusínů na dolních krajích *kutja s mákem***)) býti musí a u chudých horálů Trenčinských *púčky****)) s medem a mákem.

*) V zelných listech zakrútněná prosná kaše pečená v smetaně. Mimo půst přidá se do ní sekanina rozličného masa.

**)) Vařená kukuřice aneb pšeničná zrna politá medem a mákem posypaná.

***)) Jako naše šlejšky, co se jimi husy krmí, ovšem že z bílé mouky.

Když je přinesou na stůl, střejou již děvčata, aby tomu, který je ustolu nejmladší, první lžici púčků od úst utrhly. Které se to podaří, ta se prý do roka vdá — U evangelíků bývá i rozličných masitých jídel k večeři. — Poslední jídlo bývá směsina sušeného vařeného ovoce, švestek, hrušek, křížal a j., čemuž v Čechách muzika říká. — Po večeři hrá se o ořechy a mladá chasa a chudobný lid chodí pod okna koledovat, začež obdaření bývají koláči a všelikým jídlem. Děvčata lijí vosk skrze ořechové škořápky a olovo přes rukověť klíče, soudíce z podoby litiny na stav budoucího manžela. Že to ale klam, zná i lid, neboť národní pořekadlo „*preljal mu olovo*“ značí někoho oklamat. — Také chodí děvčata třásti bezem; z které strany se jim při tom ozývá štěkání psa, z té strany přijde jim ženich*). — Některá zase na sv. Tomáše (21. pros.) zakousne prvníkrát do červeného jablka, druhý den podruhé a tak každý den kousek ukousne, až konečně na dohvězdny večer, když sezvánějí potřetí na *utjernu***). sní poslední sousto a jde do kostela. Prvního šuhaje, kterého na cestě stretne, zeptati se musí na jméno; toho jména dostane muže. — Šuhaj zeptati se musí děvčete na jméno***). V Trenčinských horách spouštějí děvčata o štědrý večer kahance na vodu, které si urobí z dubové kůry. — Do vnitř dají kousek loje, zkroutí

*) V Čechách říkájí děvčata při tom: „Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde můj milý dnes!“

***) Půlnoční mše, jitřní. V Trenčinsku „preddenná mša.“

***) Též v Čechách znaná pověra v okolí Nymburku.

z nití knot, rozžehou a spustí do potoku, kterýž jim, je-li zamrznutý šuhajci prv vysekají. — Obrátí-li se kahance hore vodou, nazdá se děvče, že se vdá na horní konec, plyne-li dolů vodou, že se vdá na dolní konec dědiny; nepohne-li se od břehu, nevdá se ten rok, potopí-li se ale, zarmoutí se děvče, že musí umřítí. — Která milého má, ta spouští dva kahance, za sebe a za něho jeden; když pak vidí hořící ta světélka dolů vodou pěkně pospolu plynouti, raduje se, že za sebe se dostanou, odtrhnou-li se ale od sebe kahance, vzdechne si a není už jí do zpěvu. — Obyčejně přijdou za děvčaty i šuhajci, a je při tom škádlení, zpěvu a smíchu dost. — Místy odlívá ten, který první z rána vodu do domu přináší, buď si chlapec, buď si děvče, ode dne sv. Lucie (13. pros.) až do vánoc, každý den trochu té vody do jisté nádoby. O štědrý večer, když má jíti na utjernu, umyje se jí. — Při kostele kdo jí — neb jemu — líce utře, za toho se dostane — byla-li to stará žena — tedy to značí smrt. Jinde zase když sezvánější potřetí na jitřní, běží děvčata k potoku neb k řece, umyjí si líčka a takto s mokkými líčkami jdou do kostela. — Po kostele jak domů přijdou, hned ulehnu, a tu prý se jim v noci *prisnije* budoucí jejich manžel, přijde utřítí každý své nevěstě bílým ručnickom líčko. — Která vidí ve spánku starého, dostane vdovce, které stará žena líčko utře — ta prý umře. — Ve Zvolensku v některých dědinách dávají děvčata vykvétat *čerešňové halúzky*, které řezají na sv. Kateřinu a potom v teplém místě chovají, aby do vánoc vykvetla. Kterému děvčeti nevykvetě, ta se

nevdá, ba říká se o ní, že není panna; které vykvete, ta vezme si ji do kostela na půlnoční, a který šuhaj ji ulapí, za toho se dostane*). — Děťvanští šuhajci když jdou na utjernu, vezmou do čížmy krejcar; když potom jdou z kostela, stretnou prý se s duchem budoucí své nevěsty. — Také sní každý, nežli jde na jitřní, kousek česneku, aby ho na cestě čert nevzal, který prý česnek nerad cítí. — Kdo by chtěl *strygy* viděti, kteréž se znají *nevidomými spraviti* a obyčejně o půl noci ua štědrý večer rejdy své provádějí, ten musel by prý počnout robiti na sv. Ondřeje (30 listop.) stolčik o tři nohou; každý večer až do kračúnu musí na něm něco udělati, tak aby s ním na štědrý večer hotov byl. — Potom nechť ho vezme do kostela na utjernu, tam se naň posadí a uvidí prý, co po kostele a zvlášť okolo oltáře *strygy vyrábají*. Někteří zase odkládají od sv. Lucie do vánoc, tedy třinácte dní, každý den po jedné tříšce ale vždy z jiného dřeva, z jedle, dubu, buku, jabloně a j. Na dohvězdny večer o půlnoci složí se tříšky do hromádky, podpálí a k tomu ohníčku prý se přijdou všechny *strygy* z celého okolí ohřívati, a tu je tedy člověk ten vidí a pozná. A tak panuje množství ještě jiných pověrečných zvykův na tento večer. Na boží hod *polazují* sousedé a přátele z *dom do dom*, přejíce jeden druhému šťastné a veselé svátky, při čemž obyčejně jeden druhého poctí koláči, hrjatým aneb vínem. — *Gazdiny* přijdouce o boží hod z kostela, vezmou každá

*) V okolí Domažlickém dávají děvčata višňové větve vykvétat, které řezají na sv. Barboru.

vresko (pytlíček), v němž je luěné neb konopné semeno, a běhající s ním z místa na místo, potřásají jím, aby dlouhé bylo konopí a dlouhý len. — Chasa chodí po dědině s Betlemem. Betlem představuje malý z papíru udělaný kostelíček. Nese ho anděl a za andělem kráčí bača, dva valaši, *holemník**) a jeden v obráceném kožichu zašit, který dělá starého psa. — Vcházejíce do domu pozdraví zpívající hospodáře, potom vejdou do izby a začnou provozovati vánoční pastýřskou veselohru. Nejprv zazpívá anděl tenkým hláskem „Gloria!“ — a potom zvěstuje radostnou novinu, „že se narodil spasitel, světa vykupitel, v městě Betlemě, ve sprostém chlévě!“ — Dozpívav umlkne a vystoupí valach Fedor. „Kde to tu zpívajú? Či to ptáčkové, či to žáčkové?“ ptá se udiven a volá na bratra Stacha. — Vystoupí Stach, ustrašen, a že co ho Fedor volal, zdali mu ovce zašly do hory, či mu jich vlk potrhál? Fedor povídá mu, jak po hoře bloudil, až krpce zedral a fujaru ztratil, a konečně mu povídá o zpěvu andělově a o jasnosti, která stojí nad Betlemem. Stach diví se tomu, ptá se po bačovi a tu se bača k němu vleče, jako by nesl plné cedi-dlo sýra, odříkávaje si zpěvavým hlasem:

Já som bača z Rimavskej Soboty,
 nenaučil som sa žiadnej roboty,
 kräme búčky, smrečky preskakovať
 a švarné dioučence milovať! atď.

Doříkav podá valachům i holemníku páleného a všickni pijí, na zdraví si připíjejí, i starý pes se hlásí,

*) Malý chlapec na salaši, co přísluhuje valachům a bačovi v kolibě.

aby na něho pamatovali. — Napivše se *zahajdujú* si a potom ulehnu všickni mimo bystrého Fedora, který zůstane hore ovce hlídat. — Valaši spějí a Fedor chodí do kola jakoby *košjar**) obcházel, zpívaje jak má krásné ovce bělice, že mají zlaté zvonce, ale že je už pást nebude, nech je pase kdo chce. Dozpívav uloží se i on k ostatním, řka že už tři noci nespál, že si musí trochu podřímnout, nechť hlídá ovce pes. Pes vstane, chodí okolo, a tu vystoupí zase anděl a počne zpívat:

Gloria in excelsis Deo!
 Vstávejte valaši, vstávejte,
 ovečkám pokrmu dávajte;
 oznamujem vám vesele,
 že se narodil syn boží v městě Betlemě!

Anděl odstoupí. Fedor vyskočí a křičí: „Stávaj hore bača náš, narodil se pastýř náš!“ — Bačovi se počalo chutně spáti, ani se mu nechce vzhůru vstáti, ale Fedor volá, aby rychle vstali, ukazuje jim jasnou zář nad Betlemem. Bača vstane a všickni čtyři začnou zpívati:

Dobrý pastýř se narodil,
 bystré ovce vyslobodil;
 radujte se valaši
 pri Betlemskom salaši! atd.

Při zpívání hajdukují a potom navrhne bača, aby šli do Betlema vítat novorozeného Ježíška a dary mu *oferovat*. „Ale keď k bohu půjdeme, cože my mu vezmeme?“ ptá se bača druhých, a když povědí, co mu dáti chtějí, zazpívá bača:

*) Ohrada, v níž ovce zavřeny jsou přes noc.

Nuž my tedy pastuchové do Betlema pojďme,
pomaličku, potichučku, diefatko nezbuďme.

Jedenkáždý k němu klekni

a důvěrně jemu řekni:

Vitaj králi, vitaj!

Dozpívavše pokročí ke stolu, na němž postaven chrámeček představující Betlem. Nejdřív přistoupí k jeslím Fedor, řka:

Já Fedorik,
bystrý pacholik,
darujem tobě jablčko,
jako moje srdéčko:
vezmi sobě a hryz!

Fedor odstoupí a přistoupí bača:

A já tobě darujem takého barana,
čo ho nezješ od večera do rána,
k tomu ještě sud žinčice, hrudu syra,
aby tebe vychovala tvoje matka milá:

Vezmi sobě!

Po bačovi přistoupí Stach:

A já tebe darujem takú klobásu,
čo tě trikrát ňou opášú,
a k tomu ještě medu hrnčiek:

Vezmi sobě!

Naposled přistoupí k jeslím holeník:

Daj boh štěstia, pane bože malučičký,
kde si sa vzal v tejto pustež maštaličky!
Ja som holeník, švižný pacholik,
keď by si sa do mojej koliby nadaril,
tak bych fa opatril, ohnika ti zavatril,
a kde by si ma poslal, ta bych bežal,
a ty bysi bystu bohu v kolibe ležal!

Když byl i holeník obětoval Ježiškovi ochotnou svou službu, nemaje nic jiného, zazpívají všickni píseň vánoční valašskou, zatancují *od zeme* a je konec hry. Gazdina je obdaruje koláči, ovocem, někdy i penězi,

a bača přeje gazdovi ve jmenu všech šťastné a veselé svátky, stálého zdraví, konče řeč nábožným pozdravem: „Sláva bohu na výsosti, pokoj lúdom dobré vůle! Pochválen buď Ježíš Kryštus!“ — Celá ta hra odříkává a odzpěvuje se hlasem jednotvárným a některé strofy se opakují. — Na Štěpána chodí se děvčata před slunce východem k potokům neb k řece mýt, aby celý rok zdravý zůstaly. Sylvestrův večer slaví se též hostinou skoro jako o štědrý večer. — O nový rok chodí přátelé a sousedé jeden k druhému přáti si nového roku, a učitelové a kněží chodívali po domech koledou, říkali tomu kantacie; to však nyní přestalo. V některých stolicích chodí děti na nový rok s *hadem*, který je z dřevěných článečků složen, které se roztáhnouti a stáhnouti dají. Chodíce s ním po domech zpívají:

I šol Panbuoh, šol do ráje,
 Adam za nim poklekaje:
 Se všech stromův užívajte,
 leč ten jeden zanachajte,
 ktorý stojí v prostred ráje,
 bielým kvitím prokvitaje!
 Učinil se ďábel hadem,
 podvedol Evu s Adamem! atd.

Při zpívání stahuje a roztahuje jeden z chlapců hada k vyražení domácích. Dostávají za to koláče a peníze. — Na tři krále chodí čtyři chlapci po dědině s *hvězdou*. Jeden, co hvězdou na žerdi nese, je *hvězdonoš*, ostatní jsou tři králové. Když vešli do izby a pozdravili, začne Kašpar: „My tri králi z dalekej krajiny, prišli jsme mezi tento lid neznámy, zeptati se, kde jest ten král narozený, novou hvězdou oznámený,“ a.

dále zpívá jednotvárnou melodií, aby je *napravili* na cestu, že mu nese darem zlato. Po něm začne zpívat Melichar, jak se jim podivná, jiným hvězdám nepodobná hvězda ukázala a na cestách je předcházela, a proto táže se na obydlí novorozeného krále, dokládaje že mu nese darem kadidlo. Na ostatek ozve se Baltazar, král *muriňský*:

Já som Arabie král,
mám od slnca opalenu tvár,
u nás nikdy zima nebývá,
tam prehorke slnce pálivá.
I já som dal oné hvězdě viru,
a jdem obetovat tuto mirhu.

Když odzpívali, dostanou od gazdiny dary, pečivo, ořechy, jablka i peníze, začej když hvězdonoš se poděkuje, jdou o dům dále. — I v Čechách chodi okolo tří králů chlapani po dědinách přestrojeni za tři krále, jeden v obyčejném oděvu je průvodčím jejich; ten jde všude před nimi do stavení a nese obdržené dary. Vejdouce do světnice daji obyčejné pozdravení a Kašpar začne: „My tři králové z daleké zemi jdeme, od východu jest příchod náš,“ aneb: „My tři krále jdeme k vám, štěstí a zdraví přejem vám.“ Tak a podobně vždy začínají, zpívajíce dále, kterak jim hvězda zvěstovala narození krále v městě Betlemě, jemuž přicházejí obětovat darů. Když odzpívají první dva králové, volá průvodčí na mouřenina:

„A co ty černý tam vzadu „Slnce je toho příčina,
vyrkneš na nás bradu.“ že je tvář má opálená!“

odpovídá černý král a dále zpívá, jak jej hvězda až z mouřenínské země do Betlema přivedla a jaký dar nese novorozenému králi. — Na to zazpívá průvodčí:

Sáhněte hospodáři hodně z hluboka,
ať vás ruka nebolí do roka.

Při tom obrátí se k hospodáři, a hospodář věda již co to znamená, sáhne do kapsy a dá jim každému po penízi; hospodyně dá jim sušeného ovoce neb calty. Když se byli poděkovali a nového roku přáli, odejdou. — Od tří králu do Hromnic chodí malá děvčata v některých stolicích, jmenovitě v Gömörské, s *kolébkou*. Jsou tři děvčata a chlapec, ten představuje Josefa a je ustrojen jako tesař. Nejstarší z děvčat je Marie, mladší dvě jsou její družky. Tyto bíle ustrojené jsou prostovlasé, Marie má ale hlavu bílon plachetkou zavitou a v ruce nese kolébkou ze dřeva hezký vyřezanou, v níž leží dítě. Když vejdou do sednice, zůstane Josef u dveří stát. Maria přikročí ke stolu, a postaví kolébkou na stůl začne kolébat; družky stanou vedle ní a všechny tři zpívají:

Daj pán bůh večír veselý	A na jich stole červená růža,
najprvé hospodárovi,	a jich panenkám pekného muža,
přišli tři králové od východu,	a panu otcí holbu vína,
klaňali sa tomuto rodu:	že by vychovali strojného syna,
aj my sme sa jim prišli klaňati,	a pani matky praženičku,
víru pravou jim oferovati.	že by vychovaly strojnú paničku.

Když dozpívaly, zavolá Marie Josefa, aby zakolébati šel dítě, že jí ruce bolí. Josef nechce kolébat, že aby si kolébala sama, když mu je máma; potom ale přece jde a kolébaje zpívá mrzutým hlasem:

Hajaj belaj, kolébám fa,
jak neusneš, prekotím fa.

Dozpívav zvrátí kolébkou a uteče ven. Marie zvedne kolébkou, a po obdržení od hospodyně darů a poděkování se za ně, jež družky zpěvným hlasem odříkávají odeberou se za Josefem.

Nejbujnější veselí panuje o masopustní hody (*fašanky, končiny, ostatky*). Po celé tři dni a tři noci nerobí se nic jiného, nežli že se jí a pije, zpívá a tancuje a rozličné figle provádějí. Po tyto dni neviděti ani smutku ani nedostatku, všude jen radostné veselé tváře a na každém stole hojnost jídel a pití. Každá stará babička, a byť i vyschla byla jak krkoška (vinný pařez), poskočí si v ty dni, aby měla vysoké konopí. A což teprv veselostí rozháraná mládež, té nohy od tance ani neustávají! V masopustní pondělí a úterý chodí mladí chlapi s rožněm. Rožeň je buď celý železný, buď dřevěný se železnou špicí. Když vejdou do izby, vbodnou rožeň do stropu (do povaly) a točice se pod ním do kola zpívají:

Fašanky, fašanky, velká noc přijde,	naša kapsa ubohá
kdo nemá kožucha, zima mu bude	všetko bere čo Buoh dá,
A tam hore, na komore,	i slaninu i maeso.
mačky (kočky) sa vám na slanině—	Hopsa chlapi do povaly,
choďte si jich sobňat	abyste vysoké konope mali.
a nám kus odrezat;	

Dozpívajíce vytrhne jeden z chlapců rožeň z povaly a hospodině vtekne mu naň kus slaniny neb masa. Před časy bývalo v obyčejí, že přenášivali řemeslníci pořádkové poslední masopustní dni svoje pokladnice (lády), při čemž míval každý pořádek zvláštní svoje radovánky a obyčeje; tak k. p. drživali učenníci kovárští při přenášení lády souboje s pikami v brnění. *Kržíari* (kožíšníci) když ládu přenášeli, mívali při tom celý průvod maškar. V čele průvodu šel sbor cikánů, hudebníků, potom běhoun pestře oděný, a za ním zvolna kráčel kůň, na němž seděl jezdec. Kůň zahalen byl od hlavy až po samu zem v červené sukno,

aby nebylo viděti že je dřevěný, beznohý, uvnitř dutý, a na hřbetě že má otvor, v němž stojí nejsilnější z tovaryšů kožišnických, nesa na bokách celou těrhu dřevěného koně. Vrchní část těla viděnou od lidu oděnou měl v pěkný národní kroj, na hlavě *kalpak* s perem, v ruce vytasenou šavlí a na vycpaných neohybných nohou čizmy s ostruhami, ale zpodní část těla, ukrytá za červenou pokrývkou, oděna byla v sprostém jen šatu, a na nohou statně si vykračujících viděti bylo lehké jen krpce s opánkami. Za jezdcem nesli čtyři muži na nosidlách květinami a pentlemi ozdobenou pokladnici, a vedle nich kráčeli z každé strany dva Turci, nesouce na žerdích nastrčené citrony. Za nimi následovali údové pořádku krzňárského se ženami a dětmi. — *Bečváři* (bednáři) bývali bíle přistrojeni a ládu mívali též pentlemi okrášlenou. Mladší tovaryši kouleli po cestě obručemi, a vždy vyznamenal se jeden neb druhý provedením nějakého kousku, v němž se buď síla buď obratnost jevila. Tak povídá se o jednom šuhaji, že postavil na obruč dva poháry vína proti sobě že obruč zdvihl do výše a rychle jí několikrát zatočiv zase na zem ji položil, aniž by se byl který z pohárů zvrátil. Víno vypil potom starší na zdraví obratného šuhaje. Jako v Čechách *bíti kohouta* o posvícení a na Slovensku o svatbách zhusta ještě panuje, tak mívali i řezníci na Slovensku zvláštní svojí slavnost *bíti husy*, kterou drživali na *smetnou středu* (popoleční). Živou hus opletanou motúzami pověsili na provaz mezi dva stromy; když byla hus pověšená hlavou dolů, postavili se šuhajci v řad, a na dané od staršího znamení

se rozběhnouce snažil se každý, aby v běhu ulapil husu za hlavu a jedním rázem ji odtrhl. Místy jezdili šuhajci na koních, a mistři stojíce v řadě z obou stran práskali bičmi, pobádajíce takto koně k rychlejšímu trýsku a šuhaje k větší pozornosti. Kterému se podařilo odtrhnouti huse hlavu *naraz*, ten dostal krásný hedbávný šátek a květinu na klobouk, což mu obyčejně podala některá hezká mistrova dcera.

Ještě jeden obyčej měli řezníci, který zachovávali až do osmnáctého století; když učeň tři léta řeznickému řemeslu se byl učil, dostával o masopustní dny *za vyučenou*. To dělo se následovně: Dvě kádě naplněné čistou vodou postavily se před dvěře staršího pořádku. V jedné kádi nechali vodu čistou, v druhé ale pomísili ji *krombožincemi*. Z rána musel se učeň ustrojiti do čistých nových šatů a potom obkročmo sednouti na širokou tyč. Takto na tyči jako na koni sedícího nosili dva silní tovaryši po městě, a on házel dětem suché švestky. Potom následovalo koupání. V košili jen a v plátěných nohavicích musel se učeň v přítomnosti staršího a celého pořádku střemhlav nejprvé do špinavé, potom do čisté vody vrhnouti; to musel udělati třikrát po sobě. Kdyby se byl chtěl chouliti, vstřčili ho mistři tím hlouběji do ledové té lázně; ale obyčejně to každý statečně přestál, jsa proti zimě otužen. Běda ale dívákům, jestli se mu který smál, když vlézti musel do špinavé vody! Po tomto nevolném a nepříjemném vykoupání stal se z učně tovaryš. — Obyčej ten ale dávno již pomínul, jakož i mnoho jiných.



PG
5038
N4
1862
dil 1

Němcová, Božena
Sebrane spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

